



รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่าน
กระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ดร.ต่ายดิน

อูสมาน

มะพารี

กะมูนิง

เวกิน

วุฒิวงศ์

งานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ประจำปี 2555

มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

ชื่องานวิจัย รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่าน
กระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ชื่อผู้วิจัย ดร.ตายุติน อุสมาน
มะพาริ กะมูนิง
ยะพา เจะนิ

ปีที่ทำการวิจัย 2556

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลต่างกัน ด้านตำแหน่ง อาชีพ รายได้ของครอบครัวต่อเดือน สถานภาพการสมรส การศึกษาด้านศาสนาชั้นสูงสุด การศึกษาสายสามัญชั้นสูงสุด การอบรม ระยะเวลาของการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และลักษณะของชุมชน ด้านสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ เพื่อค้นหาวิธีการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อสร้าง Model ของมัสยิดต้นแบบที่สามารถสร้างสังคมสันติภาพในชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารจัดการมัสยิด ซึ่งการวิจัยได้ใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เจาะลึก ศึกษามัสยิดต้นแบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และการสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เกษตรกร รายได้ค่อนข้างต่ำ สมรส เรียนศาสนาระบบบอเนาะ เรียนสามัญชั้นประถม ไม่มีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรม เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 5 - 10 ปี มีการสร้างสังคมสันติภาพภายในภาพรวมในระดับมาก คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีตำแหน่ง อาชีพ สถานภาพสมรสต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่ไม่แตกต่างกัน ส่วนคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีรายได้ของครอบครัว การเรียนสูงสุดด้านศาสนา การเรียนสูงสุดด้านสามัญ การมีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรม และระยะเวลาในการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่ต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่แตกต่างกัน

มัสยิดมีกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศาสนา และกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับศาสนา มีหลายกิจกรรมที่สามารถสร้างสังคมสันติภาพได้จัดการความขัดแย้งในครอบครัว พัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน มีการจัดการศึกษาให้กับเด็กๆ ใช้คุตบะห์วันศุกร์เกี่ยวกับสันติภาพ Model ของมัสยิดต้นแบบที่สามารถสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องมีโครงสร้างที่มีฝ่ายงานต่างๆ อย่างหลากหลาย ครอบคลุมทุกด้านและมีความทันสมัย สำหรับปัญหาที่ทำให้เกิดความไม่สันติภาพนั้นเพราะการไม่ยอมรับความหลากหลาย และความขัดแย้งภายในชุมชน วิธีการแก้ปัญหาก็คือสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างรัฐและประชาชน

Research : Peace Building Society Model in the Three Southern Border Provinces of Thailand through Mosque Council Member Process

Researcher : Dr.Tayudin Osman
Maphari Kamuning
Yapa Cheni

Year : 2013

Abstract

The objectives of this research were to study the peace society building model in the three southern border provinces through the process of Islamic mosque committee members, to compare the peace society building model in the three southern border provinces who have different of personal geographic characteristics. Such as position, occupation, income, marriage status, education attainment, general education attainment, training attending, length to be Islamic mosque committee member and community geographic characteristics such as social characteristics, economic characteristics and geographic characteristics to find out the way to construct the society peace building model in the three southern border provinces through the process. and to construct the mosque model which able to society peace in the three southern border provinces through the process. The respondents of this study were Islamic mosque committee member and academic person. the instrument of this research were questionnaire, in deep interview, focus group and field study at mosque model in three southern border province.

Result of this studied were the majority of respondent Islamic committee of mosque member, agriculture, low income, married, Islamic education attainment in pondok system, general education in primary level, no experience in training, being Islamic committee of mosque member for 5-10 years, peace society building were in high level. The activities of mosque were teaching about Islamic education and activities regarding the religious. Islamic committee of mosque member who had different position, occupation, family status they had no different in peace society building. Islamic committee of mosque member who had different in family income, Islamic education attainment, general education attainment, experience in training attainment and length of being Islamic committee of mosque member were different in peace society building in selecting the model.

There are several activities that could be peace society building such as the family conflict management, development the potential of the people, organizes the good education to the child, using the qutbah regarding the peace. Mosque model in southern border provinces of Thailand were the structure of the mosque organization should be add the section of work and be modernize. The problem of peace society building were the not admit the plural and differential and inner conflict. The solution were the made a good relationship between the state and people

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้สำเร็จเรียบร้อย คณะผู้วิจัยขอขอบคุณคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทุกท่านที่เสียสละเวลาในการตอบข้อมูลในการสอบถาม ขอขอบคุณคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สัมภาษณ์กลุ่ม และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่ให้ข้อมูลมัสยิดต้นแบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาที่ได้ให้ทุนในการวิจัย และขอขอบคุณ สถาบันวิจัยและพัฒนาชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา ที่ได้อำนวยความสะดวกในการประสานงาน และอำนวยความสะดวกด้านการวิจัยให้กับคณะผู้วิจัย

ขอขอบคุณคณาจารย์ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทุกท่าน ที่ช่วยกันสนับสนุนการทำวิจัยของคณะ

ขอขอบคุณผู้ช่วยนักวิจัยที่ได้ช่วยกันทำงานวิจัยครั้งนี้จนประสบความสำเร็จ และขอขอบคุณนักศึกษาที่ช่วยสนับสนุนในการเก็บข้อมูลการวิจัย

คุณค่าและประโยชน์จากการวิจัย คณะผู้วิจัยขอมอบแด่ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ตั้งอยู่บริเวณใต้สุดของประเทศไทย มีอาณาเขตติดต่อกับตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย เป็นระยะทางยาวถึง 573 กิโลเมตร (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549) เป็นพื้นที่ที่มีความแตกต่างทางขนบธรรมเนียม ประเพณีกับภูมิภาคอื่นๆของประเทศไทย มีความเป็นอัตลักษณ์พิเศษเป็นของตนเอง ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และมีประชาชนส่วนหนึ่งนับถือศาสนาพุทธ ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้

ดังนั้นจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงเป็นดินแดน “พหุสังคม” (plural society) นั่นก็คือ เป็นดินแดนที่ประชาชนตั้งอยู่ในชุมชนที่มีความเชื่อ ความศรัทธาต่างกัน มีสภาพสังคม ประเพณีและวัฒนธรรมที่แตกต่าง ตั้งแต่สองรูปแบบขึ้นไป (ขวัญชาติ กล้าหาญ, 2543 : 9) และยังเป็นสังคมที่มีลักษณะเป็น “พหุวัฒนธรรม” (multiculturalism) ด้วย คือสังคมที่มีการใช้วัฒนธรรมแบบไม่ผสมกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน ซึ่งง่ายต่อการก่อให้เกิดภาวะไร้ระเบียบ (anomic) ความแปลกแยก (alienation) และความโดดเดี่ยวในสังคม สำหรับผู้คนทุกฝ่ายที่อาศัยอยู่ในที่นั้นหรือจำเป็นต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ด้วยในฐานะใดฐานะหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง

ปัญหาที่สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในจังหวัดชายแดนในยุคปัจจุบัน และกลายเป็นปัญหาของประเทศ หรือเป็นวาระแห่งชาติ คือปัญหาเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่หรือเหตุการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งจากการศึกษาวิเคราะห์หลายๆ ฝ่าย เช่น คณะกรรมการวิสามัญของวุฒิสภา สรุปว่า สถานการณ์ความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากสาเหตุต่างๆ หลายประการ เช่น ปัญหาความยากจน และความไม่เป็นธรรม และแก้ไขยากเพราะเงื่อนไขทางสังคมจิตวิทยา อันเป็นผลมาจากความแตกต่างทางด้านศาสนา ภาษา และวัฒนธรรม ที่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจหรือความเข้าใจผิด หวาดระแวงซึ่งกันและกันระหว่างรัฐกับประชาชน และความรู้สึกในทางลบต่ออำนาจรัฐที่สะสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ทำให้ประชาชนในพื้นที่เปราะบาง จนบางฝ่ายเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ได้ (คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ, 2549)

คณะกรรมการอิสระเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ ได้วินิจฉัยเหตุของความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้น่าสนใจดังนี้คือ ประชาชนในพื้นที่ไม่ได้รับความยุติธรรมและไม่เข้าใจกระบวนการยุติธรรมของประเทศ นโยบายของรัฐสับสนระหว่างแนวทางสันติวิธีกับการแก้ปัญหาด้วยวิธีเดิมๆ โดยใช้ความรุนแรงเป็นหลัก เด็กและเยาวชนในพื้นที่ไม่ได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพพอที่จะทำให้เข้าสู่ตลาดงานได้ ชาวบ้านในท้องถิ่นเผชิญหน้ากับบ่มขีตแย้งภายใน รัฐไม่เห็นความสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และบางฝ่ายเห็นว่าเรื่องความหลากหลาย หรือการนับถือศาสนาที่ต่างกัน ความเชื่อต่างก็เป็นปัญหาคุกคามรัฐหรือเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ

โดยทั่วไปแล้วชุมชนมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีมัสยิดเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจซึ่งในหลักการอิสลามนั้น มัสยิดเป็นสถาบันทางศาสนาที่รับรองในอัลกุรอาน (สำนักงานจุฬาราชมนตรี มปป.1) โดยที่มัสยิดแต่ละแห่งเป็นศูนย์กลางของชุมชน (ดลมนรจัน บากา, 2539) มัสยิดเป็นศูนย์รวมในการประกอบกิจกรรมต่างๆ ของชาวมุสลิมตั้งแต่สมัยท่านศาสดามุฮัมมัด ทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง มัสยิดเป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมอิสลาม เป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นเอกภาพของพระองค์อัลลอฮ์ นอกจากนี้มัสยิดเป็นสถาบันอบรมวิชาความรู้จริยธรรม การประกอบอาชีพ ศูนย์สารสนเทศ และการปลูกฝังทัศนคติความรักประเทศชาติอีกด้วย นอกจากนี้มัสยิดยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งสามารถให้การศึกษา กับสมาชิกในชุมชนได้ทุกเพศทุกวัย (ต่ายดิน อูสมาน, 2543)

มัสยิดเป็นศูนย์รวมศรัทธาของมนุษย์ (มรวาน สะมะฮูน, 2524 : 2) มัสยิดเป็นองค์กรระดับท้องถิ่นซึ่งเกิดขึ้นโดยประชากรมุสลิมและเพื่อประชากรมุสลิมในท้องถิ่นนั้น (มานี ซูไทย, 2542) “ชีวิตของชาวมุสลิมผูกพันอยู่กับมัสยิด เพราะมัสยิดมีความสำคัญต่อชีวิตมุสลิมนับตั้งแต่เกิดจนถึงบั้นปลายชีวิต ดังนั้นจึงเป็นสัญลักษณ์ของอิสลาม มีมัสยิดอยู่ที่ใดก็ต้องเข้าใจว่ามีมุสลิมอยู่ที่นี่” (ชาวต้นสน, 2541 : 1) มัสยิดจึงนับว่าเป็นสมบัติสาธารณะร่วมกันโดยแท้ ที่ชาวบ้านต้องร่วมบริจาคที่ดิน แรงงานและทรัพย์สิน แต่ละมัสยิดจะมีอิหม่ามเป็นหัวหน้าบริหารงาน นอกจากนี้มัสยิดยังใช้เป็นที่พักประชุม ปรีกษาหารือ หรือแม้กระทั่งใช้เป็นสถานที่สำหรับการเจรจา เมื่อมีปัญหาของสมาชิกในชุมชน และมัสยิดสามารถสร้างให้ชุมชนมีความสันติภาพได้ มัสยิดนั้นแต่ละแห่งจะมีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทำหน้าที่ในการบริหารมัสยิด

จังหวัดชายแดนภาคใต้มีมัสยิดที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลแล้วประมาณ 1,770 แห่ง และมีมากที่สุดคือในจังหวัดปัตตานี มีประมาณ 600 แห่ง ซึ่งในแต่ละมัสยิดจะมีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้รับการเลือกโดยสัปบุรุษของมัสยิดนั้น จำนวนไม่น้อยกว่า 9 คน และไม่เกิน 15 โดยมีอิหม่าม เป็นประธานโดยตำแหน่ง มีคอตีบและบิหลั่นเป็นรองประธานกรรมการ ซึ่งเรียกว่า ผู้บริหารมัสยิด จะทำหน้าที่บริหารในด้านต่างๆ ดังนี้ การประชุม การติดตามผล การจัดเอกสารที่เกี่ยวกับการบริหารมัสยิด ทรัพย์สินของมัสยิด การออกระเบียบข้อบังคับ การประสานงานกับมัสยิดและชุมชนอื่นๆ การจัดห้องสมุด องค์กรมัสยิดกับองค์กรของรัฐ การจัดสำนักงานการเขียนหนังสือโต้ตอบ

เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เกิดขึ้นเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ย่อมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การทำมาหากิน ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งผลกระทบเหล่านี้กระทบไปถึงประชาชนทุกประเภท ทุกระดับ ทุกศาสนา และทุกอาชีพ มีความเสียหายต่อประเทศชาติมากมายมหาศาล ให้ความความขัดแย้งในสังคมจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะเกิดจากความเข้าใจผิด ความไม่เข้าใจ ความเห็นแก่ตัว การแบ่งพรรคแบ่งพวกผลประโยชน์ การยุแหย่ และอื่นๆ ซึ่งรัฐบาลได้พยายามส่งเสริมให้เกิดความสันติสุขและไม่ให้เกิดความขัดแย้งในสังคมได้อีก มีการแนะนำกลยุทธ์และกระบวนการจัดการความขัดแย้ง จากหลายๆหน่วยงานของรัฐ การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในพื้นที่ การจัดเวทีเสวนา การจัดโครงการต่าง ๆ เข้าไปสู่ชุมชน มีการใช้งบประมาณมากมายมหาศาลลงไปในชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีการดำรงชีวิตอย่างสุขสบาย มีความอยู่ดีกินดี มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน และมีความสันติภาพ แต่ก็ไม่สามารถขจัดหรือลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ ซึ่งกลายเป็นปัญหาระดับชาติไปแล้ว

วิธีการแก้ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ประสบความสำเร็จ และได้ผลอย่างรวดเร็ว ต้องเริ่มต้นที่ประชาชนในชุมชนก่อน เพราะประชาชนในชุมชนรู้จักตัวเองและรู้ปัญหาดีที่สุด ในชุมชนแต่ละแห่งนั้นจะมีมัสยิดเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นสถาบันทางศาสนาที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ประชาชนใช้มัสยิดเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ เป็นที่พบปะ เป็นที่ประชุมเป็นที่ทำกิจกรรมต่างๆในชุมชน และที่สำคัญคือ มัสยิดเป็นสถานที่ขัดเกลาทางจิตใจของประชาชนทุกคน หากรัฐบาลเปิดโอกาสหรือให้ความสำคัญกับสถาบันมัสยิดที่บริหารในรูปแบบของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มาช่วยหรือมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้รับความร่วมมือจากประชาชนในชุมชนทุกๆชุมชน สันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็สามารถเกิดขึ้นได้ และปัญหาอื่นๆก็จะได้รับการแก้ไขตามไปด้วย

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงเห็นว่าการวิจัยเพื่อหาคำตอบจากประชาชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในการสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพ ให้เกิดความสงบสุข โดยผ่านขบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบและการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป เพื่อให้เกิดความสงบสุขก่อนที่จะสูญเสีย หรือมีผลกระทบที่มากกว่านี้ ฉะนั้นคณะผู้วิจัยจึงมั่นใจว่า งานวิจัยเรื่องนี้ต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วน และงานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสังคมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 2. เพื่อเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลต่างกัน ด้านตำแหน่ง อาชีพ รายได้ของครอบครัวต่อเดือน สถานภาพการสมรส การศึกษาด้านศาสนาชั้นสูงสุด การศึกษาสายสามัญชั้นสูงสุด การอบรม ระยะเวลาของการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และลักษณะของชุมชน ด้านสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ 3. เพื่อค้นหาวิธีการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดของมัสยิด 4. เพื่อสร้าง Model ของมัสยิดต้นแบบที่สามารถสร้างสังคมสันติภาพในชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทำให้ทราบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกระบวนการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 2. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกระบวนการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 3. มีข้อเสนอแนะในการกำหนดนโยบาย โครงการ เพื่อไปปฏิบัติในการแก้ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเกิดสันติภาพ 4. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานราชการ โดยเฉพาะหน่วยงานราชการที่อยู่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 5. ข้อมูลที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อกรมศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างสังคมสันติภาพโดยผ่านคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในพื้นที่อื่น ๆ ในประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 2. ขอบเขตด้านประชากร ศึกษาเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และผู้นำชุมชน นักวิชาการ 3. ขอบเขตด้านการเก็บรวบรวมข้อมูล (1) ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามประกอบการสัมภาษณ์ จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ (2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indeep Interview) และศึกษามัสยิดต้นแบบที่สร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ก. ตัวแปรอิสระ

1. คุณลักษณะของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

1.1 ตำแหน่ง

1.2 อาชีพ

1.3 รายได้ของครอบครัวต่อเดือน

1.4 สถานภาพการสมรส

1.5 การศึกษาด้านศาสนาขั้นสูงสุด

1.6 การศึกษาด้านสามัญขั้นสูงสุด

1.7 การเข้ารับการอบรม

1.8 ระยะเวลาของการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

2. ลักษณะของชุมชน

2.1 สถานที่ตั้ง

2.2 สภาพทางสังคม

2.3 สภาพทางเศรษฐกิจ

2.4 สภาพทางภูมิศาสตร์

ข. ตัวแปรตาม

1. การสร้างสังคมสันติภาพ

1.1 การปฏิบัติศาสนกิจ

1.2 การจัดการศึกษา

1.3 การจัดการชะกาท

1.4 การปรึกษาหารือ

1.5 การประนีประนอม

1.6 การสร้างอาชีพ

1.7 คุดบะห์

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

อิหม่าม หมายถึง ผู้นำทางศาสนาอิสลาม เป็นผู้นำในการทำละหมาด มีหน้าที่ปกครองดูแลและแนะนำ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อยแนะนำให้ สับบุรุษปฏิบัติถูกต้องตามบัญญัติศาสนาและกฎหมายอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจ และสั่งสอนอบรมหลักธรรมทางศาสนาแก่สับบุรุษประจำมัสยิด **คอเต็บ** หมายถึง ผู้นำทางศาสนาอิสลาม เป็นผู้อ่านคุดบะฮ์ (การกล่าวสุนทรพจน์ในการละหมาดญุมอัตในวันศุกร์) และหน้าที่การบริหาร ทำหน้าที่แทนอิหม่ามในเวลาที่อิหม่ามไม่อยู่หรือได้รับมอบหมายจากอิหม่าม **บิหลัน** หมายถึง ผู้นำทางศาสนาอิสลาม ทำหน้าที่อะซาน คือ การเชิญชวนให้สับบุรุษไปร่วมละหมาดที่มัสยิด

การปฏิบัติศาสนกิจ หมายถึง การรณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติศาสนกิจ อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติศาสนกิจกล่าวตักเตือนว่ากล่าวชักชวนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว

การจัดการศึกษา หมายถึง จัดสถานที่สอนวิชาศาสนาสำหรับเยาวชน มีการอบรมศาสนา เชิญผู้รู้ทางศาสนามาบรรยายที่มีสยิด จัดหาหนังสือมาให้อ่าน ส่งเสริมให้มีสถานที่สอนกุรอาน **การจัดการชะกาท** หมายถึง การประชุมเพื่อพิจารณาผู้มีสิทธิรับชะกาท จัดการอย่างเป็นระบบและมีความยุติธรรม จัดทำกองทุนชะกาท **การปรึกษาหารือ** หมายถึง ปรึกษาหารือก่อนทุกครั้งจะให้ใครเป็นตัวแทน การตัดสินใจดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเกี่ยวกับศาสนา ให้คำปรึกษากับประชาชน ให้คำปรึกษากับคณะครู และโรงเรียนให้คำปรึกษากับองค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานราชการอื่น ๆ **การประนีประนอม** หมายถึง การประนีประนอมเมื่อเกิดความขัดแย้ง ยึดความตามเป็นจริง รู้จักให้อภัยเคารพในสิทธิและความคิดเห็นของคนอื่น ช่วยกันกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกัน **ความสามัคคี** หมายถึง การรณรงค์ให้ประชาชนมีความสามัคคี การทำให้ดูเป็นตัวอย่าง รณรงค์ให้ประชาชนทำกิจกรรมร่วมกัน ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคี

การสร้างอาชีพ หมายถึง สนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มด้านอาชีพ ส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำลดจำนวนคนว่างงาน ประสานงานให้องค์กรของรัฐและเอกชนมาให้ความรู้เรื่องอาชีพ ส่งเสริมการประกอบอาชีพสุจริต **คุดบะห์** หมายถึง การวิเคราะห์กระแสสังคมและกำหนดนโยบายการเสนอคุดบะห์ พิมพ์เผยแพร่เนื้อหา

คุตบะห์ นำประเด็นปัญหาสังคมที่กำลังเกิดขึ้น คุตบะห์พูดถึงเรื่องสันติภาพและการอยู่ในสังคม **สั ง ค ม**
สันติภาพ หมายถึง สังคมที่ประชาชนในชุมชนมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี สงบ มีความสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อ มี
ไมตรีจิตที่ดีซึ่งกันและกัน **คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด** หมายถึง คณะบุคคลที่เข้ามาทำหน้าที่บริหาร
มัสยิด เพื่อดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมทั่วไป



บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะนักวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยนำเสนอตามลำดับคือ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับสันติภาพ อิสลามกับสันติภาพ ความขัดแย้ง แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับมัสยิด บทบาทของมัสยิดในการสร้างสังคมสันติภาพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับ สันติภาพ

ความหมายทั่วไปของสันติภาพ

ในการศึกษาเรื่องสันติภาพนั้น เรามักจะพบคำที่สำคัญที่มักได้รับการกล่าวถึงเสมอ คือ คำว่า สันติศึกษา สันติภาวะ สันติวิธี สันติภาพ ความขัดแย้ง ความรุนแรง และสงคราม ดังนั้นในการศึกษาเรื่องสันติภาพ การทำความเข้าใจกับคำเหล่านี้ จึงมีความสำคัญมาก ในแง่ของการเข้าใจนิยามความหมาย ลักษณะองค์ประกอบ รวมทั้งวิธีการสร้างสรรค์สันติภาพได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งจำแนกประเด็นดังนี้

สันติศึกษา

สันติศึกษา เป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการต่อต้านสงครามและส่งเสริมสันติภาพด้วยการส่งเสริมความเข้าใจเรื่องสันติภาพและปลูกฝังทัศนคติใฝ่สันติโดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา ดังนั้นสันติศึกษาจึงไม่ได้เป็นเพียงการสอนสันติภาพเท่านั้น แต่ยังมุ่งสอนให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ใฝ่สันติและรักสันติด้วย การให้คำจำกัดความดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากการแบ่งการศึกษาเรื่องสันติภาพคือ

1. การศึกษาสันติภาพเพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงลักษณะความเป็นจริงของสันติภาพ (Education about peace) นักวิชาการบางท่านเรียกการศึกษาเรื่องสันติภาพที่มีจุดมุ่งหมายแบบนี้ว่า สันติวิทยาหรือสันติศาสตร์ วัตถุประสงค์จะเน้นหนักในเรื่องการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อให้เข้าใจลักษณะความเป็นจริงของสันติภาพ โดยไม่มุ่งเน้นว่าเมื่อผู้ศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพแล้วจะต้องมีทัศนคติที่ใฝ่สันติหรือต้องการสร้างสันติภาพ เพียงแต่เป็นการทำความเข้าใจลักษณะความเป็นจริงของสันติภาพเท่านั้น

2. การศึกษาสันติภาพเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น (Education for peace) การศึกษาแบบนี้เรียกว่า สันติศึกษา วัตถุประสงค์ในการศึกษาในแบบนี้คือการปลูกฝังทัศนคติใฝ่สันติให้แก่ผู้ศึกษา หรืออย่างน้อยมีสมมุติฐานว่า เมื่อผู้ศึกษาทราบถึงปัญหาและวิธีการสร้างความรุนแรงแล้ว จะนำความรู้เหล่านั้นไปใช้ในการสร้างสันติภาพ และให้ผู้ศึกษามีใจรักสันติ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างราบรื่นและไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา ดังนั้นการศึกษาเรื่องสันติภาพในแบบที่เรียกว่า สันติศึกษา จึงไม่ได้เป็นเพียงการเรียนรู้เรื่องสันติภาพเท่านั้น แต่เป็นการเรียนรู้ที่จะใช้สันติวิธีด้วย (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2512 : 4-9)

สันติภาพ สันติภาวะ สันติวิธี

นักวิชาการสันติภาพมักใช้คำว่า สันติภาพ ในความหมายที่ต่างกันออกไป ตามสำนักคิดความเชื่อและตามบริบทที่ต่างกัน บางคนใช้คำว่าสันติภาพในความหมายว่าเป็นสันติภาวะ คือภาวะที่สงบไม่มีความรุนแรง

บางคนใช้ในความหมายของสันติวิธี คือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาหรือดำเนินการใด ๆ สำหรับผู้ที่สนับสนุนสันติภาพในแง่สันติวิธีนี้ยังแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่เห็นว่าสันติวิธีเป็นเพียงวิธีการในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง พวกนี้จะต่อต้านแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง การใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา เช่น การใช้กำลังในการตัดสินปัญหาต่าง ๆ การลงโทษโดยการใช้ความรุนแรงซึ่งเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ด้วยกัน แต่นอกจากการแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ซึ่งเป็นปัญหาของมนุษย์แล้ว นักสันติวิธีกลุ่มนี้ ไม่ได้มองว่าการฆ่าสัตว์เป็นอาหาร เป็นความรุนแรง ผู้สนับสนุนสันติภาพกลุ่มนี้มักจะมองปัญหาเฉพาะที่เป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กันเองเท่านั้น

2. กลุ่มที่เห็นว่าสันติวิธีเป็นมากกว่าวิธีการแก้ปัญหา หากเป็นวิธีทางในการดำเนินชีวิตนักสันติวิธีกลุ่มนี้มองว่า ความรุนแรงไม่ได้จำกัดอยู่ที่การกระทำระหว่างมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการทำความรุนแรงของมนุษย์ต่อสัตว์ พืช และธรรมชาติแวดล้อมอื่น ๆ อีกด้วย เช่น ทศนะที่ว่า การบริโภคเนื้อสัตว์เป็นการทำรุนแรงต่อสัตว์ หรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเกินความจำเป็น เป็นการทำความรุนแรงต่อธรรมชาติเหล่านี้ เป็นต้น

นอกจากนี้นักวิชาการสันติภาพบางกลุ่มเสนอว่าควรขยายความหมายสันติภาพออกไปจาก สันติภาพเชิงลบ ซึ่งหมายถึง ภาวะที่ปลอดความรุนแรงทางตรง คือภาวะที่ปราศจากการต่อสู้ทำร้ายกัน ให้กว้างออกไปครอบคลุมถึง สันติภาพเชิงบวก คือภาวะที่ปราศจากความรุนแรงเชิงโครงสร้าง ภาวะที่ปราศจากความทุกข์ยากที่ไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ภาวะเช่นนี้จึงเรียกได้ว่ามีสันติภาพที่แท้จริง คือมีสันติสุข

ส่วนแนวคิดที่ใช้สงครามกำจัดสงครามนั้น ผู้ที่เน้นสันติภาพโดยวิธีการสันติวิธีมีทัศนะว่า บทเรียนจากประวัติศาสตร์ได้สอนว่าสิ่งนี้เป็นต้นเหตุของสงครามแทนที่จะขจัดสงคราม เพราะแต่ละฝ่ายก็อยากเป็นใหญ่เพื่อปกครองฝ่ายอื่น ๆ ไม่มีฝ่ายใดถูกปกครอง และมักไม่มองว่า ฝ่ายที่เข้มแข็งกว่าเป็นผู้จัดระเบียบให้เกิดความสงบ หากแต่มองว่า เป็นฝ่ายใช้อำนาจกดขี่อย่างไม่เป็นธรรมจึงต้องหาทางต่อสู้ให้พ้นจากการถูกกดขี่ให้ได้ จึงเกิดเป็นสงครามเรื่อยมา (รุ่งธรรม ศุจิธรรมรักษ์, 2512 : 11-14)

จากแนวความคิดข้างต้น สันติภาพสามารถใช้ในหลายความหมาย ดังนี้ สันติภาวะใช้ในฐานะที่เป็นเป้าหมาย คือสันติภาวะ ส่วนสันติภาพใช้ในฐานะเป็นวิธีการ คือสันติวิธี แล้วสันติภาวะคือภาวะที่สงบไม่มีความรุนแรง เช่น ไม่มีสงคราม ไม่มีการต่อสู้ฆ่าฟันและการเบียดเบียนกันและสันติวิธีคือ วิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรงหรือวิธีการปฏิบัติที่ไม่รุนแรงในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต

ทฤษฎีสันติภาพและสันติวิธี แบ่งได้ดังนี้

ทฤษฎีสันติภาพของอาดัม เคิร์ล อาดัม เคิร์ล นักวิชาการด้านการวิจัยเรื่องสันติภาพท่านหนึ่งได้เสนอวิธีการในการศึกษาสันติภาพ โดยให้พิจารณาถึงความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ (Unpeaceful relation) และความสัมพันธ์ที่สันติ (peaceful relation) จากมุมมองนี้ทำให้เข้าไปสู่การอธิบายความหมายความสัมพันธ์ที่สันติ (ในระดับบุคคล) ว่าเป็นมิตรภาพและมีความเข้าใจกันดีพอที่จะมองข้ามความแตกต่างที่อาจเกิดขึ้นได้ ส่วนในระดับที่กว้างออกไปสื่อถึงความสัมพันธ์ที่มีการร่วมกันอย่างแท้จริง ความร่วมมือกันอย่างมีการกำหนดวางแผน และมีความพยายามอย่างชาญฉลาดในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่แฝงอยู่ซึ่งทำนองเดียวกับความสัมพันธ์ที่มีการพัฒนา กล่าวคือถ้าการพัฒนาจะมีขึ้นได้ หรือถ้าความสัมพันธ์จะเติบโตขึ้นในความ

กลมกลืนและความสร้างสรรค์ ก็จำเป็นต้องมีความเสมอภาค และการตอบสนองซึ่งกันและกันในเกณฑ์มากพอ (ไชยยันต์ รัชชกุล, 2517 : 46-48)

ความสัมพันธ์ที่มีสันติ หมายถึง ความสัมพันธ์ในด้านบวกคือมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและถือว่าทั้งสองด้านมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน

ความสัมพันธ์ที่ไม่สันติ อาดัม เคิร์ล ได้พิจารณาจากแนวคิด ความขัดแย้ง ความสมดุลกับความไม่สมดุลและความตระหนักถึงความขัดแย้งซึ่งอาจจะอธิบายได้ดังนี้ ความขัดแย้ง เคิร์ลได้มองความขัดแย้งว่า เป็นการที่ไปด้วยกันไม่ได้ (Incompatibility) ในระดับตั้งแต่บุคคลจนถึงรัฐ โดยอาจจะเป็นทั้งเรื่อง เศรษฐกิจ การศึกษา อุดมการณ์ เป็นต้น ได้มากมายซึ่งในความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นต้องพิจารณาไปถึงข้อต่อไป

ทฤษฎีสันติภาพของโยฮัน กัลป์ตุง (Johan Galtung)

โยฮัน กัลป์ตุง เป็นนักวิชาการด้านสันติภาพอีกท่านหนึ่งที่มีความสำคัญมาก ในแง่ของการศึกษาพุทธศาสนาโดยใช้ทฤษฎีสันติภาพ และนำมาซึ่งข้อเสนอแนะในการใช้พุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงเชิงโครงสร้าง และสร้างสันติภาพเชิงโครงสร้างขึ้นแก่สังคม ในหนังสือชื่อพุทธสันติวิธี : ทฤษฎีเชิงโครงสร้าง (2538) รวมทั้งบทความที่มีชื่อเสียงมากของกัลป์ตุงชื่อ “ความรุนแรง สันติภาพ และการวิจัยสันติภาพ” (Violence, Peace, and Peace Research) ตีพิมพ์ใน Journal of Peace Research, vol.6 ปี ค.ศ. 1969 กัลป์ตุงได้การนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายทางสันติภาพของมนุษย์ว่า สันติภาพซึ่งเป็นเพียงภาวะที่ปลอดจากสงครามนั้นยังไม่เพียงพอ แต่ต้องเป็นภาวะที่ไม่มีการกระทำความรุนแรงต่อเพื่อนมนุษย์ความรุนแรงในทัศนะของกัลป์ตุงไม่ใช่เพียงความรุนแรงทางตรงอันเกิดจากการกระทำระหว่างบุคคลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรุนแรงทางโครงสร้างอันเกิดจากระบบสังคมที่ไม่เป็นธรรมอีกด้วย กัลป์ตุงกล่าวว่า ถ้าปฏิบัติการสันติวิธีได้รับการยกย่องอย่างสูง เพราะเป็นปฏิบัติการที่ต่อต้านการใช้ความรุนแรงดังนั้นทัศนะหรือนิยามของความรุนแรงจะต้องกว้างขวางพอที่จะครอบคลุมความหมายที่หลากหลายของการใช้ความรุนแรง ขณะเดียวกันก็ต้องชัดเจนเพียงพอที่จะเป็นฐานสำหรับการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม กัลป์ตุง ได้แบ่งความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ออกเป็น 4 ประการและมองว่า ถ้าความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ประการนี้ไม่ได้รับการตอบสนองหรือได้รับไม่เพียงพอ มนุษย์จะอยู่ในสภาวะที่ต้องเผชิญกับความรุนแรง ความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวคือ

1. การดำรงชีวิต (Survival)
2. การมีความเป็นอยู่ที่ดี (Welfare)
3. การมีเสรีภาพ (Freedom)
4. การมีเอกลักษณ์และความรู้สึกรู้สีกมีความหมายในชีวิต (Identity)

การที่มนุษย์ได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานทั้ง 4 ประการนี้ กัลป์ตุงใช้เป็นตัววัดค่าความรุนแรงที่เกิดขึ้น โดยได้แยกลักษณะการเกิดความรุนแรงว่ามี 2 ลักษณะ คือ ความรุนแรงทางตรง เช่นการถูกทำร้ายร่างกาย การถูกชิงทรัพย์ และความรุนแรงทาง โครงสร้าง เช่น การที่ได้กจำนวนมากต้องเสียชีวิต

เพราะขาดอาหาร ในขณะที่มีคนจำนวนมากมีอาหารรับประทานอย่างเหลือเฟือ นอกจากนั้น กัลป์ตุมองว่า ผลของความรุนแรงนอกจากจะเป็น ผลทางร่างกายหรือทางวัตถุแล้ว ยังส่งผลทางจิตใจอีกด้วย

ทฤษฎีสันติภาพของกัลป์ตุมุ่งตั้งอยู่บนแนวความคิดเรื่อง “เอนโทรปี” (Entropy) หรือ “ความไร้ระเบียบ” หรือสภาวะแห่งความซับซ้อนคือลักษณะการมีองค์ประกอบในหลาย ๆ รูปแบบอาจพูดได้ง่าย ๆ ว่า “เอนโทรปี” คือ ลักษณะของ “พหุนิยม” (Pluralism) เนื่องจาก “ความไร้ระเบียบ” ในที่นี้ไม่ได้มีประเด็นอยู่ที่ความยุ่งเหยิงซึ่งเป็นความหมายนัยลบ แต่หมายถึง “ความซับซ้อนอย่างสูงของระบบ นั่นคือการมีองค์ประกอบที่มากมายและหลากหลาย ซึ่งแต่ละส่วนจะมีปฏิสัมพันธ์กันนานารูปแบบ” (โยฮัน กัลป์ตุม, 2538 : 12)

กัลป์ตุมองว่า ลักษณะโครงสร้างของโลกปัจจุบันมีความผิดพลาดเนื่องจากขาด “เอนโทรปี” และมองว่าความเป็นระเบียบที่เห็นอยู่จากตัวอย่างการปฏิสัมพันธ์ของชาติต่าง ๆ นั้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของการ “ลดจำนวน” การรวมศูนย์ ทำให้ปฏิสัมพันธ์ของระบบมีจำนวนจำกัดและทำให้มีแนวโน้มที่เป็นความสัมพันธ์ของระบบมีจำนวนจำกัด และทำให้มีแนวโน้มที่เป็นความสัมพันธ์ในทางลบหรือปฏิเสธกัน เกิดการทานอำนาจกันด้วยอาวุธ และอำนาจอื่นที่อยู่ในมือ ซึ่งเป็นภาวะที่พร้อมจะประหัตประหารกัน กัลป์ตุมยกตัวอย่าง “การประชุมสุดยอด” ชาตินิคมอำนาจ และมองว่าข้อตกลงเรื่องการลดอาวุธของชาตินิคมอำนาจเหล่านั้น ที่จริงอาจเป็นฉากบังตาเพื่อกลบเกลื่อนข้อตกลงเรื่องการสะสมอาวุธก็ได้

วิธีการสร้างสันติภาพ

วิธีไร้ความรุนแรงของยีน ชาร์ป

นักวิชาการในด้านนี้ได้ใช้วิธีหลายวิธีในการจัดประเภทของการไม่ใช้ความรุนแรง ยีนชาร์ป (Sharp, 1979 อ้างในชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2533 : 68-73) เป็นผู้จัดประเภทของการไม่ใช้ความรุนแรง ที่เน้นความเชื่อที่เป็นระบบมากที่สุด เขาได้แบ่งประเภทความเชื่อหรือหลักการที่ปฏิเสธความรุนแรงออกเป็น 6 ประเภท

ประเภทที่ 1 การไม่ต่อต้าน (Nonresistance) กลุ่มคนที่ถูกจัดอยู่ในประเภทนี้เป็นกลุ่มที่ปฏิเสธความรุนแรงทางกายภาพทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจกชน ระดับรัฐ หรือระดับนานาชาติก็ตาม พวกนี้ปฏิบัติตามหลักศาสนาของตนอย่างเคร่งครัดจะไม่ยอมเข้ามามีส่วนร่วมในการสงครามหรือรับราชการ พวกนี้อาจปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐในเรื่องต่าง ๆ ตราบเท่าที่ไม่ขัดกับความเชื่อในศาสนาของตน

ประเภทที่ 2 การตกลงประนีประนอมอย่างจริงจัง (Active reconciliation) กลุ่มนี้ปฏิเสธความรุนแรงและเชื่อว่าการจะแก้ปัญหาได้เฉพาะระดับปัจเจกชนนั้น จะทำได้ด้วยการประสานประโยชน์และประนีประนอมกันอย่างจริงจัง คนกลุ่มนี้จะพยายามหาทางเปลี่ยนทัศนคติหรือนโยบายของกลุ่มที่กำลังขัดแย้งกันด้วยการพยายามแสดงเหตุผลให้ฝ่ายตรงข้ามยอมรับ พวกนี้ไม่เข้ามาดำเนินการโดยตรงและไม่กำหนดยุทธวิธีตายตัว โดยพวกนี้มีคตินี้ที่สำคัญ 3 ประการคือ จะพยายามปรับปรุงชีวิตของตนเองก่อนที่จะเปลี่ยนแปลงผู้อื่น เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนมีความสำคัญและมีคุณค่าไม่ว่าจะทำผิดมากแค่ไหน เชื่อว่ามนุษย์สามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งที่ดีกว่า อันได้แก่สันติภาพและความยุติธรรม

ประเภทที่ 3 การต่อต้านทางศีลธรรม (Moral resistance) กลุ่มนี้เชื่อว่าความชั่วเป็นสิ่งที่ต้องต่อต้าน แต่ด้วยวิธีการในทางศีลธรรมและเป็นสันติวิธีเท่านั้น การต่อต้านทางศีลธรรมนี้หมายรวมถึงการที่บุคคลปฏิเสธที่จะมีส่วนร่วมกับความชั่ว เช่น การทำสงคราม และการที่ปัจเจกชนจะต้องทำการบางอย่างเพื่อต่อสู้กับความชั่ว เช่น การพูด การเขียน หรือการสั่งสอน ผู้ที่เชื่อในแนวทางนี้แม้จะไม่เน้นไปที่การให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์สังคมโดยรวม หรือมุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งระบบ แต่ก็สนับสนุนการปฏิรูปสังคมอย่างค่อยเป็นค่อยไป โดยเฉพาะโดยการผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ ระบบการศึกษา และการพยายามชักจูงเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ประเภทที่ 4 การไม่ใช้ความรุนแรงเป็นบางเรื่อง (Selective nonviolence) ลักษณะเด่นของกลุ่มนี้คือการปฏิเสธการเข้ามีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงบางเรื่อง โดยมากมักเป็นสงครามระหว่างประเทศ แต่ในบางกรณีก็เต็มใจให้ใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่าง ตามประเภทที่ 4 การไม่ใช้ความรุนแรงเป็นบางเรื่อง (Selective nonviolence) ลักษณะเด่นของกลุ่มนี้คือการปฏิเสธการเข้ามีส่วนร่วมในการใช้ความรุนแรงบางเรื่อง โดยมากมักเป็นสงครามระหว่างประเทศ แต่ในบางกรณีก็เต็มใจให้ใช้ความรุนแรงเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่าง ตามความเป็นจริงคนส่วนใหญ่อาจถูกจัดเข้าอยู่ในประเภทนี้ คือมักจะไม่เห็นด้วยที่ประเทศของตนจะทำสงคราม แต่อาจเห็นด้วยที่รัฐจะใช้กำลังจัดการกับปัญหาภายในบางอย่าง

ประเภทที่ 5 สัตยาเคราะห์ (Satyagraha) เป็นกลุ่มที่ใช้สันติวิธีตามแนวทางของมหาตมะคานธี ผู้ที่เชื่อในสัตยาเคราะห์หรือหลักแห่งสัจจะนี้จะมุ่งเข้าถึงสัจธรรมด้วยความรักและการกระทำคานธีเชื่อว่า เมื่อเกิดความชั่วขึ้นในสังคม เราต้องทำลายความชั่วนั้นตรง ๆ และปฏิบัติการใช้ความรุนแรงมากมายหลายวิธีจะเข้ามาแทนที่การจลาจล การใช้ความรุนแรง หรือการสงครามได้ คานธีเชื่อว่าสัตยาเคราะห์ที่มีรากฐานอยู่บนความเชื่อมั่นในใจคน มีประสิทธิภาพเหนือกว่าสันติวิธีหรือปฏิบัติการใช้ความรุนแรงชนิดที่นำมาใช้เป็นนโยบายชั่วคราวชั่วครู่

ประเภทที่ 6 การปฏิวัติไร้ความรุนแรง (Nonviolent revolution) คนกลุ่มนี้เชื่อว่าการแก้ไขปัญหาด้านสังคมในปัจจุบัน มีรากฐานอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงทางพื้นฐานในระดับปัจเจกชนและสังคมเท่านั้น กลุ่มนี้มักจะยอมรับแนวทาง 4 ประการคือ

1. ให้ปัจเจกชนพัฒนาชีวิตของตนเอง
2. พยายามให้สังคมยอมรับหลักการแนวสันติ เช่น สันติวิธี ความเสมอภาค การร่วมมือกัน ความยุติธรรม และอิสรภาพเป็นค่านิยมหลัก
3. สร้างสรรค์ระเบียบทางสังคมที่เสมอภาคมากขึ้น มีการกระจายอำนาจ และมีเสรีภาพมากขึ้น
4. ต่อสู้กับความชั่วในสังคมด้วยปฏิบัติการไร้ความรุนแรง คนกลุ่มนี้จะยึดมั่นกับการไม่ใช้ความรุนแรงอย่างเคร่งครัด

ยีน ชาร์ป ผู้ซึ่งศึกษาวิธีการสันติวิธีจากประวัติศาสตร์การต่อสู้อันยาวนานสามารถรวบรวมวิธีการสันติวิธีไว้ได้ 198 วิธี จำแนกใหญ่ ๆ ได้ 3 ประเภท (ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, 2530 : 16, ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2533 : 113-112) ได้แก่

1. การประท้วงและโน้มน้าวใจโดยสันติวิธี เป็นวิธีการในเชิงสัญลักษณ์ที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อชักจูงฝ่ายตรงข้ามหรือคนอื่น ๆ ให้มาเห็นด้วยกับฝ่ายตน หรือเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่พอใจของกลุ่ม เช่น การชุมนุมเดินขบวน การแสดงเสียดสีล้อเลียน การส่งจดหมายเปิดผนึก

2. การไม่ให้ความร่วมมือ (No cooperation) วิธีการนี้อาจแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ การไม่ให้ความร่วมมือทางสังคม คือการปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ทางสังคมตามปกติกับบุคคลที่มุ่งจะ

คัดค้าน การระงับกิจกรรมทางศาสนา คือบุคลากรทางศาสนาหยุดทำพิธีทางศาสนาแก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

อิสลามกับสันติภาพ

ด้วยหลักการแห่งเอกภาพอันเป็นแกนหลักของอิสลาม จึงทำให้อิสลามมีแนวคิดแบบองค์รวมไม่ได้คิดแบบแยกส่วน อันเป็นส่วนประกอบย่อยของทุกสรรพสิ่งอย่างอิสระออกจากกัน จากแนวคิดหลักดังกล่าวนี้ สันติภาพตามทรรศนะอิสลาม จึงมองว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตชนิดหนึ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาในบรรดาสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ที่ถูกสร้างขึ้นมา อิสลามมองมนุษย์เป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่งอยู่ร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเป็นส่วนหนึ่งของเอกภาพแห่งสากลจักรวาล สันติภาพจึงหมายถึง ความประสานกลมกลืนกันในจักรวาล กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตและจุดกำเนิดของมนุษย์ อิสลามปฏิเสธความยุติธรรมและการกดขี่อย่างเด็ดขาดเพราะเป็นการบ่อนทำลายสันติภาพ และอิสลามยังได้บัญญัติให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อ่อนแอเพื่อให้ทุกชีวิตในสังคมสามารถอยู่ได้ด้วยสันติภาพ ดังนั้นจึงพอสรุปเป็นคำนิยามของสันติภาพตามทรรศนะของอิสลามได้ดังนี้ สันติภาพ (Peace) หมายถึง ความสงบสุขที่เกิดจากความสัมพันธ์อันประสานกลมกลืนของสมาชิกทุกส่วนในสังคม มีการเกื้อกูลด้วยความเมตตากรุณาปราณีต่อกันและปฏิเสธต่อพฤติกรรมที่ยุติธรรมทั้งมวล ดูแลเอาใจใส่ผู้อ่อนแอและห่วงใยกันเหมือนสมาชิกในครอบครัวเดียวกัน (มัสลัน มาหะมะ, 2551)

ยุทธศาสตร์การสร้างสันติภาพของอิสลาม

1. ยุทธศาสตร์สันติวิธี
2. ยุทธศาสตร์ความปรองดอง สนิทฉันท์และรวมพลัง
3. ยุทธศาสตร์การสร้างต้นแบบ (มัสลัน มาหะมะ, 2551)

ความขัดแย้ง

ความหมายของความขัดแย้ง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้คำอธิบาย "ขัดแย้ง" ว่า "ขัด" หมายถึง ไม่ทำตามฝ่าฝืน ขึ้นไว้ ส่วน "แย้ง" หมายถึง ไม่ตรงกัน ไม่ลงรอยกัน ต้านไว้ ทานไว้ รวมความแล้ว ความขัดแย้งจึงหมายถึง "สภาพความไม่ลงรอยกัน คือ ไม่ยอมทำตามและยังมีการต้านทานเอาไว้" คำว่า "ความขัดแย้ง" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Conflict" (ซูเกียรติ แถบปัดดา, 2537: 11-12) นอกจากนั้นแล้วมีนักวิชาการได้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้มากมาย ดังนี้ Webster Dictionary ได้อธิบายความหมายคำว่า ความขัดแย้ง (Conflict) ไว้ว่า มาจากภาษาละติน คือ "Configured" ซึ่งแปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอยต่อกันหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatible) ตรงกันข้ามกัน (Opposition) จนความแตกต่างระหว่างกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์ สัมพันธภาพที่แตกต่างกันนี้ทำให้เป็นชนวนแห่งการต่อสู้แข่งขันระหว่างกัน" จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งคือการไม่เข้าใจของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลอันเนื่องมาจากความแตกต่างในเรื่องความคิด การกระทำ การตัดสินใจ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของกลุ่ม หรือบุคคล

กระบวนการความขัดแย้ง

ความขัดแย้งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่าง 2 ฝ่าย หรือมากกว่า 2 ฝ่ายขึ้นไป คำว่าฝ่ายในที่นี้หมายถึง บุคคล หรือองค์การก็ได้ Filley ได้เสนอกระบวนการของความขัดแย้ง โดยแบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนดังนี้

1. สภาพก่อนเกิดความขัดแย้ง (Antecedent Condition of Conflict) เป็นลักษณะของสภาพการณ์ที่อาจปราศจากความขัดแย้ง แต่จะนำไปสู่การขัดแย้ง
2. ความขัดแย้งที่รับรู้ได้ (Perceived Conflict) เป็นการรับรู้จากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นของฝ่ายต่าง ๆ ว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น
3. ความขัดแย้งที่รู้สึกได้ (Felt Conflict) เป็นความรู้สึกของบุคคลว่าเกิดความขัดแย้ง โดยอาจมีความรู้สึกถูกคุกคาม ถูกเกลียดชัง กลัว หรือไม่ไว้วางใจ
4. พฤติกรรมที่ปรากฏชัด (Manifest Behavior) เป็นการแสดงออกของบุคคลเมื่อรับรู้ หรือ รู้สึกว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น อาจแสดงความก้าวร้าว การแข่งขัน การโต้เถียงหรือการแก้ปัญหา
5. การแก้ปัญหาหรือระงับความขัดแย้ง (Conflict Resolution or Supervision) เป็นการทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลง อาจโดยให้ทุกฝ่ายตกลงกัน หรือให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดชนะไป วิธีการแก้ไขความขัดแย้งมี 3 วิธี (ลัดดา วิศิษฐานนท์, 2534 : 25-28)

สาเหตุของความขัดแย้ง (อรุณ รักธรรม, 2531 : 787-796) ให้ความเห็นว่า สาเหตุของความขัดแย้งมีหลายประการ คือ 1. เนื่องจากความแตกต่างกันในการรับรู้ ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง ทำให้เข้าใจไปคนละด้าน อันเป็นสาเหตุทำให้การตัดสินใจและพฤติกรรมต่าง ๆ แตกต่างกันไปด้วย 2. เป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการของคนในองค์กรแตกต่างกันออกไป ทำให้คนเหล่านั้นเลือกวิธีปฏิบัติที่ต่างกัน ยังผลให้เกิดความขัดแย้งในที่สุด 3. ค่านิยมของคนในองค์กรแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างของค่านิยมนี้ จะทำให้วิถีแห่งความคิด ความเชื่อ และการปฏิบัติแตกต่างกันออกไป หรือยากที่จะทำให้เกิดความกลมกลืนกัน อันจะนำไปสู่ความขัดแย้งในที่สุด 4. โครงสร้างขององค์กรเป็นเหตุนำไปสู่ความขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงสร้างแบบระบบราชการ ทั้งนี้เพราะการจัดโครงสร้างขององค์กรอาจจะไปขัดกับความรู้สึกหรือพฤติกรรมของคนบางพวกบางกลุ่มได้ 5. การเปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคล โครงสร้าง หรือเป้าหมายขององค์กร จะนำไปสู่ความขัดแย้ง ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงย่อมกระทบต่อการยอมรับ และ ผลประโยชน์ของคนในองค์กร ดังนั้น ระดับการเปลี่ยนแปลงยิ่งมีมากเท่าไร โอกาสที่จะเกิดความขัดแย้งก็มีมากเท่านั้น 6. พฤติกรรมส่วนบุคคล มีผลทำให้เกิดความขัดแย้งในองค์กร ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมของบุคคลจะนำไปสู่สัมพันธภาพในองค์กร ดังนั้น ถ้าพฤติกรรมของคนไม่แตกต่างกันมากนักโอกาสเกิดความขัดแย้งก็น้อยลง

ผลของความขัดแย้ง

ความขัดแย้งมีทั้งแง่ดีและแง่ไม่ดี หมายความว่า ความขัดแย้งอาจเป็นในลักษณะในทางสร้างสรรค์และทำลาย ถ้าหากความขัดแย้งในองค์กรมีมากเกินไป ผลที่ตามมาก็จะเป็นไปในทางลบ (Negative consequences) ซึ่งมีลักษณะทำลายประสิทธิภาพขององค์กร แต่ถ้าความขัดแย้งอยู่ในจุดที่เหมาะสมก็จะเกิดผลในทางบวก (Positive consequences) ซึ่งมีลักษณะเป็นการสร้างสรรค์ ประสิทธิภาพให้กับองค์กร ดังนั้น ผลของความขัดแย้งจึงมี 2 ลักษณะ

ความขัดแย้งที่ส่งผลในทางบวก มีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงสร้างสรรค์
2. สามารถทำให้บุคลากรในองค์กรเกิดแรงจูงใจในการทำงาน
3. ทำให้เกิดความคิดริเริ่มใหม่ ๆ
4. ทำให้เกิดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป้าหมายเดิมขององค์กรที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง
5. ทำให้เกิดแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์กับองค์กรหรือทำให้เกิด คุณภาพในการตัดสินใจ
6. ทำให้ลดความตึงเครียดในองค์กรได้ หรือทำให้ความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กรดีขึ้น 7. ทำให้คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากรในองค์กรดีขึ้น ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล รู้จักการปรับตัว และการประสานงานร่วมกัน

ความขัดแย้งที่ส่งผลในทางลบ มีลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. นำไปสู่ความตึงเครียดมากขึ้น หรือมีผลกระทบต่อสุขภาพจิตของคนในองค์กรมากขึ้น 2. ทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรและเวลามากเกินไป 3. ทำให้เกิดการแบ่งเป็นพรรค เป็นพวกขึ้น ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งมีความรู้สึกว่าเขาตนเองเป็นฝ่ายชนะ (Winner) และอีกฝ่ายหนึ่งรู้สึกว่าเป็นผู้แพ้ (Loser) ลักษณะเช่นนี้มีผลทำลายความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร ขาดการประสานงานกัน และไม่มีความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน ซึ่งมีผลทำให้ประสิทธิภาพขององค์การตามไม่ได้ 4. มุ่งจะเอาชนะกันมากกว่าที่จะมองถึงผลกระทบต่อเป้าหมายขององค์กรโดยส่วนรวม 5. นำไปสู่ความยุ่งเหยิงและไร้ซึ่งเสถียรภาพขององค์การ

จอห์นสัน และจอห์นสัน (Johnson & Johnson, 1987 : 273) กล่าวถึงความขัดแย้ง โดยมีแนวคิดว่าคุณลักษณะแตกต่างกัน จึงใช้กลยุทธ์ในการจัดการความขัดแย้งไม่เหมือนกัน แต่ละคนมีรูปแบบการแก้ปัญหาเป็นของตนเอง และเนื่องจากการจัดการความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เรียนรู้ได้ ดังนั้น คนจึงสามารถเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้และหาวิธีการใหม่ ๆ ที่มีประสิทธิภาพในการจัดการความขัดแย้งในภาวะขัดแย้ง ประเด็นหลักที่ต้องใส่ใจคือ 1. การบรรลุวัตถุประสงค์ส่วนตัว เมื่ออยู่ในภาวะขัดแย้ง คนแต่ละคนจะมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างจากผู้อื่นจึงต้องพิจารณาว่าวัตถุประสงค์ของคน ๆ นั้น มีความสำคัญต่อเขามากน้อยเพียงใด 2. การรักษาสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น คนจะพิจารณาว่าการรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นมีความสำคัญกับตนมากน้อยเพียงใด

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับมัสยิด

ความหมายของมัสยิด

มัสยิดเป็นคำภาษาอาหรับจากรากศัพท์กริยา สะ- ญะ -ดะ หรือรากศัพท์ที่เป็นนาม คือ สุญุด ซึ่งหมายถึงการก้มการก้มกราบโดยการวางหน้าผากบนเพื่อแสดงความรักภักดีและนอบน้อมถ่อมตนต่อพระผู้เป็นเจ้า (อับดุลละ หนุ่มสุข, ม.ป.ป. : 1)

ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคสอง “มัสยิด” หมายความว่า สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจ โดยจะต้องมีการละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่สอนศาสนาอิสลาม (พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตรา 4 วรรคสอง)

มัสยิด หมายถึง สถานที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิม (ต่ายุดิน อุสมาน และคณะ, 2545 : 4)

จากความหมายข้างต้นพอสรุปได้ว่ามัสยิด หมายถึง สถานที่ซึ่งมุสลิมใช้ประกอบศาสนกิจโดยจะต้องมีการละหมาดวันศุกร์เป็นปกติ และเป็นสถานที่ได้รับการจดทะเบียนอย่างเป็นทางการ มีฐานะเป็นนิติบุคคล และเป็นศูนย์รวมในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดต่อหลักศาสนาอิสลาม

แนวคิดการบริหารมัสยิด

อิสลามเป็นทางทั้งศาสนา และระบอบแห่งการดำเนินชีวิต ดังนั้น หลักธรรมคำสอนจึงประกอบด้วย กระบวนการแห่งชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ เช่น การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ซึ่งสถาบันหนึ่งที่มีอิทธิพลอันสำคัญต่อชีวิตของมุสลิม คือ “มัสยิด” และอีกมิติหนึ่งที่สามารถมองเห็นอย่างชัดเจน คือ มัสยิดเป็นศูนย์กลางแห่งวัฒนธรรมอิสลาม เป็นเอกลักษณ์แห่งความเป็นเอกภาพของอัลลอฮ์ (ซบ.) เป็นศูนย์รวมของศรัทธาชนมุมิน ในเชิงลักษณะของความเสมอภาค เสรีภาพ และภราดรภาพที่ปราศจากความแตกต่างระหว่างชนชั้น วรรณะ เชื้อชาติ ภาษา และชาติพันธุ์ของมนุษย์ (ต่ายุดิน อุสมาน และคณะ, 2545 : 7)

นอกจากนั้น มัสยิดยังเป็นสถาบันแห่งการเปลี่ยนโฉมหน้าทางสังคม และพฤติกรรมของศรัทธาชนมุสลิม ให้มุ่งตรงต่อเอกภาพแห่งพระเจ้า จากประวัติศาสตร์อิสลามได้สอนให้เห็นว่านอกจากมัสยิดจะเป็นสถานที่ที่เป็นประกอบอิมดะฮ์แล้ว ยังเป็นสถานศึกษาอบรมวิชา ความรู้ จริยธรรม การประกอบอาชีพ ศูนย์นิเทศ และการปลูกฝังทัศนคติความรักประเทศชาติอีกด้วย มัสยิดเป็นเป็นศูนย์กลางการศึกษาทุกระบบ เพราะผู้ที่มีความรู้มักจะพำนักในมัสยิดอยู่เสมอ มัสยิดบางแห่งเปรียบเสมือนศาลากลางของเมือง ศาลาประชาคม โรงเรียนและมัสยิดบางแห่งจะมีห้องสมุดเพื่อให้สัปปุรุส ได้อ่านหนังสือด้วย (ต่ายุดิน อุสมาน และคณะ, 2545)

อย่างไรก็ตาม มัสยิดในทัศนะของอิสลามมีบทบาทที่สำคัญต่อไปนี้ (ต่ายุดิน อุสมาน และคณะ, 2545 : 9 ; อัตุลเลาะ หนุ่มสุข, ม.ป.ป. : 5)

- 1) เป็นสถานที่ประกอบการรักดีต่ออัลลอฮ์ (ซบ.)
- 2) เป็นสถานที่ศึกษาอบรมวิชาการอิสลามและวิชาชีพ
- 3) เป็นสถานที่พุ่มพักอิมาน- ศรัทธา และเพิ่มพูนปัญญาเพื่อเป็น “วิทยาลัย” ของชุมชน
- 4) เป็นสถานที่พักชั่วคราวสำหรับผู้เดินทาง
- 5) เป็นสถานที่เพื่อพำนัก (เอียะติกาฟ) ในการสดุดีต่อพระองค์อัลลอฮ์ (ซบ.)
- 6) เป็นศาลากลางของเมือง ศาลาประชาคม เพื่อการปรึกษาหารือในกิจการเพื่ออิสลามและสังคม
- 7) เป็นสถานที่เก็บรักษาการบริจาคทั้งปวง

- 8) เป็นกองบัญชาการกำลังพล ในกรณีที่ถูกศัตรูโจมตี
- 9) เป็นสถานที่พยาบาล
- 10) เป็นสถานที่ตะวะห์และดับสืม
- 11) เป็นสถานที่รวมพลของผู้รู้และเป็นแหล่งผลิตอุลามาอ

องค์กรที่บริหารมัสยิด

มัสยิดแต่ละแห่งมีคณะกรรมการคณะหนึ่งไม่น้อยกว่า 7 คน แต่ไม่เกิน 15 คน เพื่อบริหารกิจการของมัสยิด ประกอบด้วยอิหม่าม คอเต็บ หลััน ซึ่งอยู่ในตำแหน่งโดยไม่จำกัดเวลาและกรรมกรนั้น อยู่ในตำแหน่งคราวละ 4 ปี โดยประชาชนหรือสัปบุรุษตามมัสยิดเป็นผู้เสนอชื่อและคัดเลือกแล้วเสนอต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเป็นผู้ดำเนินการแต่งตั้งต่อไป

ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 หมวด 30 ให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดคณะหนึ่ง ประกอบด้วย

- (1) อิหม่าม เป็นประธานกรรมการ
- (2) คอเต็บ เป็นรองประธานกรรมการ
- (3) บิหลัน เป็นรองประธานกรรมการ
- (4) กรรมการอื่น ตามจำนวนที่ที่ประชุมสัปบุรุษประจำมัสยิดนั้นกำหนดจำนวนไม่น้อยกว่าหกคนแต่ไม่เกินสิบสองคน

บทบาทหน้าที่ของอิหม่าม

เป็นผู้คำภาษาอาหรับแปลว่า “ผู้นำ” ถ้าในการละหมาด เรียกว่า “ผู้นำการละหมาด” ในประเทศไทย อิหม่าม หมายถึง ผู้นำท้องถิ่นมุสลิม โดยมีมัสยิดเป็นจุดศูนย์รวม แต่เดิมปฏิบัติภายในหน้าที่แต่เฉพาะศาสนาเท่านั้น ไม่มีเงินประจำตำแหน่ง มีงานทำเป็นอาชีพเช่นเดียวกับชายทั่วไป ปัจจุบันอิหม่ามต้องทำหน้าที่ทั้งด้านศาสนาและสังคม (ต่ายุดิน อุสมาน และคณะ, 2545 : 10)

หน้าที่ของอิหม่ามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตรา 37 ดังนี้

- (1) ปกครองหน้าที่ให้เป็นไปตามบัญญัติศาสนาอิสลาม
- (2) ปกครองดูแลและแนะนำเจ้าหน้าที่ของมัสยิดให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ให้เรียบร้อย
- (3) แนะนำให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติศาสนาและกฎหมาย
- (4) อำนวยความสะดวกแก่มุสลิมในการปฏิบัติศาสนกิจ
- (5) สั่งสอนและอบรมหลักธรรมทางศาสนาอิสลามแก่บรรดาสัปบุรุษประจำมัสยิด

บทบาทหน้าที่ของคอเต็บ

เป็นคำภาษาอาหรับ แปลว่า “เทศน์หรือผู้แสดงเทศนา” โดยทั่วไปมักเข้าใจคำว่า “คอเต็บ” เพียงเป็นผู้แสดงธรรมในวันศุกร์หรือวันสำคัญ ๆ ทางศาสนาเท่านั้น ซึ่งความจริงแล้ว คอเต็บยังหมายถึง แสดงเทศนา ชักชวนให้มวลมนุษย์ประพฤติในคุณธรรมอันดีงามแห่งอิสลาม ไม่ว่าจะเป็นในมัสยิดหรือนอกมัสยิด และคอเต็บยังมีหน้าที่บริหารอีกด้วย ในฐานะที่เป็นรองประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด หน้าที่ของอิหม่ามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 มาตรา 38 ดังนี้

(1) หน้าที่ทางศาสนา ได้แก่ การแสดงธรรมกล่าในวันศุกร์ หรือวาระสำคัญทางศาสนา หรือที่เรียกว่า “แสดงคุตบะห์”

(2) หน้าที่ทางการบริหาร ในทางกฎหมายแล้ว คอเต็บมีตำแหน่งเป็นรองประธานกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ซึ่งต้องทำหน้าที่แทนอิหม่าม (ประธาน) ได้ทุกอย่างในเวลาอิหม่ามไม่อยู่หรือได้รับมอบหมายจากอิหม่าม

บทบาทหน้าที่ของบิหลัน

เดิมเป็นชื่อของเศาะฮาบะฮ์คนหนึ่งของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) เป็นผู้ประกาศเชิญชวนละหมาด (บังหรืออาซาน) เป็นแรกในประวัติศาสตร์อิสลาม ชาวบ้านทั่วไปนิยมเรียกชื่อนี้แก่ผู้มีตำแหน่งประกาศเชิญชวนละหมาด เป็นการให้เกียรติและรำลึกถึงผู้ทำหน้าที่นี้เป็นคนแรกความจริงแล้วผู้ที่ประกาศเชิญชวนการละหมาดในภาษาอาหรับเรียกว่า “มอซซิน”

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 หมวด 5 มาตรา 35 คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

- (1) บำรุงรักษามัสยิดและทรัพย์สินของมัสยิดให้เรียบร้อย
- (2) วางระเบียบปฏิบัติภายในของมัสยิดเพื่อให้การดำเนินงานของมัสยิดเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
- (3) ปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมาย
- (4) สนับสนุนสับสนุนในการปฏิบัติศาสนกิจ ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางที่ชอบตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (5) พิจารณามิมีตรับมุสลิมเข้าเป็นสัปบุรุษประจำมัสยิด
- (6) อำนวยความสะดวกและอบรมสั่งสอนให้สัปบุรุษประจำมัสยิดปฏิบัติศาสนากิจโดยถูกต้องเคร่งครัด
- (7) ประนีประนอมข้อพิพาทระหว่างสัปบุรุษประจำมัสยิดเพื่อได้รับการร้องขอ
- (8) จัดให้มีและรักษาสมุดตะเบียนสัปบุรุษประจำมัสยิด และตรวจตราแก้ไขเพิ่มเติมสมุดตะเบียนดังกล่าวให้ถูกต้องตรงตามความเป็นจริง
- (9) จำหน่ายชื่อสัปบุรุษประจำมัสยิดออกจากทะเบียน เมื่อได้สอบสวนแล้วปรากฏผู้นั้นกระทำการฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

(10) จัดให้มีทะเบียนทรัพย์สิน เอกสาร และบัญชีรายรับรายจ่ายของมัสยิดให้ถูกต้องตรงความเป็นจริง และจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน ฐานะการเงินและทรัพย์สินมัสยิด แล้วรายงานให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดทราบภายในเดือนมีนาคมของทุกปี

(11) ดูแลวงจันทร์และแจ้งผลการดูแลวงจันทร์ต่อคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

(12) ส่งเสริมการศึกษาและกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม

คุณสมบัติของอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้กำหนดคุณสมบัติทั้ง 4 ตำแหน่งไว้ดังนี้

1) อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น

มาตรา 31 อิหม่าม คอเต็บ และบิหลั่น ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นมุสลิมผู้มีสัญชาติไทยโดยกำเนิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์
- (3) เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี
- (4) เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด
- (5) เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา
- (6) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- (7) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นผู้เคยถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ
- (9) ไม่เป็นผู้ทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้ความสามารถหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง
- (10) อ่านพระคัมภีร์อัลกรุอันได้ถูกต้อง
- (11) สามารถนำในการปฏิบัติศาสนกิจได้ถูกต้องตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
- (12) มีความสามารถแสดงธรรมได้
- (13) เป็นสัปบุรุษประจำมัสยิดนี้มาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

2) กรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตามมาตรา 32 กรรมการตามมาตรา 30 (4) ต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นผู้มุสลิมผู้มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบปีบริบูรณ์
- (3) เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี
- (4) เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามโดยเคร่งครัด
- (5) เป็นผู้มีความสัมพันธ์อันดีกับทุกศาสนา
- (6) เป็นผู้มีความเลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็น

ประมุข

(7) ไม่เป็นหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลาย

(8) ไม่เป็นผู้เคยจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่กระทำโดยประมาท หรือความผิดลหุโทษ

(9) ไม่เป็นผู้ทุพพลภาพจนไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ไร้ความสามารถหรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

(10) เป็นสัปบุรุษประจําสมัยนี้มาแล้วไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันคัดเลือก

(11) มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดที่มีสมัยนี้ตั้งอยู่ไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันก่อนวันคัดเลือก

อย่างไรก็ตามคุณสมบัติข้างต้นเป็นเพียงคุณสมบัติตามกฎหมายที่บัญญัติในพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วศาสนาอิสลามได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกเป็นอิหม่าม คอดีบ บิหลั่นต้องมีคุณสมบัติต่อไปนี้ (องค์การร่อเบียะ, อ้างถึงในดาร์ลุลอหซาน, ม.ป.ป. : 52-56)

(1) เป็นผู้ที่มีความยึดมั่นในคำสอนของอัลลอฮ์ (ซ.บ.) อย่างเหนียวแน่น เป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น เป็นผู้ชักชวนให้ทำความดี ห้ามปรามความชั่ว และกล้าพูดความจริง

(2) ต้องมีปณิธานว่าจะทำงานเพื่อหวั่งความโปรมปรานจากอัลลอฮ์ (ซ.บ.) และหวังโลกหน้า หลีกเลียงการอวดอ้างหรือไม่ยอมพูดความจริง และต้องไม่สรรเสริญเยินยอผู้คนมากเกินไป

(3) ต้องยึดถืออัลกรุอาน และอัลหะดีษ แนวทางของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซ.ล.) เป็นหลักในการปฏิบัติงาน เพราะเป็นรากฐานที่สำคัญและปราศจากข้อสงสัยใด ๆ

(4) จะต้องเข้าใจสิ่งต่าง ๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง อ่านและค้นคว้าให้มาก รู้เรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัว สภาพการณ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ กระแสวัฒนธรรมที่หลั่งไหลเข้ามา ตลอดจนปัญหาท้าทายต่าง ๆ ที่ต้องเผชิญ

(5) ต้องศึกษาประวัติศาสตร์อิสลาม และเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษยชาติ ทั้งมีความรู้ พอควรเกี่ยวกับวิชาด้านสากลจักรวาลชีววิทยา

(6) จะต้องจำตัวบทอัลกรุอานและอัลหะดีษได้มาก มีความรู้ด้านภาษาดีและจะต้องรอบรู้ภาษาอื่น นอกจากภาษาอาหรับ เพื่อจะอ่านข้อเขียนเกี่ยวกับอิสลามจากผู้เขียนที่เป็นมิตรและศัตรู ยิ่งกว่านั้นจะต้องสามารถให้ความเข้าใจและชักจูงผู้ที่ไม่รู้ภาษาอาหรับทั้งที่เป็นมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม

(7) ต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบสูง และมีความเหมาะสมทางวิชาการเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยหลักฐาน เหตุผล และวิธีการที่น่าพอใจ

(8) ต้องเป็นผู้มีมารยาทงดงาม มีความประพฤติเรียบร้อย เป็นที่รักใคร่ของหมู่คณะทั้งนี้เพื่อให้หมู่ชนเชื่อถือและปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจง

(9) ต้องมีความอ่อนโยน อุดหนุน ทำประโยชน์ ตลอดจนทำให้หมู่คณะเข้าใจศาสนาอย่างกระจ่างแจ้ง

(10) ต้องเป็นมักนอย พอใจสิ่งที่อัลลอฮ์ทรงประทานให้ ทั้งนี้เพื่อเป็นผู้ที่มีเกียรติคู่ควรแก่การเคารพรัก และพ้นจากการดูถูกดูแคลน

(11) ต้องการอ่านอัลกรุอานได้ดี (อ่านอัลกรุอานเป็นกิจวัตรประจำวัน) รู้กฎเกณฑ์การอ่าน (ตัจญวีด) อย่างดี

(12) แต่งกายสุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับบุคลิก

จากอัลกุรอาน อัลหะดีษและจากประวัติศาสตร์ในสมัยของท่านเคาะลีฟะฮฺ พอสรรูปหน้าที่ของมัสยิดได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. มัสยิดเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ เคาะรพักดีต่ออัลลอฮฺ (ซบ.) โดยมุสลิมจะใช้เป็นสถานที่ปฏิบัติละหมาดทุกวัน วันศุกร์ และละหมาดร่วมกัน อ่านคัมภีร์อัลกุรอาน และกล่าวรำลึกถึงอัลลอฮฺ ตั้งแต่เด็กจนผู้ใหญ่

2. มัสยิดเป็นสถานการศึกษาที่จะให้ความรู้ด้านศาสนาและอื่นๆกล่าวได้ว่าเป็นสถานที่แห่งแรกในการให้การศึกษาแก่มุสลิมในวันศุกร์ มัสยิดในประวัติศาสตร์หลายแห่งได้ผลิตอุลามาย (นักวิชาการ) ชื่อนำของโลก เช่น มัสยิดกุฟะฮฺ มัสยิดอัลอะมาวี มัสยิดอัลอัซฮาร ฉะนั้นเมื่อมัสยิดเป็นที่ศึกษา แต่ละมัสยิดจึงควรจะต้องมีห้องสมุด

3. มัสยิดเป็นเสมือนสภาที่ปรึกษาในปัจจุบัน โดยมีประชุมปรึกษาหารือในเรื่องต่างๆ หรืออภิปรายปัญหาที่น่าสนใจ

4. มัสยิดเป็นเสมือนศาล ใช้เป็นที่พิพากษาคำวินิจฉัย พิจารณาตัดสินปัญหาแก้ปัญหให้แก่ประชาชน

5. มัสยิดเป็นสถานที่ในการทำสัญญาข้อตกลงและสนธิสัญญาทางการเมือง

6. มัสยิดเป็นสถานที่ฝึกหัดกองทหาร และเป็นที่ชุมนุมของบรรดานักรบมุสลิมก่อนจะออกสนาม

7. มัสยิดเคยทำหน้าที่เสมือนกับเป็นโรงพยาบาลทหาร

8. มัสยิดเป็นที่พักอาศัยของผู้ที่เดินทางและผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือ

9. มัสยิดเป็นสถานที่ต้อนรับคณะผู้แทนต่างๆ

10. มัสยิดเป็นศูนย์ของการเผยแพร่อิสลาม

บทบาทของมัสยิด

บทบาทของมัสยิดในปัจจุบันต่อการพัฒนาชุมชน

เมื่อหันมาดูมาดูบทบาทของมัสยิดในปัจจุบัน พบว่า มีปัจจัยเกื้อหนุนหลายประการที่สามารถทำให้มัสยิดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนได้ เช่น ปัจจัยทางด้านกฎหมายที่กำหนดให้มัสยิดเป็นนิติบุคคล ปัจจัยทางด้านบุคลากรในชุมชน และคณะกรรมการมัสยิด ที่มีวุฒิการศึกษาสูงขึ้น ปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสาร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นต้น ผู้นำมุสลิมทั้งที่เป็นผู้นำศาสนาและผู้ท้องถิ่น ถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิตของมุสลิม ที่มีการนำศาสนจักรและบทบาททางอาณาจักร โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำศาสนาจะมีบทบาทด้านศาสนจักรตามบทบัญญัติของกฎหมาย คือ 1) เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธีของสัปบุรุษ 2) เป็นประธานกรรมการประจำมัสยิด รับผิดชอบร่วมกับกรรมการอื่น ๆ 3) ทำหน้าที่เป็นอิหม่ามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญ ข้อบังคับและระเบียบของคณะกรรมการอิสลามต่าง ๆ ด้วย 4) อบรมสั่งสอนวิทยาการทางศาสนาแก่ปวงสัปบุรุษ และ 5) อำนาจความสะดวกแก่บรรดาสัปบุรุษในการบำเพ็ญกุศลแก่อิสลามิกชน (สุวิชา ยี่สุนทร, 2533 : 4) ในขณะทางด้านอาณาจักรจะมีบทบาททั้งที่เป็นทางการและ

ไม่เป็นทางการ อันเป็นอำนาจแฝงอื่น ๆ มากมาย เช่น 1) เป็นที่ปรึกษาของฝ่ายบ้านเมืองตั้งแต่ระดับผู้ใหญ่บ้านกำนันจนถึงนายอำเภอ 2) ทำหน้าที่คอยประสานงานระหว่างราษฎรกับข้าราชการ 3) เป็นตัวแทนหรือศูนย์กลางของการปกครองในระดับหมู่บ้านหรือตำบล 4) เป็นตัวแทนหรือศูนย์กลางในด้านอนามัย 5) เป็นตัวแทนในการพัฒนาชุมชน และ 6) เป็นตัวแทนในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ตลอดจนเสมือนพิพิธภัณฑ (สุวิชา ยี่สุนทร, 2533 : 5)

อย่างไรก็ตามในที่นี้ขอยกตัวอย่างบทบาทของมัสยิดที่สำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนี้ (อับดุลเลาะ หุ่นสุข, ม.ป.ป. : 5-9)

มัสยิดต้องมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาศาสนาทั้ง 2 ภาค คือภาคฟิรฎูอัยน์ และภาคฟิรฎูกิฟายะฮ์ ในส่วนของภาคฟิรฎูอัยน์นั้น ควรมุ่งเน้นการศึกษาภาษาอัลกุรอานโดยเฉพาะในด้านการอ่านและการท่องจำ มัสยิดควรกำหนดมาตรฐานของเด็กมุสลิมในชุมชนเกี่ยวกับการอ่านและการท่องจำซูเราะฮ์ต่าง ๆ ของอัลกุรอาน ว่าควรจะมีมาตรฐานแค่ไหน อย่างไรเช่นเดียวกับความรู้ศาสนาในภาคฟิรฎูอัยน์ ก็ควรที่จะกำหนดมาตรฐานขึ้นต่ำว่าควรจะต้องเรียนจบแค่ไหน อย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนมีเอกภาพทางด้านการศึกษาศาสนา ในส่วนของภาคฟิรฎูกิฟายะฮ์นั้น มัสยิดควรมีแผนในการส่งเสริมเยาวชนในชุมชนให้ได้เรียนศาสนาในระดับสูงขึ้นทั้งในประเทศ และต่างประเทศ พร้อมทั้งให้โอกาสเยาวชนเหล่านั้น ในการแสดงความสามารถในรูปของการอ่าน คุตบะห์ การเป็นอิหม่ามนำละหมาด และการบรรยายศาสนธรรม เป็นต้น

สำหรับการศึกษาศาสนาสามัญและวิชาชีพนั้น แม้ว่าคำนิยามมัสยิดใน พ.ร.บ. การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ.2540 จะไม่ได้ระบุไว้ แต่ก็ถือเป็นหน้าที่ของมัสยิดที่ต้องเข้าไปดูแลส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีโอกาสศึกษาวิชาชีพ และวิชาสามัญเกินบังคับ และควรเปิดโอกาสให้คนกลุ่มนี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา มัสยิดให้มากขึ้น นอกเหนือจากการส่งเสริมการศึกษาดังกล่าว ซึ่งเป็นการศึกษาในระบบแล้ว มัสยิดจะต้องส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอีกด้วย ซึ่งการศึกษาทั้งสองระบบนี้ มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการศึกษาของชุมชนมุสลิมในปัจจุบัน เนื่องจากสัปรุชส่วนใหญ่ไม่ได้อยู่ในวัยและสถานภาพที่จะศึกษาในระบบได้ ดังนั้นมัสยิดจึงต้องส่งเสริมให้มีการเรียนการสอน การอบรมในวาระต่าง ๆ ตามความเหมาะสม อาทิเช่น การอบรมศาสนาประจำเดือน การอบรมเยาวชนประจำปี (ค่ายอบรมเยาวชนภาคฤดูร้อน) การอบรมมุอัลลัฟ (มุสลิมใหม่) การอบรมกลุ่มมุสลิมมะฮ์แม่บ้าน การอบรมกอรี และการอบรมวิชาชีพต่างๆ เป็นต้น

สื่อที่สำคัญอีกประการหนึ่งของมัสยิดที่จะต้องมียุทธศาสตร์ในเรื่องนี้คือ สื่อคุตบะห์ โดยเฉพาะ คุตบะห์ที่จะต้องอ่านทุกวันศุกร์ เป็นหน้าที่ของมัสยิดที่ต้องพัฒนาและปรับปรุงคุตบะห์วันศุกร์ให้เป็นคุตบะห์ที่มีคุณภาพและมีชีวิตชีวา สามารถเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์สังคมในชุมชนให้เป็นสังคมที่ดีได้

สำหรับสถาบันหรือส่วนร่วมย่อยที่ชุมชนมัสยิดทุกชุมชนควรมี เพื่อภารกิจในการส่งเสริมการศึกษาของชุมชน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ศูนย์อบรมศาสนาอิสลามและจริยธรรมประจำมัสยิด โรงเรียนสอนศาสนาภาคฟิรฎูอัยน์ ห้องสมุดประจำมัสยิด และลานกีฬา ส่วนทั้งหมดนี้น่าจะเป็นมาตรฐานที่น่าพอใจสำหรับชุมชนทุกชุมชนที่มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น

มัสยิดในปัจจุบันควรมีการประสานงานในเชิงรุกกับหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ อาทิเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต. องค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือ อบจ.

สำนักงานเขตเขตหรือสำนักงานอำเภอ สภาจังหวัด และกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อ
ขอรับการสนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ ด้านส่งเสริมการศึกษาและนันทนาการ เช่น โครงการค่ายอบรมเยาวชนภาค
ฤดูร้อน โครงการอบรมแก้ไขปัญหายาเสพติด โครงการลานกีฬา และเพื่อสนับสนุนในด้านสาธารณูปโภคต่าง ๆ
ในท้องถิ่น เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า น้ำ และโทรศัพท์สาธารณะ เป็นต้น มัสยิดควรจะต้องร่วมมือกับหน่วยงาน
ต่าง ๆ ของรัฐในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน โดยเริ่มต้นที่มัสยิดเป็นตัวอย่าง ทำให้บริเวณมัสยิดมี
สภาพแวดล้อมที่ร่มรื่น สะอาด และเจริญหูเจริญตา เป็นบริเวณปลอดภัย ปลอดภัยอบายมุขและสิ่งมีนเมา และ
ปลอดภัยจากสิ่งต้องห้ามทั้งปวงตามศาสนาบัญญัติ

นอกเหนือจากการประสานงานและการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ แล้วมัสยิดจะต้องสร้าง
ความสัมพันธ์ที่ดีกับนักการเมือง นักการปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการชุมชน และ
กรรมการศึกษาในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อมัสยิดจะได้รับความร่วมมือจากบุคคลดังกล่าวในการกิจต่าง ๆ ของการ
พัฒนาชุมชนต่อไป

บทบาทของมัสยิดในการป้องกันและแก้ไขปัญหามุขม

ปัญหามัสยิดจะต้องมีบทบาทโดยตรงในการป้องกันและในการแก้ไขระยะสั้นและในระยะยาว โดยใช้
กระบวนการที่สำคัญ ดังนี้

1) การให้การศึกษาและอบรมสั่งสอน

มัสยิดจะต้องให้การศึกษาและอบรมสั่งสอนแก่ปวงสาปบุรุษอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยเน้น
การใช้สื่อที่สามารถเข้าถึงบุคคลได้ง่าย สื่อที่สำคัญคือ

ก. ชุดบะห์วันศุกร์

ควรเป็นชุดบะห์ที่นำเสนอปัญหาของชุมชนมัสยิด และควรให้สาปบุรุษทุกคนได้ตระหนัก
ถึงการรับผิดชอบร่วมกันในการป้องกันและแก้ไขปัญหามุขม เนื่องจากผลกระทบของอัลลอฮ์ในโลกดุน
ยาแก่คนที่ไม่ดีนั้นจะครอบคลุมคนดีด้วย มัสยิดควรแบ่งเขตชุมชนและมอบหมายให้กรรมการแต่ละคนมีหน้าที่
สอดส่องดูแลในเขตที่รับผิดชอบ

ข. เสียงตามสาย

มัสยิดควรมีเสียงตามสายเพื่ออะซาน (มอซซซิน) บอกเวลาละหมาด และเพื่อ
ประชาสัมพันธ์กิจการต่าง ๆ ของมัสยิด นอกเหนือจากนั้นแล้ว มัสยิดควรใช้เสียงตามสายให้เกิดประโยชน์ใน
ด้านการอบรมสั่งสอน การแนะนำและการตักเตือน เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหามุขมต่าง ๆ ในชุมชน การใช้เสียง
ตามสายควรคำนึงถึงความเหมาะสมในหลาย ๆ ด้านเช่น ช่วงระยะเวลาของการใช้ และความหลากหลายของ
ชุมชนที่มีผู้นับถือศาสนาแตกต่างกัน เป็นต้น

ค. การเยี่ยมเยียนเป็นรายบุคคล

การเยี่ยมเยียนสาปบุรุษที่มีปัญหามุขมเป็นรายบุคคล หรือเรียกว่ามาพูดคุยมุขมที่มัสยิด หรือที่บ้าน
เป็นอีกวิธีหนึ่งที่จะป้อมปรัมและแก้ไขปัญหามุขมได้ ดังนั้นอิหม่าม และคณะกรรมการมัสยิดจึงควรมี
เวลาสำหรับภารกิจนี้

1) การทำสัตยาบันร่วมกัน (บัยอะฮ์)

มัสยิดควรมีสัตยาบันร่วมกันระหว่างสาปบุรุษในชุมชนทั้งโดยวาจา และลายลักษณ์
อักษร เรียกในภาษาอาหรับว่าการทำบัยอะฮ์ รูปแบบของบัยอะฮ์นี้ก็คือ การร่างคำบัยอะฮ์เป็นลายลักษณ์

อักษร เพื่อให้สัปบุรุษทุกคนในชุมชนได้ลงมือ และกล่าวเป็นวาจาพร้อม ๆ กัน โดยมีอิหม่ามเป็นผู้นำกล่าว สำหรับหัวข้อของบัยอะฮฺควรประกอบด้วย สามส่วนคือ 1) เรื่องที่ต้องปฏิบัติ 2) เรื่องที่ต้องออกห่างและต่อต้าน และ 3) บทลงโทษสำหรับผู้ละเมิดบัยอะฮฺ ทั้ง 3 หัวข้อนี้จะต้องครอบคลุมส่วนเฉพาะบุคคล และส่วนรวม การทำบัยอะฮฺนี้ มัสยิดจะต้องให้ผลในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในแง่ของการลงโทษ ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องปรามและแก้ไขปัญหาของชุมชน

สำหรับปัญหาความแตกแยกและการทะเลาะวิวาทนั้น มัสยิดควรใช้วิธีการไกล่เกลี่ย และประนีประนอม แต่หากเป็นปัญหาที่เกี่ยวกับศาสนา มัสยิดควรจะต้องมีจุดยืนที่แน่นอนและไม่ควรสนับสนุนให้มีการถกเถียงกันในปัญหาคอกาฟิยะฮฺ (ปัญหาข้อโต้เถียงทางศาสนา) อันจะนำไปสู่ความแตกแยกและความร้าวฉานในชุมชนได้

2) การประสานงานกับหน่วยงานรัฐ

ที่มีหน้าที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยในบ้านเมือง เช่น สถานีตำรวจนครบาล สถานีตำรวจภูธร เพื่อให้มาสอดส่องดูแล และจับกุมผู้กระทำความผิด ไปลงโทษตามกฎหมาย ผู้เขียนเชื่อว่าหากได้มีการประสานงานอย่างดีระหว่างมัสยิดกับสถานีตำรวจที่รับผิดชอบในพื้นที่ ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนมัสยิดที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดและอาชญากรรมก็ลดลงได้

บทบาทของมัสยิดในการจัดสวัสดิการชุมชน

มัสยิดในปัจจุบันควรมีบทบาทในด้านสวัสดิการชุมชน โดยการจัดตั้งกองทุนอย่างน้อย 2 กองทุน คือ

1) กองทุนการกุศลเพื่อสงเคราะห์ผู้ยากไร้ กล่าวคือ กองทุนการกุศลเพื่อสงเคราะห์ผู้ยากไร้ นั้นเป็นกองทุนจากการบริจาคทั่ว ๆ ไป ของผู้จิตศรัทธา เพื่อนำไปช่วยเหลือและสงเคราะห์ผู้ยากไร้ในชุมชน เช่น ผู้ประสบภัยธรรมชาติ ทั้งอุทกภัย อัคคีภัย และภัยอื่น ๆ ผู้พิการและทุพพลภาพ เด็กกำพร้าและแม่หม้ายที่ขาดผู้ดูแลช่วยเหลือ หรือสงเคราะห์ในการจัดการศพไร้ญาติและขาดแคลนทรัพยากร เป็นต้น

2) กองทุนชะกาตเพื่อสวัสดิการชุมชน กล่าวคือ เป็นกองทุนชะกาตเพื่อสวัสดิการสังคมนั้น เป็นกองทุนที่ได้จากการจ่ายชะกาตของสัปบุรุษในชุมชนและที่อื่นๆ กองทุนทำงานหน้าที่เป็นตัวกลางหรือตัวแทนเพื่อนำชะกาตไปมอบให้แก่ผู้มีสิทธิรับชะกาตตามศาสนบัญญัติที่อยู่ในชุมชน

อย่างไรก็ตามหากมัสยิดสามารถระดมเงินชะกาตจากผู้มีฐานะในชุมชนหรือที่อื่นๆได้มัสยิดก็จะสามารถหยิบยื่นสวัสดิการให้กับชุมชนได้ ตัวอย่างเช่น สวัสดิการการศึกษา ซึ่งเป็นสวัสดิการที่สำคัญในปัจจุบัน มัสยิดสามารถที่จะมอบเงินชะกาตให้กับลูกหลานของสัปบุรุษในชุมชนที่เรียนดีแต่ขาดแคลนให้มีโอกาสได้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นได้ ดังนั้นชุมชนก็จะมีนักเรียนทั้งภาคศาสนาและภาคสามัญได้เรียนต่อด้วยทุนชะกาตของมัสยิด บุคคลเหล่านี้เมื่อเรียนจบการศึกษาก็จะมีความรู้สึกผูกพันกับมัสยิด เขาจะรู้สึกว่ามีมัสยิดสร้างเขา เขาก็จะต้องสร้างมัสยิดเพื่อเป็นการตอบแทน ระบบนี้ก็จะทำให้มัสยิดมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ด้วยอนุมนัติจากอัลลอฮ์

บทบาทของมัสยิดในการจัดการสังคม

ผู้นำมุสลิมทั้งที่เป็นผู้นำศาสนาและผู้นำท้องถิ่นในสามจังหวัดจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถือว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยมุสลิมที่มีการนำหลักคำสอนศาสนาอิสลามเป็นแผนการดำเนินชีวิตไม่ว่าจะเป็นบทบาทด้านศาสนจักรและบทบาทอาณานิคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้นำศาสนาจะมีบทบาทด้านศาสนจักรบัญญัติของกฎหมายคือ 1) เป็นผู้นำในการประกอบศาสนพิธีของสัปบุรุษ 2) เป็นประธานคณะกรรมการประจำมัสยิด รับผิดชอบร่วมกับกรรมการอื่น ๆ 3) ทำหน้าที่เป็นอิหม่ามที่กำหนดไว้ในธรรมนูญ จากคัมภีร์อัลกุรอาน 4) ปกครองสอดส่องดูแลสัปบุรุษในมัสยิดให้ปฏิบัติตามพระธรรมนูญ ข้อบังคับและระเบียบของคณะกรรมการอิสลามต่าง ๆ ด้วย 5) อบรมสั่งสอนวิทยาการทางศาสนาแก่พวกสัปบุรุษ และ 6) อำนวยความสะดวกแก่บรรดาสัปบุรุษในการบำเพ็ญกุศลแก่อิสลามิกชน (สุริชา ยี่สุนทร, 2533 : 4) ในขณะที่ทางด้านอาณานิคมจะมีบทบาททั้งที่เป็นทางการและไม่ทางการ อันเป็นอำนาจแฝงอื่น ๆ มากมาย เช่น 1) เป็นที่ปรึกษาของฝ่ายบ้านเมืองตั้งแต่ระดับผู้ใหญ่นายอำเภอ 2) ทำหน้าที่คอยประสานงานระหว่างราษฎรกับข้าราชการ 3) เป็นตัวแทนหรือศูนย์กลางของการปกครองในระดับหมู่บ้านหรือตำบล 4) เป็นตัวแทนหรือศูนย์กลางในด้านอนามัย 5) เป็นตัวแทนในการพัฒนาชุมชน และ 6) เป็นตัวแทนในการอนุรักษ์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมที่รวมศิลปกรรมต่างๆ ตลอดจนเสมือนพิพิธภัณฑ (สุริชา ยี่สุนทร, 2533: 5)

บทบาทของมัสยิดในการปกครองเมืองการปกครอง

บทบาทของผู้นำมุสลิมในการพัฒนาด้านการเมืองการปกครองที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ การที่บรรดาผู้นำมุสลิมได้มีการเรียกร้องไปยังรัฐบาลให้ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ อันได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล มีสิทธิในการปกครองกรณีพิเศษโดยการนำหลักกฎหมายอิสลามบางส่วนมาใช้ เพราะว่าประชากรในแถบนี้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2537 : 208) รัฐจึงต้องมีการออกพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกาสำหรับใช้เฉพาะชาวไทยมุสลิมในพื้นที่ 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักของศาสนาอิสลามและอำนวยความสะดวกต่อชาวไทยมุสลิม ตลอดจนเป็นการควบคุมไปพร้อม ๆ กันด้วย ได้แก่พระราชบัญญัติว่าด้วยการให้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล พ.ศ. 2488 นอกจากนี้รัฐได้ออกกฎหมายอิสลามพิเศษสำหรับชาวไทยมุสลิมทั่วประเทศอีกหลายฉบับ เช่น พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 กฎกระทรวง (พ.ศ.2491) ออกตามความในพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2591 และระเบียบการจดทะเบียนมัสยิด พ.ศ. 2491 ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรไทยได้มีการกำหนดสิทธิของชาวไทยมุสลิม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2537 : 208) เช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งอาณาจักรไทยในหมวด 3 “สิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย” มาตรา 38 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติตามศาสนบัญญัติหรือปฏิบัติตามพิธีกรรมตามเชื่อของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่พลเมืองและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อาคม ใจแก้ว (2533 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ : ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความสำเร็จ พบว่า การนำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อให้บรรลุความสำเร็จได้นั้น จะต้องให้ความสำคัญต่อปัจจัย 3 ประการ คือ ปัจจัยด้านชุมชนที่เน้น

ความยึดมั่นในวัฒนธรรม ปัจจัยด้านนโยบาย และปัจจัยด้านข้าราชการระดับล่าง โดยเฉพาะข้าราชการระดับล่างเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะเป็นผู้เชื่อมโยงนโยบาย ระดับนามธรรมสู่การปฏิบัติในพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม

ปิยนาค บุณนาค (2534 : 45-46) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง นโยบายการปกครองของรัฐบาลไทยต่อชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ.2475-2516 พบว่า รัฐบาลไทยตระหนักถึงปัญหาของจังหวัดชายแดนภาคใต้มาโดยตลอด นับตั้งแต่ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 จนถึงปัจจุบัน สำหรับในระหว่าง พ.ศ.2475 -2516 นั้น แม้รัฐบาลประกาศใช้นโยบายหลักเหมือนกันทั่วประเทศ แต่ในส่วนของจังหวัดภาคใต้จะตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้น เพื่อปรับนโยบายหลักนั้นให้เข้ากับสภาพบุคคลและพื้นที่ ทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การสาธารณสุข และอื่น ๆ บางนโยบายรัฐบาลก็กำหนดขึ้นใช้เฉพาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพิเศษแม้กระนั้นก็ตามรัฐบาลบางสมัยกระทำการประหนึ่งบีบบังคับชาวไทยมุสลิมโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดความไม่พอใจต่อรัฐบาลไทยในหมู่ชาวไทยมุสลิม เป็นโอกาสให้บุคคลบางกลุ่มถือเป็นข้ออ้างเข้าแทรกแซง ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา เป็นผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงของประเทศ รัฐบาลมีนโยบายในการปกครองชาวไทยในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพิเศษตามภูมิหลังทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี และศาสนา ปัญหาที่เกิดขึ้นมีได้อยู่ที่นโยบายของรัฐบาล แต่อยู่ที่ข้าราชการของรัฐ ผู้นำนโยบายไปปฏิบัติในพื้นที่มากกว่า รัฐบาลจึงควรจัดให้มีการประเมินผลการนำนโยบายไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จุมพฏ พงษ์สุวรรณ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับสถานการณ์การก่อการร้ายและการก่อความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ : ในปี พ.ศ. 2531-2540 พบว่า การก่อการร้ายในประเทศไทยเกิดจากปัจจัยภายในประเทศ ปัจจัยภายนอกและปัจจัยเสริม กล่าวคือ ปัจจัยภายในประเทศนั้น เกิดจากสาเหตุความเชื่อดั้งเดิมในอดีตของชาวไทยมุสลิม ว่าตนเองเป็นชนกลุ่มน้อยในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ได้เป็นคนไทย เกิดความรู้สึกเป็นปฏิกิริยาต่อชาวไทยพุทธ จึงต้องแบ่งแยกดินแดนออกไปเป็นอิสระ เกิดจากความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับชาวไทยมุสลิม หรือระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐเอง และขยายไปสู่ความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ท้ายที่สุดประเด็นความขัดแย้งขยายบานปลายเป็นประเด็นทางการเมือง

วชิระ อัลลาซัน (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของข้าราชการผู้ปฏิบัติงานด้านความมั่นคงต่อเหตุการณ์ การก่อความไม่สงบเรียบร้อยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า การเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากสาเหตุด้านต่าง คือ

1. นักการเมืองในพื้นที่สูญเสียผลประโยชน์ มักนำไปสู่การเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสาเหตุที่สำคัญที่สุด
2. ปัญหาการสร้างเงื่อนไขจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นประเด็นที่สำคัญที่กลุ่มโจรก่อการร้ายนำไปกล่าวอ้างเรียกร้องในการก่อความไม่สงบเรียบร้อย เป็นสาเหตุรองลงมา
3. ปัญหาคนด้อยโอกาสทางสังคมและคุณภาพการศึกษา ยังเป็นสาเหตุสำคัญในการเกิดการก่อความไม่สงบเรียบร้อย

4. ประวัติศาสตร์ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นสาเหตุหนึ่งที่ก่อความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จำรูญ ก้องศิริวงศ์ (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทักษะคติของเยาวชนตอนนโยบายรัฐบาลในการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาเยาวชนที่กำลังศึกษาในวิทยาลัยเทคนิคยะลา พบว่า ระดับการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนมากอยู่ในระดับปานกลาง มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารจากโทรทัศน์มากที่สุด และระดับประสบการณ์จากเหตุการณ์ความรุนแรงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนมากอยู่ในระดับต่ำ และมีประสบการณ์ตนเองเคยได้รับผลกระทบจากผู้ก่อความไม่สงบมากที่สุด

ดาวิณี ขา (2548) ได้ศึกษาเรื่อง ความคิดเห็นและพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามที่มีต่อสถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ผู้นำศาสนามีความคิดเห็นว่าปัญหาความไม่สงบในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เกิดจากการกำหนดนโยบายของรัฐ แนวทางการบริหารจัดการของรัฐ และการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ไม่มีความสอดคล้องเหมาะสม และขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในเอกลักษณ์พื้นฐานของประชาชนในพื้นที่

คณะกรรมการวิชาการวิสามัญศึกษาปัญหา 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ วุฒิสภา (2542 : 5-2) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาความไม่สงบ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สงขลา และสตูล พบว่า ปัญหาซึ่งประกอบด้วย ปัญหาสังคมจิตวิทยา ปัญหาทางการศึกษา และปัญหาความยากจน ตลอดจนปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามมา ล้วนมีความสัมพันธ์กันเป็นเหตุเป็นผล หรือเป็นทั้งเหตุทั้งผลซึ่งกันและกัน ตลอดจนบางปัญหามีลักษณะเป็นตัวเร่งให้สถานการณ์ของปัญหาที่มีความรุนแรงขึ้นด้วย ดังนั้น การแก้ไขปัญหาในอนาคตจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กันทุกปัญหา และจะต้องแก้ไขในเชิงบูรณาการตั้งแต่ระดับนโยบายลงไปถึงระดับปฏิบัติ

สันติ ลาติฟี (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนานโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า นโยบายความมั่นคงแห่งชาติเกี่ยวกับจังหวัดชายแดนภาคใต้ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2537-2541 มีลักษณะการกำหนดนโยบายที่มาจากส่วนกลาง ประชาชนในพื้นที่ไม่มีโอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย จึงส่งผลให้การนำนโยบายไปปฏิบัติมิได้ตอบสนองความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

เสาวนีย์ จิตต์หมวด ได้ศึกษาเรื่อง “หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง” พบว่า

1. มัสยิดในเมืองกับมัสยิดในชนบททำหน้าที่ด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง ไม่แตกต่างกันในด้านเนื้อหา ส่วนในด้านปริมาณมีความแตกต่างกันเพียงด้านเศรษฐกิจด้านเดียวเท่านั้น กล่าวคือ มัสยิดในชนบททำหน้าที่มากกว่ามัสยิดในเมือง ทั้งนี้เพราะกลุ่มตัวอย่างมัสยิดชนบทส่วนใหญ่คงดำเนินงานเรื่องบิฮ์ดันมาล คือการเก็บรวบรวมและแจกจ่ายชะกาต ประจำปี รวมทั้งชะกาตฟิตเราะฮฺ ตลอดจนใช้เป็นที่พักพิงหรือในเรื่องการประกอบอาชีพ

2. เมื่อหน้าที่ของมัสยิดด้านต่าง ๆ ทั้งทางเนื้อหาและปริมาณไม่มีความแตกต่างกัน ฉะนั้นระดับความรู้ทางศาสนา ทางสามัญ ฐานะทางเศรษฐกิจ และวัยของอิหม่ามจึงไม่มีความสัมพันธ์กับหน้าที่ด้านต่าง ๆ ดังกล่าว

3. ความคาดหวังให้มีสยิดทำหน้าที่ด้านต่าง ๆ ในอนาคตมีความสัมพันธ์กับเขตเมืองและชนบท ระดับการศึกษาสายสามัญ ความเคร่งครัดศาสนา วัย และอาชีพ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับเพศ ระดับความรู้ทางศาสนาและฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนสาระที่ชาวไทยมุสลิมทั้งในเมืองและในชนบทมีความคาดหวังต้องการให้มีสยิดทำ มีบทบาทมากที่สุด 2 ด้าน คือให้มีการสอนอัลกุรอานและศาสนาแก่เยาวชนเป็นประจำ และให้มีการละหมาด 5 เวลาด้วยกันที่มีสยิด

แวอุเซ็ง มะแตเฮาะ และคณะ (2539) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทมีสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า

1. ทั้งมีสยิดในเมืองและในชนบทต่างก็มีบทบาททางศาสนาที่เหมือนกัน ซึ่งอยู่ในระดับปานกลางมากที่สุด
2. มีสยิดในเมืองมีบทบาททางการศึกษาในระดับน้อย (ต่ำ) มากที่สุด แต่มีสยิดในชนบทมีบทบาทในระดับมาก (สูง) มากที่สุด
3. มีสยิดในเมืองมีบทบาททางด้านสังคมในระดับปานกลางมากที่สุด ขณะที่มีสยิดในชนบทมีบทบาทในระดับมาก (สูง) มากที่สุด
4. ทั้งมีสยิดในเมืองและในชนบทมีบทบาททางด้านเศรษฐกิจ และการเมืองที่เหมือนกัน ต่างก็มีบทบาทในระดับน้อย (ต่ำ) มากที่สุด

มานี ชูไทย และคณะ (2542) ศึกษาเรื่อง “การรับรู้บทบาทตนเองของอิหม่ามต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมในประเทศไทย” โดยศึกษากับโต๊ะอิหม่ามทั่วประเทศ พบว่า อิหม่ามมีการปฏิบัติจริงทางด้านศาสนาและจริยธรรมอยู่ในระดับดี ส่วนการปฏิบัติจริงทางด้านการศึกษาและวัฒนธรรมด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการเมืองและการปกครองอยู่ในระดับพอใช้ ที่อยู่ อายุ อาชีพ วิธีที่ได้อิหม่าม ระดับการศึกษา ด้านศาสนา ระดับการศึกษาสายสามัญ และระยะเวลาปฏิบัติงานต่างกัน ทำให้การปฏิบัติจริงของอิหม่ามในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมุสลิมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญของสถิติ

นัจมุดดิน อูมา (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลามต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมประชาธิปไตย ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดนราธิวาส พบว่า บทบาทจริงในภาพรวมของผู้นำศาสนาอิสลามต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มทุกระดับในชุมชนเช่นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ครู นักเรียน กลุ่มชาวบ้านอยู่ในระดับปานกลาง

อภิรักษ์ วันแอะละ(2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการมีสยิดในการพัฒนาชุมชนมุสลิม : ศึกษาเฉพาะกรณีมีสยิดในจังหวัดนนทบุรี พบว่า

1. บทบาทที่คาดหวังของคณะกรรมการมีสยิดทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา การศึกษา สังคม อาชีพ สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม สูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติจริงของคณะกรรมการมีสยิดในพัฒนาชุมชนมุสลิม โดยบทบาทที่คาดหวังอยู่ในระดับค่อนข้างมากและบทบาทที่ปฏิบัติจริงอยู่ในระดับปานกลาง
2. ปัจจัยที่ผลต่อบทบาทของคณะกรรมการมีสยิดที่ปฏิบัติจริง ในการพัฒนาชุมชนมุสลิมในภาพรวม

ได้แก่ ปัจจัยด้านอายุงาน อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ด้านสามัญ และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานของเอกชน

3. โดยภาพรวมแล้ว คณะกรรมการมัสยิดเป็นองค์กรมุสลิมในระดับท้องถิ่น ที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการพัฒนาชุมชนมุสลิม สามารถกำหนดแนวทางในการพัฒนาให้เจริญก้าวหน้า และมีคุณภาพในทุก ๆ ด้านได้ ขึ้นอยู่กับการแสดงบทบาทของคณะกรรมการเองและการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน

นันทวิทย์ นาคแวง(2544) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำกับการพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีบ้านหนองโก ตำบลหนองโก อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า

1. ผู้นำในการพัฒนานาหมู่บ้านเกี่ยวกับกิจกรรม 3 ประการคือ สถาปนาหมู่บ้าน กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ และ สหกรณ์หมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นชายอายุ 51 – 60 ปี สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีสถานภาพสมรส และเป็นผู้นำหมู่บ้านโดยสมัครใจ

2. ผู้นำส่วนใหญ่มีบทบาทในการพัฒนาสหกรณ์หมู่บ้านมากกว่ากิจกรรมอีก 2 ประการ ได้เข้าไปเกี่ยวข้องเพียงระดับปานกลางเท่านั้น บทบาทสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ให้ความร่วมมือในการพัฒนาทุกครั้ง เสนอแนะแนวทางพัฒนา ช่วยแก้ไขปัญหาคือเป็นครั้งคราวตามความเหมาะสม และช่วยประชาสัมพันธ์การพัฒนาให้ชาวบ้านได้ทราบอย่างสม่ำเสมอ เนื่องจากผู้นำตระหนักว่าการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหน้าที่สำคัญของผู้นำทุกคน จึงให้ความเอาใจใส่จนได้ความยอมรับการเป็นผู้นำจากชาวบ้านเป็นอย่างดี ถึงอย่างไรก็ตาม ผู้นำต้องยอมรับว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาหมู่บ้านได้แก่งบประมาณไม่เพียงพอ

สมาน ตือราแม (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิหลังและบทบาทของคณะกรรมการมัสยิดในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีมัสยิดในอำเภอลำสนธิ นคร พิบูลย์ภูมิหาระหว่าง 31- 82 ปี สถานภาพส่วนใหญ่สมรส มีอาชีพหลากหลาย เช่น ค้าขายเกษตรกรรม รับจ้าง และรับราชการรายได้ส่วนใหญ่ไม่เกิน 10,000 บาท บทบาทที่คาดหวังของคณะกรรมการมัสยิดจะสูงกว่าบทบาทที่ปฏิบัติได้จริง การสนับสนุนที่ได้รับจากรัฐบาลมีน้อยกว่าที่ได้รับจากเอกชน

ปรีชา อาปีดิน (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) ในการบริหารพัฒนาชุมชนมุสลิม : ศึกษากรณีมัสยิดในเขตมินบุรี คลองสามวา ลาดกระบัง ผลการศึกษามีดังนี้

1. บทบาทของผู้นำศาสนาอิสลาม (โต๊ะอิหม่าม) ในการบริหารพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้นำศาสนาอิสลามมีการปฏิบัติ ตามบทบาทมากที่สุด คือ ด้านศาสนา รองลงมาคือด้านบริหาร

2. ปัจจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในกิจกรรมต่าง ๆ พบว่า ชุมชนมุสลิมมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากที่สุด 3 อันดับแรก คือ ด้านศาสนา รองลงมา คือ ด้านสาธารณสุข และด้านสังคมตามลำดับ

3. การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่ต่อชุมชน พบว่า ได้รับการสนับสนุนมากที่สุดในด้านสาธารณสุข รองลงมาด้านสิ่งแวดล้อม และด้านศาสนา

4. ความคาดหวังของผู้นำศาสนาอิสลามที่มีต่อชุมชน ในอนาคตข้างหน้า พบว่า อยากให้ชุมชนมีการศึกษาที่ดี, มีความรักสามัคคี และปรองดองกันในชุมชน

อิสมาแอล ยีตอรรอแม (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทที่คาดหวังและบทบาทที่แท้จริงของ คณะกรรมการมัสยิดในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีมัสยิดในเขตอำเภอแม่ลาน จังหวัดปัตตานี พบว่า มีข้อแตกต่างกันโดย บทบาทที่แท้จริงของคณะกรรมการมัสยิดในการพัฒนาชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่บทบาทที่คาดหวังอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่ผลต่อบทบาทจริงในการพัฒนาชุมชนของ คณะกรรมการมัสยิด ในภาพรวมคือ ตำแหน่ง กรรมการสิทธิ์ในที่ดิน รายได้ และ ความรู้สายสามัญ ข้อเสนอแนะที่ได้จากคณะกรรมการมัสยิดส่วนใหญ่จะเน้นให้ทำบทบาทด้านศาสนาและสังคม

ชาวมุสลิมแยกกลุ่มกันอยู่แต่ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนก็ตาม พวกเขาจะสร้างมัสยิดประจำกลุ่มขึ้นเพื่อใช้ ประกอบพิธีทางศาสนา เช่นมัสยิดเซฟี และมัสยิดกุวลอิสลาม ก็เป็นมัสยิดที่มุสลิมซึ่งอยู่บังคับของต่างชาตี่รุ่นแรกสร้างขึ้น มัสยิดที่สร้างขึ้นในระยะแรกเป็นหลักฐานที่แสดงให้รู้ถึงอยู่อาศัยของสังคมมุสลิมแต่ละพวกด้วย เพราะมุสลิมแต่ละพวกจะอาศัยอยู่ใกล้มัสยิดของพวกเขาั่นเอง

นายไพศาล วงษ์อารี (2552) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทของคณะกรรมการมัสยิดต่อการพัฒนาชุมชนมุสลิม : ศึกษากรณีมัสยิดในเขตพัฒนา กรุงเทพมหานคร พบว่า

1. บทบาทของคณะกรรมการมัสยิดที่ปฏิบัติอยู่จริงในภาพรวมมีมากน้อยตามลำดับ ดังนี้ด้านศาสนา (ค่าเฉลี่ย 2.84) ด้านการศึกษา (ค่าเฉลี่ย 2.81) ด้านสิ่งแวดล้อม (ค่าเฉลี่ย 2.68) และด้านอาชีพ (ค่าเฉลี่ย 2.18) มีบทบาทในระดับปานกลาง

2. การได้รับสนับสนุนจากหน่วยงาน พบว่า ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิก/สัปบุรุษมากที่สุดและได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชนมากกว่าภาครัฐ ซึ่งส่วนใหญ่ภาครัฐจะสนับสนุน ด้านสาธารณสุข อาทิ การมีเจ้าหน้าที่บริการสุขภาพ และจัดหาয়াสามัญประจำบ้านให้กับศูนย์อนามัยย่อยในมัสยิด

ข้อเสนอแนะของคณะกรรมการมัสยิดต่อการพัฒนาชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่จะเน้นให้เจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับสำนักงานเขต และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมุสลิม เพื่อช่วยเหลือ อำนวยความสะดวก สนับสนุน และส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ ตลอดจนรัฐควรร่วมมือกับ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด ฝึกอบรมสัมมนา ผู้นำศาสนาอิสลามทุกระดับ เพื่อประยุกต์ใช้บทบาทให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมยิ่งขึ้น และทุกระบวนการของสนับสนุนการพัฒนาชุมชนต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วม และควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

สะสือรี วาลี และคณะ (2555) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในการดูแลเยาวชนตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อเสริมสร้างสันติสุข : กรณีศึกษามัสยิด ตะอาวัน ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้มีบทบาทในการดูแลเยาวชนตามวิถีแห่งศาสนาอิสลามเพื่อเสริมสร้างสันติสุข ด้วยกระบวนการต่างๆ คือ

- 1) การเสริมสร้างมัสยิดให้มีความสะอาดและสวยงามเป็นแหล่งดึงดูดความสนใจ
- 2) การเปิดสอนศูนย์จริยธรรมอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) และการสอนกิริยาอาติ

- 3) จัดสรรสวัสดิการเพื่อการช่วยเหลือและทะนุบำรุงเด็กกำพร้า คนพิการ และมัสกีน
- 4) จัดวิทยุชุมชนมัสยิดตาอาวุนโดนมัสยิดเป็นเจ้าของกิจการ
- 5) การบริหารจัดการประปาหมู่บ้านมัสยิดตาอาวุน ซึ่งมีมัสยิดได้กลายเป็นศูนย์กลางเกี่ยวกับการบริหารประปาหมู่บ้าน
- 6) สนับสนุนนักเรียนเรียนดีขาดทุนทรัพย์
- 7) จัดตั้งสถานีกุลามาอู (วิชาการ)
- 8) จัดสวัสดิการจัดการศพสำหรับสัปบุรุษฟรี
- 9) จัดอบรมสำหรับเยาวชนเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ในการใช้ชีวิตคู่ จัดการแต่งงาน การหย่าร้าง การจัดการมรดก และอื่น ๆ
- 10) บริหารจัดการเรื่องกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนซากาต ซากาตฟิตเราะฮ์กองทุน สัจจะวันละบาท (กระปุกออมสิน) กองทุนการศึกษา กองทุนเด็กกำพร้า และกองทุนสร้างมัสยิด

Osman Tayudin.1994. ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Leadership Participation of Mosque Council Member in Narathiwat Thailand พบว่า คณะกรรมการมัสยิดมีส่วนร่วมในด้านต่างๆ คือ การแยกแยะปัญหา การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการนำผลการตัดสินใจไปใช้สูง และพบว่า การศึกษาสามัญของคณะกรรมการมัสยิดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทที่ 3

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารและการจัดการมัสยิด

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยที่เป็นเชิงปริมาณครั้งนี้เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 384 คน ซึ่งเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย และสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 เลือกอำเภอโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) จังหวัดละ 2 อำเภอ ได้ทั้งหมด 6 อำเภอ
2. ขั้นตอนที่ 2 เลือกตำบล (purposive sampling) อำเภอละ 2 ตำบลโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) ได้ทั้งหมด 12 ตำบล
3. ขั้นตอนที่ 3 เลือกมัสยิดโดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) ตำบลละ 4 มัสยิด ได้ทั้งหมด 48 มัสยิด
4. เลือกกลุ่มตัวอย่างขั้นสุดท้ายซึ่งเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด โดยวิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนมัสยิดละ 8 คน รวมทั้งหมด 384 คน

ตารางที่ 1 แสดงกลุ่มตัวอย่าง

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	มัสยิด
1. จังหวัดยะลา	1. อำเภอยะหา	1. ตำบลบาโงยซีแน	1. มัสยิดนูรุดดิน 8 คน
			2. มัสยิดดารุสลาม 8 คน
			3. มัสยิดนุรุลฮูดา 8 คน
			4. มัสยิดนะฮ์ญตุซซุบบัน 8 คน
	2. ตำบลปะแต	2. ตำบลปะแต	5. มัสยิดยามีस्ताกัว 8 คน
			6. มัสยิดดารุลนาอีม 8 คน

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	มัสยิด
			7. มัสยิดดารุลอิสลาห์ 8 คน
			8. มัสยิดดารุลมุกอติซ 8 คน
	2. อำเภอเมือง	3. ตำบลสะเตงนอก	9. มัสยิดยาแม่ตือเบาะ 8 คน
			10. มัสยิดรียาฏอตุลมุฮมีนีน 8 คน
			11. มัสยิดรียาฏยันนะห์ 8 คน
			12. มัสยิดอัลตักวา 8 คน
		4. ตำบลบูดี	13. มัสยิดดารุลราวูอัย 8 คน
			14. มัสยิดนุรุษีลา 8 คน
			15. มัสยิดนุรุลฮูดา 8 คน
			16. มัสยิดอัลริวาน 8 คน
2. ปัตตานี	3. อำเภอแม่ลาน	5. ตำบลม่วงเตี้ย	17. มัสยิดอัลอะห์มาดี 8 คน
			18. มัสยิดนุรุดดีน 8 คน
			19. มัสยิดนุรุดดีนบินตียา 8 คน
			20. มัสยิดดาแลมือเรียง 8 คน
		6. ตำบลป่าไร่	21. มัสยิดอะห์มาดี 8 คน
			22. มัสยิดดารุลสลาม 8 คน
			23. มัสยิดดาร์รุฎวาน 8 คน
			24. มัสยิดดารุลมุตตากีน 8 คน
	4. อำเภอยะหริ่ง	7. ตำบลตะโละ	25. มัสยิดดารุลซอลิฮีน 8 คน
			26. มัสยิดดารุลเราะห์หิมะ 8 คน

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	มัสยิด
			27. มัสยิดดารุลอามาล 8 คน
			28. มัสยิดดารุลฮูดา 8 คน
		8. ตำบลปลากง	29. มัสยิดนุรุลฮิidayะห์ 8 คน
			30. มัสยิดนุรุลอิลซาน 8 คน
			31. มัสยิดนุรุลฮิidayะห์ 8 คน
			32. มัสยิดนุรุลอินซาน 8 คน
3. นราธิวาส	5. อำเภอริ้วเสาะ	9. ตำบลสาวอ	33. มัสยิดอูบุดียะห์ 8 คน
			34. มัสยิดดารุลอิหมวาน 8 คน
			35. มัสยิดดารุลสลัม 8 คน
		10. ตำบลบาตง	36. มัสยิดนุรุลฮูดา 8 คน
			37. มัสยิดดารุลยาดีดี 8 คน
			38. มัสยิดอัลหะลาเลียยะห์ 8 คน
			39. มัสยิดดารุลอามาน 8 คน
			40. มัสยิดนุรุลอิหม่าม 8 คน
	6. อำเภอระแงะ	11. ตำบลเฉลิม	41. มัสยิดดารุลกอรอ 8 คน
			42. มัสยิดอัลกุนรอย 8 คน
			43. มัสยิดวะห์ดาตุลอุมมะห์ 8 คน
			44. มัสยิดมาดียะห์ 8 คน
		12. ตำบลบาโงสะโต	45. มัสยิดดารุลฮูดา 8 คน

จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	มัสยิด
			46. มัสยิดนุรดิน 8 คน
			47. มัสยิดดารุสสลัหะห์ 8 คน
			48. มัสยิดหมอยริยะห์ 8 คน
รวม			384 คน

2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key informant) ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1. การสัมภาษณ์เจาะลึกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จำนวน 30 คน
2. การสัมภาษณ์กลุ่ม 30 คน จากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. การศึกษามัสยิดต้นแบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3 แห่ง คือ มัสยิดชุมชนตลาดเมืองใหม่เทศบาลนครยะลา จังหวัดยะลา มัสยิดบาโง ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส และมัสยิดนุรยันนะห์ ตำบลลูโบะยิไร อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 แบบ คือ แบบสอบถามสำหรับเชิงปริมาณ และสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสัมภาษณ์กลุ่มสำหรับเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ซึ่งมีขั้นตอนการสร้างดังนี้
1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งและสันติภาพ
 2. กำหนดนิยามศัพท์เฉพาะของการสร้างสังคมสันติภาพ
 3. สร้างข้อคำถามให้ครอบคลุมการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผ่านกระบวนการของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
 4. ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำไปปรับปรุงตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
 5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญมาจัดพิมพ์ แล้วนำไปทดลองใช้

(Try Out)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ดังนี้

4.1 เชิงปริมาณ

4.1.1 อบรมผู้ช่วยนักวิจัยซึ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่อยู่ในจังหวัดปัตตานี ยะลา และ นราธิวาส จำนวน 12 คน โดยอธิบายความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย การนำผลไปใช้ ตลอดจนทำความเข้าใจเกี่ยวกับแบบสอบถามในแต่ละตอนและแต่ละข้อ

4.1.2 แบ่งผู้ช่วยนักวิจัยเป็นกลุ่มรับผิดชอบในการเก็บข้อมูลตามกลุ่มตัวอย่าง โดยให้ผู้ช่วยนักวิจัย ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หรือคุ้นเคยกับพื้นที่นั้นๆ ในแต่ละ อำเภอ ตำบลที่เก็บรวบรวมข้อมูล

4.1.3 ผู้ช่วยนักวิจัยเก็บข้อมูลตามพื้นที่ที่รับผิดชอบ โดยกำชับให้ผู้ช่วยนักวิจัยอธิบายถึง ความเป็นมาและประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยให้กับผู้ให้ข้อมูลทราบก่อนทุกครั้ง กรณีที่ผู้ตอบไม่สามารถ อ่านแบบสอบถามได้ ผู้ช่วยนักวิจัยจะอ่านให้ฟังและตอบคำถามเป็นข้อๆ

4.1.4 ผู้ช่วยนักวิจัยตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของคำตอบก่อนเก็บรวบรวม แบบสอบถามทั้งหมดให้กับคณะผู้วิจัยเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

4.2 เชิงคุณภาพ

คณะผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัย วิธีการดำเนินการวิจัยพอสังเขป ให้กับผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพประกอบด้วย

4.2.1 การสัมภาษณ์เจาะลึก โดยสัมภาษณ์คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยได้ติดต่อทางโทรศัพท์ล่วงหน้า และนัดหมายวัน สัมภาษณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์

4.2.2 การสัมภาษณ์กลุ่ม โดยการสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะผู้วิจัยได้ติดต่อทางโทรศัพท์ และนัดหมาย สนทนากลุ่ม และดำเนินการสนทนากลุ่มที่มีสยิด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยจะดำเนินการดังนี้

5.1 นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม มาแจกแจงความถี่และหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด แต่ละด้าน/ประเด็น จะเป็นการประมวลความคิดเห็นแล้วสรุปประเด็นที่สำคัญๆ

5.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพ มี 2 ส่วน คือ การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสนทนากลุ่ม

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย การหาค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percent) ดังตาราง 2

ตาราง 2 ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percent) ของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
1. ตำแหน่งคณะกรรมการอิสลาม		
- อิมาม	48	12.50
- คอเต็บ	48	12.50
- บิหลั่น	48	12.50
- กรรมการ	240	62.50
รวม	384	100.00
2. อาชีพ		
- ครูสอนศาสนา	59	15.40
- เกษตรกร	226	58.90
- ค้าขาย	91	23.70
- รับราชการ	1	0.30
- อื่นๆ	7	1.80
รวม	384	100.00
3. รายได้		
- ต่ำกว่า 10,000 บาท	213	55.50
- ระหว่าง 10,001 -15,000 บาท	105	27.30
- ระหว่าง 15,001 – 20,000 บาท	62	16.10
- มากกว่า 20,000 บาท	4	1.00
รวม	384	100.00

ตาราง 2 ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percent) ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
--------------	-------	--------

4 สถานภาพสมรส		
- โสด	10	2.60
- สมรส	365	95.10
- หย่าร้าง	2	0.50
- หมาย (คู่สมรสเสียชีวิต)	7	1.80
รวม	384	100.00
5 การศึกษาด้านศาสนาชั้นสูงสุด		
- ระบบปอเนาะ	211	54.90
- อิบตีดาอียะห์	35	9.10
- มุตะวัสสีต	39	10.20
- ชะนาวี	79	20.60
- ปริญญาตรี	16	4.20
- สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.30
- อื่นๆ	3	0.80
รวม	384	100.00
6 การศึกษาสายสามัญชั้นสูงสุด		
- ไม่ได้เรียน	37	9.60
- ต่ำกว่าประถมศึกษา	33	8.60
- ประถมศึกษา	187	48.70
- มัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า	45	11.70
- มัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า	74	19.30
- อนุปริญญาหรือเทียบเท่า	3	0.80
- ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	3	0.80
- สูงกว่าปริญญาตรี	2	0.50
รวม	324	100.00

ตาราง 2 ค่าความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percent) ของข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
7. ประสบการณ์การเข้ารับการอบรม		
- เคย	113	29.40
- ไม่เคย	271	70.60
รวม	384	100.00
8. ระยะเวลาของการเป็นคณะกรรมการมัสยิด		
- 1-5 ปี	136	35.40
- 5-10 ปี	194	50.50
- 10 ปีขึ้นไป	54	14.10
รวม	384	100.00

จากตาราง 2 พบว่ากลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้มีจำนวนทั้งหมด 384 คน ส่วนใหญ่มีตำแหน่งเป็นกรรมการ จำนวน 240 คน คิดเป็นร้อยละ 62.50 รองลงมาเป็น อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น จำนวนอย่างละ 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.50

เมื่อจำแนกตามอาชีพตามพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร จำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 58.90 รองลงมาประกอบอาชีพค้าขาย จำนวน 91 คน คิดเป็นร้อยละ 23.70 ครูสอนศาสนาจำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 15.40 รับราชการ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.30 และประกอบอาชีพอื่นๆ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.80 ตามลำดับ

เมื่อจำแนกตามรายได้พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน 10,000 บาท จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 55.50 รองลงมาได้รายได้ระหว่าง 10,001-15,000 บาท/เดือน จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 27.30 และระหว่าง 15,001-20,000 บาท/เดือน จำนวน 62 คิดเป็นร้อยละ 16.10 สำหรับรายได้มากกว่า 20,000 บาท/เดือน มีเป็นส่วนน้อย จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.00

เมื่อจำแนกตามสถานภาพสมรสพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่วนใหญ่สมรสมากที่สุด จำนวน 365 คน คิดเป็นร้อยละ 95.10 สำหรับสถานภาพอื่นๆ มีเป็นส่วนน้อย คือ สถานภาพโสด จำนวน 10 คน คิดเป็นร้อยละ 2.60 สถานภาพหม้าย (คู่สมรสเสียชีวิต) จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.80 และสถานภาพหย่าร้าง จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50

เมื่อจำแนกตามการศึกษาด้านศาสนาชั้นสูงสุดพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจบการศึกษาระบบปอเนาะมากที่สุด จำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 54.90 รองลงมาคือ จบการศึกษาระดับชะนาอี จำนวน 79 คน คิดเป็นร้อยละ 20.60 สำหรับการศึกษาในระดับอื่นๆ มีเป็นส่วนน้อย โดยระดับการศึกษาที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดศึกษาน้อยที่สุดคือ การศึกษาศาสนาในระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 0.80

เมื่อจำแนกตามการศึกษาสามัญชั้นสูงสุดพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจบการศึกษา ระดับประถมศึกษามากที่สุด จำนวน 187 คน คิดเป็นร้อยละ 48.70 รองลงมาคือ จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า จำนวน 74 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 สำหรับการศึกษาในระดับอื่นๆ มีเป็น

ส่วนน้อย โดยระดับการศึกษาที่กลุ่มตัวอย่างศึกษาน้อยที่สุดคือ การศึกษาสายสามัญระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 0.50

เมื่อจำแนกตามประสบการณ์การเข้ารับการอบรมพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ร้อยละ 70.60 ไม่เคยเข้ารับการอบรม โดยเข้ารับการอบรมเพียงร้อยละ 29.40

เมื่อจำแนกกลุ่มตามระยะเวลาการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพบว่า กลุ่มตัวส่วนใหญ่เป็น คณะกรรมการระยะเวลา 5-10 ปี จำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 50.50 รองลงมาเป็นคณะกรรมการ 1-5 ปี จำนวน 136 คน คิดเป็นร้อยละ 35.40 เป็นคณะกรรมการ 10 ปี ขึ้นไป จำนวน 54 คน คิดเป็นร้อยละ 14.10

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาข้อมูลลักษณะของชุมชน

การศึกษาข้อมูลลักษณะชุมชนประกอบด้วย การหาค่าความถี่ (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percent) ดังตาราง 3

ตาราง 3 จำนวน (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percent) ข้อมูลลักษณะของชุมชน

ข้อมูลลักษณะของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
1 จังหวัดที่ตั้งของชุมชน		
(1) ยะลา	128	33.33
(2) ปัตตานี	128	33.33
(3) นราธิวาส	128	33.33
รวม	384	100.00
2. จำนวนครัวเรือนในชุมชน		
(1) 1-150 ครัวเรือน	289	75.30
(2) 151-300 ครัวเรือน	70	18.20
(3) 301 ครัวเรือนขึ้นไป	25	6.50
รวม	384	100.00

ตาราง 3 จำนวน (Frequency) และ ค่าร้อยละ (Percent) ข้อมูลลักษณะของชุมชน (ต่อ)

ข้อมูลลักษณะของชุมชน	จำนวน	ร้อยละ
3. รายได้ในภาพรวมของชุมชน		
(1) รายได้มาก (30,001 บาทขึ้นไป)	7	1.80
(2) รายได้ปานกลาง (20,001 – 30,000 บาท)	251	65.40
(3) รายได้น้อย (ต่ำกว่า 20,000 บาท)	126	32.80
รวม	384	100.00

4. เขตที่ตั้งของชุมชน		
(1) เมือง	19	4.90
(2) กึ่งเมืองกึ่งชนบท	90	23.40
(3) ชนบท	275	71.60
รวม	384	100.00

จากตาราง 3 พบว่า ชุมชนที่ใช้ศึกษากระจายอยู่ในสามจังหวัดจำนวนเท่ากัน โดยอยู่ในจังหวัดยะลานั้นราธิวาส และปัตตานี จำนวน จังหวัดละ 128 คิดเป็นร้อยละ 33.33

เมื่อพิจารณาลักษณะของจำนวนครัวเรือนพบว่า ชุมชนที่ใช้ศึกษาส่วนใหญ่มีจำนวนครัวเรือนตั้งแต่ 1-150 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 75.30 รองลงมาเป็นชุมชนที่มีขนาด 151-300 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 18.20 และ 301 ครัวเรือนขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 6.50

เมื่อพิจารณาที่ตั้งของชุมชนพบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตชนบท จำนวน 275 ชุมชนคิดเป็นร้อยละ 71.60 รองลงมาตั้งอยู่กึ่งเมืองกึ่งชนบท จำนวน 90 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 23.40 สำหรับชุมชนในเขตเมืองมีเป็นส่วนน้อย จำนวน 19 ชุมชน คิดเป็นร้อยละ 4.90

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

การศึกษาคำถามความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดประกอบด้วย การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยแบ่งคะแนนความรู้ความเข้าใจออกเป็น 2 ระดับ คือ

คะแนนตั้งแต่	1- 1.50	มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับน้อย
คะแนนตั้งแต่	1.51 – 2.00	มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ข้อ	รายการ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	การสร้างสันติภาพนั้นจำเป็นต้องให้คนส่วนใหญ่รับรู้ร่วมกัน คือ ต้องรณรงค์กับกลุ่มคนในประชาสังคม ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของรัฐบาลเพียงอย่างเดียว	1.91	.072	มาก
2	สังคมจะเกิดสันติภาพได้ประชาชนและรัฐต้องทำงานร่วมกัน เพื่อได้เสนอความคิดเห็นที่หลากหลายมุมมองกัน	1.84	.242	มาก
3	สันติภาพจะต้องใช้กำลังคนมากมายหรืออาวุธที่มีความรุนแรง	1.03	.284	น้อย
4	การใช้หลักศาสนาจะช่วยให้เกิดสังคมสันติภาพในชุมชนมากขึ้น	1.69	.151	มาก
5	การให้ข้อมูลที่บิดเบือน ไม่ตรงกับความเป็นจริงเป็นเหตุให้	1.86	.316	มาก

	เกิดความไม่เป็นสันติภาพขึ้นในชุมชน			
6	สังคมที่มีจากความรุนแรงและความขัดแย้งถือว่าเป็นสังคมที่มีความสันติภาพ	1.11	.316	น้อย
7	การอดทนและการให้อภัยกันเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เกิดสันติภาพ	1.74	.159	มาก
8	ถ้าทุกคนทำหน้าที่ของตัวเองอย่างถูกต้องสมบูรณ์สันติภาพก็เกิดขึ้นได้	1.86	.088	มาก
9	ผู้นำเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถนำสังคมสู่สันติภาพได้	1.79	.102	มาก
10	การดำเนินโครงการเกี่ยวกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นแนวทางที่จะนำสังคมไปสู่ความสำเร็จได้	1.58	.143	มาก
11	ความไว้วางใจซึ่งกันและกันต้องมีในตัวของคนทุกคนจึงจะเกิดสันติภาพได้	1.01	.102	น้อย
12	ครอบครัวที่มีความอบอุ่นทำให้สังคมมีความสุขและมีความสงบ	1.80	.143	มาก
13	โรงเรียนไม่มีบทบาทที่จะปลูกฝังให้นักเรียนใช้ความสันติภาพ	1.02	.403	น้อย

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (ต่อ)

ข้อ	รายการ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
14	การเลือกตั้งทำให้ประชาชนทะเลาะกันและนำไปสู่ความไม่สงบ	1.38	.487	น้อย
15	เมื่อทุกคนมีงานทำที่ดี กินดีอยู่ดี นำไปสู่สันติได้	1.64	.102	มาก
16	การจัดกิจกรรมเวทีพูดคุยบ่อยๆ ครั้งในชุมชนไม่ได้นำไปสู่ความสันติ	1.32	.468	น้อย
17	มัสยิดเป็นสถานที่หลอมรวมคนไปสู่สันติภาพ	1.82	.159	มาก
18	กรณีที่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับผลประโยชน์การเจรจาเป็นวิธีแก้ที่ดีที่สุด	1.10	.302	น้อย
19	ภาคประชาชนหรือภาคประชาคมมีบทบาททำให้เกิดความสันติภาพในสังคมได้	1.88	.464	มาก
20	ความหวาดระแวงซึ่งกันและกันนำไปสู่ความสันติภาพ	1.31	.429	น้อย
รวม		1.77	.065	มาก

จากตาราง 4 การศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.77 เมื่อพิจารณาความรู้ความเข้าใจในแต่ละข้อ พบว่า โดยส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมาก ที่มีความรู้ความเข้าใจอยู่ในระดับมากที่สุด คือ การสร้างสันติภาพนั้นจำเป็นต้องให้คนส่วนใหญ่

รับรู้ร่วมกัน คือ ต้องรณรงค์กับกลุ่มคนในประชาสังคม ไม่ใช่ปล่อยให้เป็นเรื่องของรัฐบาลเพียงอย่างเดียว คะแนนเฉลี่ย 1.91 รองลงมาคือ ภาคประชาชนหรือภาคประชาคมมีบทบาททำให้เกิดความสันติภาพในสังคมได้ คะแนนเฉลี่ย 1.88

ตอนที่ 3 ผลการศึกษารูปแบบการการรสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลาม ประจำมัสยิด

รูปแบบการรสร้างสังคมสันติภาพ ประกอบด้วย 6 แบบ คือ การปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการชะกาท การปรึกษาหารือ การประนีประนอม ความสามัคคี การสร้างอาชีพ และ คุตบะห์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ดังตาราง 4-12

ตาราง 5 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการรสร้างสังคมสันติภาพโดยภาพรวม

ข้อ	รูปแบบการรสร้างสังคมสันติภาพ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	การปฏิบัติศาสนกิจ	4.15	.546	มาก
2	การจัดการศึกษา	4.05	.472	มาก
3	การจัดการชะกาท	4.42	.433	มาก
4	การปรึกษาหารือ	4.04	.491	มาก
5	การประนีประนอม	4.03	.604	มาก
6	ความสามัคคี	4.05	.591	มาก
7	การสร้างอาชีพ	3.77	.558	มาก
8	คุตบะห์	4.57	.388	มากที่สุด
	รวม	4.14	.340	มาก

จากตาราง 5 พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการรสร้างสังคมสันติภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 โดยใช้รูปแบบของคุตบะห์ในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 รองลงมาใช้รูปแบบการจัดการชะกาท ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และการปฏิบัติศาสนกิจ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 โดยรูปแบบที่ใช้ น้อยที่สุดคือการสร้างอาชีพ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77

ตาราง 6 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ

ข้อ	การปฏิบัติศาสนกิจ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการรณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติศาสนกิจ	4.34	.597	มาก
2	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่งเสริมให้ประชาชนมาละหมาดที่มีสยิดอย่างพร้อมเพรียงและเป็นระเบียบ	4.19	.598	มาก
3	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการอำนวยความสะดวกสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจ	4.13	.775	มาก
4	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้มีการตักเตือนว่ากล่าวชักชวนให้สมาชิกในชุมชนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว	4.09	.815	มาก
5	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้จัดให้มีการปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญทางศาสนา	4.06	.823	มาก
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการปฏิบัติศาสนกิจ	4.11	.800	มาก
รวม		4.15	.546	มาก

จากตาราง 6 การสร้างสังคมสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านการปฏิบัติศาสนกิจพบว่า โดยภาพรวมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ใช้รูปแบบการปฏิบัติศาสนกิจในการสร้างสังคมสันติภาพในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 โดยใช้วิธีการรณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติศาสนกิจมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.15 รองลงมาใช้วิธีการส่งเสริมให้ประชาชนมาละหมาดที่มีสยิดอย่างพร้อมเพรียงและเป็นระเบียบ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 และ อำนวยความสะดวกสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 สำหรับวิธีการที่ใช้น้อยที่สุดคือ จัดให้มีการปฏิบัติศาสนกิจในวันสำคัญทางศาสนา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.06

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการจัดการศึกษา

ข้อ	การจัดการศึกษา	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีสถานที่สอนวิชาศาสนาสำหรับเด็ก (TADIKHA)	4.12	.600	มาก
2	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการอบรมศาสนาให้แก่เยาวชนในช่วงปิดเทอม	4.19	.595	มาก
3	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้เชิญผู้รู้ทางศาสนามาบรรยายที่มีสยิดทุกๆ สัปดาห์	4.12	.616	มาก

4	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้จัดหาหนังสือมาให้ผู้มาละหมาดได้อ่านเพื่อเพิ่มความรู้	3.92	.810	มาก
5	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ส่งเสริมให้มีสถานที่สอนอัลกุรอานในบริเวณมัสยิด	3.97	.776	มาก
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการจัดการศึกษา	4.00	.806	มาก
รวม		4.05	.472	มาก

จากตาราง 7 การสร้างสัมพันธภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านการจัดการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างใช้รูปแบบการจัดการศึกษาในการสร้างสัมพันธภาพในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 โดยใช้วิธีการอบรมศาสนาให้แก่เยาวชนในช่วงปิดเทอมมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.19 รองลงมามีการจัดสถานที่สอนวิชาศาสนาสำหรับเยาวชน (TADIKHA) และ เชิญผู้รู้ทางศาสนามาบรรยายที่มัสยิดทุกๆ สัปดาห์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.12 สำหรับวิธีการที่ใช้น้อยที่สุดคือการจัดหาหนังสือมาให้ผู้มาละหมาดได้อ่านเพื่อเพิ่มความรู้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.92

ตาราง 8 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสัมพันธภาพด้านการจัดการชะกาท

ข้อ	การจัดการชะกาท	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้มีการประชุมเพื่อพิจารณาผู้มีสิทธิ์รับชะกาททุกๆ ปี	4.62	.556	มากที่สุด
2	การจัดการชะกาทในชุมชนเป็นไปอย่างมีระบบและมีความยุติธรรม	4.54	.586	มากที่สุด
3	ประชาชนทุกคนมีความพอใจกับการจัดการชะกาทของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด	4.47	.681	มาก
4	ผู้ได้รับชะกาทมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น	4.20	.849	มาก
5	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้จัดทำกองทุนชะกาทเพื่อช่วยเหลือและจัดสวัสดิการให้กับชุมชน	4.48	.715	มาก
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการจัดการชะกาท	4.24	.702	มาก
รวม		4.42	.433	มาก

จากตาราง 8 การสร้างสัมพันธภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านการจัดการชะกาทพบว่า โดยภาพรวมกลุ่มตัวอย่างใช้รูปแบบการจัดการชะกาทในการสร้างสัมพันธภาพในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 โดยใช้ในระดับมากที่สุด 2 วิธีคือการประชุมเพื่อพิจารณาผู้มีสิทธิ์รับชะกาตทุกๆ ปี ค่าเฉลี่ย 4.62 และจัดการชะกาตในชุมชนเป็นไปอย่างมีระบบและมีความยุติธรรม ค่าเฉลี่ย 4.54

ตาราง 9 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปรึกษาหารือ

ข้อ	การปรึกษาหารือ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	ทุกครั้งที่มีการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะเป็นที่ปรึกษาหารือ (อาซุรอ) ก่อนว่า จะให้ใครเป็นตัวแทน	4.25	.758	มาก
2	การตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ของชุมชนที่เกี่ยวกับศาสนา คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะมีการปรึกษาหารือ ก่อน	4.05	.703	มาก
3	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ให้คำปรึกษากับ ประชาชนอย่างต่อเนื่องหรือเมื่อมีประชาชนมาขอคำปรึกษา	3.90	.800	มาก
4	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ให้คำปรึกษากับคณะ โรงเรียน	4.04	.563	มาก
5	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ให้คำปรึกษากับ องค์การบริหารส่วนตำบลและหน่วยงานราชการอื่นๆ ที่อยู่ในชุมชน	4.02	.634	มาก
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะในการให้ การปรึกษาหารือ	3.99	.753	มาก
รวม		4.04	.491	มาก

จากตาราง 9 การสร้างสังคมสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านการปรึกษาหารือ พบว่า โดยภาพรวมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้รูปแบบการปรึกษาหารือในการสร้างสังคมสันติภาพ ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 โดยเป็นที่ปรึกษาการเลือกตั้งระดับท้องถิ่นมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.25 รองลงมาใช้วิธีการปรึกษาหารือก่อนตัดสินใจดำเนินการกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาของชุมชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 และให้คำปรึกษากับคณะครูและผู้บริหารโรงเรียน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.04 สำหรับวิธีการที่ใช้น้อยที่สุดคือ การให้คำปรึกษากับประชาชนอย่างต่อเนื่องหรือเมื่อมีประชาชนมาขอคำปรึกษา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.90

ตาราง 10 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการประนีประนอม

ข้อ	ประนีประนอม	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	เมื่อเกิดความขัดแย้งในชุมชนคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะดำเนินการประนีประนอมจนเกิดความเข้าใจทุกฝ่าย	4.13	.685	มาก
2	การประนีประนอมของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดยึดหลักตามความเป็นจริงและมีเหตุผลเสมอ	4.09	1.608	มาก
3	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน	3.96	.764	มาก
4	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสนับสนุนให้ประชาชนเคารพในสิทธิและความคิดเห็นของคนอื่น	3.97	.774	มาก
5	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดช่วยกันกำหนดกติกาในการอยู่ร่วมกัน	3.98	.822	มาก
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะการประนีประนอม	4.07	.783	มาก
รวม		4.03	.604	มาก

จากตาราง 10 การสร้างสังคมสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านการประนีประนอมพบว่า โดยภาพรวมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้รูปแบบการประนีประนอมในการสร้างสังคมสันติภาพในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 โดยใช้วิธีการดำเนินการประนีประนอมจนเกิดความเข้าใจทุกฝ่ายมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 รองลงมาใช้วิธีการยึดหลักตามความเป็นจริงและมีเหตุผลเสมอ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.09 และสนับสนุนให้ประชาชนเคารพในสิทธิและความคิดเห็นของคนอื่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.07 สำหรับวิธีการที่ใช้น้อยที่สุดคือการส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักการให้อภัยซึ่งกันและกัน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.96

ตาราง 11 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการสร้างความสามัคคี

ข้อ	การสร้างความสามัคคี	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดรณรงค์ให้ประชาชนมีความสามัคคี	4.21	.618	มาก
2	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ทำตัวให้มีความสามัคคีเป็นตัวอย่างให้กับประชาชน	4.16	.686	มาก
3	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดรณรงค์ให้ประชาชนได้ทำ	4.03	.779	มาก

กิจกรรมร่วมกัน				
4	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่งเสริมให้ประชาชนมีความรักและหวงแหนหมู่บ้านของตนเอง	3.99	.806	มาก
5	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวเป็นกลุ่มองค์กร	3.99	.861	มาก
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคี	3.94	.889	มาก
รวม		4.05	.591	มาก

จากตาราง 11 การสร้างสังคมสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านการสร้างความสามัคคีพบว่า โดยภาพรวมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้รูปแบบการสร้างสามัคคีในการสร้างสังคมสันติภาพในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.05 โดยใช้วิธีการรณรงค์ให้ประชาชนมีความสามัคคี มากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 รองลงมาใช้วิธีการทำตัวเป็นตัวอย่างด้านความสามัคคีให้กับประชาชน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.16 และรณรงค์ให้ประชาชนได้ทำกิจกรรมร่วมกันค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 สำหรับวิธีการที่ใช้น้อยที่สุดคือการเปิดโอกาสสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างความสามัคคี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.94

ตาราง 12 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการสร้างอาชีพ

ข้อ	การสร้างอาชีพ	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มด้านอาชีพ	4.04	.637	มาก
2	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำและลดจำนวนคนว่างงาน	3.85	.678	มาก
3	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ติดต่อประสานงานให้องค์กรของรัฐและเอกชนมาให้ความรู้เรื่องอาชีพและประชาชน	3.63	.797	มาก
4	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้ที่เพียงพอสามารถเลี้ยงครอบครัวได้	3.62	.868	มาก
5	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้ประชาชนประกอบอาชีพสุจริต	3.75	.890	มาก
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเสนอแนะในการสร้างอาชีพ	3.79	.800	มาก
รวม		3.77	.558	มาก

จากตาราง 12 การสร้างสังคมสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านการสร้างอาชีพพบว่า โดยภาพรวมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้รูปแบบการสร้างอาชีพในการสร้างสังคมสันติภาพในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.77 รองลงมาใช้วิธีการส่งเสริมให้ประชาชนมีงานทำและลดจำนวนคนว่างงาน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.85 และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเสนอแนะในการสร้างอาชีพ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.79 สำหรับวิธีการที่ใช้น้อยที่สุดคือ ส่งเสริมให้ประชาชนมีรายได้ที่เพียงพอสามารถเลี้ยงครอบครัวได้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านคุตบะห์

ข้อ	คุตบะห์	ค่าเฉลี่ย (Mean)	S.D.	ระดับ
1	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์กระแสสังคมและกำหนดนโยบายการเสนอคุตบะห์แก่คอเต็บ	4.70	.548	มากที่สุด
2	คุตบะห์ที่เสนอในแต่ละวันศุกร์มีการจัดพิมพ์เผยแพร่เพื่อผู้มามัสยิดได้นำไปอ่านในครอบครัว	4.64	.587	มากที่สุด
3	คุตบะห์แต่ละสัปดาห์ได้มีการนำประเด็นปัญหาสังคมที่กำลังเกิดขึ้น	4.62	.561	มากที่สุด
4	คุตบะห์แต่ละสัปดาห์มีการกล่าวตักเตือนประชาชนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว	4.65	.523	มากที่สุด
5	คุตบะห์แต่ละสัปดาห์ได้พูดถึงความสันติภาพการอยู่ร่วมกันในสังคม	4.59	.598	มากที่สุด
6	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องคุตบะห์	4.28	.728	มาก
รวม		4.57	.388	มากที่สุด

จากตาราง 13 การสร้างสังคมสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้านคุตบะห์พบว่า โดยภาพรวมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดใช้รูปแบบคุตบะห์ในการสร้างสังคมสันติภาพในระดับมากที่สุด ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.57 โดยใช้ประชุมเพื่อวิเคราะห์กระแสสังคมและกำหนดนโยบายการเสนอคุตบะห์แก่คอเต็บ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.70 รองลงมาคุตบะห์แต่ละสัปดาห์มีการกล่าวตักเตือนประชาชนให้ทำความดีละเว้นความชั่ว ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.65 สำหรับวิธีการที่ใช้น้อยที่สุดคือ เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานเรื่องคุตบะห์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.28

**ตอนที่ 4 ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด**

การเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลต่างกัน ในด้านตำแหน่ง อาชีพ รายได้ของครอบครัวต่อเดือน สถานภาพสมรส การศึกษาศาสนาชั้นสูงสุด การศึกษาสายสามัญชั้นสูงสุด การอบรมระยะเวลาของการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และลักษณะของชุมชน ด้านสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ ภูมิศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติวิเคราะห์ความแปรปรวนหลายตัวแปร (Multivariate Analysis of Variance : MANOVA)

ดังตาราง 14

ตาราง 14 การทดสอบข้อตกลงเบื้องต้นของสถิติทดสอบ MANOVA

คุณลักษณะส่วนบุคคล/ คุณลักษณะของชุมชน	Box's Test of Covariance Matrices		Bartlett's Test of Sphericity		
	Box'M	Sig.	Likelihood	Approx.Chi	Sig.
- ลักษณะส่วนบุคคล					
1. ตำแหน่ง	169.933	.001	.000	1337.936	.000
2. อาชีพ	151.687	.000	.000	1318.372	.000
3. รายได้ของครอบครัวต่อเดือน	287.093	.000	.000	1276.999	.000
4. สถานภาพสมรส	84.757	.028	.000	1339.169	.000
5. การศึกษาศาสนาชั้นสูงสุด	285.611	.000	.000	1242.951	.000
6. การศึกษาสายสามัญชั้นสูงสุด	284.138	.000	.000	1202.349	.000
7. ประสบการณ์การอบรม	86.739	.000	.000	1349.476	.000
8. ระยะเวลาของการเป็นกรรมการ	190.234	.000	.000	1346.644	.000
- ลักษณะของชุมชน					
9. จังหวัดที่ตั้งของชุมชน	173.222	.000	.000	1324.002	.000
10. จำนวนครัวเรือนในชุมชน	174.348	.000	.000	1315.030	.000
11. รายได้ในภาพรวมของชุมชน	112.557	.000	.000	1345.211	.000
12. เขตที่ตั้งของชุมชน	233.650	.000	.000	1261.823	.000

จากตาราง 14 การวิเคราะห์โดยใช้ Box's Test of Covariance Matrices เป็นการทดสอบความเป็นเอกพันธ์ของเมตริกความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของประชากร (Homogeneity of Variance Covariance Matrices) พบว่า คุณลักษณะส่วนบุคคลและคุณลักษณะของชุมชนทุกด้าน มีความแปรปรวน-ความแปรปรวนร่วมของประชากรแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 ซึ่งไม่เป็นไปตามข้อตกลงของการทดสอบ MANOVA

แต่เมื่อวิเคราะห์โดยใช้สถิติทดสอบ Bartlett's Test of Sphericity ซึ่งเป็นการตรวจสอบความสัมพันธ์ของรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพทั้ง 8 ด้าน คือ การปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการชะกาด การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างความสามัคคี การสร้างอาชีพ และคุตบะห์ เมื่อจำแนกตามคุณลักษณะของบุคคลและคุณลักษณะของชุมชน พบว่า คุณลักษณะของบุคคลและคุณลักษณะของชุมชนทั้ง 12 ตัวแปร มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพทั้ง 8 ด้านสัมพันธ์กัน ซึ่งมีความเหมาะสมในการใช้สถิติทดสอบ MANOVA ผู้วิจัยจึงใช้ สถิติทดสอบ MANOVA ในการเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่มีคุณลักษณะส่วนบุคคลและคุณลักษณะของชุมชนต่างกัน

ตาราง 15 ผลการทดสอบความแปรปรวนหลายตัวแปร (Multivariate Tests) เปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพตามคุณลักษณะส่วนบุคคลและคุณลักษณะของชุมชนโดยภาพรวม

แหล่งความแปรปรวน	Wilks' Lambda	F	Hypothesis df	Error df	Sig.
a					
- ข้อมูลส่วนบุคคล					
1. ตำแหน่ง	.962	.609	24.00	1079.514	.930
2. อาชีพ	.892	1.345	32.00	1369.776	.096
3. รายได้ของครอบครัวต่อเดือน	.793	3.735	24.00	1079.514	.000
4. สถานภาพสมรส	.912	1.453	24.00	1079.514	.073
5. การศึกษาศาสนาขั้นสูงสุด	.772	2.051	48.00	1819.697	.000
6. การศึกษาสามัญขั้นสูงสุด	.643	3.036	56.000	1987.052	.000
7. ประสบการณ์การอบรม	.906	4.840	8.00	374.000	.000
8. ระยะเวลาการเป็นกรรมการ	.886	2.919	16.00	746.000	.000
- ลักษณะของชุมชน					
9. จังหวัดที่ตั้งของชุมชน	.814	5.060	16.00	746.00	.000
10. จำนวนครัวเรือนในชุมชน	.847	4.047	16.00	746.000	.000
11. รายได้ในภาพรวมของชุมชน	.911	2.217	16.00	744.000	.004
12. เขตที่ตั้งของชุมชน	.898	2.579	16.00	746.000	.001

จากตาราง 15 ผลการเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพตามคุณลักษณะส่วนบุคคลโดยใช้สถิติทดสอบ Wilks' Lambda พบว่า ตัวแปรตำแหน่ง อาชีพ และสถานภาพสมรสของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ไม่มีความสัมพันธ์กับการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ นั่นคือ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มี ตำแหน่ง อาชีพ และสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

สำหรับตัวแปรอื่นๆ พบว่ามีความสัมพันธ์กับการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ ที่ระดับนัยสำคัญ .05 จึงได้ทดสอบความแตกต่างเป็นรายตัวแปรเฉพาะตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ ดังตาราง 16-24

ตาราง 16 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะส่วนบุคคลกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพเมื่อพิจารณารายได้ของครอบครัวต่อเดือน

แหล่งความ	Dependent Variable	SS	df	MS	F
-----------	--------------------	----	----	----	---

แปรปรวน					
1. รายได้รวมของ ครอบครัว	การปฏิบัติศาสนกิจ	15.974	3	5.325	20.514**
	การจัดการศึกษา	7.096	3	2.365	11.457**
	การจัดการชากาต	1.064	3	.355	1.897
	การปรึกษาหารือ	1.164	3	.388	1.610
	การประนีประนอม	3.311	3	1.104	3.062*
	ความสามัคคี	5.906	3	1.969	5.823**
	การสร้างอาชีพ	1.446	3	.482	1.549
	คุตบะห์	1.261	3	.420	2.811*

* หมายถึง $P \leq .05$, ** หมายถึง $P \leq .01$

จากตาราง 16 พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีรายได้รวมของครอบครัวต่อเดือนแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้าน การปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การประนีประนอม การสร้างความสามัคคี และคุตบะห์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ .05 และ .01 สำหรับการจัดการชากาต การปรึกษาหารือ และการสร้างอาชีพ พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีรายได้รวมของครอบครัวต่อเดือนแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ตาราง 17 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะส่วนบุคคลกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพเมื่อพิจารณาการจบศาสนาชั้นสูงสุด

แหล่งความแปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. การจบศาสนาชั้นสูงสุด	การปฏิบัติศาสนกิจ	7.427	6	1.238	4.353**
	การจัดการศึกษา	6.207	6	1.035	4.915**
	การจัดการชากาต	3.649	6	.608	3.350**
	การปรึกษาหารือ	5.480	6	.913	3.949**
	การประนีประนอม	7.589	6	1.265	3.593**
	ความสามัคคี	8.961	6	1.493	4.490**
	การสร้างอาชีพ	3.560	6	.593	1.926
	คุตบะห์	3.230	6	.538	3.700*

* หมายถึง $P \leq .05$, ** หมายถึง $P \leq .01$

จากตาราง 17 พบว่า การจบศาสนาชั้นสูงสุดมีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จบศาสนาชั้นสูงสุดแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพแตกต่างกันทุกด้านที่มีนัยสำคัญ .05 และ .01 ยกเว้น ด้านการสร้างอาชีพที่มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ตาราง 18 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะส่วนบุคคลกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ
เมื่อพิจารณาการจบชั้นสามัญสูงสุด

แหล่งความแปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. การจบชั้นสามัญสูงสุด	การปฏิบัติศาสนกิจ	10.026	7	1.432	5.149**
	การจัดการศึกษา	10.754	7	1.536	7.724**
	การจัดการชะกาด	4.052	7	.579	3.199**
	การปรึกษาหารือ	7.954	7	1.136	5.044**
	การประนีประนอม	11.018	7	1.574	4.578**
	ความสามัคคี	19.828	7	2.833	9.301**
	การสร้างอาชีพ	5.612	7	.802	2.642*
	คุตบะห์	3.599	7	.514	3.548**

จากตาราง 18 พบว่า การจบสามัญชั้นสูงสุดมีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จบสามัญชั้นสูงสุดแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพแตกต่างกันทุกด้านที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01

ตาราง 19 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะส่วนบุคคลกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ
เมื่อพิจารณาประสบการณ์เข้ารับการอบรม

แหล่งความแปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. ประสบการณ์การเข้ารับการอบรม	การปฏิบัติศาสนกิจ	4.057	1	4.057	14.016**
	การจัดการศึกษา	1.763	1	1.763	8.035**
	การจัดการชะกาด	.070	1	.070	.371
	การปรึกษาหารือ	.320	1	.320	1.325
	การประนีประนอม	.027	1	.027	.073
	ความสามัคคี	.166	1	.166	.474
	การสร้างอาชีพ	.318	1	.318	1.018
	คุตบะห์	.102	1	.102	.674

* หมายถึง $P \leq .05$, ** หมายถึง $P \leq .01$

จากตาราง 19 พบว่า ประสบการณ์เข้ารับการอบรม มีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ 2 ด้าน คือด้าน การปฏิบัติศาสนกิจ และด้านการจัดการศึกษา โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีประสบการณ์อบรมแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจและการจัดการศึกษาแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .01 สำหรับด้านอื่นๆ พบว่ามีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ตาราง 20 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะส่วนบุคคลกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ
เมื่อพิจารณาระยะเวลาการเป็นกรรมการ

แหล่งความ แปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. ระยะเวลาการ เป็นคณะกรรมการ	การปฏิบัติศาสนกิจ	2.297	2	1.148	3.895*
	การจัดการศึกษา	.537	2	.269	1.204
	การจัดการชะกาด	.846	2	.423	2.262
	การปรึกษาหารือ	1.155	2	.577	2.404
	การประนีประนอม	.788	2	.394	1.077
	ความสามัคคี	.317	2	.159	.451
	การสร้างอาชีพ	1.625	2	.812	2.621
	คุตบะห์	1.377	2	.688	4.626**

* หมายถึง $P \leq .05$, ** หมายถึง $P \leq .01$

จากตาราง 20 พบว่า ระยะเวลาการเป็นคณะกรรมการ มีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ 2 ด้าน คือด้าน การปฏิบัติศาสนกิจ และด้านคุตบะห์ โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีระยะเวลาการเป็นคณะกรรมการแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจและคุตบะห์แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01 ตามลำดับสำหรับด้านอื่นๆ พบว่ามีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ตาราง 21 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะของชุมชนกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพเมื่อ
พิจารณาเขตที่ตั้งของชุมชน

แหล่งความ แปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. เขตที่ตั้งชุมชน	การปฏิบัติศาสนกิจ	4.756	2	2.378	8.246**
	การจัดการศึกษา	4.057	2	2.029	9.484**
	การจัดการชะกาด	.324	2	.162	.859
	การปรึกษาหารือ	4.938	2	2.469	10.722**
	การประนีประนอม	7.150	2	3.575	10.229**
	ความสามัคคี	2.904	2	1.452	4.207*
	การสร้างอาชีพ	5.84	2	2.742	9.146*
	คุตบะห์	.335	2	.167	1.104

จากตาราง 21 พบว่า เขตที่ตั้งของชุมชน มีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ 2 ด้าน โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในเขตที่ตั้งของชุมชนแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการชะกาด การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างความสามัคคีและการสร้างอาชีพ แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01 สำหรับด้านการจัดการชะกาดและคุตบะห์ พบว่ามีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ตาราง 22 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะของชุมชนกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพเมื่อพิจารณารายได้รวมของชุมชน

แหล่งความแปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. รายได้รวมของชุมชน	การปฏิบัติศาสนกิจ	.824	2	.412	1.379
	การจัดการศึกษา	.334	2	.167	.748
	การจัดการชะกาด	1.784	2	.892	4.832**
	การปรึกษาหารือ	.397	2	.198	.819
	การประนีประนอม	.466	2	.233	.634
	ความสามัคคี	.017	2	.009	.025
	การสร้างอาชีพ	1.945	2	.972	3.146*
	คุตบะห์	.679	2	.339	.107

* หมายถึง $P \leq .05$, ** หมายถึง $P \leq .01$

จากตาราง 22 พบว่า รายได้รวมของชุมชน มีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ 2 ด้าน คือด้าน การจัดการชะกาด และด้านการสร้างอาชีพ โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในชุมชนที่มีรายได้รวมของชุมชนแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการจัดการชะกาดและการสร้างอาชีพแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01 สำหรับด้านอื่นๆ พบว่า มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ตาราง 23 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะของชุมชนกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพเมื่อพิจารณาจำนวนครัวเรือน

แหล่งความแปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. จำนวนครัวเรือน	การปฏิบัติศาสนกิจ	4.528	2	2.264	7.834**
	การจัดการศึกษา	1.271	2	.636	2.873
	การจัดการชะกาด	2.372	2	1.186	6.482**
	การปรึกษาหารือ	.652	2	.326	1.349
	การประนีประนอม	2.607	2	1.304	3.607*
	ความสามัคคี	9.301	2	4.650	14.167**
	การสร้างอาชีพ	.630	2	.315	1.008
	คุตบะห์	.465	2	.232	1.536

* หมายถึง $P \leq .05$, ** หมายถึง $P \leq .01$

จากตาราง 23 พบว่า จำนวนครัวเรือน มีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ 4 ด้าน โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนต่างกันแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการชะกาด การประนีประนอม และการสร้างความสามัคคี

แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01 สำหรับด้านอื่นๆ พบว่ามีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

ตาราง 24 ผลการทดสอบอิทธิพลของคุณลักษณะของชุมชนกับรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพเมื่อพิจารณาจังหวัดที่ตั้งของชุมชน

แหล่งความแปรปรวน	Dependent Variable	SS	df	MS	F
1. จังหวัดที่ตั้งของชุมชน	การปฏิบัติศาสนกิจ	9.791	2	4.896	17.792**
	การจัดการศึกษา	7.582	2	3.791	18.525**
	การจัดการชะกาด	.032	2	.016	.084*
	การปรีกษาหารือ	6.677	2	3.339	14.793**
	การประนีประนอม	3.320	2	1.660	4.618*
	ความสามัคคี	7.253	2	3.627	10.870**
	การสร้างอาชีพ	2.403	2	1.202	3.903*
	คุตบะห์	1.411	2	.705	4.743**

* หมายถึง $P \leq .05$, ** หมายถึง $P \leq .01$

จากตาราง 24 พบว่า จังหวัดที่ตั้งของชุมชน มีอิทธิพลต่อการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ โดยคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีอยู่ในจังหวัดแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพทุกด้านแตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01

ตารางที่ 25 แสดงปัญหาของการสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพ

ข้อ	ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1	เยาวชนส่วนใหญ่ติดยาเสพติดสามารถชักจูงได้ง่าย	146	42.82
2	ประชาชนในชุมชนขาดความสามัคคี แบ่งพรรคแบ่งพวกหวาดระแวงซึ่งกันและกัน	63	18.48
3	ประชาชนไม่เข้าใจในหลักศาสนาและการปฏิบัติอย่างแท้จริง	30	8.80
4	เยาวชนขาดความรู้ไม่มีทักษะในการทำงานและว่างงาน	21	6.16
5	ประชาชนในชุมชนมีค่านิยมที่แตกต่างกันการแสดงออกจึงแตกต่างกัน	15	4.40
6	เจ้าหน้าที่ทหารอยู่ในพื้นที่มากเกินไปและประชาชนหวาดแวงทหารอยู่ในพื้นที่	10	2.53
7	ความไม่เข้าใจซึ่งกันและกันของเจ้าหน้าที่ภาครัฐกับองค์กรภาคเอกชน	8	2.35
8	รัฐไม่เข้าถึงประชาชนและแก้ไขปัญหาไม่ตรงจุด	6	1.75
9	ความคิดเห็นของผู้นำหมู่บ้านไม่ตรงกับความคิดเห็นของประชาชน	5	1.46
10	ขาดการบูรณาการระหว่างองค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคม	5	1.46
11	ผู้นำไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาความเดือดร้อนของประชาชน ทำให้ประชาชนไม่รู้จะพึ่งใคร	4	1.17

ข้อ	ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
12	ผู้นำไม่มีความซื่อสัตย์ สุจริต ไม่มีความเป็นธรรม และขาดการเป็น ภาวะผู้นำที่ดี	4	1.17
13	ผู้นำบางคนใช้ตำแหน่งเพื่อผลประโยชน์ของตนเองและพรรคพวกไม่มี ความจริงใจ	4	1.17
14	ไม่มีความยุติธรรมในการปกครอง		
15	เจ้าหน้าที่รัฐไม่ร่วมมือกับประชาชน	3	0.88
16	การเลือกตั้งบ่อนี้ ๆ ครั้งมากทำให้เกิดความแตกแยกมีการเลือกข้างที่ ชัดเจน	3	0.88
17	ด้านการส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความเข้าใจถึงการเข้าหาของ ภาคีรัฐบาลที่เข้ามาแก้ไขปัญหาดังต่าง ๆ	3	0.88
18	การนำเสนอของสื่อต่างๆเสนอข่าวไม่ตรงตามเป็นจริง	2	0.59
19	รัฐใช้อำนาจในการปกครองมากเกินไปไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย	2	0.50
20	ไม่มีกิจกรรมทำร่วมกันทำให้เกิดความห่างเหินและไม่สนิทสนม	2	0.59
21	ปัญหาทางการเมืองระดับชาติและระดับท้องถิ่นมีผลทำให้เกิดความ แตกแยกในระดับหมู่บ้าน	2	0.59
22	การทุจริตในระดับท้องถิ่นสูงมาก ทำให้เกิดการขัดแย้งทางด้าน ผลประโยชน์	2	0.59
รวม		341	100.00

จากตาราง 25 ปัญหาของการสร้างสังคมสันติภาพ มากที่สุด คือ เยาวชนส่วนใหญ่ติดยาเสพติด สามารถชักจูงได้ง่าย ร้อยละ 42.82 รองลงมาประชาชนในชุมชนขาดความสามัคคี แบ่งพรรคแบ่งพวก หวาดระแวงซึ่งกันและกัน ร้อยละ 18.48

ตารางที่ 26 แสดงข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพ จัดอบรมเรื่องยาเสพติดให้กับเยาวชนโดย
การจัดเวทีบรรยายโทษและอันตรายของยาเสพติด

ข้อ	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
1	จัดอบรมเรื่องยาเสพติดให้กับเยาวชนโดยการจัดเวทีบรรยายโทษและ อันตรายของยาเสพติด และปราบปรามยาเสพติดให้เด็ดขาด และอย่าง จริงจัง	62	35.84
2	ควรให้ทหารออกจากพื้นที่ เพื่อลดความหวาดระแวงของชาวบ้าน หรือ ลดจำนวนทหารในพื้นที่ให้น้อยลง	26	15.03
3	มีการส่งเสริมการฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนที่ ว่างงาน	19	10.98

ข้อ	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
4	ส่งเสริมการเรียนรู้การสอนในหลักศาสนาอย่างถูกต้องให้กับประชาชนและเยาวชน	18	10.40
5	จัดอบรมหรือพูดคุยเรื่องสันติภาพให้กับเยาวชนในหมู่บ้านให้มาก ๆ และบ่อย ๆ	10	5.78
6	ให้ผู้เฒ่าทุกประเภททุกภาคส่วนในชุมชน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน โต๊ะอิหม่าม และผู้นำประเภทอื่น ๆ ต้องมีความคิดเห็นที่เหมือนกัน ว่าเป็นหนึ่งอันเดียวกัน	7	4.45
7	ส่งเสริมทุนการศึกษาให้เด็กที่อยู่ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้มี การศึกษาที่ดีขึ้น และสูงขึ้น	6	3.46
8	อยากให้หน่วยงานส่วนกลางมาช่วยเหลือในเรื่องการส่งเสริมความรู้	2	1.15
9	รัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐมีการเข้าถึงประชาชนมากขึ้น	2	1.15
10	เสริมสร้างค่านิยมในสังคมให้มีอยู่อย่างเพียงพอใช้จ่ายไม่เกินไปตัว	1	0.58
11	ควรมีส่งเสริมให้จัดกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนที่อยู่ในสังคมมีความรัก ซึ่ง กันและกัน และมีความสามัคคี และปลูกฝังค่านิยมให้ประชาชนรู้จัก ความรักและรักบ้านเกิด	1	0.58
12	ขอให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้งบประมาณเพื่อการพัฒนาในพื้นที่สามจังหวัด ชายแดนภาคใต้อย่างเต็มที่และคุ้มค่า	1	0.58
13	ให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน เช่น โรงเรียนตาดีกา โรงเรียน โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบล เข้ามีบทบาทในหมู่บ้าน	1	0.58
14	ควรให้มีการจัดทำศูนย์หรือสถานที่สอนศาสนาในชุมชนที่เป็นกลางและ มีมาตรฐาน	1	0.58
15	ควรให้มีการจัดบุคลากรที่มีความรู้ ประสบการณ์ และมีความเชี่ยวชาญ มาให้ความรู้เกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันในชุมชน	1	0.58
16	เปิดโอกาสให้ประชาชนคนในพื้นที่ดูแลพื้นที่ความไม่สงบด้วยตนเอง เพื่อว่าสันติภาพจะเกิดขึ้น	1	0.58
17	ให้เจ้าหน้าที่รัฐทำงาน และร่วมมือกับประชาชนให้มากกว่านี้	1	0.58
18	เปิดโอกาสให้นักศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาส่งเสริมในเรื่อง การมีส่วนร่วม และส่งเสริมอาชีพในชุมชนด้วย	1	0.58
19	ให้หน่วยงานงานราชการมาแก้ปัญหาความยากจนหรือจัดโครงการที่ทำ ให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น	1	0.58
20	อยากให้อบรมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเกี่ยวกับบริหารและ การจัดการ	1	0.58
21	ผู้นำฝ่ายปกครองและผู้นำฝ่ายศาสนามีความเข้าใจวิถีชีวิตแบบอิสลาม บุคคลที่จะเป็นผู้นำต้องเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของแต่ละคน	1	0.58
22	ประชาชนทั่วไปต้องให้ความร่วมมือในการประพฤติ ปฏิบัติในสิ่งที่ดี โดย	1	0.58

ข้อ	ข้อเสนอแนะ	จำนวน	ร้อยละ
	ไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ		
23	ช่วยกันส่งเสริมพัฒนาบุคลากรหรือประชากรให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น	1	0.58
24	ควรพัฒนาให้สถานศึกษาในชุมชนมีคุณภาพเพื่อให้เยาวชนมีการศึกษาที่ดี	1	0.58
25	สื่อทางทีวีและสื่อประเภทอื่น ๆ ให้เสนอข่าวตามเป็นความเป็นจริงไม่ตกเป็นเครื่องมือของรัฐ	1	0.58
26	ให้มีการจัดอบรม และจัดกีฬาเพื่อเยาวชนและประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีความรักซึ่งกันและกันมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	1	0.58
27	เสริมสร้างการบูรณาการให้เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างประชาชนทั้งภาครัฐและภาคประชาคม	1	0.58
28	สร้างประชาธิปไตยให้เสมอภาคกันทุกคน	1	0.58
29	การที่จะให้สังคมมีสันติภาพได้ อยากรู้และทางผู้นำทางด้านศาสนา สร้างความเข้าใจกันให้มากๆ ก่อนที่จะนำมาแก้ไข ปัญหาสังคม	1	0.58
30	ส่งเสริมให้ประชาชนมีการศึกษาในระดับที่สูง ๆ เพราะการศึกษาเท่านั้นที่จะทำให้เกิดความสันติภาพ	1	0.58
รวม		173	100.00

มัสยิดต้นแบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

มัสยิดต้นแบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะนักวิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย ได้นำเสนอว่ามัสยิดต้นแบบที่มีการบริหารจัดการได้อย่างดีเยี่ยมและมีความสันติภาพ ในจังหวัดยะลา คือ มัสยิดชุมชนตลาดเมืองใหม่ เทศบาลนครยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา ในจังหวัดนราธิวาส คือ มัสยิดบาโง ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส ในจังหวัดปัตตานี คือ มัสยิดนูรุลย่นน๊ะห์ ตำบลลุโบะยิไร อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี

1) มัสยิดต้นแบบในจังหวัดยะลา มัสยิดตลาดเมืองใหม่ เทศบาลนครยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

ประวัติความเป็นมา

ชุมชนตลาดเมืองใหม่ เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่อยู่ในเขตเทศบาลนครยะลา มีประชากรอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น และมีการประกอบอาชีพค้าขายเป็นส่วนใหญ่ ท่าเลที่ตั้งของชุมชนตลาดเมือง ทิศเหนือจรดเขื่อนแม่น้ำปัตตานี ทิศใต้จรดคูระบายน้ำเทศบาล ทิศตะวันตกจรดโรงไฟฟ้าสถานีย่อยตลาดเมืองใหม่ และทิศตะวันออกจรดคูระบายน้ำเทศบาล ลักษณะของภูมิศาสตร์ของชุมชนตลาดค้าขายทั้งเครื่องอุปโภคและบริโภค มีทั้งอาหารสด ผัก ผลไม้ กุ้ง หอย ปู ปลา สินค้าการเกษตร เสื้อผ้า รองเท้า มีการเตรียมแผนการค้าขายโดยสำนักงานเทศบาลนครยะลา ซึ่งจะมีการเปิดบริการค้าขายตั้งแต่ช่วงบ่ายถึงกลางคืนเนื่องจากชุมชนนี้เป็นชุมชนขนาดใหญ่ที่ประชากรจากพื้นที่มารวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชุมชนตลาดเพื่อธุรกิจ บางครั้งเวลามีปัญหาทางเทศบาลอาจดูแลไม่ทั่วถึง ดังนั้นพ่อค้าแม่ค้า นักธุรกิจ ข้าราชการ ในย่านตลาดเมืองใหม่ ได้มีแนวคิดและได้

ร่วมกันปรึกษาเพื่อจัดตั้งชุมชนเพื่อส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม มีความสามัคคี มีการแก้ไขปัญหาและร่วมกันพัฒนาชุมชนในด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของเทศบาลนครยะลาที่จะให้ชุมชนได้พึ่งพาตนเองได้ ทางชุมชนได้ส่งตัวแทนของชุมชน เพื่อประสานกับเทศบาลนครยะลาเพื่อขอจัดตั้งมัสยิดชุมชนตลาดเมืองใหม่ต่อ นายพงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ นายกเทศมนตรีเทศบาลนครยะลา และได้รับความเห็นชอบให้จัดตั้งชุมชนขึ้น เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2554

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับมัสยิดตลาดเมืองใหม่

1. ประวัติความเป็นมาของมัสยิดตลาดเมืองใหม่

มัสยิดตลาดเมืองใหม่ ตำบลสะเตง อำเภอเมืองจังหวัดยะลา ตั้งอยู่ในชุมชนตลาดเมืองใหม่ เทศบาลนครยะลา ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเศรษฐกิจหลักและเป็นมัสยิดที่ให้บริการด้านการกิจการศาสนาและเป็นกลไกสำคัญเพื่อจัดการชุมชนตลาดเมืองใหม่โดยเฉพาะ ในส่วนของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม เช่น สามารถจัดหากองทุนกว่า 15 ล้านบาท เพื่อสร้างอาคารมัสยิดที่สวยงามเป็นหน้าตาของจังหวัดยะลา การบริการกองทุนชะกาต การบริหารห้องสมุด บริการวิชาการ การนำเสนอคุตบะฮ์ เพื่อการเผยแพร่ความรู้ที่มีการผลิตเปลี่ยนนักวิชาการทางศาสนาที่มีชื่อเสียงทุกวันศุกร์ มีการบริการห้องประชุม ที่สำคัญมีผู้มาละหมาดวันละกว่า 1,000 คน ซึ่งหายากที่จะเป็นอย่างนี้ เพราะมัสยิดอยู่ในย่านธุรกิจประชาชนมาทำธุรกิจมาซื้อขายเป็นจำนวนมาก

ชุมชนตลาดเมืองใหม่ก่อตั้งขึ้นประมาณ 15 ปีที่แล้ว ในสมัยท่านยรรยง อุทัย เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลนครยะลา โดยมึนโยบายจัดซื้อสวนยางในพื้นที่ เพื่อสร้างอาคารห้องแถวเป็นชุมชนใหม่ภายใต้การบริหารจัดการของเทศบาลนครยะลา และมีมุฮัมมัดฮาซียีน ตลาดเมืองใหม่ ก่อตั้งขึ้นในสมัยท่านยรรยง อุทัย เป็นนายกเทศบาลนครยะลาเช่นเดียวกัน โดยการรวมตัวของประชาชนที่มาซื้อบ้านเพื่อที่อยู่อาศัยในโครงการการสร้างเมืองใหม่ เพื่อใช้เป็นสถานที่ละหมาดของชุมชน

ชุมชนตลาดเมืองใหม่เป็นชุมชนที่สร้างขึ้นตามนโยบายของเทศบาลนครยะลา ในสมัยของท่านยรรยง อุทัย เป็นนายกเทศมนตรี ในปี พ. ศ. 2538 หลังจากเทศบาลนครยะลาได้ประกาศให้ประชาชนที่ไม่มีที่อาศัยมาซื้อบ้านในโครงการการสร้างเมืองใหม่ ประชาชนที่มาซื้อบ้านในโครงการส่วนใหญ่เป็นมุสลิมประมาณ 70 เปอร์เซ็นต์ และไทยพุทธประมาณ 30 เปอร์เซ็นต์ มาอาศัยอยู่ร่วมกัน และตั้งแหล่งทำประกอบอาชีพค้าขายในพื้นที่ โดยการสร้างมัสยิดตลาดเมืองใหม่ขึ้นมาเพื่อสร้างธุรกิจหารายได้มาเลี้ยงชีพในครอบครัว หลังจากทีกลุ่มประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ชุมชนเมืองใหม่เปิดแหล่งค้าขายในพื้นที่ตลาดเมืองใหม่ และมีผู้คนจำนวนมากมาซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ที่มาซื้อ ขาย เป็นประชาชนนับถือศาสนาอิสลาม จึงมีการรวมตัวของแกนนำชุมชนโดยเสนอเรื่องการขอที่ดินของเทศบาลยะลา ในการสร้างมัสยิดตลาดเมืองใหม่ และยื่นเรื่องไปยังเทศบาลนครยะลาเช่นกัน แต่ทางเทศบาลนครยะลาไม่อนุมัติพื้นที่ให้สร้างมัสยิด หลังจากนั้นนายยรรยง อุทัย หมดวาระการดำรงตำแหน่งนายกเทศบาลนครยะลา และท่าน พงษ์ศักดิ์ ยิ่งชนม์เจริญ ได้รับการแต่งตั้งให้มาดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเทศบาลนครยะลาคนใหม่ และกลุ่มประชาชนในพื้นที่ได้ยื่นขอที่ดินเพื่อมัสยิดจนได้รับการอนุมัติ ให้สร้างมัสยิดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ละหมาดของชุมชน ประชาชนที่มาจับจ่ายซื้อของในเขตบริเวณตลาดเมืองใหม่ และประชาชนที่อาศัยในพื้นที่ใกล้เคียงได้มาละหมาดญามาอะฮ์กันที่มัสยิด โดยได้รับบสนับสนุนให้สร้างมัสยิดชุมชนตลาดเมืองใหม่จากเชคอับดุลอาซิซประเทศซาอุดีอาราเบีย

2. อีหม่ามมัสยิดตลาดเมืองใหม่ได้กล่าวว่า กระบวนการและกลไกการจัดการของมัสยิดที่เอื้อต่อการให้บริการและจัดการชุมชนกิจกรรมเด่น ๆ ที่ได้ดำเนินการนับตั้งแต่เริ่มสร้างมัสยิดจนถึงปัจจุบันมีดังนี้

1) กิจกรรมด้านสาธารณสุข ได้แก่ การฉีดวัคซีนป้องกันโรค การตรวจสุขภาพประจำเดือนของชุมชน

2) ด้านการพัฒนา ได้แก่ การรักษาความสะอาดขยะในชุมชน การรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในชุมชนและผู้มาซื้อ ขายในตลาดสดเมืองใหม่

3) กิจกรรมด้านกีฬาและกีฬาและนันทนาการ มีการจัดการแข่งขันกีฬาและนันทนาการประจำปี เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนและสร้างสุขภาพร่างกายและจิตใจแข็งแรง

4) กิจกรรมของมัสยิดที่ได้ดำเนินการในแต่ละปี ซึ่งทำเป็นประจำทุกปี ได้แก่ การเรียนการสอนตาดีกาเป็นประจำวันเสาร์และอาทิตย์ ภายใต้การดูแลของมัสยิดมีการเรียนการสอนอัลกุรอานระบบกีรออาตี เป็นประจำทุกคืนหลังละหมาดมัฆริบถึงละหมาดอิชา มีการบรรยายธรรมเป็นประจำทุกเช้าวันศุกร์ก่อนละหมาดวันศุกร์ (ละหมาดญุมอัต) กิจกรรมบรรยายธรรมเป็นประจำทุกวันหลังละหมาดอัสนี โครงการละศีลอดประจำปี

3. การขับเคลื่อนทางสังคมในพื้นที่ตลาดเมืองใหม่ การขับเคลื่อนกิจกรรมทางสังคมของพื้นที่ตลาดเมืองใหม่จะแบ่งงานออกเป็น 2 กลุ่ม คือ การบริหารมัสยิด และการบริหารชุมชนตลาดเมืองใหม่ ซึ่งการบริหารกิจกรรมต่างๆ จะต้องมีการประชุมร่วมกัน และร่วมกันกำหนดกิจกรรมภายใต้การดูแลของมัสยิดตลาดเมืองใหม่ เพื่อกำหนดทิศทางการดำเนินกิจกรรมให้มัสยิดมีส่วนร่วมมากที่สุด การคาดหวังของมัสยิดตลาดเมืองใหม่กับการบริหารชุมชนตลาดเมืองใหม่ ควรได้รับการสนับสนุนจากเทศบาลนครยะลาร่วมทำกิจกรรมเยี่ยมเยียนเพื่อนบ้านทุกครัวเรือน เพื่อสร้างสัมพันธ์กันในชุมชนด้วยตนเอง

4. การจัดการหลักสูตรการเรียนรู้ของมัสยิด มัสยิดตลาดเมืองใหม่จะมีกิจกรรมการเรียนการสอน (บรรยายธรรม) เป็นประจำทุกสัปดาห์ โดยจะแบ่งหลักสูตร ดังนี้ 1) อัลกุรอาน 2) วิชาเตาฮีด (เอกภาพ) 3) วิชาอัลฮาดีษ (วจนะของท่านศาสดา) 4) วิชาฟิกฮ์ (หลักการศาสนา) และ 5) วิชาอัคลาค (จริยธรรมศึกษา)

5. ความสำเร็จของกิจกรรมมัสยิด

1) กิจกรรมการเรียนการสอนระบบตาดีกา สามารถพัฒนาทักษะ ความรู้ ของเด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ด้านศาสนา และเสริมสร้างจริยธรรมที่ดีงามให้กับตัวเอง ครอบครัว และสังคม

2) สามารถรวมกลุ่มประชาชน ให้มาละหมาดญามาอะฮ์ ร่วมกันที่มัสยิดเป็นจำนวนมาก ทั้งคนในชุมชนตลาดเมืองใหม่ และชุมชนใกล้เคียง รวมกันประชาชนที่มาซื้อ ขาย สินค้าในตลาดเองด้วย

3) สามารถเปิดให้ประชาชนมาร่วมละหมาดวันศุกร์ได้ ซึ่งมัสยิดจะเชิญนักวิชาการด้านศาสนาที่มีชื่อเสียงมาอ่านคุตบะห์

4) สามารถดำเนินกิจกรรมละหมาดวันอีดิลฟิตรี และอีดิลอัฎฮา ร่วมกับประชาชนที่อยู่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลนครยะลา และประชาชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนอกเขตเทศบาลนครยะลาได้

5) เป็นสถานที่ให้ความรู้แก่ประชาชนชุมชนตลาดเมืองใหม่และชุมชนใกล้เคียง

6. เป้าหมายสำคัญของมัสยิดตลาดเมืองใหม่

1) มีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ

2) การบริการให้การศึกษาแก่ประชาชนในชุมชนตลาดเมืองใหม่และชุมชนใกล้เคียง

- 3) การให้ความช่วยเหลือเด็กกำพร้าในชุมชนตลาดเมืองใหม่
- 4) คนยากจนจะได้รับการดูแลให้เป็ยยังชีพ

7. นโยบายการพัฒนา มัสยิดตลาดเมืองใหม่ นโยบายหลักของชุมชน คือ อยู่เพื่อความสามัคคี นโยบายหลักของมัสยิดตลาดเมืองใหม่ คือ ทำตามแบบอิสลาม

บทบาทและภารกิจของมัสยิดในการสร้างสังคมสู่สันติภาพ

กิจกรรมมัสยิดที่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดภาคภูมิใจ คือ เป็นมัสยิดที่เปิดพื้นที่ให้ทุกคนและทุกคนภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และมาใช้บริการ ทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญให้กับปัญญาชน และประชาชนทั่วไป เพื่อการค้นคว้า เรียนรู้ทางวิชาการ และมัสยิดเมืองใหม่ยังเป็นสถานที่เพื่อปึกษาหารือในทุกกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งรายละเอียดประกอบดังต่อไปนี้

1. ด้านการศึกษา มัสยิดเมืองใหม่ได้ดำเนินกิจกรรมด้านการศึกษาหลายรูปแบบ แยกตามประเภทและระดับการเรียนรู้ของประชาชน กล่าวคือ

1) การสอนอัลกุรอานในระบบกัรออาตี สำหรับเด็กและเยาวชน มีเยาวชนทั้งหญิงและชายในพื้นที่ตลาดเมืองใหม่ กว่า 150 คน เข้าอบรม ซึ่งจะจัดการเรียนการสอนทุกวันอาทิตย์ถึงวันพฤหัสบดี เวลา 18.00 – 20.15 น. ซึ่งการสอนอัลกุรอานในระบบกัรออาตี จะมีความแตกต่างกับชุมชนอื่น คือ จะมีกิจกรรมเสริมสร้างหลักสูตร เพื่อการพัฒนาการให้กับเยาวชนในหลายด้าน เช่น การอ่านและท่องดูอาอ การเรียนรู้การปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ การสอนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

2) การสอนในรูปแบบกลุ่มเรียนรู้ (ฮาลาเกะฮฺ) สำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไป เป็นการเรียนรู้หลักศาสนานอกระบบ ทุกวันเสาร์และวันอาทิตย์ เวลา 20.00 – 22.00 น. ซึ่งได้กำหนดหลักสูตรอย่างชัดเจน และการเรียนรู้จะกำหนดในรูปแบบของกลุ่มเรียนรู้ นึ่งเป็นวงกลม และจะมีวิทยากรรับผิดชอบในแต่ละเนื้อหาได้นำเสนอและแลกเปลี่ยน ซึ่งนับว่าเป็นการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาอิสลาม ซึ่งจะส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนความคิดความอ่านของประชาชนในด้านคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างมาก

3) การสอนในรูปแบบบรรยายธรรม สำหรับประชาชนทั่วไป และบุคคลภายนอก ภารกิจนี้นับว่าได้รับความสนใจจากผู้คนจำนวนมาก เนื่องจากได้เชิญวิทยากรที่มีชื่อเสียงในพื้นที่ปรับเปลี่ยนมาถ่ายทอดองค์ความรู้ในมิติต่าง ๆ ทั้งหลักการศาสนา และหลักการครองตนในยุคที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงมากมาย ซึ่งกิจกรรมนี้ จะบริการในวันพุธ เวลา 18.45 น. – 19.45 น.

4) การบรรยายธรรมเทศนาประจำวันศุกร์สำหรับประชาชนที่ละหมาดวันศุกร์ ซึ่งมาใช้บริการกว่า 500 คนต่อครั้ง ความสนใจของประชาชนอยู่ที่ ผู้บรรยายธรรมเทศนาที่เน้นวิทยากรที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พร้อมทั้งเนื้อหาการบรรยาย จะเน้นเนื้อหาที่ทันสมัย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน

5) กิจกรรมที่กำลังดำเนินการเพื่อเปิดบริการในช่วงปี 2556 คือ การปรับปรุงระบบประถมศึกษา อีกทั้งได้จัดทำห้องสมุดประจำมัสยิดเพื่อบริการกับทุกคน

2. ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนเมืองใหม่ถือเป็นย่านธุรกิจใหม่ และสำคัญของจังหวัดยะลา มีประชาชนมาใช้บริการจำนวนมาก ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ใช้มัสยิดเป็นสถานที่พบปะ และแลกเปลี่ยน ปัจจุบันมัสยิดได้

กำหนดสถานักธุรกิจย่านตลาดเมืองใหม่แบบไม่เป็นทางการเพื่อให้ทุกคนได้พูดคุย แลกเปลี่ยน และพัฒนาธุรกิจหรือการประกอบการของแต่ละคนเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพมากขึ้น

3. ด้านสุขภาพ มัสยิดตลาดเมืองใหม่ร่วมกับชุมชนตลาดเมืองใหม่กำหนดโครงการส่งเสริมสุขภาพชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยการสนับสนุนจากกองสาธารณสุขเทศบาลนครยะลา เช่น การทำความสะอาดตลาดเมืองเมืองใหม่ การตรวจสุขภาพ และการสนทนากาการ

4. ด้านการเมืองการปกครอง มัสยิดได้กำหนดมัสยิดเป็นฐานการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการของชุมชน เพื่อเข้าใจในกระบวนการบริหารจัดการองค์กร โดยประยุกต์ พระราชบัญญัติการ กระบวนการ และขั้นตอนตามกฎหมาย ซึ่งบุคคลที่ได้สัมผัสกับระบบดังกล่าวสามารถเรียนรู้ และเข้าใจถึงระบบการบริหารจัดการ และการเมืองการปกครองระดับพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น

5. ด้านสังคม มัสยิดจะเน้นกิจกรรมด้านสังคมในลักษณะการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก ทั้งองค์กรภาคประชาสังคม และองค์กรของภาครัฐ เพื่อขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการ และอื่น ๆ ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวประกอบด้วย เครือข่ายองค์กรมัสยิดกลางจังหวัดยะลา สมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย สมาคมจันทร์เสี้ยว สถาบันอิสลาม มูลนิธิพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และเด็กกำพร้า เป็นต้น

รูปแบบการสังคมสันติภาพโดยใช้มัสยิดเป็นฐาน

มัสยิดตลาดเมืองใหม่เป็นศูนย์กลางสำคัญในการกำหนดภารกิจ กิจกรรม และระบบการบริหารจัดการดังรายละเอียดต่อไปนี้

มัสยิดจะเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการ โดยแต่งตั้งคณะทำงานประกอบด้วย

1) คณะกรรมการที่ปรึกษากิจการพัฒนามุสลิมขึ้นหนึ่งคณะ โดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒิที่มีบทบาทสำคัญด้านต่าง ๆ เข้าร่วม

2) คณะกรรมการมัสยิด ซึ่งเป็นคณะกรรมการ ตาม พรบ. องค์กรอิสลาม ซึ่งทำหน้าที่บริหารกิจกรรมของมัสยิด และเป็นทีที่ปรึกษาในกิจกรรมของชุมชน

3) คณะกรรมการชุมชนซึ่งแต่งตั้งตามระเบียบของเทศบาลนครยะลา ซึ่งทั้ง 3 คณะนี้จะมีการแลกเปลี่ยนในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งที่เป็นกิจกรรมของชุมชนและมัสยิด ส่วนกิจกรรมที่ขับเคลื่อนเน้น 5 ภารกิจหลักประกอบด้วย 1) ด้านการศึกษา 2) ด้านเศรษฐกิจ 3) ด้านการเมืองการปกครอง 4) ด้านสุขภาพ และ 5) ด้านสังคม และทุกกิจกรรมได้ดำเนินการในภาคปฏิบัติอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งหมดเป็นภารกิจเพื่อการพัฒนาชุมชนตลาดเมืองใหม่

2. มัสยิดต้นแบบในจังหวัดนราธิวาส มัสยิดบาโง หมู่ 2 ชุมชนโคกพะยอม ตำบลโคกเคียน อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

มัสยิดบาโง บ้านโคกพะยอมตามประวัติแล้วนั้น เริ่มสร้างตั้งแต่ปี 2500 ซึ่งเป็นการสร้างด้วยอิฐแดงเป็นมัสยิดที่สวยงามต่อมาในปี 2539 ได้มีการจัดงานมาแถเต (กินน้ำชา) เพื่อหารายได้สร้างมัสยิดให้ใหญ่ขึ้น

และในปี 2546 ได้มีการปรับปรุงอาคารเรียนตึกเก่า เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เรียนศาสนา ในปี 2548 มีการก่อตั้งศูนย์เด็กเล็กประจำมัสยิดบ้านโคกพะยอม เพื่อเป็นสถานที่รับดูแลเลี้ยงเด็กเล็ก หรือเด็กวัยก่อนเรียน

นายดาโอ๊ะ อูมาโมง อีหม่ามประจำมัสยิดบ้านโคกพะยอม ได้ให้ข้อมูลว่าที่มัสยิดของเราบริหารได้ขนาดนี้เพราะว่า มัสยิดของเราได้ร่วมโครงการต่าง ๆ มากพอสมควร เราได้เรียนรู้จากหลาย ๆ องค์กร เช่น มัสยิดบ้านของเราได้รับ โครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นเพื่อฟื้นฟูชายแดนใต้ (ชชต.) โดยความร่วมมือสถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ธนาคารโลก (WB) และกระทรวงการคลัง

มัสยิดบ้านโคกพะยอม ได้รับโครงการมัสยิดสาธิตด้านกายาเสพติดโดยความร่วมมือจาก กอ.รมน. มัสยิดบ้านโคกพะยอม ได้รับโครงการชุมชนสัมพันธ์ โดยความร่วมมือจาก กอ.รมน. มัสยิดบ้านโคกพะยอม ได้รับโครงการมัสยิดศาสนสถาน (มัสยิดต้นแบบ) โดยความร่วมมือจากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และสาธารณสุขจังหวัดนราธิวาส มัสยิดบ้านโคกพะยอมได้รับโครงการสหกรณ์ร้านค้าบ้านโคกพะยอม โดยความร่วมมือจากสถาบันท้องถิ่นพัฒนา (LDI) ธนาคารโลก (WB) เพราะกระทรวงการคลัง มัสยิดบ้านโคกพะยอม ได้รับโครงการพัฒนาศักยภาพผู้นำโดยความร่วมมือจาก ศอ.บต. มัสยิดแห่งนี้เป็นศูนย์รวมของศรัทธาชุมชนในเชิงลักษณะของความเสมอภาค เสรีภาพ เพราะสภาพภาพที่ไปปราศจากความแตกต่างระหว่างชนชั้น มัสยิดมีการจัดกิจกรรมบรรยายธรรม และการให้ความเข้าใจเกี่ยวกับมัสยิดตามบัญญัติในคัมภีร์อัลกุรอาน นอกจากนั้นมัสยิดบ้านโคกพะยอม ได้ดำเนินการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนร่วมกับโครงการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่น เพื่อฟื้นฟูชายแดนใต้ (ชชต.) ที่มัสยิดของเราสามารถบริหารจัดการได้ดีจนเป็นที่ยอมรับของหลาย ๆ ฝ่าย เพราะว่าเรามีต้นทุนทางสังคมของชุมชนมัสยิดบ้านโคกพะยอม ที่สำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้ สายตระกูลและผังเครือญาติ คือว่า ส่วนใหญ่ประชาชนในชุมชนนี้ จะเป็นเครือญาติกัน มีความสัมพันธ์ทางเครือญาติ มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนได้รับอิทธิพลทางกรอบคิด ความเชื่อ ค่านิยมในแนวทางเดียวกัน มีความสมัครสมานสามัคคีกันเอื้ออาทร พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อมีปัญหาที่จะปรึกษาหารือกันเป็นหลัก ทำให้ชุมชนโคกพะยอมไม่ค่อยมีความขัดแย้ง ผู้นำสี่เสาหลัก ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำตามธรรมชาติ ความสามัคคี และมีความรับผิดชอบ ผู้นำส่วนใหญ่ มีความรู้ มีทักษะในการทำงาน และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่และสังคม ทุกครั้งเมื่อมีกิจกรรมในชุมชน ผู้นำสี่เสาหลักจะมีบทบาทร่วมกันในประเด็นเกี่ยวข้องกับทุกมิติที่มัสยิด ผู้นำเข้าใจและตระหนักกับการทำงานเพื่อส่วนรวม และทุกคนเข้าใจว่าทุกคนต้องทำหน้าที่ ต้องรับผิดชอบ

การบริหารชุมชน ได้มีการจัดรูปแบบการปกครองออกเป็น 5 โซน ผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน ทำให้มีการดูแลอย่างทั่วถึง มัสยิดบ้านโคกพะยอมมีแผนงานในการบริหารจัดการชุมชนที่ชัดเจน มีการเขียนติดที่ผนังด้านของมัสยิดอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่ละปีนั้น มัสยิดมีแผน และมีโครงการอะไรบ้าง โดยที่แผนงานประจำปีควบคู่กับแผนงานของหน่วยงานภายนอกที่จัดทำร่วมกันกับมัสยิด เช่น อบต. โรงเรียน โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพชุมชน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจังหวัดส่วนราชการอำเภอเมือง ศูนย์อำนวยการจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เช่น โครงการเรียนรู้ตลอดชีวิต โครงการพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด โครงการศึกษาดูงานโครงการส่งเสริมสุขภาพและสิ่งแวดล้อมในชุมชน โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิต โครงการมัสยิดศาสนสถาน (มัสยิดต้นแบบ) โครงการมัสยิดสาธิตด้านกายาเสพติด โครงการชุมชนสัมพันธ์ โครงการตะอวะห์สัจญ์ โครงการส่งเสริมและฟื้นฟูสุนนะฮ์ของท่านศาสดา มุฮัมมัด (ซ.ล) โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นกิจกรรมส่งเสริมการบรรยายธรรม

มัสยิดบ้านโคกพะยอมมีการกำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ที่ชัดเจนมาก ใครที่ผ่านไปผ่านมา

สามารถอ่านและเข้าใจได้ โดยที่มัสยิดมีปรัชญาประจำมัสยิดว่า “ทุกคนคือผู้นำทุก ๆ ผู้นำมีหน้าที่รับผิดชอบในสิ่งที่เขาทำ” วิสัยทัศน์ของมัสยิด คือ “คุณธรรมนำความรู้ สู่สังคมสันติสุข” และพันธกิจของมัสยิด คือ “จัดการพัฒนาสังคม/สัปปุรุษ มัสยิดให้มีคุณธรรมนำความรู้”

มัสยิดบาโงโคกพะยอมมีการจัดตั้งกลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ที่ได้รับการสนับสนุนทั้งภายใน และนอกชุมชน เพราะว่า ในการจัดตั้งกลุ่ม และองค์กรนั้นสามารถดำเนินการกิจกรรมต่าง ๆ ตามเจตนารมณ์ของกลุ่มได้ มีการจัดตั้งกลุ่มที่เป็นทางการและกลุ่มไม่เป็นทางการ ซึ่งกลุ่มที่เป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า ชุมชนโคกพะยอม กลุ่มบุดู กลุ่มสานกระจุต กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่ม อสม.กลุ่มสภาองค์กรชุมชน กลุ่มญาลันนันทบุรี กลุ่มทำดีมีอาชีพ กลุ่มแก้ไขความยากจน (กขคล.) ออมทรัพย์วันละบาท กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มองค์กรที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มมุสลิมะห์ กลุ่มกีรออาตี กลุ่มประมง ชมรมเยาวชน ชมรมตะวะฮฺ เป็นต้น

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะกรรมการปกครองคณะกรรมการหมู่บ้าน และอาสาสมัครสามารถทำงานร่วมกันได้มีความสมัครสมานสามัคคี จนนำไปสู่การจัดทำแผนงานชุมชนร่วมกัน

กระบวนการบริหารจัดการ นายเจ๊ะสะมะแอ มะเต็ง กรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ให้ความเห็นว่า มัสยิดบาโงของเรา ได้บริหารจัดการมัสยิดตามวิถีอิสลาม คือว่า ผู้บริหารมัสยิดต้องมีความซื่อสัตย์ (อามานะห์) ผู้บริหารมัสยิดต้องมีความยุติธรรม (อาเดล) ผู้บริหารมัสยิดต้องมีการประชุมปรึกษาหารือ (ชูรอ) ทุกครั้งที่มีการดำเนินกิจกรรมในชุมชน มีการประชุม ปรึกษาหารือกันก่อนเป็นประจำผู้นำสี่เสาหลัก มีการขอความคิดเห็นจากประชาชนด้วย ผู้บริหารมัสยิดต้องมีการวางแผน (อัตตักตีด) การดำเนินงานของมัสยิดของเรา มีการจัดทำแผนงานที่ชัดเจน ติดอยู่ด้วย นายกของมัสยิดสามารถมองเห็นได้ มัสยิดยังมีกำหนดแผนร่วมกับหน่วยงาน ภายนอกเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมในชุมชน ผู้บริหารมัสยิดต้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวม (ตักดีมุลมัสลาอะฮฺ อัลลามมะฮฺ อะลล์มัสลาอะฮฺ อัลฟรดิยะฮฺ) ผู้บริหารมัสยิดต้องให้กำลังใจซึ่งกันและกัน (อัลฮาวาฟิส) เมื่อมีใครได้รับรางวัลแล้ว มัสยิดก็จะให้กำลังใจ

นายมุฮัมมัดซากี มามะ บิห์ลันมัสยิดบาโง ได้ให้ข้อมูลว่าในประเด็นของสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม มัสยิดของเราได้เข้าร่วมโครงการที่มีการประกวดความสะอาด ความเรียบร้อยของมัสยิด และได้รับการคัดเลือกให้เป็นมัสยิดต้นแบบในระดับอำเภอ และระดับจังหวัดด้วย ซึ่งสาธารณสุขจังหวัด และวัฒนธรรมจังหวัดเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่คัดเลือกมัสยิดต้นแบบ อีกโครงการหนึ่งที่มัสยิดของเราได้ทำ คือ โครงการปลูกโกงกางเฉลิมพระเกียรติโดยความร่วมมือจาก กอ.รมน. เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้กับชุมชนให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ น้ำ และยังเป็นการช่วยเหลือชาวประมงพื้นที่บ้านได้จับปลาด้วย

นายนูรดิน บาโด กรรมการอิสลามประจำมัสยิด ได้กล่าวว่า มัสยิดของเราได้รับเกียรติจากศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ได้เข้าร่วมประชุม อบรมและทัศนศึกษาดูงานมัสยิดบาโง เคยให้บริการสถานที่เป็นที่บริการทางการแพทย์เคลื่อนที่ด้วย ทุก ๆ ปีมีกิจกรรมรวบรวมชะกาตช่วยเหลือสังคม นอกจากนั้นเรายังมีกองทุนซารีกัตมาตี (กองทุนฌาปนกิจศพ) ถ้าผู้ใหญ่เสียชีวิต กองทุนมอบเงิน 3,600 บาท เด็กเสียชีวิตมอบเงิน 1,800 บาท ชุมชนของเรา มีการจัดตั้งกลุ่มและ

องค์กรต่าง ๆ มัสยิดมีส่วนสนับสนุนอย่างมาก เช่น กลุ่มมุสลิมะห์ กลุ่มทำน้ำบูดู กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มสภาองค์กรชุมชน กลุ่มทำดีมีอาชีพ กลุ่มก๊ออาตี กลุ่มญาลันนันบารู และกลุ่มสหกรณ์ร้านค้า

3. มัสยิดต้นแบบในจังหวัดปัตตานีบ้านบาลูกาตือเงาะ ตำบลลูโบะยิไร อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี

คณะนักวิจัย เรื่อง “รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด” ได้ไปศึกษาดูงานรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ มัสยิดนุรุลยันนะฮ์ ที่หมู่ 1 บ้านบาลูกาตือเงาะ ตำบลลูโบะยิไร อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดูงานในครั้งนี้ เพื่อศึกษาและเรียนรู้ว่า คณะกรรมการประจำมัสยิดมีวิธีการสร้างสังคมสันติภาพจนประสบความสำเร็จนั้น มีวิธีการหรือกลยุทธ์อย่างไรบ้าง การศึกษาดูงานครั้งนี้ได้มีโอกาสพบกับอิหม่ามประจำมัสยิดและคณะกรรมการประจำมัสยิด ประกอบด้วย

- | | | |
|------------------------|---------|------------|
| 1. นายคอเดร์ | สาและ | อิหม่าม |
| 2. นายดอแม | ดือแม็ง | คอเต็บ |
| 3. นายมุฮัมมะดะบูกแม็ง | ยี่แด | ปีหลัน |
| 4. นายดอเลาะ | จะจ้ำ | คณะกรรมการ |

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านและมัสยิด

นายคอเดร์ สาและ อิหม่ามประจำมัสยิดบ้านบาลูกาตือเงาะ ได้เล่าให้ฟังว่า ชื่อบ้านบาลูกาตือเงาะ มีที่มาหรือมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า “บาลูกาตาเงาะห์” ซึ่งสมัยก่อนในหมู่บ้านเป็น ป่า ซึ่งอยู่ตรงกลางของหมู่บ้าน ปัจจุบันมีป่าข่อยอยู่ทิศตะวันตกแถวๆ บ้าน นายมุฮัมมัดเย็ง ในปัจจุบัน และมีทุ่งนาอยู่ตรงกลางป่านี้ด้วย ดังนั้นชาวบ้านสมัยก่อนก็ได้ตั้งชื่อเรียกว่า “บาลูกาตาเงาะห์” และลูโบะยิไร มีที่มาหรือชื่อเรียกอีกอย่างว่า “ลูโบะยิเอร่า” ซึ่งสมัยก่อนมีบึงแม่น้ำขนาดใหญ่และมีต้นไทรต้นหนึ่งขนาดใหญ่มากด้วย อยู่ตรงกลางบึงน้ำดังกล่าว ปัจจุบันนี้อยู่แถวๆ บ้านของมารียะห์ ดอเลาะ ดังนั้นชาวบ้านสมัยก่อนก็ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ลูโบะยิไร” จนถึงปัจจุบันนี้

มัสยิดนุรุลยันนะฮ์ (บาลูกาตือเงาะ) ตั้งอยู่ที่ศูนย์กลางระหว่าง 2 หมู่บ้าน คือ บ้านบาลูกาตือเงาะกับบ้านลูโบะยิไร มัสยิดนุรุลยันนะฮ์ได้ครอบครองทั้งหมด 2 หมู่บ้าน จากห้วสะพานบ้านบาลูกาตือเงาะจนถึงอนามัยของบ้านลูโบะยิไร ที่กล่าวมาข้างต้นได้รับรองและผ่านการตรวจสอบของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2530 เป็นระยะทางจากห้วสะพานถึงอนามัยลูโบะยิไร ประมาณ 2 กิโลเมตร มีครัวเรือนประมาณ 228 หลังคาเรือน และประชาชนประมาณ 771 คน ที่อยู่อาศัยในหมู่บ้านรวมทั้งผู้ใหญ่และเด็ก และในหมู่บ้านนี้มีสถานที่สำคัญ คือ มัสยิด กูโบร์ โรงเรียนตาติกา สุเหร่า สนามฟุตบอล โรงสีข้าว โรงทำขนมจีน และบ่อเลี้ยงปลา อาชีพหลักของชาวบ้าน คือ ทำนา ทำไร่ ตัดยาง ทำงานรับจ้าง ข้าราชการ และค้าขาย เป็นต้น

จุดเริ่มต้นของความร่วมมือร่วมใจจากประชาชนในหมู่บ้าน

ด้วยวิสัยทัศน์และความเป็นนักพัฒนาของอิหม่ามมัสยิดนูรุลยันนะฮ์ ที่ต้องการยกระดับคุณภาพ และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน จึงได้ช่วยกันพัฒนามัสยิดให้เป็นแบบอย่างที่ดี ประกอบกับการได้รับการแนะนำจากภาครัฐ ทําให้มัสยิดนูรุลยันนะฮ์ ได้รับรางวัล มัสยิดน่าอยู่เพื่อสุขภาพระดับจังหวัด ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของประชาชนชาวบาลูกาตือเงาะอย่างมาก มูลเหตุจากการได้รับรางวัลครั้งนี้ทำให้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนที่พร้อมจะเข้ามาช่วยเหลือ เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อสร้างชื่อเสียงต่อไป และอีกอย่างหนึ่งคือ ทำให้ประชาชนอยู่อย่างมีความสุข มีความสามัคคี มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน

การบริหารและการจัดการ

นายคอเดร์ สาและ อิหม่ามประจำมัสยิดบ้านบาลูกาตือเงาะ ได้เล่าเพิ่มเติมว่า การบริหารจัดการของมัสยิดแห่งนี้มีความชัดเจนมาก เมื่อมีกิจกรรมอะไรก็แล้วแต่ จะมีการเชิญคณะกรรมการหรือผู้เกี่ยวข้องประชุมทุกครั้ง นั้นหมายความว่า มีการเปิดเผยและต้องการให้ทุกฝ่ายรับรู้ และรับทราบเหมือนกัน เมื่อมีการประชุมจะเชิญคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คณะกรรมการ เยาวชนประจำหมู่บ้าน คณะกรรมการผู้บริหาร โรงเรียนตาดีกา ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำสตรี ซึ่งการประชุมทุกฝ่ายจะทำให้การทำงานสะดวก รวดเร็วขึ้น

ผู้ที่จะเป็นผู้นำหรือผู้บริหารต้องเตรียมพร้อมหรือต้องเรียนรู้จากจุดเล็กๆ ก่อน เช่น โต๊ะ อิหม่ามท่านปัจจุบัน ก่อนจะมาดำรงตำแหน่งอิหม่าม ท่านก็เคยดำรงตำแหน่งคอเต็บก่อน เมื่อมีตำแหน่งว่างท่านก็ขึ้นมาดำรงตำแหน่งต่อ กลุ่มเยาวชนก็เช่นเดียวกัน เป็นเสมือนสถาบันที่ฝึกประสบการณ์เตรียมตัวเป็นผู้นำในอนาคต จากการพูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลปรากฏว่า คณะกรรมการต่างๆ ส่วนใหญ่เคยอยู่ในตำแหน่งมาเป็นเวลานานพอสมควร ดังนั้นการบริหารจัดการก็ง่ายขึ้น เพราะคณะกรรมการทุกคนมีประสบการณ์และเข้าใจวัฒนธรรมขององค์กร

มัสยิดได้จัดกิจกรรมพบปะระหว่างกันทุกปี โดยมีการประชุมพบปะระหว่างนักเรียนนักศึกษาที่กำลังเรียนหนังสือทุกคน ตัวแทนกลุ่มเยาวชน ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ซึ่งการประชุมพบปะ ก็เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีการพูดคุยกัน ได้รู้จักกัน ได้แสดงความคิดเห็นเพื่อการพัฒนา และวัตถุประสงค์หลักก็เพื่อให้นักเรียน/นักศึกษาได้มาเจอกันได้เกิดความคิด การสำนึกอยากจะทำนุบำรุงบ้านเกิดของตัวเอง หรืออยากกลับมาทำงานที่บ้านไม่ต้องการไปทำงานที่ไกลๆ ซึ่งการประชุมพบปะทุกครั้ง ชาวบ้านได้ออกค่าใช้จ่ายเอง โดยไม่ได้พึ่งงบประมาณจากราชการเลย

กิจกรรมทางศาสนา

นายมุฮัมมะดะบูกแม็ง ยีเต๊ะ ปีห์ลันประจำมัสยิด ได้กล่าวเสริมว่า มัสยิดของเราจะทำกิจกรรมทางศาสนาทุกๆ วันสำคัญของศาสนา เพื่อให้ประชาชนได้มีความใกล้ชิดกับศาสนาแล้ว เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนในหมู่บ้านได้ทำกิจกรรมร่วมกัน

จากการสังเกตการณ์มัสยิดและรอบๆ มัสยิดมีความสะดวกมาก

นายคอเลาะ จะจ๊า ได้ให้ข้อมูลว่า ทุกๆ วันศุกร์ตอนเช้าจะมีอาสาสมัครหรือผู้มีจิตอาสาเข้ามาทำ

ความสะอาดมัสยิด โดยมีการแบ่งหน้าที่และจัดตารางในการทำความสะอาดมัสยิดเป็นสัปดาห์ๆ ละ 1 ทีม ฉะนั้นมัสยิดของเราจะสะอาดตลอด ผลจากการทำความสะอาดทำให้มีพี่น้องจากชุมชนอื่นหรือผู้ผ่านไปมาแวะ มาละหมาดที่มัสยิดของเรา นอกจากความสะอาดแล้วทิวทัศน์ของมัสยิดก็สวยงามด้วย

ประตูด้านหน้าหรือทางเข้ามัสยิดก็ทำซุ้มที่ไม่เหมือนมัสยิดอื่น โดยทำเหมือนกับต้นไม้ใหญ่ ซึ่งทำกับ ปูนซีเมนต์

นอกจากนี้มัสยิดยังรณรงค์ให้ประชาชนลดบุหรีด้วย ปัจจุบันนี้มีประชาชนหลายคนได้เลิกสูบบุหรี การ สูบบุหรีทำให้สุขภาพไม่ดี แล้วยังประหยัดรายจ่ายของครอบครัวอีกด้วย

นายมะยิ เจะนิ ได้นำเสนอให้ทีมงานวิจัยว่า มัสยิดนุรุลยันนะฮ์มีบัญชีทรัพย์สินของมัสยิดที่สมบูรณ์ ที่สุด สามารถตรวจได้ว่ามัสยิดมีทรัพย์สินอะไรบ้าง เครื่องไม้เครื่องมือ หรืออุปกรณ์ต่างๆ มีครบ หรือใครยืมก็ สามารถตรวจสอบข้อมูลได้ว่า อุปกรณ์อยู่กับใคร และใครเป็นคนยืม

ส่วนการจัดการชะกาดในหมู่บ้านนั้น คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้แสดงให้เห็นว่า การจ่าย ชะกาดแต่ละปีนั้นจ่ายถูกคนที่สุด เพราะว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้มีการสำรวจข้อมูล รายได้ และทรัพย์สินของประชาชนทุกคน จึงได้ข้อมูลบุคคลที่สมควร ได้รับการจัดสรรชะกาดที่ตรงกับเป้าหมายที่สุด

ในเดือนรอมฎอนนั้นจะมีการแก้มวยที่มัสยิดทุกวัน โดยมีการจัดกิจกรรมอาหารจากผู้มีจิตศรัทธาวัน ละ 4 สำหรับ ถือว่าเป็นการแบ่งเบาภาระให้กับประชาชนบางส่วน ประกอบด้วยเดือนรอมฎอนเป็นเดือนแห่ง การทำความดี

สังคมสันติภาพจะเกิดได้ในหมู่บ้านนี้

หมู่บ้านนี้มีกฎและกติกาข้อหมู่บ้าน (ฮุกุมปากัต) อย่างชัดเจน และมีการประกาศอย่างเป็นลายลักษณ์ อักษรติดไว้ที่มัสยิด มีการลงนามโดยผู้นำ 4 เสาหลัก คือ ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ และผู้นำตาม ธรรมชาติ ซึ่งฮุกุมปากัตของมัสยิดนุรุลยันนะฮ์ มีดังนี้

ข้อ 1 ถ้าพบบุคคลในหมู่บ้านจำหน่ายหรือเสพสิ่งเสพติด จะดำเนินการดังนี้

1.1 เชิญผู้จำหน่าย ผู้เสพ พร้อมด้วยผู้ปกครองมากล่าวตักเตือน 3 ครั้ง

1.2 หากพบว่ายังมีพฤติกรรมเดิมๆ จะดำเนินการตามกฎหมาย และห้ามมิให้ร่วมงานบุญหรืองานด้าน ศาสนา ในบ้านผู้จำหน่าย ผู้เสพ รวมทั้งจะไม่ให้การช่วยเหลือใดๆทั้งสิ้น

ข้อ 2 หญิงชายที่ไม่สามีภรรยา พบพฤติกรรมที่ไม่สมควรตามหลักศาสนา ทาง 4 เสาหลัก จะจับ แต่งงานตามพิธีกรรมทางศาสนา โดยไม่มีข้อแม้ใดๆ ทั้งสิ้นและจะต้องเสียค่าปรับ ฝ่ายละ 1,000 บาท

ข้อ 3 ถ้าพบบุคคลในหมู่บ้านเล่นการพนัน จะดำเนินการดังนี้

3.1 เชิญผู้เล่นการพนันพร้อมด้วยผู้ปกครองมากล่าวตักเตือน 3 เดือน

3.2 หากพบว่ายังมีพฤติกรรมเดิม ๆ จะดำเนินการตามกฎหมาย และห้ามมิให้ร่วมงานประเพณีต่างๆ ในหมู่บ้าน

ข้อ 4 ถ้าพบบุคคลใดขโมยหรือทำลายทรัพย์สินและสิ่งสาธารณประโยชน์ จะปรับ 3 เท่า ของทรัพย์สินที่ถูกขโมยหรือถูกทำลาย

ข้อ 5 ห้ามจัดงานคอนเสิร์ตหรือสิ่งบันเทิงที่ไม่เหมาะสม หากฝ่าฝืนทาง 4 เส้าหลักและชาวบ้านจะไม่ร่วมงานบุญหรืองานด้านศาสนา

ข้อ 6 ผู้ใดเลี้ยงสัตว์เลี้ยงแบบปล่อยไม่มีคนดูแล หากไปทำลายทรัพย์สินของผู้อื่น จะถูกปรับ เท่าของทรัพย์สินที่ถูกทำลาย

ข้อ 7 ผู้ไม่ปฏิบัติศาสนกิจในวันศุกร์ติดต่อกัน 3 ครั้ง โดยไม่มีเหตุอันควร 4 เส้าหลักและชาวบ้านจะไม่ไปร่วมงานบุญหรืองานด้านศาสนาในบ้านหลังนั้น รวมทั้งจะไม่ช่วยเหลืองานใดๆ ทั้งสิ้น

ข้อ 8 หากบุคคลแปลกหน้าหรือกลุ่มคณะที่เข้ามาในหมู่บ้าน ต้องรายงานให้คณะกรรมการหมู่บ้าน และกรรมการมัสยิดทราบทันที

กฎระเบียบมัสยิด

1. ก่อนเข้าในมัสยิดกรุณาปิดเครื่องสื่อสารด้วย
2. เมื่อใช้ผ้าละหมาด ผ้าปูอื่นๆ เสร็จแล้วเก็บให้เป็นระเบียบ
3. รักษา มารยาทและความสงบขณะอยู่ในมัสยิด
4. ปิดไฟ พัดลมทุกครั้งก่อนออกจากมัสยิด (กรณีไม่มีคนอยู่)
5. จะยืมสิ่งของต้องการขออนุญาตคณะกรรมการมัสยิดหรือ (อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น)
6. อย่าทิ้งขยะ กันบูหรือบริเวณมัสยิด (ช่วยกันรักษาความสะอาด)
7. ห้ามนำสิ่งใดก็ตามที่ทำให้รบกวนผู้ละหมาด
8. ห้ามติดเครื่องยนต์ในบริเวณมัสยิด ก่อนพิธีละหมาดวันศุกร์เสร็จสิ้น (เฉพาะวันศุกร์)
9. สำรวจรองเท้าของท่านให้ดี อย่าให้ผิตุก่อนที่จะสวมใส่

การอ่านคุตบะห์

อิหม่ามมัสยิดนุรุลยันนะฮ์ เป็นบุคคลที่คิดกาลไกล มีวิสัยทัศน์ พยายามคิดหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้เยาวชนมีระเบียบ มีความรักชุมชน และห่างไกลจากยาเสพติด จึงได้จัดโครงการอบรม คุตบะห์สำหรับเยาวชน ที่พอที่จะมีความสามารถ นอกจากจะเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้อ่านคุตบะห์ในอนาคตแล้วยังเป็นการใช้หลักจิตวิทยาด้วย ผู้เข้าร่วมอบรมอ่านคุตบะห์ จะเกิดจิตสำนึกว่าตัวเองเป็นผู้อ่านคุตบะห์ ต้องไม่ทำกิจกรรมที่ขัดกับหลักศาสนา ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับรุ่นหลังๆ แล้วยังสร้างความภาคภูมิใจให้กับตัวเองและครอบครัว ในปีที่ผ่านมาผู้เข้าร่วมอบรมการอ่านคุตบะห์ ได้อ่านคุตบะห์เฉลี่ยปีละ 2 ครั้ง

สัมภาษณ์เจาะลึก

สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญ เรื่องการสร้างสังคมสันติภาพโดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

1. สัมภาษณ์ : ร.ต.ต. กริยา ตระกูลศึกษา ตำแหน่ง กรรมการและเลขานุการคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางจังหวัดยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามีมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท /กิจกรรมเด่น ๆ อย่างไร

ผมมองว่ามีมัสยิดในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้บางพื้นที่ จะมีลักษณะการปฏิบัติงาน บทบาทหน้าที่ภารกิจและกิจกรรมที่คล้ายคลึงกัน จะมีความแตกต่างกันบ้าง แต่ไม่มากนักขึ้นอยู่กับภาวะผู้นำ และศักยภาพของผู้บริหาร และขนาดของมัสยิด ภาวะผู้นำ และศักยภาพของผู้บริหารในที่นี้ หมายถึง อิหม่ามซึ่งเป็นประธานคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดและคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจะมีวิสัยทัศน์ มีความคิดที่จะสร้างสันติภาพ หรือพัฒนาท้องถิ่นอย่างไร ผมในฐานะที่เป็นเลขานุการมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาหลายปีแล้ว ขอเล่าเรื่องมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาสักเล็กน้อย มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาซึ่งสร้างด้วยเงินงบประมาณของรัฐบาลเมื่อ พ.ศ.2524 โดยงบประมาณ จำนวนเงินยี่สิบแปดล้านสองแสนบาท ตามนโยบายความมั่นคงจังหวัดชายแดนภาคใต้ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา มีแผนและนโยบายที่เด่น ๆ เพื่อเป็นแบบอย่าง และ เป็นต้นแบบของมัสยิดอื่น ๆ ของจังหวัดยะลาจึงเพื่อนำไปใช้ในชุมชนอื่น ๆ ได้มีกิจกรรมหลากหลายเช่น

1. กิจกรรมด้านสังคมศึกษา มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาได้จัดการศึกษาทั้งวิชาศาสนาและวิชาชีพ คือ เวลาประมาณ 19.00 น. - 20.00 น. ของทุกวันจะมีการจัดสอนวิชาศาสนา ซึ่งแต่ละคืนวิชาสอนจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเชี่ยวชาญของผู้สอน จะมีผู้ใหญ่ วิทยุ มาเรียนหนังสือเป็นจำนวนมาก นอกจากจากได้เรียนแล้ว ยังได้มีการพบปะกันด้วยได้ถามทุกข์สุข ซึ่งบรรยากาศดีมาก ๆ ซึ่งผมอยากให้บรรยากาศแบบนี้ตลอดไปนะ เพราะประชาชน ได้รับความรู้ ในช่วงเวลาประมาณ 16.00 น. - 17.30 น. จะมีการเทศนา ตะวัหฺเป็นประจำทุกวันเป็นกิจกรรมตักเตือนกัน และชักชวนกันทำความดี และเผยแพร่ศาสนาด้วย วันอาทิตย์เช้า จะมีการจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนาให้กับผู้ใหญ่ โดยเริ่มสอนตั้งแต่เวลา 10.00 น. - 12.00 น. แต่ละสัปดาห์จะมีผู้สนใจเข้ามาศึกษาประมาณ 2,000 กว่าคน ซึ่งบรรยากาศดีมาก มีพี่น้องจากปัตตานี นราธิวาส มาเรียนด้วย ไม่ใช่มาจากจังหวัดยะลาอย่างเดียว เมื่อมีคนมาเรียนมากก็มีการขายของเกิดขึ้น กลายเป็นการส่งเสริมอาชีพด้วย ชาวยะลาทุกคนจะรู้ว่าวันอาทิตย์จะมีการสอนวิชาศาสนา ซึ่งบรรยากาศ คึกคักมาก ถ้าผ่านถนนหน้ามัสยิดกลางยะลา รถจะติดนะ วันเสาร์ - อาทิตย์ จะมีการจัดการเรียนการสอน จะมีการจัดการเรียนการสอนตาติกา สำหรับเยาวชน ซึ่งผมมองว่าการเรียนวิชาศาสนาสำคัญมาก ยิ่งในยุคปัจจุบันและสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีมากมาย เราต้องปลูกฝังให้เยาวชนมีความรู้ทางศาสนาให้มาก ๆ จะได้เป็นผู้ใหญ่ ที่มีคุณภาพในอนาคต ถ้ามัสยิดไม่ช่วยจัดการแล้วใครจะมาจัดการ กิจกรรมนี้เป็นภารกิจหลักเลยก็ว่าได้ เด็ก ๆ เยาวชนมุสลิมทุกคนต้องผ่านระบบโรงเรียนตาติกา มัสยิดกับตาติกาเป็นของคู่กันเลย ที่ไหนมีมัสยิดที่นั่นมีโรงเรียนตาติกา ส่งเสริมวิชาชีพให้กับประชาชน และนักเรียนรุ่นใหม่ กิจกรรมนี้ก็สำคัญเช่นเดียวกัน มัสยิดจัดให้มีการอบรมวิชาชีพเกี่ยวกับการทำธุรกิจร้านค้าย่อย มัสยิด ร้านค้าชุมชน เพื่อเพิ่มรายได้ และยกระดับทางเศรษฐกิจของประชาชน ปัจจุบันนี้มีนักเรียนรุ่นใหม่ ๆ หรือเด็ก ๆ ที่จบการศึกษา และยังไม่มียานทำอีก เป็น

จำนวนมาก จึงต้องสนับสนุนวิชาชีพใหม่ ๆ นี้ ผมมองว่าถ้าประชาชนในชุมชนมีฐานะที่ดี มีรายได้ที่มั่นคง สามารถเลี้ยงดูครอบครัวแล้ว สังคมก็จะเกิดสันติภาพในตัวของมันเองอยู่แล้ว

2. การจัดหาทุน เรื่องทุนเป็นเรื่องใหญ่ครับ เพราะเราต้องใช้เงินในการบริหารจัดการ การทำโครงการต่าง ๆ การประชุมพบปะ ก็ต้องใช้ทุนทั้งนั้น ดังนั้น การจัดหาทุนของมัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาได้มาจากการรับบริจาคโดยผ่านผู้รับบริจาคจำนวน 6 ตัว มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาไม่มีนโยบายออกมารับบริจาคเงินนอกสถานที่ ประชาชนสามารถบริจาคผ่านผู้รับบริจาคดังนี้

ผู้บริจาค เพื่อละศีลอด (อาหาร) เป็นความสมัครใจที่ต้องการบริจาคเพื่อให้ได้ผลบุญ โดยเฉพาะในเดือนรอมฎอนนั้น ผู้บริจาคจะได้รับผลบุญมากมายมากกว่าเดือนอื่น ๆ เพราะในเดือนรอมฎอนเป็นเดือนที่ประเสริฐที่สุดในอิสลามผู้บริจาคนี้ จะได้มากพอสมควร

ผู้บริจาค เพื่ออิหม่ามदारवेश. เงินบริจาค จากตัวนี้จะนำไปมอบให้กับผู้ที่ทำหน้าที่เป็น อิหม่ามละหมาดदारवेशในช่วงเดือนรอมฎอน ซึ่งอิหม่ามละหมาดदारवेश จะเป็นบุคคลที่สามารถท่องจำกรูอาอันได้ทั้งเล่ม เป็นบุคคลที่หายาก เราต้องสนับสนุนบุคคลเหล่านี้

ผู้บริจาค เพื่อเด็กกำพร้า เป็นเงินบริจาคเพื่อนำไปช่วยเหลือเด็กกำพร้าในจังหวัดยะลา และจังหวัดใกล้เคียงเป็นหน้าที่ขององค์กรทางศาสนาที่ต้องการมาดูแล และให้ความสำคัญกับเด็กกำพร้า ยิ่งในยุคนี้จะมีเด็กกำพร้ามากขึ้นเรื่อย ๆ

ผู้บริจาค เพื่อสร้างห้องน้ำสุภาพสตรี ปัจจุบันนี้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จำนวนเพศหญิงมากกว่าเพศชาย จำเป็นต้องสร้างห้องน้ำสำหรับสุภาพสตรี สตรีบางคนก็ละหมาดที่มัสยิด และยังมีสตรีที่เดินทางมาจากที่อื่น จำเป็นต้องใช้ห้องน้ำ ทางมัสยิดจึงบริหารห้องน้ำสำหรับสตรี

ผู้บริจาค เพื่อปาเกรมัสกิน (คนจน) ต้องนำเงินไปช่วยเหลือคนยากจน ยังมีมัสยิดต้องเข้าไปช่วยเหลือคนที่มีฐานะยากจนอีกเป็นจำนวนมากที่ต้องการความช่วยเหลือ

ผู้บริจาค เพื่อสถานีวิทยุชุมชนของมัสยิด มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา มีวิทยุชุมชน เพื่อใช้เป็นสื่อในการบรรยายธรรม การแจ้งข่าวต่าง ๆ ซึ่งต้องใช้งบประมาณ สถานีวิทยุของเราได้รับความนิยมจากประชาชนในจังหวัดยะลามาก เพราะเราได้นำเสนอสาระดี ๆ สาระที่มีประโยชน์ ซึ่งมีผู้ติดตามมากมาย

3. การพัฒนาท้องถิ่น มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลาของเราได้ประสานกับหน่วยงานของรัฐในระดับพื้นที่ เช่น เทศบาลนครยะลา สถานที่ตำรวจภูธรเมืองยะลา หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานความมั่นคง และหน่วยงานอื่น ๆ เพื่อขอความในการมีส่วนร่วมพัฒนาท้องถิ่นในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาสังคมที่กำลังเกิดขึ้นในบ้านเรา เช่น ปัญหาการศึกษาชายหญิงอยู่ร่วมกัน โดยไม่ได้แต่งงาน หรือ เข้าบ้านอยู่ร่วมกัน ซึ่งมีอยู่เยอะมาก ไม่รู้จะทำไม ปัญหายาเสพติด ปัญหาร้านเกมที่ไม่ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ ทางมัสยิดก็พยายามหาทางเพื่อแก้ไขปัญหาในรูปแบบของโครงการพัฒนาท้องถิ่น

4. อุปกรณ์และด้านการบริการ แก่ สัปบุรุษ การบริการเป็นหน้าที่ของเราอยู่แล้ว มัสยิดกลางประจำจังหวัดยะลา มีทรัพย์สินที่ได้นำมาให้บริการ แก่ สัปบุรุษ เพื่อเป็นการลดค่าใช้จ่าย และเป็นการสร้างความสามัคคี ความรักต่อชุมชนที่เด่นดังนี้ การบริการอุปกรณ์และการเครื่องใช้ในการจัดเลี้ยง สัปบุรุษสามารถยืม

นำไปใช้ได้โดยไม่ต้องเสียค่าบำรุงใด ๆ ทั้งสิ้น มัสยิดเข้าใจในความลำบากของสัปบุรุษเพื่อลดค่าใช้จ่ายให้กับสัปบุรุษ จึงได้จัดโครงการนี้ขึ้น

สถานที่พร้อมอุปกรณ์สำหรับงานแต่งงานและงานอื่นๆ สัปบุรุษยืมใช้ได้ โดยไม่ต้องเสียค่าบริการ เพราะว่าสัปบุรุษของเราอยู่ในเขตเมือง จึงมีพื้นที่จำกัด จะไปจัดที่โรงแรมก็ต้องมีค่าใช้จ่ายสูง ทางมัสยิดจึงได้ช่วยแบ่งเบาภาระให้

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

โดยหลักการแล้วนั้น มัสยิดเป็นสถาบันทางศาสนาอิสลามที่รับรองในอัลกุรอาน โดยระบุถึงบทบาทของมัสยิดหลายด้านด้วยกัน การศึกษาถึงบทบาทมัสยิดสัมพันธ์ตามประวัติศาสตร์ของอิสลาม มัสยิดมิได้มีความหมายเพียงสถานที่ปฏิบัติศาสนาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น มัสยิดเป็นองค์กรบริหารอิสลาม เปรียบพร้อมกันไปด้วยการปฏิบัติศาสนา การปกครองการเมือง การทูต และการตัดสินคดี (ปกครอง) จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมเกิดสันติสุขได้ เมื่อเกิดความขัดแย้งในครอบครัว มัสยิดก็สามารถช่วยกำจัดความขัดแย้งได้ จะประกาศข่าว หรือมีกิจกรรมอะไรที่จะขอความร่วมมือกับประชาชนก็สามารถดำเนินการได้

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

หากดูตาม พ.ร.บ. การบริหารกิจการศาสนาอิสลามแล้ว มัสยิดที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายจะต้องมีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอย่างน้อย 7 คน แต่ไม่เกิน 12 คน สำหรับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพได้ ด้วยการใช้นโยบายการบริหารจัดการที่ดี นั่นหมายความว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีส่วนในการพัฒนาคุณธรรมทางศาสนาอิสลามแก่สัปบุรุษ สอนประชาชนให้เป็นคนดีมี ศีลธรรม เป็นคนดีของสังคม ไม่เอาเปรียบกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และมีความสามัคคี

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องหาทาง หรือมาตรการที่จะยกระดับการศึกษาทั้งด้านศาสนา ตาดีกา และวิชาชีพแก่สัปบุรุษในทุกรูปแบบ ถ้าทุกคนมีการศึกษาที่ดี เรียนสูงๆ สังคมก็จะสงบ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในเป้าหมายของทุกคน

จัดมัสยิดให้เป็นศูนย์ของชุมชน และให้สัปบุรุษมีความผูกพันกับมัสยิด ถ้าทุกคนพร้อมใจที่จะมาร่วมกิจกรรมที่มัสยิด ก็จะทำให้เกิดผลดีที่ตามมาอีกมากมาย มีการพัฒนาและนำอุดมการณ์อิสลาม ให้ขยายผลสู่รูปแบบอย่างครบวงจร อยู่ในกรอบของหลักศาสนาตลอดไป คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ต้องรักษาวัฒนธรรมอิสลามให้เป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นสามจังหวัดของเรา มีวัฒนธรรมที่ดี ๆ เป็นจำนวนมาก เราไม่ค่อยเห็นความสำคัญ ถ้ามีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมแล้ว ทุกคนก็จะมีความสุข

ต้องหาวิธีการขัดอบายมุขและสิ่งที่ไม่ดีหลักการอิสลาม ไม่ให้มีอบายมุขในชุมชน เพราะว่าอบายมุขเป็นแหล่งหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาสังคมตามมาอีกมากมาย

ให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการควบคุมการบริหารของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมัสยิด และสามารถคัดค้านต่อฝ่ายบริหารได้ อันนี้ สำคัญมากนะ ผมว่าสมาชิกอย่ามอบหมายให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดทำฝ่ายเดียว สมาชิกต้องมาดู มาติดตามด้วย จะได้เรียนรู้ และแก้ไขปัญหาลดลงจนมีการพัฒนา ร่วมกัน

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

ผู้นำในชุมชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็น ผู้นำศาสนา ผู้นำท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล จะต้องมีลักษณะเดียวกัน มีความร่วมมือ สามัคคี ไม่มีการแตกแยก คือว่าทุกภาคส่วนต้องมีความเข้าใจ ร่วมกันสันติภาพเกิดขึ้นแน่นอน

ประชาชน หรือ สัปบุรุษ มีความศรัทธาในตัวผู้นำของชุมชน เชื่อฟังในสิ่งที่ผู้นำขอให้ทำ ให้เกียรติ ให้ความเคารพผู้นำ

ชุมชนมีโอกาสร่วมกิจกรรม มีส่วนร่วมและสามารถตรวจสอบได้ มีการจัดระเบียบสังคม โดยองค์กร ภาครัฐร่วมกับองค์กรภาคเอกชน และประชาชนร่วมกันคิดร่วมกันจัด ต้องสร้างให้สมาชิกในชุมชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันไม่ปฏิบัติ 2 มาตรฐาน บางพื้นที่มีการแบ่งพรรค แบ่งพวกชัดเจน อันนี้พวกเรา นี้พวกเขา พอเป็นพวกเดียวกันแล้ว จะได้รับการบริการที่ดี พอไม่ได้เป็นพวกเรา ก็ไม่ดูแล ซึ่งประชาชนเจ็บปวดมาก เมื่อเจอสถานการณ์แบบนี้

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ผมดู ๆ แล้วปัญหาลำดับต้น ๆ ที่ไม่เกิดสันติภาพในบ้านเรา คือ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะเป็นไปในลักษณะผู้คอยจับผิดประชาชนอยู่ตลอด รัฐชอบมองชาวบ้านในแง่ลบ และมีความระแวง คิดมาก มองประชาชนในแง่ลบ ส่วนประชาชนมักจะมองเจ้าหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ด้านความมั่นคงด้วยความหวาดระแวง และไม่ไว้วางใจ จะเสนอหรือสะท้อนความคิดเห็นต่างๆ ที่มีประโยชน์ก็กลัวมีผลต่อชีวิต และครอบครัว ทำให้ประชาชนไม่กล้าพูดในสิ่งที่จริง ก็อันตรายอีก สู้อยู่เฉยๆ ดีกว่าไม่ถูกเผ่งเล็ง ไม่เจ็บตัว ใครพูดจริงสังคมบ้านเราเป็นแบบนี้แล้วนะ

รัฐไม่ดูแลชาวไทยมุสลิมอย่างจริงจัง แต่มักจะสร้างภาพมากกว่าความจริงใจ ปฏิบัติงาน 2 มาตรฐาน จึงทำให้เกิดความคับแค้นใจ และสะสมมาเรื่อย วันหนึ่งก็ปะทุขึ้นมา

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สันติภาพจะเกิดขึ้นได้รัฐต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ และกระบวนการทัศนคติใหม่ในการแก้ไขปัญหาของเจ้าหน้าที่ จากที่เคยมองปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นปัญหาที่ต้องใช้กำลังอาวุธเพียงมิติเดียว รัฐต้องเปลี่ยนเป็นมิติของความมั่นคงของประชาชน และเพิ่มมิติด้านวิถีชีวิต วัฒนธรรมควบคู่กับมิติด้านความมั่นคง ยกเลิกการความคิดใช้ความรุนแรง ด้วยการต่อสู้ด้วยยุทธศาสตร์และใช้สันติวิธีแทน ทุกคนก็สบายใจ ปัญหาต่างๆ ก็เบาขึ้น

2. สัมภาษณ์: นายยาลิศ พิริยาศาสตร์ ตำแหน่ง ที่ปรึกษาคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
กลางจังหวัดยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่น
ๆ อย่างไร

โดยภาพรวมในมุมมองหรือทัศนะของผม มัสยิดแต่ละแห่งมีบทบาทในการช่วยอบรมสั่งสอน ให้กับสัปปุรุษทั้งด้านคุณธรรม จริยธรรม และมนุษยธรรมแก่ประชาชนและสังคมอย่างมาก โดยเฉพาะที่เด่น ๆ คือการประกอบศาสนกิจร่วมกัน (ยูมอะฮะฮฺ) ทั้งประจำวันทุกๆ วันละ 5 เวลาและการละหมาดวันศุกร์ทุกสัปดาห์ ทั้งยังจัดหาบุคคลที่ประชาชนในชุมชนให้การยอมรับในความถนัด ความรู้ ความสามารถ มาสอนวิชาศาสนา ประจำอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นการกระตุ้น เรื่องการดำรงชีวิตที่ไม่ให้ขัดกับหลักการของศาสนา กิจกรรมนี้แหละ ผมว่าเป็นกิจกรรมที่เด่นที่สุดแล้ว เป็นภาระหลักอยู่แล้วที่มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติ

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัด
ชายแดนภาคใต้

กิจกรรมที่มีส่วนทำให้สังคมเกิดสังคมสันติภาพ ผมพูดสั้นๆ ดังนี้ครับ การทำละหมาดร่วมกัน (ยูมอะฮะฮฺ) ทุกเวลาวันละ 5 ครั้ง ซึ่งในอิสลามสอนว่า การละหมาดร่วมกัน จะได้ผลบุญมากกว่าการละหมาดคนเดียว อิสลามสนับสนุนให้ทำกิจกรรมในรูปของกลุ่ม การทำละหมาดร่วมกันทุกวันศุกร์ ทุกวันศุกร์ชาวมุสลิมจะมารวมตัวกันที่มัสยิดการมาละหมาดวันศุกร์ ทำให้สัปปุรุษ ได้มีการทักทาย ถามทุกข์สุข ได้สะท้อนปัญหาต่างๆ และได้ปรึกษาหารือด้วย และยังได้รับรู้ข้อมูลจากผู้นำด้วย

การทำละหมาดตารอเวฮฺเดือนรอมฎอน ปีละ 1 ครั้ง การถือศีลอดประจำวันร่วมกันของเดือนรอมฎอน การแก้วชพร้อม ๆ กัน เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ผมว่า ทุกคนได้ทำ ความดีพร้อม ๆ กัน และได้รับประทานอาหารที่มัสยิดพร้อม ๆ กัน ให้การอุปการะเด็กกำพร้าและคนยากจนเป็นประจำ จัดอบรมศาสนาอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เพื่อให้ระลึกถึงพระเจ้าอยู่เสมอ ละเว้นจากการทำสิ่งที่ไม่ดี แจ้งข่าวที่ประชาชนควรรู้ควรทราบ โดยทั่วกัน เพื่อให้ประชาชนได้รู้ และเป็นการป้องกันไม่ให้เข้าใจผิดด้วย สรุป คือ รับรู้ตรงกัน เข้าใจตรงกัน ถ้าทุกคนมีความเข้าใจตรงกัน ความขัดแย้ง ก็จะไม่เกิดขึ้น สันติภาพก็จะมาเอง

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้าง
สังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามมัสยิดสามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้โดยดังนี้ แจ้งข่าวทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นสมควรให้ประชาชนทราบทั่วกัน ต้องยอมรับว่าปัจจุบันนี้ ประชาชนต้องทำงาน ไม่มีเวลาติดตามข่าว ทั้งที่ในชุมชนและนอกชุมชน และอีกอย่างในปัจจุบันนี้ ข่าวเร็วมากไม่รู้ข่าวมาจากไหน ดังนั้นเราต้องให้ประชาชนรู้ข่าวอย่างตรงไปตรงมา จัดการสอนอัลกรุอ่าน และให้ความรู้ด้านศาสนาอิสลามแก่เยาวชนในสังคมอย่างสม่ำเสมอ รับผิดชอบแก้ไข เสนอแนะ ข้อขัดแย้งในชุมชนและสังคม ยิ่งสังคมใหญ่ขึ้นคนมากขึ้น ความขัดแย้งก็

ตามมา จึงเป็นหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องแก้ไข นัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกันเมื่อประชาชนหรือสังคมมีปัญหา เมื่อในชุมชนมีความเดือดร้อน หรือมีปัญหากัน คณะกรรมการอิสลาม ประจำมัสยิดต้องรับมาแก้ไขให้เร็วที่สุด อย่าปล่อยให้ปัญหาคาราคาซัง ยืดเยื้อยาวนาน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดี

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของสังคมสันติภาพภาพผมดู ๆ แล้วควรเน้น ด้านขนบธรรมเนียมประเพณีของพื้นที่เป็นหลัก เช่น การแต่งกายของประชาชนคนที่นี่แต่งการตามหลักศาสนาอิสลาม เราต้องรณรงค์ให้เด็ก ๆ แต่งกาย ถูกต้องตามหลักศาสนา นอกจากไม่บาปแล้ว ยังมีความปลอดภัยด้วย ปัญหาอาชญากรรมส่วนหนึ่งมาจากการ แต่งกายที่ไม่มิดชิด การใช้ภาษาทำอะไรให้คนในพื้นที่พูดภาษามลายูให้มาก ๆ และพูดภาษามลายูที่ถูกต้อง สามารถพูดภาษามลายูกับคนมลายูในประเทศอื่นได้ ไม่นานเราจะเข้าประชาคมอาเซียนแล้ว การประกอบ อาชีพ การใช้ชีวิตประจำวัน โดยยึดศาสนาเป็นหลักปฏิบัติ ให้ความรู้ที่ถูกต้องปฏิบัติได้ โดยเฉพาะควรเน้น หรือให้ความสำคัญกับความรักประเทศและรักศาสนา

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอะไรบ้าง

ปัญหาหลัก ๆ ในการสร้างสังคมสันติภาพ หรือสันติภาพไม่เกิดขึ้นในทัศนะของผม สรุปอย่างสั้น ๆ

ประชาชนไม่เข้าใจหลักศาสนาที่แท้จริงอย่างผิวเผิน ทำให้ปฏิบัติผิดหลักการของศาสนาประชาชนไม่ ยอมทำความเข้าใจ หรือศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เมื่อไม่ได้ศึกษาความรู้เพิ่มเติมแล้ว จะมีแต่ความรู้เดิม ๆ ไม่ ยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น

ประชาชนมีความรู้สึกว่าตัวเองไม่ได้รับความเป็นธรรมจากสังคมจากรัฐหรือเจ้าหน้าที่รัฐ สิ่งนี้สำคัญ มาก รัฐมองประชาชนอย่างระแวง หรือปฏิบัติที่ไม่ดีต่อประชาชนจนกลายเป็นเรื่องที่บาดหมางกันมาเรื่อย ๆ จนถึงทุกวันนี้

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในการสร้างสังคมสันติภาพ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผมเสนอแนะว่า รัฐควรยกเลิก พ.ร.ก. ฉุกเฉินทั้งหมด แล้วใช้กฎหมายอาญาแทน โดยยึดความยุติธรรมความเสมอภาคและ ความถูกต้อง ในการ ดำเนินคดีกับทุกคน ที่กระทำความผิด ไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ โดยเท่าเทียมกันรัฐและเจ้าหน้าที่ รัฐควรมี ความจริงใจในการแก้ปัญหาต้องการให้เกิดสันติภาพและควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมของ ประชาชนให้มากขึ้นต้องรู้จริง

โยกย้าย สับเปลี่ยนเอาตำรวจ ทหารเจ้าหน้าที่ความมั่นคง ที่ไม่ใช่คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้กลับออกไปจากพื้นที่ ไว้เฉพาะคนที่เป็นเด็กในพื้นที่เท่านั้น เพราะว่าคนในชุมชนย่อมรู้ปัญหามากกว่า คนนอก

ตั้งชุดรักษาหมู่บ้าน (ช.ร.บ) โดยประชาชนคัดเลือกตัวแทนชรบ.ที่เหมาะสมของพื้นที่แต่ละแห่ง โดยรัฐ ควบคุมกำกับดูแลและให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสมด้วย

รัฐต้องเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบ จากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างเป็นทางการ เป็นธรรมและยุติธรรม บุคคลที่สูญเสียคนในครอบครัว ย่อมมีความทุกข์ เมื่อมีคนเข้ามาช่วย เข้ามาดูแลแล้ว ประชาชนหรือชาวบ้านจะมีความสุขทันที

รัฐต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีอาชีพ ไม่ว่างงาน อาชีพเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีอาชีพทุกอย่างก็จะดีขึ้น ผมว่ารัฐ ต้องให้ความสำคัญ ต้องดึงอาชีพใหม่ ๆ ลงมาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เชิญชวนให้นักธุรกิจมาลงในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มากขึ้น

ตรวจสอบ ปรามปรามจับกุมผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดทุกประเภทอย่างจริงจัง ไม่ใช่จับ ๆ แล้วปล่อย ต้องยึดตามหลักกฎหมาย ใครทำอะไรผิดต้องรับผิด มีข่าวว่ามีการจับที่โน่นที่นี่ แต่ไม่เห็นลงโทษ

3. สัมภาษณ์: นายมาฮามะ แลแร ตำแหน่ง ที่ปรึกษาคณะกรรมการอิสลามมัสยิดกลางจังหวัด ยะลา อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

บทบาทหรือกิจกรรมเด่น ๆ ที่ผมมอง ๆ ดูว่ามีอะไรบ้าง ผมขอพูดอย่างสั้น ๆ นะครับ

- เป็นศูนย์กลางในการพบปะปรึกษาหารือของคนในชุมชน ที่ผ่านมามัสยิดจะทำอะไร กิจกรรม หรือโครงการอะไรก็แล้วแต่ จะต้องมีการประชุมกันก่อนทุกครั้ง ส่วนใหญ่แล้วจะประชุมที่มัสยิด เพราะเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทำอะไรต้องประชุม

- เป็นสถานที่เผยแพร่ศาสนาเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม เพราะว่าการสอนคนให้เป็นคนดี นั้น ทำได้ไม่ยากนัก

- เป็นแหล่งรวบรวมและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานราชการ ทุก ๆ คนจะรู้ข่าวต้อง มาที่มัสยิด เพราะหน่วยงานราชการในตัวจังหวัด จะส่งหนังสือมาที่มัสยิดตลอด แล้วโต๊ะอิหม่ามหรือผู้ที่ได้รับ มอบหมายจะมาประกาศข่าวในวันศุกร์

- เป็นสถาบันการศึกษาด้านศาสนาขั้นพื้นฐานของเยาวชน เด็กมุสลิมทุกคนต้องเรียนศาสนา ผมเองก็เคยเรียนศาสนาที่มัสยิด (TADIKA) มีการสอนในวันเสาร์ – อาทิตย์ เราจะเรียนที่มัสยิด สนุกสนานมาก เลย บรรยากาศไม่เหมือน TADIKA ปัจจุบัน

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้

กิจกรรมที่มีส่วนทำให้เกิดสันติภาพในบ้านเรานะ หากสังเกตให้ดีเรามีมัสยิดเป็นจุดศูนย์กลางของ ชุมชน กิจกรรมของมัสยิดคนในชุมชนให้ความร่วมมือด้วยดี ผู้ทำหน้าที่อิหม่ามมีบทบาทมาก ผู้คนให้ความ เชื่อถือศรัทธา ถ้าอิหม่ามและคณะกรรมการมัสยิด ความตั้งใจที่จะสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพอย่างแท้จริงก็ สามารถทำได้ กิจกรรมของมัสยิดควรเกิดจากความคิดของคนในชุมชน ส่วนราชการคอยให้การสนับสนุน เท่านั้น ปล่อยให้ประชาชนมีความอิสระ รู้ว่าชุมชนตัวเองกำลังประสบปัญหาอะไร ต้องการแก้ไขอย่างไร

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้าง สังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

ถ้ามีสยิดสามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพเกิดขึ้นได้จริง ๆ นับว่าเป็นสิ่งที่ดีมาก ๆ ฉะนั้น คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสามารถสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพได้ -

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจัดประชุมทำประชาคมหมู่บ้าน เพื่อระดมความคิด จะได้ว่าประชาชนต้องการอะไร จะหาทางออกอย่างไร และเป็นการตัดสินใจพร้อม ๆ กัน

- ส่วนราชการรับฟังความคิดเห็นจากคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้วย คิดดูในสามจังหวัดมีมัสยิดเท่าไร ซึ่งการลงพื้นที่ทำให้เราได้รับข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการสร้างสังคมสันติภาพ

- เปิดเผยข้อมูลและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนให้สาธารณะได้รับทราบ ข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญ การทำกิจกรรมบางอย่างต้องรู้ข้อมูล ถ้ามีผู้ที่เกี่ยวข้องรู้มาก การดำเนินกิจการเกี่ยวกับสันติภาพก็จะเกิดขึ้นได้

- เมื่อมีกิจกรรมใด ๆ ก็แล้วแต่ต้องแจ้งให้สาธารณะชนทราบและดำเนินการด้วยความจริงใจ เราต้องเปิดเผยให้ประชาชนรู้ จะได้สบายใจทั้งสองฝ่าย

- คณะกรรมการมัสยิดและส่วนราชการลดความหวาดระแวงต่อกัน

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของสังคมสันติภาพต้องเป็นอย่างนั้นครับ

- ผู้นำชุมชนและผู้นำศาสนาต้องมีความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันที่ผ่านมานั้นต่างคนต่างคิดหรือมีความคิดที่ไม่ตรงกัน เพราะอยู่ในสังคม หรือสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันจึงมีความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกัน เราต้องทำให้ทั้งผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชนมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน

- คนในชุมชนศรัทธาและเชื่อมั่นในตัวเองผู้นำ มีความสามัคคี หลาย ๆ หมู่บ้านที่ประชาชนไม่ยอมรับในตัวผู้นำหรือหมดศรัทธา เนื่องจากทำความคิดเป็นคนที่มีนิสัยไม่ค่อยก้าวหน้า

- สร้างวิถีชีวิตแบบอิสลามให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ

- ไม่ถูกละเมิดสิทธิเสรีภาพของคนในชุมชน ไม่ว่ากรณีใด ๆ การละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้น การไม่ละเมิดสิทธิมนุษยชน

- ให้โอกาสคนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น และตอบโต้ข่าวสารสาธารณะชนในกรณีที่เกิดที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือข้อมูลถูกบิดเบือน

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

- คนในชุมชนไม่มีโอกาสได้แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อได้อย่างอิสระ เหตุการณ์ความไม่สงบเกิดขึ้นมาหลายปีแล้ว มีข่าวมาเรื่อยก็ยังคงแสดงว่ายังมีปัญหาอยู่ ซึ่งปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในทัศนะของผมได้แก่ หน่วยงานราชการไม่สนใจสำรวจความคิดเห็นของประชาชนว่าประชาชนต้องการอะไร

- งบประมาณและกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ได้เกิดขึ้นจากความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เจ้าหน้าที่เป็นคนคิด เป็นคนกำหนด ดังนั้นโครงการการต่าง ๆ จึงไม่ตรงกับความต้องการของประชาชนแล้วจะแก้ไขปัญหาได้อย่างไร ต้องฟังเสียงของประชาชน ประชาชนต้องการอะไร เราก็ต้องจัดมาให้ คนเราเมื่อได้ในสิ่งที่ตัวเองอยากได้ ก็มีความสุขแล้ว

- ความหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ระหว่างชุมชน และหน่วยงานราชการต่างฝ่ายต่างก็เฝ้ามองจนนำมาสู่ความหวาดระแวง ความหวาดระแวงเป็นเรื่องใหญ่นะ ทำอย่างไรให้หมดไป

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะหรือครับ ผมขอเสนอแนะง่าย ๆ ก่อนนะว่าทุกคนทุกฝ่ายต้องทำดังนี้

- ตั้งองค์กรอิสระ พบประชุมรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและหาข้อมูลนำเสนอภาครัฐ และรัฐต้องมีความจริงใจ ในการนำข้อมูลไปพิจารณาดำเนินการด้วยข้อมูลสำคัญมาก เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องรับฟังข้อมูลจากประชาชน จะได้ว่าประชาชนต้องการอะไร จะแก้ไขอย่างไร เมื่อได้ข้อมูลแล้วต้องปฏิบัติตามในสิ่งที่ประชาชนนำเสนอ ไม่ใช่ว่าได้ข้อมูลแล้วอยู่เฉย นำไปก็เปล่าประโยชน์

- สร้างจิตสำนึกผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนให้มีความกระตือรือร้นและรับผิดชอบสร้างสังคมสันติภาพให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง จิตสำนึกนี้สำคัญ คนเราจะทำอะไรก็ต้องมีจิตสำนึกก่อน โดยเฉพาะบุคคลที่มีตำแหน่งทางสังคม ต้องร่วมกันทำให้ได้ผล และประสบความสำเร็จ

4. สัมภาษณ์ : นายอับดุลฮาฟิส หิเล ตำแหน่ง ผู้จัดการโรงเรียนลูกมานนูลฮากิม อำเภอยะหา จังหวัดยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

มัสยิดบ้านเราหรือภาคอื่น ๆ บริหารในรูปแบบของคณะกรรมการมีอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น กิจกรรมก็มีอยู่แล้ว โดยทั่วไปที่มีมัสยิด แต่ละแห่งได้ทำ เช่น การจัดงานเมาลิดระลึกถึงความดีของท่านศาสดามุฮัมมัด (ซล.) การประชุมปรึกษาหารือ (ชูรอ) บรรยายธรรม การเรียนการสอนในโรงเรียนตาดีกา ผมว่ากิจกรรมที่เด่นชัด และเห็นเป็นรูปธรรมที่สุด คือ บางมัสยิดกิจกรรมของมัสยิดที่ช่วยในเรื่องของสวัสดิการ เพื่อให้ชาวบ้านได้ซื้อของ หรือซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำกว่าท้องตลาด นอกจากนั้นบางมัสยิดก็มีโรงเรียนอนุบาล หรือศูนย์เด็กเล็กประจำมัสยิด ซึ่งทำหน้าที่อบรมสั่งสอน เรื่องศาสนาให้กับเด็กเล็ก ๆ เพื่อปลูกฝังเรื่องศาสนา

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

มัสยิดต้องมีกิจกรรมที่สร้างความเข้าใจให้กับประชาชนเราเรียกว่ามัสยิดเป็นตัวกลางหรือเป็นตัวประสาน คือว่าให้ทุกคนทุกฝ่ายมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน เด็กเข้าใจผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่เข้าใจเด็ก ผู้นำเข้าใจผู้ตาม ผู้ตามเข้าใจผู้นำเพราะว่าปัจจุบันนี้ ต่างคนต่างก็ไม่เข้าใจกันมีมุมมอง ทักษะ ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน มีผลทำให้เกิดความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน บางที่แก้ได้ บางที่แก้ไม่ได้ ต้องรีบแก้ มัสยิดต้องมีกิจกรรมที่เปลี่ยนโลกทัศน์ แนวคิดของประชาชน เพราะว่าประชาชนบางกลุ่มในชุมชนที่ยังมีความคิดเป็นเดิม ๆ ไม่ยอมพัฒนา เราต้องสนับสนุนให้สมาชิกในชุมชน มีความคิดที่ทันสมัย มีความคิดที่ก้าวหน้า

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

ใคร ๆ ก็อยากได้สันติภาพคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องส่งเสริมให้มีกิจกรรมของเด็ก ๆ เยาวชน ชุมชน ผู้บริหารทุก ๆ มิติไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมทางเศรษฐกิจ กิจกรรมทางวัฒนธรรม กิจกรรมทาง

สุขภาพ และกิจกรรมอื่น ๆ คือผมว่าเราต้องพัฒนาทุก ๆ ด้าน จะเน้นหรือ Focus ด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ การสร้างสังคมสันติภาพต้องทำทุกด้าน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องรู้จักบูรณาการถึงจะเกิดผล โดยยึดความต้องการของสังคมด้วย

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของสังคมสันติภาพ ผมจะมองอย่างนี้นะครับ รูปแบบสังคมสันติภาพ หรือความสันติภาพนั้น ต้องมีความครอบคลุมทุกประเด็น ได้แก่ การศึกษา เศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และอื่นๆ ต้องดีต้องมีความร่วมมือที่ดี ระหว่างองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในชุมชน ต้องสร้างสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ชาวบ้าน หรือประชาชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนตลอดเวลา ขอบหาความรู้ใหม่ ๆ หรือผู้นำต้องหาความรู้มาให้ประชาชน ไม่มีสิ่งต้องห้าม และองค์กรในหมู่บ้านต้องเข้มแข็ง

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ปัญหานั้นในการสร้างสังคมสันติภาพ ผมว่ามีหลาย ๆ ปัญหานะ ผมขอบอกเป็นประเด็น ๆ ดังนี้

ประการแรกขาดการบริหารจัดการองค์กรที่ดี นั่นก็หมายความว่า เรามีองค์กร แต่ผู้บริหารองค์กร ไม่ได้เป็นผู้บริหารมืออาชีพ เราต้องยอมรับนะว่าผู้บริหารนั้น ไม่ได้มาง่าย ๆ ไม่ได้หามาได้ง่าย ๆ ต้องสร้างต้องเตรียม และต้องใช้เวลา เมื่อผู้บริหารไม่ใช่มืออาชีพแล้ว ผลงานก็ไม่ออก พุดง่าย ๆ กับบริหารแบบไปเรื่อย ๆ

ประการที่สอง ผู้นำหรือผู้ตาม และทุกคนที่อยู่ในชุมชนขาดความรับผิดชอบ ไม่รู้และไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตัวเองสิ่งนี้เป็นเรื่องใหญ่ นะ การไม่รู้หน้าที่ของตัวเอง ก็ไม่รู้จะทำอะไร ที่หนักกว่านั้นรู้หน้าที่บ้าง แต่ไม่ทำ หลาย ๆ คนจะเริ่มติดกับคำว่า ไม่ใช่ธุระของฉัน ไม่ใช่หน้าที่ของฉัน ขอถามหน่อยแล้วเป็นหน้าที่ของใคร

ประการที่สาม สังคมยังเป็นสังคมที่มีความแตกแยก ขาดความสามัคคี ต่างคนต่างก็ไม่ยอมรับความสามารถของผู้อื่น หรือเห็นคนอื่นดีกว่าเราไม่ได้ ซึ่งมันก็มีสาเหตุหรือต้นเหตุของมัน ตอนแรกก็เริ่มที่การขัดผลประโยชน์ มีการแบ่งพรรคแบ่งพวกก็กลายเป็นปัญหา

ประการที่สี่ ทุกชุมชนในตอนนี้เราไม่ได้สร้างคนใหม่ ๆ ที่พร้อมจะเรียนรู้ และพร้อมที่จะเป็นผู้นำในอนาคต วันนี้เราใช้ทรัพยากรบุคคลที่อื่นสร้างอันนี้เป็นเรื่องจริง อาจารย์ลองดูในหมู่บ้าน ถ้ามีโครงการ มีการประชุมอบรม ไปดูงาน ก็จะมีคน ๆ นั้นตลอด คนเราจะรับผิดชอบหรือทำหน้าที่หลายอย่างไม่ได้ เพราะคนเรามันไม่ได้เก่งทุกอย่าง เมื่อทำทีเดียวยหลายอย่าง งานก็ออกมาไม่ประสบความสำเร็จ แก้ปัญหาไม่ได้เราต้องสร้างคนรุ่นใหม่ คนเราเก่าต้องไปอยู่แล้ว

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ต้องหาวิธีทำอย่างไรหรือมีมาตรการอย่างไรให้มีสยิดเป็นศูนย์กลาง (center) ของชุมชนให้ได้ ทุกกิจกรรมในชุมชนให้มาทำที่มัสยิด การใช้มัสยิดในสมัยท่านศาสดาทำได้ดีมาก ฉะนั้นเราต้องดึงคนให้เข้าหา มัสยิด สังคมมีความสันติภาพแน่นอน สร้างมัสยิดให้เป็น “ ศูนย์บริหารประจำหมู่บ้าน ” อีกประเด็นหนึ่ง คือ ประเด็นของการจัดการชะกาท แต่ละปี เรามีชะกาทมากมายแต่ละปีมีเม็ดเงินมหาศาลแต่ระบบการบริหาร จัดการชะกาทยังไม่เป็นระบบ อิสลามสอนมาดี แล้วแต่เราไม่ปฏิบัติจุดประสงค์ของ เงินชะกาทจะได้ช่วยเหลือ คนจนถ้าหากเราสามารถช่วยเหลือคนจนให้คนที่สามารถยืนหยัด สามารถยกระดับเป็นสิ่งที่ดีมาก ๆ

5. สัมภาษณ์ : นายอิบราฮีม ยานยา ตำแหน่ง ประธานมูลนิธิวัฒนธรรมอิสลามชายแดนภาคใต้ อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ถ้าพูดถึงกิจกรรมที่เด่น ๆ ของมัสยิดผมมองดูแล้วยังไม่ชัดเจน ส่วนใหญ่แล้วเหมือน ๆ กันทุกมัสยิดเลย กิจกรรมที่สำคัญที่สุด คือ การดูแลการทำอียาดะห์ (ความดี) ในหมู่บ้าน ที่กำลังเห็นและมีการพูดถึงบ่อย ๆ ตอนนี้ก็คือ โครงการ หรือกิจกรรมมัสยิดประสานใจ ซึ่งทำงานด้านการแก้ไขปัญหาเสพติด โดยมีท่าน จุฬาราชมนตรี เป็นหัวเรือใหญ่ มีการดึงชักชวนโต๊ะอิหม่าม เข้ามาให้การสนับสนุนกิจกรรมนี้ แต่ก็ยังไม่เห็นผล อีกกิจกรรมหนึ่งที่เห็นเด่นชัด คือ การประชาสัมพันธ์ ข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มายังมัสยิด และสื่อถึงชาวบ้านอย่างแพร่หลายและรวดเร็ว มัสยิดที่อยู่ในเมืองจะมีกิจกรรมที่เด่นชัดกว่ามัสยิด นอกเมืองอย่างเห็นได้ชัด

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสันติภาพนั้น มีหลายวิธี แต่ที่สามารถเห็นภาพหรือมีความเป็นไปได้และเกิดเกิดผลในระยะยาว คือ การพัฒนาศักยภาพของประชาชน ผมว่าประชาชนบ้านเรามีศักยภาพนะ แต่ศักยภาพนั้นไม่ได้ถูกนำมาใช้ เป็นกิจกรรมที่ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี มีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เมื่อสิ่งต่าง ๆ ในชีวิตหรือชอบ ๆ ตัวเป็นสิ่งดี ๆ สันติภาพก็จะเกิดขึ้นเอง

กิจกรรมที่เกี่ยวกับการดูแลเด็กกำพร้า เด็กกำพร้า ก็คือ เด็กที่ต้องการความช่วยเหลือ เป็นการ ส่งเสริมสนับสนุน ทำให้คุณภาพชีวิตของเด็กกำพร้าดีขึ้นในอนาคต เด็ก ๆ เหล่านั้นจะได้เรียนหนังสือ เมื่อจบ แล้วสามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ เด็กกำพร้าบางคนเราต้องส่งเสริมอาชีพให้แก่เขา

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ซึ่งคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นคนที่มีความอดทน มี ความมุ่งมั่นที่จะทำให้เกิดการสันติภาพในสังคมอยู่แล้ว คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องช่วยกัน รณรงค์ให้ชาวบ้านตระหนักว่าการพัฒนาสังคมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นบุคคลมีความสามารถหรือความเชื่อถือของบุคคล

ที่มีต่อคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องเปลี่ยนแน่นอนความคิดเห็น ถ้าสามารถทำได้ สังคมก็จะมีภาพ
สันติภาพ และความสันติสุขแน่นอน

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

สันติภาพจะเกิดขึ้นได้ต้องมีความจริงใจ คือทุกกลุ่ม ทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน ต้องมีความ
จริงใจ เมื่อมีความจริงใจความสัมพันธ์ ก็จะดีขึ้น ทำอะไรก็ง่ายขึ้นง่าย ๆ ถ้าเราจริงใจกับคนอื่น ๆ เขาก็จะ
จริงใจกับเราด้วย รู้สึกผูกพัน อยากจะช่วยเหลือสนับสนุนส่งเสริมในสิ่งที่ดี ๆ

การทำเวทีสานเสวนา ใครมีอะไรก็นำเสนอมุมมอง ว่าต้องการแก้ไขอะไร และทุกคนต้องยอมรับความ
คิดเห็นซึ่งกันและกันด้วย เวทีสานเสวนาเป็นเวทีที่มีการพูดคุยกัน เปิดใจกันและหาทางออกร่วมกัน ผมว่าคนที่
แก้ปัญหาได้ดีที่สุดคือพวกเรา จะให้ใครมาแก้ปัญหาให้กับเรา

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอะไรบ้าง

ปัญหา ณ ตอนนี้หรือหลายปีที่ผ่านมาคือปัญหาความหวาดระแวงที่มีต่อกัน ต่างฝ่ายต่างกระแวง เช่น
เจ้าหน้าที่รัฐระแวงต่อผู้นำศาสนา ผู้นำศาสนากระแวงต่อเจ้าหน้าที่รัฐ ความหวาดระแวงเป็นปัญหาหลัก
เลย ถ้าวัดหรือขจัดออกให้หมดทุกฝ่ายมีความมั่นใจต่อกัน เชื่อมั่นไว้วางใจกันปัญหาก็แก้ไขได้ อีกประการหนึ่ง
ที่ผมมองคือ เจ้าหน้าที่พยายามถึงคน ดึงมวลชน เพื่อใช้ในการแก้ไขปัญหาความมั่นคงด้านเดียวเท่านั้น ไม่ได้ใช้
เพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา และอื่น ๆ คือว่า รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาความมั่นคงเท่านั้น สิ่ง
ที่ฝ่ายรัฐทำนั้นไม่ได้ใจประชาชน การแก้ปัญหาต้องใช้ระยะเวลาพอสมควร สิ่งที่ผมมองคือ นโยบายของรัฐมี
การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นอกจากเปลี่ยน นโยบายแล้วยังเปลี่ยนคนอีกซึ่งเปลี่ยนบ่อยมาก

บุคคลที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์มีความคิดดี ๆ ก็จะถูกเพ่งเล็ง มักจะถูกมองว่าเป็นแนว
ร่วม ทำให้บุคคลเหล่านั้น ไม่กล้าที่จะเสนอความคิดดี ๆ หรือสุดท้ายต้องออกไปจากชุมชน

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การที่จะสร้างสังคมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความสันติภาพได้นั้น ต้องอาศัยนักคิด ผมขอ
เสนอว่าเราต้องสนับสนุน หรือ สร้างนักคิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มาก ตัวอย่างหลาย ๆ ประเทศได้ใช้
นักคิดที่มาจากชุมชนหรือเป็นคนในท้องถิ่น พื้นที่ใดต้องใช้นักคิดที่มาจากพื้นที่นั้น เพราะเข้าใจบริบทพื้นที่เป็น
อย่างดี สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เช่นเดียวกันคนที่มาสร้างสังคมสันติภาพในพื้นที่ ก็ต้องมาจากคนใน
พื้นที่ใช้ภูมิรู้ ภูมิปัญญา ภูมิคติของพื้นที่ไม่ใช่ใช้ หรือดึงนักคิดที่ไม่รู้มาจากไหนมาแก้ไขปัญหาของพื้นที่แห่งนั้น
ก็แก้ไม่จบ ผมว่าได้เวลาแล้วต้องแก้ไขให้ตรงจุด

อีกสิ่งหนึ่งที่ผมขอเสนอแนะ คือ การใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน กิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่ขัดกับ
หลักการของศาสนา ให้ไปทำที่มัสยิด คนเราก็จะได้ใกล้ชิด กับมัสยิด และใกล้ชิดกับศาสนาซึ่งผลดีที่จะตามมาอีก
มากมาย

6. สัมภาษณ์: นายมะเสาวดี ไสสาภา ตำแหน่ง อาจารย์คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอิสลามยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

มัสยิดทุกแห่งมีกิจกรรมนะครับ จะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับการบริหารของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และความร่วมมือจากประชาชนในหมู่บ้าน อีกอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับงบประมาณด้วย หากเราดูกิจกรรมแล้ว ส่วนใหญ่จะมีกิจกรรมที่เหมือน ๆ กัน ผมว่ากิจกรรมที่เด่น การอบรมเรื่องศาสนา สอนศาสนาให้กับเยาวชนและผู้ใหญ่ การจัดการชะกาต การพัฒนาสังคม คือ การรณรงค์ให้ประชาชนมีจิตสำนึกที่อยากพัฒนาครอบครัวของตัวเอง ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การประกอบอาชีพ และด้านอื่น ๆ กิจกรรมการแก้บวชในช่วงเดือนรอมฎอนจะมีการเตรียมอาหารละศีลอด สำหรับประชาชนในชุมชนเป็นการแสดงให้เห็นว่าประชาชนต้องการผลบุญจากการทำความดีในเดือนรอมฎอน บางมัสยิดจะมีกิจกรรมที่เป็นรูปธรรมในรูปแบบของวิทยุชุมชนซึ่งได้รับความนิยมมาก มีการจัดรายการวิทยุ เพื่อเผยแพร่บรรยายหลักการศาสนาจากผู้รู้ทางศาสนาให้กับประชาชน และวิทยุชุมชนได้แจ้งข่าวสารให้ประชาชนด้วยวิทยุชุมชน เป็นตัวกลางอย่างหนึ่งในการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมัสยิดกับประชาชน

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิด สันติภาพ ได้แก่ การจัดการศึกษาให้กับเด็ก ๆ เยาวชน เป็นการศึกษาแบบตาดีกา ซึ่งเป็นการปลูกฝังความรู้เรื่องศาสนา เป็นการสอนให้เด็กได้เป็นคนดีในอนาคต เราต้องยอมรับว่าปัจจุบันนี้ มีปัญหามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนั้นเราต้องสร้างเยาวชนของเรา คนรุ่นใหม่ของเราให้เป็นคนดีการจัดการศึกษาตาดีกาสามารถช่วยได้ประการต่อมาคือเรื่องปากท้องเป็นเครื่องเศรษฐกิจ เราต้องมีกิจกรรมที่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้ประชาชนมีรายได้มากขึ้น สอนให้ประชาชนรู้จักการออม รู้จักการทำบัญชีครัวเรือน

การนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องคอมพิวเตอร์ เราต้องมีการ นำข้อมูลที่เรทำได้ ลงในอินเทอร์เน็ต เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้าน และประชาชนที่อื่น ๆ ได้รับรู้ด้วยว่ามัสยิดได้จัดทำกิจกรรมอะไรบ้างคุตบะฮ์ หรือผู้อ่านคุตบะฮ์ที่เด่น ๆ ก็สามารถลง you tube ได้

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

ผมมองที่การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ถ้าสังคมได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกันแล้ว อะไรต่าง ๆ ก็ดีขึ้น โดยเฉพาะการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม เช่น เด็กกำพร้า ซึ่งเด็กเหล่านี้ต้องการที่พึ่ง ต้องการความอบอุ่น ถ้าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เข้ามาดูแลกลุ่มเด็กกำพร้าแล้ว จะทำให้สังคมดีขึ้น เด็กกำพร้าก็จะเป็นเด็กที่คุณภาพ ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม ซึ่งในอิสลามก็สอนให้ดูแล และช่วยเหลือเด็กกำพร้า อีกหนึ่ง กลุ่ม

คือ กลุ่มผู้เข้ารับอิสลามใหม่ (มูอัลลัฟ) ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ ก็ต้องการความช่วยเหลือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องสอนเกี่ยวกับกฎหมายอิสลาม การละหมาด

การหลอมรวมตัวกันของประชาชนในชุมชน เพราะว่าประชาชนในชุมชนนั้น มีหลายประเภท หลายประสบการณ์ สรุป คือ ว่ามีความแตกต่างได้ ผมว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ต้องดำเนินการให้ประชาชนในชุมชนยอมรับซึ่งกันและกัน สามารถอยู่ในชุมชนได้ ถ้าแม้จะมีความคิดเห็นที่ต่างกัน

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

เมื่อมีเหตุการณ์ หรือ สถานการณ์ตลอดจนประเด็นเด็ด ๆ มีการอธิบายก็ต้องหาผู้มีความรู้ เชิญผู้ทรงคุณวุฒิ แต่ละสาขามาบรรยาย เพื่อให้ประชาชนได้รู้ความเป็นอย่างไร ได้เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ในสังคมได้

การเชื่อมโยงกับทุกฝ่าย หมายความว่า เมื่อมีความประสงค์ หรือต้องการ ข้อมูล ข่าวสาร วิทยากร ก็เชิญผู้เกี่ยวข้องโดยตรงมาให้ความรู้

การให้ความร่วมมือกับภาครัฐ เมื่อรัฐขอความร่วมมืออะไรเราก็ต้องให้ และสามารถทำงานร่วมกันกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือ อบต. หรือ ภาคราชการได้

การดึงชักชวนคนเก่งที่อยู่ในชุมชนเข้ามาร่วมทำงาน ไม่เป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้ แต่ดึงเข้ามาเป็นคณะทำงาน เราต้องการคนเก่ง แต่คนเก่งไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนเท่าไร

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ปัญหาเดียวในเรื่องการจัดการ เรื่องของการสร้างทีมงาน เพราะ มีความหลากหลาย ตอนนี้ความเอกภาพของคณะกรรมการมีความคิดเห็นที่ต่างกัน พอความคิดเห็นที่ต่างกันอย่างเช่น ประเด็นบางประเด็น มีคณะกรรมการก็ไม่เห็นด้วย ทำไม่ต้องเอาเรื่องภายนอกมาเกี่ยวข้อง จัดการเรื่องภายในให้เสร็จก่อน คนยากจนยังมีเยอะ เราควรช่วยเหลือคนเหล่านี้ก่อน พอเรียกเข้าประชุมก็มีคนไม่เห็นด้วยก็ไม่มาเข้าประชุม แต่คนเหล่านี้ต่อต้านไปไม่สุดหรอก พอเวลาเราไปตั้งกล่องบริจาค คนที่ต่อต้านก็จะเป็นผู้บริจาคเองเป็นส่วนใหญ่ มันเป็นเรื่องของความเชื่อ เขาไม่เห็นด้วยเวลาในเรื่องนี้ แต่เวลาในเรื่องอื่น ๆ เขาก็จะสนับสนุน

เวลาช่วงเดือนหน้าแล้งก็จะมีกองทุนช่วยเหลือ เป็นภารกิจโดยกองทุนให้คุณครูที่สอนศาสนา ให้ชะกาตคนยากจน และให้ทุนกองทุนช่วยเหลือแม่หม้าย มูอาลาฟ และก็มีชมรมมูอาลานั้นจะเป็นเรื่องทางสังคม

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

มัสยิดนั้น ถ้าเราดูความตั้งใจของทุกส่วนโดยเฉพาะในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีผู้นำ 4 ฝ่าย ได้แก่ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ ผู้นำศาสนา แล้วก็ผู้นำธรรมชาติ ประชาชนชุมชน ผมมีข้อเสนอแนะว่า ถ้าเราอยากสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพนั้น อยากให้ผู้นำทั้ง 4 ส่วนนี้เข้าสู่ศูนย์กลางทางมัสยิด ใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางหรือเป็นออฟฟิศ อยากเห็นภาพ แต่ก่อนยังทำไม่ได้ก็ เคยเริ่มมีการทำเริ่มเยอะแล้วนะ ตลาดเมืองใหม่ มีกลุ่มแล้ว ไม่ว่าจะเป็นประธานชุมชนมาประชุมใช้สถานที่เป็นที่ประชุม แต่จะใช้ร่วมไม่ได้ก็ การพัฒนาต้องใช้

มัสยิดเป็นฐาน ต้องการให้ปัญหาความขัดแย้งต้องคลี่คลายโดยมัสยิด ดังนั้น เบื้องหลังความสำเร็จต้องใช้มัสยิดเป็นเซ็นเตอร์และกระบวนการชูรอก็เกิดขึ้นมา ซึ่งผมมองว่าชูรอ สามารถช่วยแก้ไขปัญหามาของชุมชนได้

7. สัมภาษณ์ : นายมันโซร์ สาและ ตำแหน่ง ที่ปรึกษาสมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย และรองประธานศูนย์วัฒนธรรมอิสลามภาคใต้

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

กระผมมองว่า มัสยิดในปัจจุบันไม่มีบทบาทเด่นต่อการเดินทางไปสู่การสร้างสันติภาพสักเท่าไร คำว่าสันติภาพ หรือ นัยยะของคำว่าสันติภาพ มันแล้วแต่มุมมอง มันจะมีนัยยะของความหมายมันเยอะ ที่นี้เรามองสันติภาพอย่างไร ที่กระผมเข้าใจก็คือสันติภาพ ความยุติธรรม การไม่มีอบายมุข การเข้าใจสิทธิของปัจเจก สิทธิหน้าที่ของปัจเจก มัสยิดบทบาทเด่น ๆ มัสยิดใช้เป็นตัวที่ขับเคลื่อน ในการประกาศเป็นตัวขับเคลื่อนตัวหลัก ในการสร้างสังคมสันติภาพ ทั้ง ๆ บทบาทในอดีต สมัยท่านศาสดามีบทบาทปัจจุบันนี้ เราเห็นบทบาทมัสยิดไม่กี่แห่ง แล้วก็ทำลักษณะที่ไม่มีความโดดเด่น เว้นแต่ที่เราเห็นภาพนั่นก็คือ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ศาสนาพื้นฐานเท่านั้นเอง เรามองว่าในการศึกษาเป็นประเด็นสำคัญพื้นฐาน แต่เวลาที่มีการศึกษา การปรับมาใช้ ขยับไปในก้าวต่อไป พัฒนาเชิงคุณภาพ พัฒนาเชิงโครงสร้างทางสังคม พัฒนาสมาชิกคณะกรรมการมัสยิด แต่ถามว่าเขามีบทบาทในตัวเองเฉพาะของมันมีการจัดการในเรื่อง มิติทางศาสนา การจัดการเมื่อมีคนเสียชีวิต และเมื่อมีการแต่งงานในหมู่บ้าน นี่แหละบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการมัสยิดเป็นมิติพื้นที่ อันนี้แหละที่เด่น ศักยภาพของผู้ที่บริหารจัดการมัสยิด ศักยภาพในที่นี่ ศักยภาพมิติอื่นๆ มิติทางสังคมความเข้าใจของผู้นำทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ แต่ว่าอีกอันหนึ่งที่สำคัญ ก็คือ คนที่เป็นผู้นำมัสยิดยังขาดจิตสำนึกต่อหน้าที่ของตนเองว่ามัสยิดมีบทบาทสำคัญ มีตำแหน่งแค่นั้นจบ แต่ไม่คิดรับความผิดชอบ ต่อตำแหน่งหน้าที่บริหารจัดการ นี่คือ อุปสรรคสำคัญ ที่มัสยิดสามารถกล่าว เพราะมัสยิดเป็นสถาบัน แต่ผู้บริหารสถาบันนี้ ไม่มีศักยภาพขาดประสบการณ์ และผู้บริหารมัสยิดส่วนใหญ่ ยังคงมีคนรุ่นเก่า ๆ พยายามจะรักษาฐานอำนาจบารมี ก็ไม่ยอมสละตำแหน่ง ยังครอบครองอยู่ ไม่ยอมคนอื่น ๆ ในชุมชนขึ้นมาบริหารส่วนใหญ่จะเป็นลูกๆหลานขึ้นมาแทนที่ ผมจึงมองว่ามัสยิดยังไม่ค่อยมีกิจกรรมที่เด่น ๆ

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ถ้ากิจกรรมมัสยิดสามารถทำให้เกิดสันติภาพได้คือ ประเด็น อุดมการณ์ คนที่ไปมัสยิดโดยพื้นฐานแล้ว เป็นคนที่มีจิตใจงดงาม เช่น คนไปมัสยิดเขา นียาด (ตั้งใจ) เขาต้อง ชุยุต (ให้อัลลอฮ์) ความบริสุทธิ์มีสูงกว่าไปสถานที่อื่น ๆ ยกตัวอย่าง เราไป อบต. ไปสถานที่อื่น ๆ ฝ่ายการปกครอง ฝ่ายการเมือง มันไม่เหมือนกันทั้งนั้น ถ้ามัสยิด สามารถที่จะสร้างโครงการที่ตอบโจทย์สันติภาพในมิติสันติภาพ เราเชื่อว่าคนได้รับการฝึกฝนได้รับการเคี่ยวเข็ญ เป็นการการทำงานสันติภาพภายใต้โครงสร้างของร่มเงาของมัสยิด น่าจะมีความบริสุทธิ์ใจ มีความสำนึกก็มีทิศทาง ที่มีแนวทางการสร้างสันติภาพ เพราะว่าเรามองมัสยิดเป็นบ้านของพระเจ้า เมื่อคนไปที่นั่น แสดงว่าจิตของเขาสูงอยู่แล้ว อันนี้ เรามองในปัจจุบันะ แต่เรื่องการพัฒนาระบบการอีกเรื่องหนึ่งที่เรา นำไปสู่การสร้างสันติภาพ สังคมสันติภาพมัสยิดนั้นมันเป็นสถาบันที่มีลักษณะในตัว บางพื้นที่ที่มีลักษณะในตัว เรื่องความไม่ดีทั้งหลายเรื่องอยู่ดีธรรม อบายมุข ดังนั้น ทำให้สถาบันนี้จะมีการเพิ่มกำลังสองขึ้นต่อการพัฒนาการที่มีกระบวนการที่มัสยิด มีกิจกรรมที่นำไปสู่สันติภาพ จึงเป็นปัจจัยเชิงองค์ประกอบสูงกว่าที่จะให้

กระบวนการเดินไปข้างหน้า แต่วามันไม่ใช่คนที่นี่ แต่ใช้เป็นของคณะกรรมการอย่างเดียว กลไกควรประกอบด้วยไปด้วยคนในชุมชนนั้น ๆ โดยมีคนหลากหลายไม่ใช่คณะกรรมการอย่างเดียว คนที่มีความรู้ แต่ไม่ได้เกี่ยวกับการบริหารมัสยิดคนเหล่านี้ก็ไปละหมาดมัสยิดที่อย่างเดียวเขาจะไม่สนใจรูปแบบการบริหารมัสยิด เพราะว่าในชุมชนมีคนหลายประเภทที่สามารถจะเป็นกลไกที่สามารถช่วยเหลือบริหารมัสยิดให้ดีขึ้นได้ และสามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้

คณะกรรมการมัสยิดจำเป็นต้องพัฒนาและผสมผสานคนในชุมชน และมัสยิดจะมีสัปบุรุษและมี อาณาเขตต่อการดูแล ต้องมีการคัดเลือกในการที่จะสร้างกลไก กลไกต้องการสร้างการวางแผนสร้างสังคมสันติภาพนี้ ต้องอยู่ในกรอบแต่ละชุมชน แต่ถ้าศักยภาพ กลไกตัวนี้สามารถตอบโจทย์ได้ เพราะว่าคนที่อยู่ในชุมชนยังมีจุดอ่อน และคนบริหารก็ยังมีจุดอ่อนต่อการมองในมิติสันติภาพ สันติภาพมันต้องตีความอีกเยอะ บางคนบอกว่าสันติภาพนี้ว่า สันติภาพ คือสงบสุข เราได้อ่านากก็จบ เราเสียอ่านากก็ไม่จบ สันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะไม่เหมือนที่อื่น ๆ

จุดอ่อน ก็คือ องค์กรมัสยิดสายตรงจากการเชื่อมโยงคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มันมีจุดอ่อนในเรื่อง ศักยภาพองค์ความรู้ ประสบการณ์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ มีแน่นอนทั้งระดับจังหวัด และจะเชื่อมโยงระดับล่างจะเปิดพื้นที่สังคมมุสลิมต้องมาร่วมกัน ดังนั้นจิตสำนึกสาธารณะของแต่ละชุมชนสำคัญจะบริหารมัสยิดต้องมีจิตสำนึก เพราะว่ายังมีคนในชุมชนยังมีจิตสำนึกต่ำอยู่

กระผมมองสองอย่างกับโมเดล ปังเจก คือ สิทธิของตัวเองทางนิติทางศาสนา จะต้องได้รับอย่างเต็มที่ การที่ให้ชุมชนนั้นบรรลุสันติภาพส่วนที่เกี่ยวข้องกับอำนาจสิทธิ การจัดการต้องอยู่ดุลยภาพ โดยไม่ต้องตรวจสอบ ผู้นำต้องเสียสละ ไม่เบียดบัง

การปกครองสมัยใหม่ แต่ในชุมชนสามารถที่จะจัดการในตัวเองได้สิทธิชุมชนที่มีกฎหมายในรัฐธรรมนูญมันก็คือ เราต้องรู้ ก็คือ สิทธิของชุมชนกลุ่มน้อย พอเราจะทำมันได้ เช่น ชื่อหมู่บ้านส่วนหนึ่งไม่ตอบโจทย์

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สามารถสร้างสังคมสันติภาพได้ โดยการเปิดโอกาส หรือเปิดเวทีกับชาวบ้านให้มาคุยกัน คุยเรื่องอะไรก็ได้ เพราะการพูดคุยนั้นเป็นการสร้างความสนิทสนม ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งนำไปสู่ความสามัคคี ต้องการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างนี้ก็ถือว่า เป็นสังคมสันติภาพแล้ว มันไม่ใช่เรื่องยากเลย แต่เรามองข้ามกัน ถ้าทุก ๆ มัสยิดมีการพูดคุยกัน เกิดความเข้าใจกันสันติภาพเกิดขึ้นแน่นอน

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

ผมมอง 2 อย่าง คือ 1) สิทธิของตนเอง ตามนิติของศาสนา ประชาชนต้องได้รับสิทธิของตนเอง 2) เชิงโครงสร้าง คือ ให้ความเคารพศาสนาอื่นด้วย การมีดุลยภาพที่ตอบโจทย์ได้ มีความเสียสละ ผมมองว่าในกรอบแนวคิดของการทำงานเพื่อศาสนาแล้ว ไม่จำเป็นต้องมีการตรวจสอบ เช่น The right of minority and The right of majority ที่สำคัญ คือ ความเสียสละ ซึ่งเรื่องเสียสละเป็นเรื่องใหญ่มาก ๆ นั่นก็หมายความว่า

รูปแบบของสังคมสันติภาพนั้น ต้องสร้างให้ประชาชนได้รับสิทธิของตนเอง และให้ความสำคัญ เศรษฐศาสตร์อื่น

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าใจต่อความหมายที่แท้จริง ของคำว่าสันติภาพ ไม่มีเสรีภาพประชาชน ขาดการคุ้มครองสิทธิในการแสดงความคิดเห็น และถูกกดทับด้วยอัตลักษณ์ รัฐไทยพยายามปรับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เช่น ให้ประชาชนในพื้นที่ทำกิจกรรมบางอย่างที่ขัดกับหลักการของศาสนา และบังคับเข้าร่วมวันสำคัญของประเทศ ซึ่งบางกิจกรรม มันผิดหลักทางศาสนาอิสลามอยู่แล้ว นี่เป็นสาเหตุที่เกิดความขัดแย้ง หรือ เกิดความเข้าใจ ซึ่งนำไปสู่การต่อต้าน และการเคลื่อนไหว เพื่อปกป้องอัตลักษณ์ของตัวเอง รัฐอย่าพยายามกลบเกล็นวัฒนธรรมเลย

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะของผม สั้นๆ นะ คือว่า รัฐบาลต้องเปิดใจโดยการพูดคุยกับชนชั้นปัญญาชนในพื้นที่ให้มากขึ้น ถ้าจะไปพูดกับระดับรากหญ้าจะได้อะไรน้อยอยู่ เพราะประชาชนระดับรากหญ่ายังไม่ค่อยเข้าใจเรื่องสันติภาพ การคุยเรื่องสันติภาพต้องมียุทธศาสตร์ความรู้ วิทยุ และต้องคุยกันให้ตกลงสักเลี้ยวว่าจะเอาอย่างไรกันแน่แต่สำคัญคือ ต้องมีความจริงใจซึ่งกันและกัน ประการต่อมาคือ คุยเรื่อง Peace Talk ให้บ่อยขึ้นมากขึ้น อย่าเพิ่งเบื่อของอย่างนี้ต้องพูดคุยบ่อย ๆ ถึงจะได้ผล

ชาวบ้านต้องมีเวที การมีส่วนร่วมชาวบ้านสำคัญนะ รัฐต้องทำ ในสิ่งที่มีการตกลงมาก่อน ตอนไปลงพื้นที่กับชาวบ้าน แต่ว่าจะให้ชาวบ้านคุย แบบนี้ต้องให้ดูสภาพพูดคุย โดยเท่าเทียมกันทั้งองค์ความรู้ เปิดพื้นที่การพูดคุย คนในพื้นที่ จะต้องรู้ แผนสันติภาพ โดยผ่านกระบวนการใด ๆ ก็ได้ และการพูดคุยต้องมีคนกลาง ซึ่งเป็นบุคคลที่ทั้งสองฝ่ายให้ความเคารพ และไว้วางใจได้ด้วย

8. สัมภาษณ์ : นายดอเลาะอาลี สาแม ตำแหน่ง หัวหน้ากองเลขาชบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดยะลา ณ หมู่ที่ 5 ตำบลพร่อน อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ในมุมมองของผมในตอนนี้ ถ้าตามหลักในศาสนาอิสลาม มัสยิดนี้เป็นศูนย์กลางในการแก้ปัญหาทุก ๆ เรื่อง นี่คือหลักแก่นแท้ของปัญหา แต่ปัจจุบันนี้ บทบาทของมัสยิดต่อกระบวนการในการแก้ปัญหานั้นมันมีความชัดเจนมากน้อยแค่ไหนเท่าที่สัมผัสกับบรรดาในเครือข่าย ที่นี้ของอำนาจกรรมการมัสยิดนี้ บทบาทหน้าที่ของอิหม่ามแล้วกรรมการประมาณ 15 คนนี้ บางมัสยิดนี้ คือ มีจุดหลาย ๆ เรื่อง เช่น จุดอ่อนขนาดนี้มีความรับผิดชอบต่อท้องถิ่นหรือไม่เลย คือมีก็มีแต่ไม่เต็มร้อย พอปัจจุบันนี้มีคำตอบเข้ามาแล้ว มันกลายเป็นความผูกพันมากกว่า หน้าที่ คือ ในสมัยก่อนเวลาเขามีอะไร จะให้โต๊ะอิหม่ามให้แก้ปัญหาในหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านผู้นำหลัก หนึ่งคือ ผู้นำศาสนา อิหม่าม คอเต็บ บินหลั่นแล้วก็ท้องที่ผู้ใหญ่บ้าน อันนี้เป็นบทบาทของการแก้ปัญหาการบริหารพื้นที่นะ หมู่บ้านขณะนี้ หาได้ยากกว่าระหว่างผู้นำศาสนากับผู้นำท้องที่ ไม่ค่อยจะเข้าใจกันไปคนละทิศคนละทาง เพราะอะไร เพราะการได้มารูปแบบหลายอย่างเลย ผู้ใหญ่มาจากการเลือกตั้ง

โต๊ะอิหม่าม มาจากการสรรคหาของสัปบุรุษในหมู่บ้าน ถ้าสามฝ่ายในชุมชนได้ร่วมมือกันทั้งสามฝ่ายเป็นแกนหลัก ในการแก้ปัญหาการสร้างสันติภาพในหมู่บ้าน จะทำให้การแก้ปัญหาตรงจุด สามารถจะให้เกิดสันติภาพได้ทุกเรื่อง

เรามองว่าในสังคมมุสลิมนี้มันธรรมนุญ คือ พระคัมภีร์ อัลกรุอัน มาเป็นธรรมนุญชีวิต อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น ต้องเอาธรรมนุญมาแก้ไขปัญหาย่างเช่น ยาเสพติด ต้องนำศาสนาไปเป็นกระบวนการในการแก้ไขปัญหานะครับ เรามองคำว่าสันติภาพนี้ คำว่าสันติภาพ เราไปมองด้านเดียว เราต้องมองทุกมิติเลย สมัยก่อนอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น จะมาสอนตาดีกาด้วยสมัครใจ แต่สมัยนี้ตาดีกาก็เกิดจุดอ่อน เพราะได้ค่าตอบแทนในการสอน สมัยก่อนจะไม่มีค่าตอบแทนในการสอน จะสอนด้วยจิตอาสาสอนด้วยใจ โต๊ะอิหม่าม ก็สอนด้วยใจ พอมีค่าตอบแทนแล้ว ทำให้มองเงินเป็นตัวหลัก บางแห่งโรงเรียนตาดีกา วันเสาร์ อาทิตย์ เริ่มมีการเรียนการสอนเวลาเก้าโมง สิบเอ็ดโมง ก็พักเที่ยงแล้ว แล้วเริ่มเรียนต่อบ่ายสองโมง บ่ายสามก็เลยเรียนแล้ว ซึ่งจะแตกต่างสมัยก่อนเป็นอย่างมาก เพราะว่ามีมีการเรียนการสอนอย่างเต็มที่

ข้อดีของกิจกรรมเวลาการประชุม มัสยิดเป็นที่ตั้งในการแก้ปัญหา อิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น ผู้นำทุกฝ่ายจะเอามัสยิด เป็นศูนย์กลางต่อการแก้ปัญหาในหมู่บ้าน แล้วก็ทุกมัสยิดจะมีชมรมศาสนาอยู่ ชมรมโต๊ะอิหม่ามประจำตำบล ชมรมโต๊ะอิหม่ามประจำอำเภอและระดับจังหวัด อันนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ตื่นะครับ แล้วก็ผู้นำทั้งสามฝ่ายบูรณาการเป็นปึกแผ่นในบรรดาผู้นำ แล้วจะมีการอ่าน คุดบะห์ ก็มีการแลกเปลี่ยนกัน คนในชุมชนจะไม่ยึดโต๊ะอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น อย่างเดียว จะเปิดโอกาสให้เยาวชนที่มีความรู้ความสามารถมาอ่านคุดบะห์ได้ เปิดช่องทางนี้แหละและอีกอย่างหนึ่งจะมีการปลูกฝังตั้งแต่เรียนตาดีกาอีกด้วย

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

มัสยิดจะต้องมีกิจกรรม อย่างเช่น การเชิญผู้รู้หรือผู้ทำหน้าที่โต๊ะอิหม่ามมาสอนหลักธรรม หรือสอนศาสนาในมัสยิดทุก ๆ วันศุกร์ ต้องมีกิจกรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอสัปดาห์หนึ่ง มีการเชิญผู้ที่มีความรู้มาสอนศาสนาบรรยายธรรมในหมู่บ้าน มันช่วยให้เกิดการกระตุ้นให้คนในชุมชน ได้รับรู้หลักศาสนาอิสลามอย่างแท้จริงมากกว่านี้ เพื่อสามารถจะให้เกิดสันติภาพได้ ถ้าทุกคนในหมู่บ้านได้เรียนรู้หลักศาสนาอย่างแท้จริง

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ ประชาชนให้ความเคารพ จึงมีโอกาที่จะช่วยสร้างสันติภาพ ฉะนั้นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องวางตัวเป็นกลางให้มากที่สุด ทำกิจกรรมอะไร ก็ต้องนึกถึงเพื่อส่วนรวม ไม่ใช่เพื่อตัวเองหรือเพื่อพรรคพวกของตัวเอง เปิดโอกาสให้ประชาชนได้สะท้อนความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะด้วย ต้องสร้างกิจกรรมที่ทำให้ประชาชนเกิดความรัก ความสามัคคีไม่มีความขัดแย้ง

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

มัสยิดเป็นศูนย์กลางและควรนำอัลกรุอัน เป็นธรรมนูญชีวิตในการดำรงชีวิตของสังคมมุสลิม ถ้าสมาชิกทุกคนในชุมชนมีความเคร่งครัดในศาสนา ปฏิบัติในสิ่งที่ศาสนาสอน สังคมมีความสงบ และความสันติภาพ

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องประชาชนและผู้นำในทุกด้านในพื้นที่ ไม่ยอมพูดความจริง การพูดความจริงมันจะเป็นแนวทางสันติได้ พอเกิดสันติสุข สันติภาพโดยเร็ว หน่วยงานที่ได้รับจากความไม่สงบก็ขาดกิจกรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องความมั่นคงมี 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง ต้องการให้มีความสงบสุข เพราะต้องการเห็นในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเจริญความก้าวหน้าที่ดีขึ้น ส่วนที่สอง ต้องการให้เหตุการณ์ไม่สงบลง เขาจะได้อยู่ต่อ เพราะมีงบประมาณที่ลงมาในสามจังหวัดมหาศาล จึงทำให้เหตุการณ์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จะสงบได้ยาก เพราะยังมีคนที่สามสร้างสถานการณ์อยู่ในพื้นที่ มันยังไม่เคลียร์ ใครกันแน่ที่เป็นผู้ก่อเหตุ

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทุกหน่วยงานและขอให้ทุกหน่วยงานพูดความจริง ยอมรับกับละครที่เล่นมา 9 ปี ได้แล้ว เหตุการณ์จะได้สงบสักที

ประชาชนโดยเฉพาะผู้นำศาสนา ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่นก็ดีให้ความร่วมมือกันอย่าแตกแยกกัน ขอให้รัฐบาลฟังเสียงข้อมูลจากประชาชน อย่าไปฟังข้อมูลจากหน่วยของรัฐเพียงอย่างเดียว ฟังข้อมูลจากประชาชนและเอาข้อมูลประชาชนนำไปเป็นการแก้ปัญหาในพื้นที่ และควรยกเลิก พรก. ได้แล้ว ใช้ พรก. มา 9 ปี เหตุการณ์ก็ไม่ดีขึ้นเลย

9. สัมภาษณ์ : ดร. อาनीส พัฒนาปรีชาวงศ์ ตำแหน่ง อาจารย์สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางจังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ในส่วนของมัสยิดประจำจังหวัดนราธิวาส ในฐานะที่ผมเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้วย จะมีบทบาทหรือกิจกรรมเด่นๆ ก็อาจจะเหมือนมัสยิดทั่วๆ ไปในบางเรื่อง อย่างเช่น การนำร่วมละหมาด 5 เวลา ซึ่งเป็นปกติอยู่แล้ว ทุกๆ ที่มัสยิดอื่นก็ทำกัน ในเรื่องของคุตบะห์ ก่อนหน้าเราพยายามให้มีบุคลากรมากล่าวคุตบะห์ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้ฟังได้สัมผัส ได้ฟังจากผู้มีความรู้หลายๆ ท่าน พยายามจะอัปเดตของบทความหรือว่าเนื้อเรื่องของคุตบะห์เพื่อให้ทันกับสมัยเหมาะสมกับสถานการณ์ แล้วก็กิจกรรมต่อจากนั้น จะเป็นในเรื่องกิจกรรมเฉพาะในบางเวลาอย่างเช่นในช่วงเดือนเมษายนทุก ๆ ปีเป็นช่วงปิดเทอม การจัดค่ายอบรมจริยธรรมให้กับเยาวชนในภาคฤดูร้อน ซึ่งในปีนี้จะจัดในต้นเดือนเมษายนใช้เวลาหนึ่งสัปดาห์ ก็เด็ก

ที่เราตั้งไว้ก็ประมาณ 120 คน ตอนนี้อยู่กำลังรับสมัครอยู่ ประกาศอยู่ แล้วคิดว่าน่าจะดำเนินการต่อ นี่ก็ครั้งที่ 5 แล้ว จะเป็นกิจกรรมประจำปีของมัสยิด ซึ่งเราพยายามให้ผู้ปกครองของเด็กออกค่าใช้จ่ายได้ด้วย ไม่ใช่ทางมัสยิดออกให้หมด ค่าลงทะเบียนเป็นค่าสมทบทุนของเด็ก ให้รู้สึกว่าเป็นเจ้าของเหมือนกัน ผู้ปกครองสามารถที่จะเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันได้ เราจะเก็บเงินคนละ 500 บาท ซึ่งเป็นค่าเอกสาร ค่าอาหาร ส่วนที่นอนจะบริการทั้งหมด เงินที่ดำเนินการสำหรับกิจกรรมภาคฤดูร้อน ก็เป็นเงินที่ประชาชนบริจาค

แล้วกิจกรรมอีกอย่างหนึ่งเรายังมีกิจกรรมในเดือนรอมฎอนทุกคืนจะมีการร่วมละศีลอดพร้อม ๆ กัน ซึ่งเป็นเงินจากประชาชนบริจาคให้มีการเลี้ยงข้าวเปิดศีลอด (เปิดบอซอ) ที่มัสยิดจะมีการเลี้ยงอาหารทุกๆ คืน มีจิตศรัทธาทำกับข้าวบริจาคให้กับมัสยิดเพื่อให้ผู้มาถือศีลอดได้รับประทานกัน ทุกคืนจะมีชาวบ้านมาเปิดศีลอด ประมาณ 100 คน ทุกคืน แล้วงบประมาณใช้ในการเปิดศีลอดจำนวน 6,000 บาทต่อคืน เพราะมีคนจำนวนมากมาเปิดศีลอดที่มัสยิด จะมีการทำเปิดศีลอดที่มัสยิด 1 เดือนเต็ม แล้วก็ช่วง 10 สุดท้ายจะมีอิฟติกะห์ จะมีชาวบ้านที่เป็นผู้หญิงมาอิฟติกะห์ที่มัสยิดประมาณ 600 คน แล้วจะมีหน่วยงานภาครัฐส่งเจ้าหน้าที่มาอิฟติกะห์ที่มัสยิด โดยจะออกหนังสือทางราชการ หรือมาตรการ เพื่อสงวนมาอิฟติกะห์ที่มัสยิดเป็นจำนวนมาก ทางมัสยิดก็ต้อนรับเป็นอย่างดี ในส่วนต่อไปก็คือ การทำกุรานในวันฮารีรายอ ฮัจญ์ ปีที่ผ่านมามีการบริจาคเนื้อวัว 11 ตัว ให้กับมัสยิด ทางมัสยิดก็จะบริจาคเนื้อกุรานให้กับยากจนในหมู่บ้านทุกครัวเรือน ที่มีฐานะไม่ค่อยดีทั่วถึงทุกๆ คน

เด็กกำพร้าในชุมชนก็จะมีเหมือนกันมัสยิดเราจะให้เป็นรายปี แต่ละปีจะมีเด็กกำพร้าในชุมชน 500 คน เราจะให้เงินแก่ เด็กกำพร้า เงินได้จากบริจาคในตู้บริจาคเด็กกำพร้า ช่วงที่ได้เงินบริจาคมกที่สุดที่บริจาค คือ ช่วง อีฟติกะห์ จะมีคนมาบริจาคประมาณ แสนกว่าบาท เราพยายามหารายชื่อเด็กกำพร้าในชุมชน และนอกชุมชนทั้งหมดได้ประมาณ 500 คน เราก็เอาเงินที่ได้มาจากการบริจาคทั้งหมดมาเฉลี่ยกับจำนวนเงินกับเด็กกำพร้าให้เท่าๆกันทั้งหมด จะได้เงินคนเท่าไร เงินเหล่านี้สามารถเอาเงินที่ได้จากการบริจาคไปซื้อชุดหรือเสื้อผ้าใส่ในวันฮารีรายอได้

จะมีกลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนในจังหวัดนราธิวาสมา ขอใช้สถานที่มัสยิด เพื่อใช้เป็นสถานที่ อีฟติกะห์ สำหรับกลุ่มเขา ทางมัสยิดก็ให้บริการเต็มที่เลย ทุกๆ เดือน จะมีเด็กๆมาขอใช้สถานที่มัสยิดเป็นประจำ เพราะว่า เด็กจะได้ฝึกปฏิบัติได้เลย ไม่ใช่เรียนแต่ในตำรา หรือ ทฤษฎี แต่ไม่ปฏิบัติเลย

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เราจะให้เรื่องสันติภาพในส่วนคุตบะห์ ซึ่งคุตบะห์นี้พยายามให้มีความหลากหลายในหัวข้อ เราจะมี การติดต่อวิทยากร ผู้ที่จะให้ความรู้ วิทยากรจะนำเสนอหัวข้อที่เขาจะพูด ส่วนเราก็จะนำเสนอหัวข้อของเรา ด้วยมาแทรกในประเด็นนั้นๆ คุตบะห์ในเรื่องสันติภาพก็จะนำเสนอเหล่านี้ด้วย โดยอ่านคุตบะห์ สมัยท่าน ศาสดา ในการปัญหาต่างๆ ในเกิดสันติภาพ โดยการอ่านกล่าว คุตบะห์จะพูดถึงบทบาทของท่านศาสดาในสมัย นั้น มีบทบาทอย่างไรบ้าง

มัสยิดให้ความคิดหรือปลูกฝังความคิด โดยการแทรกเนื้อหาในคุตบะห์เกี่ยวกับ ความสันติ หรือการไม่ ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาเป็นช่องทางหนึ่ง

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดของเรา 15 คนนี้บางคนก็จะมีตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียน แล้วก็ยังมีบางคนที่ทำงาน ส.ช. ก็มีที่เป็นคณะกรรมการมัสยิดที่เป็นทนายความ ก็มีคณะกรรมการมัสยิดเราจะมีคณะกรรมการที่มีความหลากหลาย คนเหล่านี้จะมีประสบการณ์มากมายในการทำงาน ทุกคนจะให้ความคิดที่มีประโยชน์แล้วก็จะแชร์ความคิดกันในการทำงานในกับมัสยิด ฉะนั้นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดของเรา จะมีโอกาสในการสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพได้ดีมาก บางคนก็นำความรู้เรื่องสันติภาพไปสอนในโรงเรียน บางคนก็นำไปเผยแพร่ในรายการวิทยุ ตามความสามารถ และบทบาทของแต่ละคน

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

ในมุมมองของผม หรือในทัศนะของผมน่าจะเป็นการสร้างมัสยิดที่มีการบริหารแบบครบวงจร มัสยิดที่มีครบทุกด้าน ในเรื่องสถานที่ละหมาดต้องมีครบวงจร ต่อมาในเรื่องตักก้าต้องมี แต่มัสยิดกลางจังหวัดนราธิวาสปัจจุบันนี้ ไม่ใช่ตักก้าอย่างเดียวแล้ว เราเปิดโรงเรียนอนุบาลแล้วเปิดอนุบาล 1 – 3 จดทะเบียนเรียบร้อยแล้ว จากตักก้ามาเป็นโรงเรียนอนุบาล จะขึ้นเป็นของมัสยิด เด็กจบจากนี้สามารถไปต่อประถมที่อื่นได้ อนาคตอาจเปิด ป1 – ป 6 ได้

โดยจะตั้งมูลนิธิภายใต้มัสยิด เพราะไม่ต้องการให้มีการทะเลาะกัน เลยตั้งเป็นมูลนิธิอยู่ภายใต้ของมัสยิด และอีกอย่างหนึ่งที่เราต้องการให้มีคือ สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อต้องการให้มัสยิดเป็นส่วนร่วมต่างๆ ของชุมชน ปัญหาที่เกิดจากความไม่มั่นคง ยาวชนตกเป็นเครื่องมือ ซึ่งยาวชนเหล่านี้ไม่มีงานทำ อยู่เฉยๆ เมื่อมีคนมาชวนไปไหนก็ไป เพราะว่างไม่มีงานทำ ดังนั้นมัสยิดควรจะมีสหกรณ์ออมทรัพย์สามารถจะเอาเงินปันผลเหล่านี้มาจัดกิจกรรมด้านต่าง ๆ แล้วก็ให้ยาวชนเหล่านี้มาเป็นผู้ดูแล เพื่อต้องการให้ยาวชนได้มีบทบาทดูแลกิจกรรมตัวเองได้ อาจจะเป็นค่าขนมให้กับยาวชนที่มาดูกิจกรรมเหล่านี้ได้ ดีกว่าปล่อยให้ยาวชนเป็นเครื่องมือของกลุ่มขบวนการ หรือผู้ไม่หวังดีทั้งหลาย

สวัสดิการบางมัสยิดก็ทำอยู่แล้ว เช่น เงินค่าศพเมื่อคนเสียชีวิตในชุมชนก็จะมีสวัสดิการในจุดนั้น แต่เราจะให้มากกว่านั้น โดยจะให้มีการช่วยเหลือด้านอื่นอีก ให้ทุกคนมีส่วนร่วมในมัสยิดการบริการแบบกระจายอำนาจ ให้คนไม่ว่าคน คนนั้นจะเป็นคนธรรมดาให้เขาได้เสนอแนะ ควรเป็นมัสยิดที่เป็นส่วนรวมจริง ทุกคนสามารถมีสิทธิเสนอความคิดเห็นได้ ไม่ใช่เป็นความคิดของโต๊ะอิหม่ามและเหล่าลูกหลาน ญาติ โต๊ะอิหม่ามอย่างเดียว เปิดโอกาสให้ทุกประชาชนระดับได้มีโอกาสเสนอความคิดเห็นกันได้

ส่วนในเรื่องของสตรี หรือกลุ่มแม่บ้านจะมีกิจกรรมอบรมสัปดาห์หนึ่ง 2 ครั้ง เอาช่วงเวลาที่ว่างๆ มาอบรมเรื่องหลักศาสนาในชุมชนโดยจะเชิญวิทยากรที่เป็นมุสลิมะห์ มาอบรมบรรยายหลักของศาสนาอิสลามที่ถูกต้องเพื่อต้องการให้มุสลิมะห์ได้มีความรู้ เรื่องศาสนาจะได้สอนลูกหลานด้วย

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ผู้ที่อยู่ในแนวทางนี้เห็นด้วยจากการใช้อาวุธความรุนแรงนี้ พยายามจะหาทางหยุด พยายามจะขยายแนวคิด พยายามปลูกฝังลูกหลานตัวเอง ในน้อยๆ บุคคลในเครือญาติของเขาเอง จะมีการสานต่อ นี้แหละเป็น

ปัญหาหลักที่ต้องมีการแก้ไขระยะยาว ต่อมาคือ ปัญหาการใช้เป็นเหยื่อ การใช้เป็นผลประโยชน์ใช้คนบ้านเราเป็นเครื่องมือ โดยให้วัยรุ่นตกเป็นเหยื่อ โดยจะให้วัยรุ่นไปทำอะไรไม่ดีให้เกิดขึ้น แล้วก็ค่อยมารับเงินเป็นผลตอบแทนในการปฏิบัติงาน เป็นปัญหาหลักที่ทำให้เกิดการเรื้อรัง แล้วก็ปัญหาเสียดสีเป็นปัญหาส่วนมาก เป็นการเชื่อมโยงกัน การฟอกเงิน แล้วก็เรื่องประวัติศาสตร์ก็มีส่วนเหมือนกัน ถ้าเรื่องประวัติศาสตร์ถ้าพูดถึงวิชาการเรารู้เรื่อง เวทีวิชาการเราพูดถึงเรื่อง เราสามารถสร้างความเข้าใจได้ แต่ความไม่เป็นธรรมในสังคมจุดนี้ ยากที่จะแก้ไข แต่ประวัติศาสตร์อาจลืมได้ แต่ความไม่ยุติธรรม อันนี้มันเจ็บปวด ที่ยากจะเยียวยาด้วยเงินคงไม่พอหรอก เงินมากเท่าไรก็ไม่พอหรอก ปัญหาต่อไปความจริงใจในการแก้ปัญหาทางหน่วยงานของรัฐเอง จริงจังกับการแก้ปัญหาหรือเปล่า การแก้ปัญหา หน่วยงานที่ลงมาหลาย ๆ หน่วยงานมอบหมายภาระในการแก้ปัญหา มีความจริงใจ ความมุ่งมั่นแค่ไหน หรือว่ายังนานยังได้งบประมาณมหาศาล

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องเข้าใจ และเรียนรู้ความเจ็บปวดที่ผ่านมา ในระยะเวลา 7-8 ปี ที่เกิดขึ้นต้องมาสร้างเป็นบทเรียน มันมีผลกระทบหลายอย่าง กับบ้านเรา เวลาเรียนของเด็กก็น้อยลง 10 โมงกว่าจะได้เรียน สามโมงโรงเรียนก็เลิกแล้ว ฉะนั้น เราต้องเรียนรู้ และช่วยกันหาทางออก หรือช่วยกันแก้ไข ไม่ใช่ปล่อยให้ภัยอยู่กับผู้ใดผู้หนึ่ง

เศรษฐกิจ จากที่เคยได้กรีดยาง ดีหนึ่งดีสอง หลังจากเกิดเหตุการณ์ หลังซูบรีฟิงจะได้ไปกรีดยางได้รับผลกระทบความมั่นคงในชีวิต และกระทบต่อรายได้ของครอบครัว

ในหน่วยงานของรัฐที่มาดูแลในพื้นที่ ขอให้มีความจริงใจในการแก้ปัญหา ควรเปลี่ยนทัศนคติจากที่เข้ามาอยู่ที่นี่ เพื่อจะได้ยศหรือได้ตำแหน่ง แล้วก็กลับไป อยากให้มีการพัฒนาที่ยั่งยืน ใครที่ได้รับมอบหมายงานที่ต้องเปิดใจว่า อย่ามองคนที่นี่ว่าเป็นคนไม่ดี อย่ามองว่าคนที่นี่เลวหมด มันไม่ใช่ แต่ว่าอยากให้สร้างความเข้าใจ สร้างความจริงใจในการจะช่วยเหลือด้วยใจจริง

ทุกหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็น NGO หน่วยงานเอกชนอื่นๆต้องร่วมมือกัน ถ้ารัฐอย่างเดียวก็ยังไม่สมบูรณ์แบบ หน่วยงานที่เป็นองค์กรต่างๆ ต้องช่วยกันร่วมมือกันในการแก้ปัญหา ในส่วนของมหาวิทยาลัย ควรจะมีการบรรจุวิชาสันติภาพ และบรรจุวิชาอิสลามศึกษา เพื่อจะให้คนต่างศาสนิกได้รับรู้ดำรงชีวิตความเป็นอยู่ของอิสลาม แล้วสังคมก็จะเกิดความสันติภาพ

10. สัมภาษณ์ : นายสงัด สง่าบ้านโคก ตำแหน่ง อดีตคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางจังหวัดนราธิวาส อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส และผู้พิพากษาสมทบศาลเยาวชน และครอบครัวจังหวัดนราธิวาส ผู้ประนีประนอมของศาลจังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

กิจกรรมพิเศษที่จริงเราก็มีเยอะเลยนะ โดยเฉพาะวันสำคัญทางศาสนานะครับ เราดำเนินการอยู่แล้วที่นี้ประเด็นสำคัญที่สุดอีกหามเป็นตัวจักรสำคัญ อีกหาม คอเต็บ บิหลั่น แต่ว่า อีกหามมีความสำคัญมากเพราะว่ามัสยิด ถ้าพูดถึงมัสยิดที่นี้เรามีโรงเรียนตาดีกาดำเนินเป็นกิจกรรมที่เด่น ๆ ในโรงเรียนตาดีกานั้น อี

หม่อมประจักษ์มัย และคณะกรรมการจะเป็นผู้ควบคุมดูแลทั้งหมด ที่นี้เราจะมีการประชุมคณะกรรมการ เดือนละครั้ง และก็จัดกิจกรรมเข้าสู่หน้ดโดยจะเอาเด็กที่ยากจนในชุมชนมาเข้าสู่หน้ดฟรี เพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง การเข้าสู่หน้ดต้องมีค่าใช้จ่ายด้วย

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คณะกรรมการมัสยิดจะมีการชี้แจงข่าวสารทุกๆ วันศุกร์เพื่อต้องการให้ประชาชนได้รับข่าวสารต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง เกี่ยวกับหน่วยงานราชการ ผู้ใหญ่ จะเข้ามาเยี่ยมมัสยิดของเรา ทางคณะกรรมการมัสยิดก็จะแจ้งให้ทราบก่อน มัสยิดนี้เป็นศูนย์รวมของคนทุกๆ คน การแจ้งข่าวต่าง ๆ ให้กับประชาชนนั้น จะทำให้ประชาชนรับรู้ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ และจะมีความเข้าใจในทิศทางเดียวกันไม่เกิดการทะเลาะเบาะแว้ง

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

เวลาเรามีการประชุมคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เราเชิญสัปบุรุษมาร่วมประชุมด้วย แล้วก็ให้สัปบุรุษสามารถเสนอความคิดเห็นอย่างเต็มที่เป็นการเปิดโอกาส ให้ประชาชนได้พูดได้ แสดงออก และเรียนรู้ ว่าตัวเองก็มีความสำคัญ วันถือศีลอด (ปอซอ) เราจะเชิญผู้รู้ทางศาสนามาเป็นผู้นำละหมาดตารอเวฮ์. หลังเสร็จละหมาดก็จะมีการบรรยายธรรมอันนี้เราทำตลอดเลย เราจะมีผู้บริจาคหลายๆ ตู์ เช่นตู์บริจาคเด็กกำพร้า ตู์บริจาคมัสยิด โดยสามารถจะบริจาคตู้ไหนก็ได้ เพื่อเป็นการฝึกให้ประชาชนมีความเสียสละ ชอบความเป็นผู้ให้ไม่ใช่เป็นผู้รับอย่างเดียว

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนี้มีเป็นฝ่ายๆไป ฝ่ายทางการศึกษา ฝ่ายธุรการ ฝ่ายการเงิน ฝ่ายประสานงาน โดยทางมัสยิดจะเชิญบุคคลจากภายนอกที่มีความรู้ทางศาสนาเข้ามาอ่าน คุดบะห์ในมัสยิด เพื่อต้องการให้มีความหลากหลาย และจะทำให้ผู้เข้าร่วมรับฟัง หรือผู้มาละหมาดวันศุกร์มีความสนใจมากขึ้น

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ผมว่าปัญหาของพวกเราไม่มี แต่ที่มีปัญหาคือ ต่างศาสนิกอื่นเขาไม่รู้ ไม่เข้าใจวัฒนธรรมของเรา ประเพณีของเรามันต่างจากเขา เขามองเราเป็นทางลบ โดยเฉพาะบุคคลที่เข้ามาปกครอง หรือบริหารบ้านเมืองเช่น บุคคลนับถือศาสนาอิสลามมันเป็น แหก ไม่ยอมรับว่าเรานั้นเป็นคนไทย เราก็คือคนไทยคนหนึ่ง มีสิทธิทุกอย่าง เพราะพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ที่วัฒนธรรมที่แตกต่างจากพื้นที่ภาคอื่นๆ ในประเทศไทย เพราะคนในพื้นที่ยังใช้ภาษามลายูเป็นของเขา แต่ทางการยังไม่เข้าใจอัตลักษณ์แท้จริงของพื้นที่นั้นใน พื้นที่ เขาจะใช้ภาษาของเขาให้เขาใช้ไป ไม่ควรจะมาจำกัดในเรื่องภาษา พอจะเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า ภาษามลายูก็จะได้รับความสนใจจากภาครัฐ มีการรณรงค์ ฝึกอบรมเกี่ยวกับภาษามลายูจากที่มองข้ามภาษามลายูกลายเป็นการต้องมายอมรับภาษามลายู

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมอยากจะให้ข้าราชการที่มาปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคนอยู่ในท้องถิ่นที่นี่ จะเป็นบุคคลที่นับถือศาสนา พุทธ อิสลาม คริสต์เตียน เป็นคนดั้งเดิมที่นี่เป็นอย่างดีที่สุด นี่ไม่ใช่เอาคนพื้นที่ภาคอื่นๆ ทำงานที่นี่ เขาไม่รู้เรื่อง ควรเป็นคนในพื้นที่เป็นราชการในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดีกว่า เพราะบุคคลเหล่านี้ได้รู้ฐานแท้ของปัญหา มากกว่าบุคคลภายนอกมาจากไหนไม่รู้มาแก้ไขปัญหา ยิ่งเราเอาทหารเข้ามา ทหารก็สร้างปัญหาให้พี่น้องเรา ถ้ามว่าปัญหาจะจบไหม ผมว่าไม่จบง่าย ๆ สาเหตุ ราชการจะได้ผลประโยชน์ แต่ผู้ที่รับปัญหาก็ชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน เพราะฉะนั้น พวกเขาคือคนในสามจังหวัดจะต้องสร้างพวกเขาขึ้นมาดูแลเอง

11. สัมภาษณ์ : นายวสันต์ เทียงวงศ์ ตำแหน่ง คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดกลางจังหวัดนราธิวาส อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส และวิทยากรวิชาชีพในเรือนจำ จังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

บทบาทของมัสยิด มัสยิดที่มีคุณภาพหน่อยก็สร้างโรงเรียนตาดีกา สอนฟิรดูอิน สำหรับเยาวชน กิจกรรมการทำกองทุนชะกาต กิจกรรมช่วยเหลือเด็กกำพร้านี้คือสิ่ง ที่ได้เห็นชัดของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดของปัจจุบันนี้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการช่วยเหลือสังคม เป็นการทำงานเพื่อสังคม

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในมุมมองของผม ผมคิดว่ากิจกรรมที่ทำให้เกิดสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การทำความเข้าใจกับชาวบ้าน ให้ประชาชนเกิดความเข้าใจว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเกิดจากอะไรมีสาเหตุมาจากอะไร ทำความเข้าใจในชุมชน ว่า รัฐกำลังรบกับใคร ตอนนั้นเราไม่รู้ว่ารัฐรบอยู่กับใคร ประเด็นใหญ่ก็สร้างความเข้าใจในชุมชน สาเหตุที่ว่า ใครที่เป็นผู้กระทำ และผู้กระทำนั้นต้องการอะไร มัสยิดต้องจัดเวที แลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิก หรือประชาชนในชุมชน เพื่อค้นหาข้อมูล และวิธีการป้องกัน ตลอดจนการหามาตรการในการสร้างสันติภาพ

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

บทบาทของคณะกรรมการอิสลามปัจจุบันนี้ มีบทบาทในเรื่องนิกะห์อย่างเดียว งานอื่นไม่เห็นมีบทบาทสักเท่าไร สำนักงานควรจะเป็นวารสารเป็นหนังสือแจก ชี้แจงการทำงานและบทบาทของคณะกรรมการอิสลามที่จะช่วยเหลือชาวบ้านอะไรบ้าง นี่ชาวบ้านไม่รู้งานของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีหน้าที่อะไรบ้าง นอกจาก นิกะห์ ให้ชาวบ้านรู้ว่าคณะกรรมการได้ช่วยเหลือชาวบ้านอย่างไรบ้าง ต้องสร้างความเข้าใจตรงนี้ ถ้าชาวบ้านได้รู้ว่าสำนักงานคณะกรรมการอิสลามได้มีบทบาทช่วยเหลือชาวบ้านความสันติภาพก็จะเกิดตามมา

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รณรงค์ หรือปลูกฝังความคิด ในเรื่องของความสามัคคี ถ้าชุมชนไม่มีความสามัคคีสังคมก็แตกแยก อย่าสร้างความแตกแยก ควรสร้างสามัคคีเป็นหลัก พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันได้ ถ้าสังคมมีความสามัคคี สมัคสมานสันติภาพเกิดขึ้นแน่นอน ปัจจุบันนี้ บ้านเราขาดความสามัคคี มีการแก่งแย่ง มีการแข่งขัน

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

เหตุการณ์มันเกิดจากอะไร มีแต่ว่าอุปโลกน์ขึ้นมา กลุ่มนี้นักกลุ่มนี้ แล้วกลุ่มนั้นใครเป็นหัวหน้า ใครได้ประโยชน์ แล้วระยะสิบปีนี้ ได้งบประมาณล้านๆ บ้านเราเป็นแหล่งผลประโยชน์เหตุการณ์ มันก็เกิดขึ้นเรื่อยๆ ฉะนั้นผมมองว่า ปัญหาที่ทำให้ไม่เกิดสังคมสันติภาพ เพราะการขาดความจริงจัง จริงใจ และมุ่งหาผลประโยชน์

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมมีข้อเสนอแนะสั้น ๆ ไปที่ไหนผมก็พูดอย่างนี้ ให้ทหารออกจากพื้นที่ให้หมด ลองดูว่าเหมือนทหารอยู่สงบไม่ ลองทดลองเอาทหารออกจากพื้นที่แล้วดูว่าเหตุการณ์จะสงบไหม ตอนนี้ปัจจุบันทหารก็เป็นเป้าอยู่ไง ถ้าไม่มีเป้าเขาจะเอาเรื่องกับใคร ในมุมมองของผมอยากให้ทหารออกพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้คนในพื้นที่ได้มีโอกาสหาทางออกกันเอง คนในพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจกับเหตุการณ์ดีที่สุด แต่พวกเขายังขาดโอกาสอยู่

12. สัมภาษณ์ : นายอัมมัตมุฮัมมัดยูนุสอับดุล มะยูนุ ตำแหน่ง เครือข่ายแก้ไขปัญหาที่ดิน และที่อยู่อาศัยสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

บทบาทของมัสยิดเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ คือว่าเป็นศูนย์รวมทางจิตใจของประชาชน กิจกรรมทางสังคม ยกตัวอย่างเรื่อง กองทุนซากาต เรื่องสวัสดิการบางอย่างก็มีมัสยิด เช่น กองทุนคนตาย ส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของมัสยิด ส่วนหนึ่งมัสยิดบุคคลที่อยู่มัสยิด ทำหน้าที่เป็นกลไก ในการประสานและไกลเกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อการทะเลาะเบาะแว้งกันในชุมชน โต๊ะอิหม่าม คณะกรรมการมัสยิดเป็นผู้ไกลเกลี่ยได้บางเรื่อง แม้กระทั่งในเรื่องการแต่งงานของสัปบุรุษ เรื่องมรดก อันนี้ เป็นหน้าที่สำคัญของโต๊ะอิหม่ามและคณะทำงานทำงานชุมชน บทบาทผดุงไว้ซึ่งความเข้มแข็งของทางสถาบันศาสนาและการศึกษา อันสำคัญเพราะโรงเรียนตาดีกาอยู่ในมัสยิด ซึ่งโรงเรียนตาดีกา ผดุงไว้ซึ่งความเข้มแข็ง เป็นสถาบันศาสนาแล้วก็สถาบันการศึกษา และชุมชน นี่แหละบทบาทหรือกิจกรรมหลักๆ ของชุมชน

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สันติภาพ ในความหมาย คือ ความสงบสุข เรียบร้อยในชุมชนเป็นศูนย์ร่วมในการไกลเกลี่ยข้อพิพาท ปัญหา ก็ คือ ไม่สันติ ปัญหาครอบครัว ปัญหาคนทะเลาะ มัสยิดเป็นฐานเป็นสถาบันต้น ๆ ในการที่จะไกลเกลี่ยข้อพิพาท ที่สร้างสังคมให้สังคมเกิดความสันติสุข ถ้าว่าในสามจังหวัดสามารถจะสร้างสันติภาพในมีส่วนร่วมในการสร้างสันติภาพได้ เพราะว่าในสังคมมุสลิมนั้น ความเป็นผู้นำหรือผู้นำนั้นเป็นบุคคลที่เชื่อถือ ศรัทธา ยิ่งผู้นำทางศาสนาโดยมีหลักของศาสนาเป็นหลักปฏิบัติอยู่แล้ว ดังนั้นผู้นำศาสนามีบทบาทมีส่วนสำคัญ ในการสร้างสันติภาพ เพราะประชาชน จะเชื่อ มีความศรัทธาต่อผู้นำศาสนาเป็นอย่างดี แล้วก็มีมัสยิดเป็นส่วนร่วมที่ดีที่สุด เพราะมัสยิดเป็นบ้านของพระเจ้า ซึ่งไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง มัสยิดจะไม่มีผลประโยชน์แอบแฝงจะไม่มีแสวงหาผลกำไร แสวงหาผลประโยชน์ ซึ่งองค์กรเหล่านี้แหละ เป็นองค์กรที่บริสุทธิ์ ใช้ถูกที่ เวลาจะสร้างสันติภาพต้องมีกลไกเหล่านี้ กลไกเชิงศาสนา ความเป็นผู้นำ ความเชื่อ ความศรัทธา แล้วก็เอาสถาบันมาเป็นตัวชู เพราะเขาบริสุทธิ์ ปลอดผลประโยชน์ เนื่องจากความเป็นผู้นำขององค์กรมัสยิดสถาบันมัสยิดเขา ผู้นำเขาจะสัมพันธ์กับสมาชิกในบริบทสี่ปुरुषเขาประมาณ 40 ครอบครัว ดังนั้นเขาจะรู้จักคน ความสัมพันธ์ที่ดี ดังนั้นเวลาจะมีการเข้ากระบวนการสร้างสันติภาพ ต้องเป็นคนที่ยอมรับ เชื่อใจ ไว้วางใจ เชื่อถือ แล้วก็ไม่มีความผลประโยชน์แอบแฝง ซึ่งสถาบันมัสยิดเป็นองค์กรที่ไม่มีผลประโยชน์แอบแฝง ผู้นำศาสนาไม่ใช่ทั้งหมด แต่ว่าผู้นำศาสนาถูกอบรม เดิมที่เป็นกลไกที่ไม่แสวงหาผลประโยชน์ พอมีผลประโยชน์เมื่อไร เขาไม่ใช่ผู้นำศาสนา ฉะนั้น ผู้นำศาสนาบ้านเราเริ่มมีปัญหา ผู้ศาสนาบางคน ตกเป็นเครื่องมือของผู้หาผลประโยชน์ ความเชื่อถือ ความศรัทธาจากประชาชนของเขาค่อยๆขาด ความศรัทธาของผู้นำเริ่มหายๆ ไป นำเป็นห่วงนะ

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสามารถสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพได้ เพราะว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เป็นคณะบุคคลที่ประชาชนให้ความเคารพ เชื่อถือ บอกให้ทำอะไร ประชาชนก็จะตามหมด ฉะนั้นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีความรอบรู้ทั้งเรื่องของศาสนา การจัดการ และการใช้ชีวิตร่วมกันในสังคม นำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับประชาชน และสามารถดึงประชาชนในพื้นที่ เข้ามาทำงานร่วมกัน เกิดความสามัคคี ที่สำคัญ คือ เกิดความรักต่อชุมชนของเขามากขึ้น

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

สร้างสังคมอุดมธรรมหรือชุมชนอุดมธรรม สังคมอุดมธรรมหรือชุมชนอุดมธรรม อุดมก็คือความสมบูรณ์ด้วยความเป็นธรรม เช่น มัสยิดนั้นสังคมอุดมธรรมในระดับชุมชนหนึ่ง ความยุติธรรม ถูกผิดถูกไว้ ความเสมอภาพถูกผิดไว้ การมีส่วนร่วมเพราะว่า องค์กรมัสยิดในชุมชนมัสยิดนี้ เขาต้องการชูรอ ดังนั้น ความยุติธรรม ความเสมอภาค การมีส่วนร่วมซึ่งสิ่งเหล่านี้อยู่ในตัวของชุมชน สถาบันที่เป็นหลักศาสนาอยู่แล้ว ในระดับชุมชนเล็ก ๆ สร้างสันติภาพได้ สังคมอุดมธรรม สังคมก็คือ ชุมชน สิ่งแวดล้อม อุดม ก็คือ มาก สมบูรณ์ เต็มไปด้วยความเป็นธรรม ความยุติธรรม ความเสมอภาพ การมีส่วนร่วมยุติธรรมหมด เราเรียกว่า สังคมอุดมธรรม ซึ่งสังคมอุดมธรรม เป็น Concept ของ Al – Madani อาจารย์ลองไปศึกษามัสยิดในประเทศสเปน แล้วจะเข้าใจ Concept สังคมอุดมธรรมมากขึ้น การสร้างเมืองสมัยท่านศาสดามุฮัมมัด ท่านไปทำข้อตกลงอะไรบ้าง

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอะไรบ้าง

สังคมของบ้านเราปัจจุบันนี้จะแตกเป็นเสี่ยง ๆ กลายเป็นผลประโยชน์ 4 เสาหลักความเป็นชุมชน ความเป็นสังคมมุสลิมแตกเป็นเสี่ยง ๆ ไม่สามารถอยู่ด้วยกันได้ ดังนั้น โต๊ะอิหม่าม สถาบันทางศาสนา ปัจจุบันนี้สถาบันทางศาสนาถูกใช้เป็นเครื่องมือการเมือง

อันที่สองสถาบันทางการเมืองปกครองโต๊ะอิหม่าม โต๊ะคอเต็บ โต๊ะบิหลั่น ผู้ใหญ่ กำนัน อันที่สามสถาบันทางการเมือง คือ การเลือกตั้ง อันที่สี่ สถาบันทางกฎหมาย เขาถูกละเลย คือ คนเมา กฎหมาย หมอตำแย ไม่มีการอนุรักษ์ ปัจจุบันนี้ 4 เสาหลักไม่สามารถเข้ามาอยู่ด้วยกันได้ ไม่สามารถทำชุร่อได้ มัสยิดไม่สามารถมีบทบาท เพราะว่า การเมืองระดับท้องถิ่น ระดับชาติเข้ามาแย่ง เอาเป็นเครื่องมือ ทำให้เกิดความคลางแคลง อิจฉา ริษยา มาหลาย ๆ โรค ทางจิตวิญญาณ แค้นเพราะการเมือง อิจฉา แตกเป็น 4 แต่ถ้าจะทำให้สังคมอุดมธรรมจะต้องรวมทั้งหมดทั้ง 4 สถาบันให้เข้ามาอยู่ด้วยกันให้ได้ เพราะฉะนั้น ที่เราเคยเสนอในสมัยก่อนที่เสนอไปคือชุมชนศรัทธา คือ 4 เสาหลัก ออกจากแนวคิดของกลุ่มกระผมเอง คือ 4 เสาหลัก ปัจจุบันนี้ เพราะแต่ก่อนเราได้เสนอกลุ่ม ชุร่อ เพราะว่า 4 เสาหลัก ต้องใช้สภาชุร่อ สภาชุร่อเป็นกลไกหนึ่ง กลไกปรึกษาหารือ เอาหลักศาสนามาดูแลการสร้างสังคมสันติภาพลดแบบสังคมชุมชนเล็กๆ ออกแบบให้เกิดใหญ่ ระดับจังหวัดถึงระดับใหญ่ ฐานก็มาจากจุดเล็กๆ

ที่เป็นปัจจัยภายนอกก็ คือ ความเป็นอำนาจรัฐ แล้วก็กลไกของรัฐ เรามองปัญหาบ้านเราอีกแบบ เขามองบ้านเราอีกแบบเขามองต่างมุม อยู่ที่มีการมอง แล้วก็การตั้งโจทย์อันนี้สำคัญ เวลาเขามองอย่างนั้น เขาก็ตั้งโจทย์ผิดแบบนั้น เขาตั้งโจทย์ แก้โจทย์ผิด ๆ ปัจจัยภายนอกอำนาจรัฐและกลไกของรัฐเขามองอย่างไร เขาตั้งโจทย์อย่างไร

โดยลึก ๆ ความรู้สึกของเรา ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นี้ รัฐบาลไม่ต้องมาพูดว่า คนที่กำลังต่อสู้กับรัฐ หรือคนที่มองต่างจากรัฐ พวกนี้ เป็นคนติดยา อย่าไปมองอย่างนั้น เพราะว่า ทางรัฐเขารู้แล้ว อะไรเป็นอะไร แค่เขาจะมาตั้งโจทย์ผิดๆ จากมุมของเขา ที่สำคัญที่สุดคือ ความบริสุทธิ์ใจ กายภาพและจิตวิญญาณ คนที่มีอำนาจของรัฐเขาเปิดใจหรือเปล่า ถ้าความบริสุทธิ์ใจมีความจริงใจ ที่จะมาช่วยแก้ปัญหาหรือเปล่า กลับไปถามชาวบ้านอยากจะอยู่ความสงบสุขอย่างไร อย่าไปฝัน เพราะอะไร ถ้าไปฝัน ความต้องการของใครเราก็ไม่รู้ พวกนี้เขาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย สิ่งหล่อหลอมได้ คือ การอธิบาย แต่บ้านเราไม่เคยอธิบาย 10 ๆ กว่าปี มีคนภายนอกมาชุดๆเอาแล้วก็ไป แต่ไม่มีการอธิบายด้านกายภาพไม่เคยอธิบาย เขาเอาอะไรไปบ้าง เราได้อะไร มาปกครองแบบไหนก็ได้ ให้ประชาชนอยู่สบายใจ เพราะว่ามันติดอยู่กับศาสนาด้วย ทรัพยากรของเรา ที่ดินของเรา แม่น้ำของเรา ที่ของเราในอดีต ฉะนั้นคนในอดีตมาเรียกร้อง เพราะเขาเรียกร้องของๆ เขา เราต้องอธิบายอย่างไร สิ่งสูญเสียไปแล้ว ต้องอธิบายอย่างไร ให้เขามาดูแลอย่างไร ให้จัดการตนเองอย่างไร

ดังนั้น อำนาจรัฐกล้า จะเปิดใจขนาดไหน ปัญหา ก็คือ นอกจากทางรัฐไม่สามารถแก้ไขทางเขาไม่ได้ เพราะว่าผลประโยชน์ อันดับทีหนึ่ง ผลประโยชน์ทางการเมือง ที่สองผลประโยชน์งบประมาณ เพราะสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นผลประโยชน์ทางอำนาจ ใครต้องการรับ ยศ และ ตำแหน่ง ก็มาสร้างผลงานที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งการมาสร้างผลงานนั้น ต้องข่มเหงประชาชนด้วย เมื่อสร้างผลงานเสร็จแล้ว หรือได้ผลประโยชน์ แล้วก็ย้ายไปที่อื่นต่อ อีกประการหนึ่ง รัฐ จะมองว่าคนที่นี้มีการศึกษาต่ำ ซึ่งมันไม่ใช่ คนที่นี้เรียนหนังสือสูงๆ มากมาย เสียได้บางคนเรียนหนังสือสูง ๆ จบจากต่างประเทศ ตั้งใจจะกลับมารับใช้ชาติ แต่

รัฐบาลกลับไม่เห็นเห็นความสำคัญของพวกเขา ไม่รับรองใบปริญญาของเขา บุคคลเหล่านี้ต้องไปทำงานที่ประเทศอื่น น่าเสียได้มาก ๆ เราไม่ได้ใช้ทรัพยากรบุคคลของเราได้ไม่เต็มที่

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

1. ผมขอเสนอแนะบนพื้นฐานที่ว่า เราต้องตั้งโจทย์ใหม่หาคำตอบใหม่ ปัญหาบ้านเรา อยู่ที่ไหนกันแน่ กระบวนการหาคำตอบต้องผ่านมีส่วนร่วมของประชาชน โจทย์แบบเดิม ๆ ไม่เอาแล้ว เพราะไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้

2. เข้าสู่กระบวนการ ปรีกษาหารือ ระหว่างเจ้าที่กับกลุ่มต่าง ๆ ต้องพูดคุย อย่าปล่อยให้เรื้อรังมากกว่านี้

3. ถ้าจะให้สันติภาพจริง ๆ ต้องสร้างสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้เป็นพื้นที่ที่ต้องปลอดภัย ทั้งหมดทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ปัจจุบันนี้ ในบ้านเราอาวุธซื้อขายกันง่ายเหลือเกิน ใครจะมีอาวุธใครจะพกพาอาวุธดูเป็นเรื่องง่ายไปเสียแล้ว การมีอาวุธทำให้เกิดความคึกคะนอง นี่ก็ยิ่งใครก็ได้ ฉะนั้นต้องจัดการอาวุธต้องเป็นเขตปลอดภัยจริง ๆ

4. สร้างพื้นที่ของภาคประชาชนให้มีพื้นที่ เปิดพื้นที่ให้กับประชาชน เฉพาะประชาชนในพื้นที่เป็นเจ้าของพื้นที่สร้างโอกาสให้ประชาชนได้แสดงออกว่าพวกเขาต้องการอะไร ไม่ใช่ใครที่ไหนก็ไม่รู้มาสั่ง มาบอก ซึ่งไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน

13. สัมภาษณ์ : นายชาคริต โต๊ะนากายอ ตำแหน่ง คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด มูฮัมมาดียะห์ หมู่ที่ 1 ตำบลชากอ อำเภอสรีสาคร จังหวัดนราธิวาส และ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลศรีสาคร

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

กิจกรรมหรือบทบาทที่เด่นๆ ของมัสยิดโดยภาพรวมที่ผมเห็น ๆ นะ คือ การจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนาที่บ้านเราเรียกว่า ตาดีกา เป็นการปลูกฝังความรู้ขั้น พื้นฐานทางด้านศาสนาให้กับเด็ก ๆ เพื่อเป็นเกราะกำบังจากอุบายมุข และสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย อย่างน้อยก็มีความรู้ศาสนาติดตัวไปอยู่ที่ไหนในโลกนี้หรือในประเทศไทยก็จะเป็นมุสลิมที่ดี ไม่ได้สร้างปัญหา และสิ่งผิดกฎหมาย

กิจกรรมต่อไปนี้เป็นกิจกรรมการสอนวิชาศาสนาสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่หลาย ๆ คนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนวิชาศาสนาตอนที่เป็นหนุ่มสาว เมื่ออายุมากขึ้นก็ต้องการเรียนรู้วิชาศาสนา เพื่อจะได้เตรียมพร้อม หรือเป็นอาวุธที่ นำพาไปสู่โลกอาคีเราะห์ ในอนาคต มัสยิดมีการเชิญโต๊ะครูหรือผู้รู้มาช่วยกันถ่ายทอดให้กับผู้ใหญ่ อีกอย่างหนึ่งที่ได้ทำสำหรับผู้ใหญ่ คือ การอบรม การอ่านกรูอ่านอย่างถูกต้องเพราะว่า ผู้สูงอายุเป็นจำนวนมาก ไม่สามารถอ่านอัลกรุอ่านได้ อัลกรุอ่านเป็นธรรมนูญชีวิต ทุกคนต้องรู้อัลกรุอ่าน

กิจกรรมประเด็นต่อมา คือ การจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาวันสำคัญทางศาสนา นอกจากจะได้รำลึกถึง ความสามารถของท่านศาสนา บทบาทของท่าน ยังเป็นการเผยแพร่หลักการศาสนาของศาสนาอิสลาม ให้กับคนต่อ ๆ ไป และผู้ที่นับถือศาสนาอื่นได้รับรู้ด้วย

ที่มีสยิดผมได้จัดกิจกรรมร้านอาหารยามเช้าด้วย คือว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้เตรียมอาหารไว้บริการให้กับประชาชนในชุมชน เมื่อประชาชนมากินหรือมาซื้อแล้ว เขาจะจ่ายเงินในรูปแบบของการบริจาคเงินให้กับมัสยิด ซึ่งถ้าดูแล้วยอดบริจาค แต่ละคนจะบริจาคมากกว่าราคาอาหารที่แต่ละคนรับประทาน นี่เป็นช่องทางหนึ่งที่จะเป็นรายได้เข้าสู่มัสยิด และเป็นการฝึกหัดให้ประชาชนมีความสามัคคี ซึ่งกันและกัน และขึ้นชอบที่จะทำบุญ กิจกรรมนี้ เราไปดูที่มีสยิด บ้านเหนือ อำเภอบางใหญ่ เขาทำ ก็ลองทำดูบ้าง ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กิจกรรมที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพ ผมว่าแต่ละมัสยิด น่าจะมีมุมไว้ให้คุยกันได้พูดจากัน ใครมีอะไรก็มาแลกเปลี่ยนกัน ใครมีปัญหา มีความเดือดร้อนก็มาคุยกัน มัสยิดน่าจะมิมุมกาแฟ ซึ่งมีสยิดของเรามีมุมกาแฟ ไว้บริการให้กับผู้ที่มาละหมาด ส่วนใหญ่แล้ว จะกินกาแฟตอนกลางคืนกัน มุมกาแฟนี้แหละ ได้ประเด็นได้โครงการที่จะทำเพื่อสังคมและพัฒนา มัสยิดต่อไป เป็นสถานที่คณะกรรมการประจำมัสยิดได้ช่วยกันคิดว่าจะทำอะไรบ้าง เพื่อให้ได้ประชาชนมีความอยู่ดีกินดี

กิจกรรมต่อไปที่ผมดู ๆ แล้วน่าจะพาไปสู่สังคมสันติภาพได้คือ การสร้างความใกล้ชิดความสนิทสนมกับเยาวชน เพราะเยาวชนมีความสำคัญมากเป็นพลังในอนาคต รุ่นพวกเราอยู่ไม่นาน ก็จะมีคนมาแทน อีกอย่างหนึ่งเยาวชนถูกชักจูงได้ง่าย หรืออยากแสดงออก ดังนั้นเราต้องดูแลเยาวชนให้ดี ให้ความสำคัญกับเขา สร้างความใกล้ชิดกับเขา และขอความร่วมมือกับผู้ปกครองให้ดูแลเยาวชนด้วย ทุกคนช่วยกันดูแล ปัญหาที่ไม่มีสันติภาพก็เกิดขึ้นแน่

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสามารถสร้างสันติภาพได้ ถ้าการบริหารมัสยิดเป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ ถูกใจและตอบสนองถูกฝ่าย ทุกครอบครัว สันติภาพเกิดขึ้นแน่นอน ใคร ๆ ก็อยากจะมาที่มัสยิด ใคร ๆ ก็อยากสนับสนุนกิจกรรมของมัสยิด หลายมัสยิดที่มีการบริหารจัดการที่ดี และยังมีอีกหลาย ๆ มัสยิดที่บริหารไม่ได้ มีการแบ่งพรรค แบ่งพวกที่ชัดเจน ชุมชนนั้นก็จะมีสันติภาพ

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องเป็นคณะที่สนใจหาความรู้ใหม่ ๆ เทคโนโลยีใหม่ ๆ มาถ่ายทอดให้กับประชาชน โดยเฉพาะข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสันติภาพ สิทธิต่าง ๆ สิทธิความรัฐธรรมนูญ และสิทธิความหลักการของศาสนาอิสลาม เมื่อทุกคนรู้หน้าที่ของตัวเอง สังคม ก็จะเกิดสันติภาพแน่นอน แต่ระวังอย่าไปละเมิดสิทธิของคนอื่น

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

ผมว่ายังมองภาพยังไม่ค่อยออกนะว่า จะมีรูปแบบอย่างไร เอาอย่างนี้นะ รูปแบบที่หนึ่ง คือ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องสร้างความสัมพันธ์ที่ดี สร้าง Connection กับองค์กร ช่างนอก โดยเฉพาะองค์กรที่ใกล้ชิดกับเราให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็น อบต. รพชต. ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ กศน. การมีความสัมพันธ์ที่ดี ทำให้ง่ายต่อการประสานงาน ต้องการความช่วยเหลืออะไรก็สามารถช่วยเหลือได้

เลย รูปแบบที่สอง คือ มัสยิดต้องมีโครงสร้างที่ชัดเจน มีกิจกรรมที่เด่น มีระบบสาธารณูปโภคที่สมบูรณ์ มีอาคารสถานที่ ๆ สะดวกในการกิจกรรมต่าง ๆ สามารถบูรณาการได้ ทุกกิจกรรมที่ไม่ขัดกับหลักการของศาสนาของเรา สามารถลงมาทำที่มัสยิดได้ เพราะมัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน รูปแบบที่สาม คือ การนำเอาศาสนานำหรือ บูรณาการกับหลักศาสนาอิสลาม จะทำธุรกิจ ก็ต้องยึดหลักเศรษฐศาสตร์อิสลาม จะใช้กฎหมายในชุมชน ก็ใช้กฎหมายอิสลาม ถ้าสามารถทำในรูปแบบของศาสนาอิสลามแล้ว สันติภาพเกิดขึ้นแน่นอน

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ปัญหาที่ไม่สามารถสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพได้ เพราะว่า คนที่นั่นกลัวความจริง แต่ละฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐหรือประชาชน ไม่พูดความจริง หรือไม่กล้าพูดความจริง หรือความจริงเป็นสิ่งที่พูดไม่ได้ในพื้นที่แห่งนี้ สรุปก็คือ แต่ละฝ่ายไม่ยอมรับความจริง คนที่นั่นไม่มั่นใจกับคำพูดของตัวเอง ถ้าพูดความจริงแล้วจะมีคนบางกลุ่มไม่ชอบ และเป็นอันตรายต่อตัวเองด้วย ประการต่อมา คือ ความไม่เข้าใจของหน้าที่ ๆ มาปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ บางครั้งเรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ได้ เพราะการไม่เข้าใจกัน และการไม่ให้เกียรติคนในพื้นที่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ไม่สามารถสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพได้ ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน การแก้ไขปัญหาก็ไม่เกิดขึ้น

ประเด็นต่อมาที่เป็นปัญหา คือ การแก้ปัญหาไม่ตรงจุด เจ้าหน้าที่ไม่รับฟังความคิดเห็น ความต้องการของประชาชน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วนั้น ประชาชนก็ต้องการให้สงบ เจ้าหน้าที่ก็ต้องตอบสนอง การนำโครงการเกี่ยวกับอาชีพ หรือพาไปทัศนศึกษานั้น ไม่ได้แก้อะไรเลย สูญเสียเงินมากมาย แต่เปล่าประโยชน์ ทำให้เจ้าหน้าที่ ไม่ถามถึงความต้องการที่แท้จริงของประชาชน

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมมีข้อเสนอแนะสั้น ๆ และง่าย ๆ รัฐสามารถทำได้ คือ รัฐต้องให้ความสำคัญกับคนในพื้นที่คนในพื้นที่ยอมรู้อะไรดี กว่าคนนอก และรัฐต้องมีความจริงใจ ในการแก้ปัญหา ที่สำคัญต้องการคัดหรือ เลือกคนที่จะมาแก้ไข ปัญหา ที่สำคัญต้องคัดเลือกคนที่มาแก้ไข ปัญหานั้นต้องเป็นคนที่รู้จริง รู้ปัญหาจริง ต้องการคนในพื้นที่ด้วย คนในพื้นที่เป็นคนที่ดีที่สุด แต่ไม่ค่อยได้รับโอกาส หรือเปิดโอกาสให้แต่ไม่ได้สร้างความมั่นใจให้แก่เขา

รัฐต้องสร้างคนรุ่นใหม่ ๆ ที่มีความสำนึกรักบ้านเกิด และมีความมุ่งมั่นที่จะแก้ไขปัญหาบ้านเมืองอย่างจริงจัง คนประเภทนี้ ไม่ไปไหนแล้ว เพราะที่นั่น คือ บ้านเกิดของเขาต้องการแก้ตรงนี้ก่อนคนรุ่นใหม่ ๆ ต้องช่วยกันคิด จะปล่อยให้คนรุ่นก่อน ๆ มาดำเนินการไม่ได้แล้ว เพราะยุคนี้เป็นยุคของคนรุ่นใหม่

14. สัมภาษณ์ : นายโพยม มณีหยิยา ตำแหน่ง อีหม่ามมัสยิดตำบลยะหา อำเภอยะหา จังหวัดยะลา

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

กิจกรรมมัสยิดหลัก ๆ ที่ทำเหมือน ๆ กันทุกมัสยิดเลย ก็คือ การจัดการเรียนการสอนศาสนา ตีนาที่คนรุ่นก่อน ๆ ช่วยคิดช่วยทำโรงเรียนศาสนา คนรุ่นก่อนคิดเราคนรุ่นหลังต้องการดำเนินการ และต้องทำให้ดีขึ้น ไม่ใช่ปล่อยปละละเลย โรงเรียนจะเป็นอย่างไร การเรียนการสอนเป็นอย่างไร มัสยิดต้องการติดตาม และต้องดูแล ศาสนามีบทบาทมาก เป็นสถานที่สอนคนให้เป็นคนดี ผมก็เคยเรียนศาสนา มาวันนี้ผมก็ต้องดูแล โรงเรียนศาสนา ลูกของผมก็เรียนศาสนา ดังนั้นการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนศาสนา จึงเป็นกิจกรรม ลำดับต้น ๆ พุดง่าย ๆ ก็เป็นกิจกรรมภาคบังคับที่ไม่ทำไม่ได้ มัสยิดต้องหา หรือคัดสรรครูที่เก่ง ๆ มาสอนเด็ก ๆ ส่วนใหญ่แล้ว ครูศาสนา ก็เป็นเด็กในหมู่บ้านของเรา

ประการต่อมาหรือ กิจกรรมที่เห็นก็คือ เป็นกิจกรรมเกี่ยวกับอาชีพ เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้กับ ครอบครัว ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ แล้วจะเป็นผู้หญิงเป็นกลุ่ม แม่บ้านมากกว่า เพราะว่าเป็นการอบรม อาชีพ แบบง่าย ๆ สามารถทำได้ในครอบครัว หรือทำตอนที่ไม่มีเวลาว่าง จะได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ อย่าน้อยเป็นการเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพด้วย กิจกรรมนี้ส่วนใหญ่แล้ว เป็นโครงการที่มาจากข้างนอก หรือ งบประมาณจากข้างนอก แต่มาทำในชุมชน ก็เลือกมัสยิดเป็นสถานที่ทำกิจกรรมไปเลย เพราะมัสยิดเป็น ศูนย์กลางของชุมชน และมีพื้นที่กว้างขวางสะดวกในการทำกิจกรรม

กิจกรรมสอนศาสนาสำหรับผู้ใหญ่ กิจกรรมนี้ มีทุกมัสยิด จะเชิญผู้โต๊ะครู บาบอ มาสอนที่มัสยิดนี้เป็น วิธีหนึ่ง ที่จะได้ช่วยชาวบ้านหรือผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่หลาย ๆ คนไม่มีโอกาสได้เรียนวิชาศาสนามาก่อนโอกาสนี้ เป็น โอกาส เหมาะสมสำหรับเขา

กิจกรรมค่ายเยาวชนภาคฤดูร้อน กิจกรรมนี้ไม่ได้จัดทุกมัสยิด ส่วนใหญ่แล้ว จะเป็นมัสยิดที่อยู่ใน จังหวัด หรือประจำอำเภอ หรือมัสยิดที่คณะกรรมการเป็นคณะบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ต้องการเห็นการ เปลี่ยนแปลง ช่วงปิดเทอมส่วนใหญ่เด็ก ๆ จะว่าง ไม่รู้จะทำอะไร วังไปวิ่งมา บางคนก็ไปร้านเกมส์ มัสยิดก็เอา จุดนี้ มาทำโครงการค่ายเยาวชนภาคฤดูร้อน เอาเด็กในชุมชนมารวมกันทำกิจกรรมร่วมกัน ได้รู้จักกัน และมีความใกล้ชิดกัน ที่สำคัญได้เรียนรู้วิชาศาสนา และใกล้ชิดกับศาสนามากขึ้น ที่ผ่าน ๆ มาได้รับการสนับสนุน จากผู้ปกครองบางชุมชน องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็มาให้การสนับสนุน เพราะเป็นโครงการสร้างคน สร้างบุคลากรในอนาคต

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้

กิจกรรมที่มัสยิดดำเนินการแล้วสามารถนำไปสู่สังคมสันติภาพได้ ผมมองว่ากิจกรรมพูดคุยหลัง ละหมาดวันศุกร์ วันศุกร์เป็นวันสำคัญที่สุดของชาวมุสลิม ทุกคนตั้งใจ หุ้มเท และเตรียมพร้อมที่จะมาทำความ ดีในวันศุกร์ และพร้อมที่จะรับฟังข้อมูล องค์ความรู้ใหม่ ๆ และการหาทางออกร่วมกัน การพูดคุยหลังละหมาด วันศุกร์ และพร้อมที่จะรับฟังข้อมูล องค์ความรู้ใหม่ ๆ และการหาทางออกร่วมกัน การพูดคุยหลังละหมาดวัน ศุกร์เป็นบรรยากาศที่ดีมาก ๆ ทุกคนพร้อมที่จะเจอหน้ากัน พร้อมที่จะพูดคุย พร้อมที่จะรับฟังพร้อมที่จะ แลกเปลี่ยนข้อมูล ถ้าทุกคนพร้อมสันติภาพก็จะเกิดแน่นอน ไม่ต้องคุยนานมาก 30 นาทีหรือครึ่งชั่วโมง ได้ เยอะแล้ว คุยกันสั้น ๆ แต่คุยกันทุกสัปดาห์ ปีหนึ่งเรามีโอกาสคุยในมัสยิดหลังละหมาดวันศุกร์จำนวน 48 ครั้ง ถ้าพูดถึงวิธีการสร้างสังคมสันติภาพสัปดาห์ละ 1 ครั้ง เราจะได้ปีละ 48 วิธี ผมว่ามหาศาลนะ

กิจกรรมที่สร้างสังคมสันติภาพกิจกรรมต่อไปที่ผมว่าเป็นไปได้ คือ กิจกรรมการแก้แค้น หรือ เปิดโปง
ขอร่วมกันที่มีสยิด ในเดือนรอมฎอนนั้นพวกเราทุกคนอยากจะทำหน้าที่ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยเฉพาะ
ในเดือนรอมฎอนจะมีผลบุญที่พิเศษ หลาย ๆ คนก็ต้องการเลี้ยงอาหารคนที่ถือศีลอด มัสยิดจึงเป็นสถานที่เปิด
โปงข้อที่ตีที่สุดสลับกันเป็นเจ้าภาพ ทุกคนก็จะอับบุญทุกคนจะรักกันสันติภาพก็จะเกิดขึ้น

กิจกรรมต่อไปคือ กิจกรรมการจัดการชะกาด หรือการแบ่งชะกาด ชะกาดถือว่าเป็นสวัสดิการ คนรวย
ต้องช่วยเหลือคนจน เพื่อให้คนจนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น คนให้ ก็มีความสุข คนรับก็มีความสุข เมื่อ
ทุกคนมีความสุข สังคมแห่งนั้นก็จะสันติภาพแน่นอน

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้าง สังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

สามจังหวัดบ้านเรามีมัสยิดมากที่สุดในประเทศไทยบุคคลที่มีบทบาทหรือเข้ามาเป็นผู้บริหารมัสยิด ก็
คือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ดังนั้นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ต้องช่วยกันคิด ช่วยกันหา
มาตรการ เพื่อให้เกิดสังคมสันติภาพ คนที่จะมาเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องเป็นคนที่ดีทน
หนักแน่น และกล้าตัดสินใจ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องช่วยกันสร้างสันติภาพโดยการศึกษาหา
ความรู้ข้อมูลเกี่ยวกับสันติภาพ โดยการศึกษาในหลักคำสอนของศาสนา คือ อัลกรุอ่าน ต้องศึกษาว่าอัลกรุอ่าน
ได้อธิบายได้พูดถึงสันติภาพอย่างไร ศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวกับการสร้างสันติภาพในภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก
ถ่ายทอด มาบอกกล่าวกับประชาชนในชุมชน

บางชุมชนมีวิทยุชุมชน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสามารถใช้เวลาของวิทยุชุมชน มาถ่ายทอด
ความรู้เกี่ยวกับสันติภาพ หรือวิธีการสร้างสังคมสันติภาพคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นคนพูดเอง ไม่
เปลี่ยนให้คนอื่นมาพูด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดพูดอะไรแล้วประชาชนฟัง

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของสังคมสันติภาพต้องมีลักษณะที่เป็นไปได้ ไม่ใช่นามธรรมอย่างเดียว เป็นรูปธรรมมองเห็น
ภาพได้ รูปแบบของสังคมสันติภาพในจังหวัดของผม คือ การมาพูดคุยเรื่องต่าง ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้น สังคม
สันติภาพต้องมีรูปแบบที่ได้รับการยอมรับจากทุก ๆ ฝ่ายรูปแบบนั้นก็ถือว่า การบันทึก ทำกิจกรรมอะไรก็
แล้วแต่ต้องมีการบันทึกทุกครั้ง เป็นลายลักษณ์อักษรต้องการระดมและผนึกความคิดเห็นของประชาชนใน
ชุมชนให้เป็นความคิดเห็นที่ตรงกัน เข้าใจกัน ต้องทำให้เป็นหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งความคิด คือ ความคิดที่เห็นพ้อง
กัน และสามารถทำงานกันได้ เมื่อความคิดเห็นนั้นได้ดำเนินการจนประสบความสำเร็จแล้ว ก็คิดใหม่ต่อ คิดไปเรื่อย
และทำไปเรื่อย ๆ พอพูดถึงตรงนี้แล้ว ผมขอเสนอรูปแบบของการสร้างสังคมสันติภาพในรูปแบบของหนึ่ง
มัสยิดหนึ่งผลงาน (one mosque one product) ซึ่งผมมองว่าผลงานในที่นี้ไม่ใช่สิ่งของ หรือ
สิ่งประดิษฐ์อย่างเดียวน่าจะเป็นอุดมคติ จิตวิญญาณ หรือจิตสาธารณะก็ได้ อยากให้มัสยิดลองคิดใหม่ สร้าง
ผลงานใหม่ เมื่อมีผลผลิต หรือผลงานแล้ว ทุกคนก็จะทุ่มเทในเรื่องนั้นไม่มีเวลาที่จะมาแบ่งแย่งกัน ทุกคนต่าง
ทำงาน

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอะไรบ้าง

ปัญหาย่อมมีเสมอ ทุกองค์กรทุกหน่วยงานก็มีปัญหา การสร้างสังคมสันติภาพไม่เกิดขึ้นก็มีปัญหา อย่างแรกเลยนะ คือว่า การแก้ไขที่ แก้ไม่ถูกจุด บางที่ไม่รู้จะแก้ยังไง การแก้ไขก็แก้ไม่ถูกจุดก็มีสาเหตุมาจากว่า ไม่รู้ว่าปัญหามันอยู่ตรงไหน ประการต่อมาคือ การไม่ได้รับความร่วมมือ หรือประชาชนไม่ให้ความร่วมมือ สังคมสันติภาพเป็นเรื่องใหญ่ ทำคนเดียวไม่ได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากประชาชนและทุก ๆ ฝ่าย

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะนั้น ผมว่ามีมากมาย ถามว่าผู้นำให้ความสำคัญหรือไม่ การประชุมแต่ละครั้งในสาม จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้เข้าร่วมประชุมได้นำเสนอข้อเสนอแนะมากมายแต่เสียดาย ข้อเสนอแนะเหล่านั้น ไม่ได้ได้รับความสนใจ พุดง่าย ๆ ไม่เอาไปแก้ไข เอาอย่างนั้นนะ ผมขอเสนอแนะว่า ขอให้ทุกคนให้ความเคารพซึ่ง กันและกัน ให้เกียรติกัน เคารพในสิทธิของคนอื่น สันติภาพเกิดขึ้นแน่นอน ดำรงชีวิตในสังคมต้องยึดหลัก ปฏิบัติตามกฎของศาสนาอย่างเคร่งครัดสังคมก็จะกลายเป็นสังคมที่ดีมีความสุขนั่นเอง ทุกวันนี้เราทอดทิ้ง หลักการศาสนา ไม่สนใจหลักการของศาสนาว่าผิดหลักของศาสนา คนก็ยังปฏิบัติ เรามีกฎหมายบ้านเมือง แต่กฎหมายในบ้านเรา หย่อนยานมาก ใครทำอะไรที่ผิดกฎหมาย ก็ไม่มีการลงโทษ เจ้าหน้าที่รับสินบน ทำเป็น ปิดหูปิดตา มองไม่เห็น และสังคมจะสันติภาพได้อย่างไร อีกประเด็นหนึ่งผมเสนอแนะว่า แต่ละโรงเรียน แต่ละ พื้นที่ ควรปลูกฝังเรื่องความสามัคคี เรื่องสันติภาพ และเรื่องการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความเป็นพหุวัฒนธรรม สิ่งสุดท้าย ผมว่าทุกหน่วยงานที่ปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้องทำงานอย่างบูรณาการไม่ใช่ ต่างฝ่ายต่างทำ ลงบูรณาการน้อย ช่วยงบประมาณงบประมาณและบุคลากรด้วย

15. สัมภาษณ์ : รองศาสตราจารย์ ดร. ชูกรี สาแม ตำแหน่ง คณบดีคณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ผมคิดว่ามัสยิดพัฒนาการที่ดีขึ้น ถ้าเทียบกับ สามสิบปี ยี่สิบปี สิบปีที่ผ่านมามีวันนี้ ในเรื่องของ บทบาทของมัสยิดในการสร้างสันติภาพในชุมชน แต่ถามว่า ควรจะมากกว่านี้ไหม อีกไกลเลยเป้าหมายที่มัสยิด ต้องทำ วันนี้ที่มัสยิดส่วนใหญ่ในพื้นที่ ก็ยังเป็นเรื่องที่ตัดขาด ระหว่างกิจกรรมในการสร้างอุมมะฮ์ สำหรับ สถานการณ์ปัจจุบันยังห่างอยู่ มัสยิดส่วนใหญ่จะทำหน้าที่ในเรื่องของการนำละหมาดเป็นหลักรวมถึงกรรมการ มัสยิดทำหน้าที่ในเรื่องของการแต่งงานเป็นหลัก แล้วก็บางมัสยิดจะมีคณะกรรมการในเรื่องดูแลโรงเรียนตาดี กา บางที่ไม่ใช่ บางที่ตาดีกาชุดหนึ่ง มัสยิดชุดหนึ่ง ชุดของตาดีกาจะคุยเรื่องมัสยิดก็ไม่ได้ ชุดมัสยิดคุยได้ บางส่วนที่คุยได้ จะแยกชัดเจนก็ยังมีอยู่บางพื้นที่ในชุมชน และอีกบทบาทหนึ่งที่เด่นมัสยิดของเราก็คือเป็นที่ ที่สุดท้ายไปไหนไม่ได้ ฟังพาใครไม่ได้ปัญหาในหมู่บ้าน หลายๆ ที่ก็กลับมาয়มัสยิด เช่น ชัดแย้ง คนทะเลาะตีกัน บางที่ก็ใช้ผู้ใหญ่บ้าน แต่บางที่ก็ยังใช้อีมาม เพราะความขัดแย้งในครอบครัว นี่เป็นบทบาทมัสยิดที่ทำอยู่ ที่ เหลือหลังจากนั้นไม่ค่อยเห็น ยกตัวอย่างมัสยิดกลางสายบุรีเขาจะมีโรงเรียนประถมของเขาเอง เริ่มชัดแล้ว ถ้า เราไปศึกษาลักษณะโรงเรียนในสามจังหวัดจะมีที่เดียวในสามจังหวัดเป็นของมัสยิด แต่ถ้านอกพื้นที่ในสาม จังหวัดก็มีที่หนึ่งคือ มัสยิดบ้านเหนือ อยู่จังหวัดสงขลา โดยใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลาง ซึ่งบ้านเรายังทำไม่ได้ โรงเรียนอนุบาลบริหารโดยกรรมการมัสยิด กรรมการมัสยิดสายบุรีที่เราได้เห็นคนที่แต่งตั้งคนที่คิด ถ้าบ้านเป็น หมู่บ้านอื่นนะชาวบ้านจะเป็นคอเต็บ บิหลั่น อีมาม ทั้งๆ คนเหล่านี้ยังไม่เรียนหนังสือนะ แต่เป็น

คนดี คนเรียบร้อย ความรู้ก็มี อีหาม่าจะมีอีมานดีจะอยู่ในกรอบหลักศาสนา แต่ความรู้เขายังมีน้อย เขาจะสื่อสารให้กับมะมูมเขาก็คงนั่นแหละ แล้วกรรมกรก็จะไปเป็นชาวบ้านจริง ๆ แม้แต่ในชุมชนนั้น เติมนั่นในแต่ละหมู่บ้านจะมีคนที่มีความรู้เรียนจบหลายคนแล้ว จบปริญญาตรี มีครู มีอนามัย มีราชการ คนเหล่านี้ยังไม่ถึงเขาเป็นคณะกรรมการมัสยิดจากที่เราสังเกต แต่ของสายบุรีมันต่าง ตัวหลักของการขับเคลื่อนคือ ราชการเกษียณ คนที่มีประสบการณ์แล้วก็อีหาม่า อีหาม่าดีด้วย อีหาม่าก็มีความรู้ เป็นคนที่เปิดสามารถดึงคนเหล่านี้ได้เป็นลักษณะที่ทำได้ นี่แหละเป็นมัสยิดของบ้านเรา แต่เดี๋ยวนี้มีมัสยิดหลายๆ ที่ ที่ผมสังเกต ก็เริ่มปรับบทบาทเพิ่มในเรื่องการตื่นตัวการศึกษา ในเรื่องยาเสพติด ค่อนข้างมาก ถ้าเราสังเกตมัสยิดจะจับมือกับตาดีกาและ อ.บ.ต. โดยเฉพาะปีนี้จะมีการจัดค่ายเต็มเลย ถามว่าค่ายเยาวชนแบบนี้แหละมันมีไม่ถึงห้าปีหรอก ที่มีเยอะแบบนี้ปกติมันมีบางหมู่บ้านน้อยมาก ถ้าอีหาม่าสมัยก่อนคงไม่นึกถึงหรือเขาไม่ออกเขานึกไม่ถึง ในเรื่องของหลักสูตรเราจะเห็นมองหลักสูตรภายในค่าย ถามว่าจำเป็นต้องเรียนไหม ไม่จำเป็นต้องเรียนเพราะมันเรียนอยู่แล้ว แต่เดี๋ยวนี้เราเอาใส่ในค่ายพยายามจะปรับในค่ายจะใส่ในเรื่องอะไร เราไปใส่เรื่องที่เป็นปัจจุบัน ใส่ในเรื่องส่งเสริมเรียนต้องใส่ในเรื่องให้เด็กเราทันกับสถานการณ์ได้ และยังเพิ่มจริยธรรมในแง่เด็กอย่างน้อยเด็กก็จะได้ละหมาดห้าเวลาด้วยกัน นี่คือหลายมัสยิดทำ แล้วมัสยิดจะทำคนเดียวไม่ได้ เพราะมัสยิดต้องมีเงินแหล่งงบประมาณต้องสนับสนุนจาก อ.บ.ต. มัสยิดไหนที่ใกล้ชิด อบต. จะสามารถจัดโครงการได้ง่ายขึ้น ถามว่าอีหาม่าหลายคนที่คุณเขาก็เห็นปัญหานั้น ทุกคนก็เห็นปัญหานั้น มีใครไม่เห็นปัญหา แต่ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไร แก้ปัญหาอย่างไร แต่อย่างน้อยเขาก็มีความพยายามที่จะเห็นเรื่องพวกเขามาเป็นเรื่องของมัสยิด

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในเรื่องที่ผ่านนะครับ หนึ่งในก็คือการนำละหมาด สอนศาสนาบ้างนะ บางทีเรื่องมัสยิดก็เรื่องตาดีกา บางทีเรื่องมัสยิดก็เรื่องค่าย เรื่องของการแต่งงานความเป็นอยู่ สมมุติ อย่างน้อยการที่มัสยิดปัจจุบันวันนี้ มันยังเป็นชุมชนคงสภาพเป็นชุมชนคงสภาพหมู่บ้านได้ โดยหลักของมัสยิดที่ไหนที่มัสยิดแข็งแรงชุมชนก็จะแข็งแรงไปด้วย คู่มัสยิดเป็นหลัก ถ้าที่ไหนมัสยิดสะอาด สะอาด ดูข้างนอก แสดงว่าในชุมชนนี้ต้องมีผู้นำที่ดี เวลาเราไปดูง่าย ๆ นะ เราสามารถสรุปได้ว่าชุมชนนี้มันต้องมีอะไรที่ดี ๆ มัสยิดร่วมมือ หินกองเต็มหน้ามัสยิด แล้วก็ไม่ใช่สร้างนะ ถูกทั้งนะ มีคนละหมาดอยู่ครึ่งแถว แม้แต่วันนี้บทบาทที่จะดำรงซึ่งสันติภาพ ยังมีมัสยิดสูงมาก ถ้าไม่มีมัสยิดคงหนักนะ ถ้าเรามองดูว่าขนาดมัสยิดยังเป็นแบบนี้เลย มัสยิดฟังก์ชันแบบหนึ่ง ฟังก์ชันระดับนี้ก็ยิ่งช่วยเรื่องสังคมสันติภาพ อย่างน้อยยึดเหนี่ยวจิตใจเป็นที่พบปะ คอยที่มัสยิด มันก็ยังมีหวัง ยิ่งสังคมยังมีปัญหาเดี๋ยวนี้ ทำให้คนเรายังเข้ามัสยิดมากขึ้น สังคมบ้านเราเป็นแบบนี้แหละยังมีปัญหาก็ได้นึกถึงมัสยิด ถ้าไม่มีปัญหาก็กลับมาอยู่แบบเดิมต่อ แต่ถ้าวันนี้ทิศทางดีขึ้นแนวโน้ม วิถีชุมชนแบบเรามองว่ามันน่าจะเร็วกว่านี้ ต้องมากกว่านี้ เร็วกว่านี้ องค์ประกอบของกรรมการมัสยิดคงไม่เป็นแบบนี้ คณะกรรมการมัสยิดมีบทบาทที่สูงกว่าจะทำอะไรก็ได้ เงินก็มี เมื่อเราจะเปรียบเทียบกับคณะกรรมการมัสยิดของมาเลเซีย ซึ่งจะแตกต่างมาก เพราะว่าของมาเลเซียเวลาจะจัดเลี้ยงน้ำชาจะต้องให้รัฐบาลต้องเซ็นอนุญาตก่อน แต่ของเราไม่ต้องสามารถจัดได้เลย แล้วก็ดะวะห์จะไปนอนมัสยิดก็ไปขออนุญาตก่อน ต้องแจ้งให้คณะกรรมการมัสยิดทราบก่อน เพราะว่าระบบของเขาแข็งแรง ถ้าใช้กับเราเรียบร้อยเลย มีที่ไหนไม่ประท้วง บางมัสยิดยังมีบทบาททางการเมือง ทางผู้นำมัสยิดยังมีบทบาททางการเมืองที่สูงมาก อย่างน้อยกลุ่มเสียงอีหาม่า 20 เปอร์เซ็นต์ในหมู่บ้านอยู่ที่อีหาม่า การเมืองในชุมชนก็ไปหาอีหาม่าเพื่อขออีหาม่าหาเสียง 10 เปอร์เซ็นต์คงได้ เป็นคนที่สนับสนุนทางการเมืองอันเป็นอุดมคติอีหาม่าก็เป็นคน เรื่องนี้ละ สมมุติอาจารย์ได้เป็นผู้ใหญ่ซะ ได้ชนะได้ก็ได้ถูกเป็นผู้ช่วย มันมีการแลกเปลี่ยนทางการเมือง ระบบนี้จะดีมาก อันนี้เป็นตัวที่ทรงหนึ่งในเรื่องการกรองอันนี้บทบาทมัสยิดของบ้านเหนือ เมื่อสิบปี

ที่แล้ว บ้านเหนือตอนที่ยังไม่เริ่มเลยนะ บ้านเหนือเมื่อก่อน อาจารย์วิสุทธิ์โดนการเมืองตีหนักเลย แล้วก็ด้วยความตั้งใจจริงของอาจารย์วิสุทธิ์เขาพยายามทำ จึงทำให้วันนี้เป็นตัวที่กำหนดการเมืองในพื้นที่ คือมีการกำหนดกติกาแบบนี้ แต่ใหม่เข้าสามารถฟันธงว่าคนนี้ๆ เป็นคนที่กำหนดกติกามากกว่า จะเลือกใครก็อยู่ชาวบ้าน ระดับเขาก็เป็นพลวัตไปเรื่อยๆ ไม่อะไรนิ่งเลย ทุกอย่างต้องปรับตลอด บ้านสร้างพร้อมกันกับหมู่บ้านกำปง เป็นโครงการรับสภาพสองพื้นที่ที่มา แต่ว่าบ้านเหนือเขาจะไปเร็วกว่า ที่บ้านผมก็ติดอยู่นะ ก็ได้ทุน สสม. สมัยจุฬาคนปัจจุบันยังเป็นประธานคณะกรรมการอิสลามอยู่ ก็จะมีมัสยิดนั้นเป็นตัวขับเคลื่อนต่อยอดทำไปเรื่อยๆ

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

กรรมการมัสยิดเป็นหัวใจ มัสยิดมันต้องเป็นหัวใจอยู่แล้ว แม้แต่ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ก็ควรอยู่ในคณะกรรมการมัสยิดอยู่ ถ้ากฎหมายไม่มีการบังคับนะ กระผมไม่เห็นด้วยกับคณะกรรมการหมู่บ้าน เพราะว่าคณะกรรมการหมู่บ้านจะให้ผู้ใหญ่บ้านเป็นหลัก แต่ที่จริงๆ ชุมชนมุสลิมควรจะอยู่ที่นี้เพราะอันนี้นั้นมีอิหม่ามมากกว่า แล้วผู้ใหญ่ก็ควรอยู่ได้อิหม่ามก็ควรเป็นอย่างนั้น แต่นี่ไม่ใช่อิหม่ามที่ต้องอยู่ได้ผู้ใหญ่บ้าน เป็นประชาชนของผู้ใหญ่ แต่พี่น้องพวกอิหม่ามก็ไม่ยอม ก็เป็นสองพวกอยู่ในหมู่บ้าน แต่พอสองหัวในหมู่บ้าน แต่เดี๋ยวนั้น ไม่ใช่สองหัวมี อบต. ด้วยสองสี่หัว แล้วก็อีกหัวหนึ่งคือผู้ใหญ่สอบต. ผู้ใหญ่สอบต.ก็มีเสียง สามสิบถึงสี่สิบเสียงในหมู่บ้าน เสียงเขา 30 หรือ 40% ในหมู่บ้าน มันก็เลยเป็นหลายหัวในหมู่บ้าน หัวหลักก็คือ ผู้ใหญ่ รองลงมาอิหม่าม ผู้ใหญ่ก็มีผู้ช่วย ผรส อบต. ก็มีสองคน หลายๆ บอกว่าขี่ปัญหาเวียนไป โต๊ะอิหม่ามก็ขี่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ใหญ่ก็ขี่ อบต. อบต.ก็ขี่โต๊ะอิหม่าม ปัญหามันก็อยู่ตรงกลาง มันแบบนั้นแหละ กรรมการมัสยิดคุยว่า ถ้ากรรมการมัสยิดได้คนมีความรู้ที่จะทำงานเพื่อชุมชนจริงๆ นี่แหละเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐเลยที่สร้างสันติภาพ แต่การเลือกคณะกรรมการมัสยิดที่สำคัญจะไปบังคับเขาก็ไม่ได้ กรรมการมัสยิดมันขึ้นที่อิหม่ามไง ชอบใครก็เอาคนนั้นแหละ โดยนิสสัยคนสามจังหวัดชอบคนที่เงียบ ชอบคนที่ส่งได้ โครงสร้างสามโครงสร้างที่ผมสังเกตอยู่นะ หลายๆ หมู่บ้านที่ผมเจอนะ โครงสร้างผู้ใหญ่บ้านกับโต๊ะอิหม่าม ความคิดบางอย่างเหมือนกัน ผู้ใหญ่บ้านนะ เวลาจะตั้งผู้ช่วยนะ เขาจัดตั้งคนที่ส่งได้นะ คนที่ส่งยากเขาไม่เอาหรือ มีหรือเปล่าผู้ใหญ่บ้านคนเอาที่ฉลาดกว่าเขาเป็นผู้ช่วย น้อยมากที่มี ต้องเป็นผู้ใหญ่ที่ดี ตั้งคนอย่างนั้นได้ อิหม่ามก็เหมือนกัน อิหม่ามจะไม่ตั้งคนที่เด่นกว่าตัวเองมาเป็นกรรมการ ที่สังเกตนะ แต่บางพื้นที่ก็ดินะ ส่วนใหญ่เขาจัดตั้งคนที่มาละหมาดอยู่แถวแรกอยู่แล้ว ส่วนใหญ่คนเหล่านี้จะเป็นคณะกรรมการมัสยิด เป็นคนเรียบร้อย เป็นคนไม่พูดเป็นคนไม่เคยคิดออก เขาเป็นคนเรียบร้อย ในขนาดที่คนที่มาละหมาดที่แถวด้านหลังมีความคิดดีๆ ไม่ถูกดึงมาเป็นคณะกรรมการมัสยิด คนเหล่านี้ก็เริ่มห่างไป ห่างไป วิธีการถ้าเราดึงคนข้างนอกเข้ามา คนเหล่านี้จะมาเป็นแถวหนึ่งเวลาละหมาดเยิ้มเลย เขามาทั้งโอเคเลย ความรู้ดีๆ รักชุมชน ถ้าได้คนเหล่านี้ เช่น ยกตัวอย่างในหมู่บ้านเดียวมีผู้อำนวยการโรงเรียนทั้งที่มีอยู่ปัจจุบัน มีครูหมู่บ้านทุกหมู่บ้านราชการมีทั่วทุกหมู่บ้านแล้ว ก็มีที่หมู่บ้านละ ที่มีคณะกรรมการมัสยิดเป็นราชการละ มันก็สองด้าน คณะราชการบางคนก็โอเค คิดไม่เป็น ถ้าสมมุติว่าดีขึ้นมาได้นะ คงสวยนะ วิธีคิดของคณะกรรมการมัสยิดจะได้วิธีคิดที่แปลกๆ ใหม่ขึ้น ฟังก์ชันของคณะกรรมการมัสยิดมันก็จะระดับหนึ่งจะได้อย่างน้อยมีการชูรออยู่บ้าง แต่ว่าไม่บ่อยก็ควรจะทำเอาประเด็นที่ไม่ใช่ ส่วนใหญ่คณะกรรมการมัสยิดจะคุยเรื่อง การต่อเติมมัสยิด ที่ได้สังเกตมา เรื่องอื่นไม่มีการคุยนะ ถ้าเรื่องปัญหาในหมู่บ้าน เด็กนี้เป็นอย่างนี้ แล้วก็เรื่องอาชีวะแต่บางมัสยิดเรื่องอาชีวะพูดไม่ได้ ยังมีอีกปัจจุบันนี้ จะคุยเรื่องในโลกไม่ได้ จากที่ผมได้ซักถามโต๊ะอิหม่ามว่า ถ้าเราจะคุยเรื่องอาชีวะหรือเรื่องโลก โต๊ะอิหม่ามบอกว่าคุยไม่ได้ในมัสยิด ต้องคุยเรื่องศาสนาอย่างเดียว บางชุมชนส่วนใหญ่ปัจจุบันนี้ ยังมีมากอยู่นะ ถ้าจะพูดเรื่องอาชีวะ

หรือสถานการณ์ของโลกต้องไปคุยนอกสถานที่ที่มียศได้ เขายังไปไม่ถึงจุดนั้นเลย ผมคิดว่าสักวันหนึ่งคงจะไปถึง ถ้าคนทำงานเรื่องชาวบ้านแบบเราต้องไหวเรื่องแบบนี้ กำปงนี้แบบนี้ เราต้องปรับตามแบบพื้นที่เขาไป ถ้าไม่เราจะทำงานกับชุมชนไม่ได้

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

คนอยู่แล้วมีความสุข การอยู่อย่างมีความสุขในหมู่บ้านในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมดี มีความขัดแย้งน้อย คนมีอาชีพ มีระบบสวัสดิการชุมชนที่ดี และเรื่องการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน คนมีสุขภาพดี มีอนาคต มีความหวัง ลูกหลานอยู่อย่างมีความสุขนี้เป็นสังคมสันติภาพ อันนี้ที่กระผมอยากจะเห็น เป้าอยู่ตรงนี้แหละ

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

เขามองได้สองภาพระดับ คือ ระดับชุมชน กับ ระดับสามจังหวัดมันคนละแบบ จริงๆ ภาพรวมผมไม่อยากจะมองนะ ระดับหมู่บ้านจะเห็นว่ามันจะเป็นใหญ่ที่สุด คือ ความขัดแย้งเป็นเรื่องใหญ่เลย ผมเคยเถียงอาจารย์ internal conflict มันเป็นเรื่องใหญ่ หมู่บ้านไหนบ้างที่ไม่มี internal conflict มีหมู่บ้านไหนบ้างคนสามคนกินกาแฟ อาจารย์ลองบอกมาดิ มีบ้างไหมที่มีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อีหม่าม อบต. มานั่งคุยโต๊ะเดียวกันคุยเรื่องชุมชนของตนเองไหม มันหายาก ผมไม่เคยเจอ แต่อย่างเก่งก็ได้คุยหนึ่ง กำนันอีหม่าม ผู้ใหญ่ อีหม่าม หรือ อบต. หรือนายกคนนี้ มานั่งคุยกินน้ำชาไม่ได้ละ ทะเลาะกันหลายเรื่องที่เกิดขึ้นในบ้านเรา โยงไปโยงมา สมมุติว่า อาจารย์ กับผมแข่งผู้ใหญ่ด้วยกัน อาจารย์ชนะอาจารย์ มี อส มีตำรวจ มีทหาร ที่อยู่ใกล้อาจารย์นะ ติดต่อสะดวก ในขณะที่ผมแพ้ผมก็ไม่ไหวใจอาจารย์ อาจารย์ก็ไม่ไหวใจผม ถ้าฉันผมก็ไปหาพวกเหมือนกัน แล้วพวกผมคือใครละ ผมก็ต้องไปหาคนที่ถือปืนที่มองไม่เห็นในหมู่บ้าน ก็ต้องไปอาศัยคนในสังกัดหรือเปล่าหลายหมู่บ้านนะ ผู้ใหญ่บ้านถ้าไม่สนิทกับคนใน ผู้ใหญ่ก็ต้องอาศัยบารมีข้าราชการ ผู้ใหญ่บ้านต้องมี อส. ผู้ใหญ่บ้านต้องมีทหาร ฝ่ายคนที่แพ้ก็ต้องไปหาพวก ที่นี้การหาพวกเป็นเรื่องใหญ่ ที่นี้ถ้ามีโอกาส ยิ่งกันเอง แต่เขาใช้คนอื่นยิ่ง ใจ มีด้วยแบบนี้ที่กระผมได้ฟังมา แล้วก็คู่แข่งที่แพ้ก็ยืนยันว่าได้ว่าว่าเขาอย่างนี้เราไปเก็บแล้วไว้ไม่ได้แล้ว ที่มันเกิดจากเรื่องเล็กๆ ก็ไปสู่เรื่องใหญ่ๆ อันนี้เป็นเฉพาะในหมู่บ้านนะมันเป็นอย่างนี้อยู่เยอะ ประเด็นก็คือความขัดแย้งภายในชุมชน ความอิจฉาริษยา แล้วก็ไม่ส่งเสริมซึ่งกันและกันแล้วก็เราไม่มีผู้นำวิสัยทัศน์ระดับชุมชน

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เราต้องล้างใจคนเหล่านี้ให้ดีกว่า เราเปลี่ยนเขาไม่ได้เราต้องล้างใจเขาให้ได้ ล้างใจเล็กๆ ผมคิดว่าในใจลึกของพวกนี้เขาต้องมีจุดดีบ้าง ถึงแม้เขาจะกินถ้าเราไปสะกิดเขาดีๆ น่าจะดีขึ้นนะ ลึกๆ ของเขายังมีอยู่ ถ้าเราสามารถให้เขาได้อยู่กับเราได้สามารถมีประโยชน์มาก ผมได้เสนอสร้างพวกนี้ลดความขัดแย้ง แล้วก็มาพัฒนาหมู่บ้านแล้วก็ยอมรับว่าตัวเองด้อย ยอมรับตัวเองความสามารถยังไม่พอ คือว่าแค่เขายอมรับว่ามันไม่พอ ถือว่าการเติมเรื่องราวต่างๆ ถ้าจะดีที่สุดก็คือ บังคับให้เขาอยู่ร่วมกัน เราลองดูภาพในชุมชน เราลองให้ โต๊ะอีหม่าม ผู้ใหญ่บ้าน อบต. กำนัน ไปอยู่ที่ไหนก็ได้สักอาทิตย์หนึ่งคุยกับเรื่องบ้านตนเอง ให้เขาคุยเรื่องบ้านเขาอย่างเดียว ลองดูสักอาทิตย์หนึ่งสิ เขาก็ใส่กระบวนการ ประเด็นก็คือ บ้านของเรา ไม่ต้องเรื่องอื่นหรอก อันเกิดขึ้นโรงเรียนของผู้นำ จากโรงเรียนผู้นำจะไม่ใช้ กลุ่มผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มโต๊ะอีหม่าม แบบนี้ไม่เอา บังคับเลย ผู้ว่าจับให้นายอำเภอ ปลัดอำเภอ ปลัดตำบลบังคับเลยหมู่บ้านต้องไป ไม่ไปไม่ได้ปลดเลย ต้องใช้แบบนี้ อย่าง

น้อย 10% ต้องเปลี่ยน อันนี้เป็นวิธีแบบเผด็จการหน่อยแต่ต้องทำ ถ้าไม่ทำก็อยู่แบบนี้แหละ จะไม่มีวันสิ้นสุด เขาควรร่างหลักสูตรขึ้นมาเลย เอาแบบมหาจำลองเลย ให้เขาไปลำบากด้วยกัน เขาไปลำบาก ไปหุงข้าวด้วยกัน เล่นเกมส์เหมือนเล่นกับเด็กๆเลยเป็นโรงเรียนผู้นำเลย ฝึกเพื่อจะไปพัฒนาหมู่บ้านตัวเองไง แนวนี้เคยไปเสนอที่ กระทรวงมหาดไทยเขาก็เห็นชอบ แต่ไม่มีใครจะทำ มันก็เป็นเครื่องมือที่ทำให้เกิดสันติภาพได้

16. สัมภาษณ์ : รองศาสตราจารย์อับดุลละ อับรู ตำแหน่ง อาจารย์ประจำ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และ คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ปัจจุบันนี้มัสยิดบ้านเราก่อนข้าง Action เพราะได้รับการกระตุ้น มีหน่วยงานภาครัฐเข้ามาสนับสนุนมีหลายหน่วยงาน เช่น วัฒนธรรมจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด เรื่อยๆ ก็มาระดับอำเภอ เช่น มีการประกวดมัสยิดต้นแบบ มัสยิดสุภาพะ เมื่อได้รับการกระตุ้นหรือสนับสนุนมัสยิดก็สามารถเดินต่อไปได้ จนกระทั่งได้รับรางวัลส่วนใหญ่แล้ว ถ้ามัสยิดไหนได้รับรางวัล มัสยิดนั้นได้รับรางวัลตลอด แต่ก็มีบ้างนะ บางครั้งคณะกรรมการให้มัสยิดอื่นบ้าง นี่เป็นการปรองดองขึ้นต้นนะ

มัสยิดบางมัสยิดมีกิจกรรมเด่นมากและบางมัสยิดแทบจะไม่มีกิจกรรมเลย ผมขอให้อาจารย์ให้ข้อมูลมัสยิดที่มีกิจกรรมนะ เช่น การสอนศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ การเปิดสอนโรงเรียนตาดีกา บางมัสยิดมีวิทยุชุมชน แต่ส่วนใหญ่แล้วเป็นมัสยิดระดับจังหวัด หรือระดับอำเภอ มัสยิดในหมู่บ้านยังไม่มีบางมัสยิดมีเว็บไซต์ของตนเอง แต่อย่างน้อยมากอยู่ถ้าหลาย ๆ มัสยิดสามารถทำได้ ถือว่าสุดยอดแล้ว

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

สันติภาพมันมีในตัวของมันอยู่แล้ว ยิ่งองค์กรมัสยิดเป็นองค์กรศาสนา เป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ ทุกคนมาทำความดีสันติภาพเกิดขึ้นแน่นอน มัสยิดต้องเป็นมัสยิดที่ใคร ๆ ก็ต้องการมา อาจารย์ครับ เรื่องบางเรื่องจบวันที่มีมัสยิด มัสยิดสามารถแก้ปัญหาได้ ไม่ต้องไปพึ่งข้างนอกหรอก ฉะนั้นผมว่ามัสยิดมีกิจกรรมที่ทำให้เกิดสังคมสันติภาพมากๆ เมื่อมีการประชุมที่มีมัสยิดมีใครบ้าง จะพูดจาหยาบคาย ทำท่าย หรือวางอำนาจ ทุกคนต่างก็มีสมาธิกับการประชุม นำเสนอแต่สิ่งดี ๆ ไม่มีใครพูดเรื่องไม่ดี

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

เรามีอิหม่ามเป็นผู้บริหารสูงสุดของมัสยิด โดยปกติแล้วอิหม่ามเป็นคนที่ประชาชนให้ความยอมรับเคารพ ทุกคนพร้อมที่จะปฏิบัติตาม ถ้าอิหม่ามรู้จักใช้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้เป็นประโยชน์แล้วก็เป็นพลังมหาศาล เพราะว่าคณะกรรมการทุกคนเข้ามาทำหน้าที่ด้วยความเต็มใจ สมัยใจ ไม่ได้หวังผลประโยชน์ มีเป้าหมายเพื่อศาสนา ต้องการให้ทุกคนเป็นคนดี เมื่อทุกคนเป็นคนดี ปัญหาที่ไม่มี สันติภาพก็เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องคิดต้องทำโครงการ

กิจกรรม ที่เป็นประโยชน์ และมุ่งเป้าหมายที่จะให้คนในชุมชนเป็นคนดี มีจิตสำนึกสาธารณะ นี่คือนหนทางที่จะนำไปสู่สันติภาพ และเป็นสันติภาพที่ยั่งยืนด้วย

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของสังคมสันติภาพ เราต้องสร้างความเท่าเทียมกันในชุมชนของเราให้เกิดขึ้นให้ได้ ปัจจุบันนี้ความไม่เท่าเทียมกันในชุมชนเป็นเรื่องใหญ่ๆ ที่ทะเลาะ ๆ กัน ระหองระแหงกันก็เพราะความไม่เท่าเทียมกันนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม ผมเสนอว่ารูปแบบง่าย ๆ คือ นำความเสมอภาค ความเท่าเทียมก่อน ต่อมาคือ อย่าพยายามหรือเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนสร้างองค์กรให้มากเกินไป เพราะการสร้างองค์กรมาก ๆ นำไปสู่ความแตกแยกได้ ทุกคนอยากให้องค์กรของตัวเองอยู่รอด ก็จะต้องทำทุกวิธี ก็กลายเป็นความขัดแย้ง สันติภาพก็จะหายไป

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ปัญหาที่สังคมหรือในชุมชนไม่มีความสันติภาพ คือเกิดจากความไม่ยุติธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชน ประชาชนไม่ได้รับความเป็นธรรม ในเรื่องของศาสนาก็มีความขัดแย้งศาสนาเดียวกันนะ ไม่ใช่คนละศาสนานะ โดยเฉพาะความขัดแย้งในวิธีปฏิบัติ กลุ่มนั้นว่า กลุ่มนั้นทำไม่ถูกต้อง กลุ่มนั้นไม่ได้ปฏิบัติตามศาสนาไม่ได้ปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านศาสดา กลายเป็นเรื่องใหญ่เลย ถึงขนาดไม่ไปมาหาสู่เลยก็มี ปัญหายังมีอีกมากมาย

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมขอเสนอแนะระดับบุคคลก่อน ทุกคนต้องปรับทัศนคติหรือลดทิฐิ ต่างคนต่างก็มีทิฐิ คิดว่าตัวเองเก่งตัวเองถูกฝ่ายเดียว อันนี้สำคัญมากที่เป็นปัญหาในสังคมก็เพราะอันนี้แหละ เราต้องยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น อย่าคิดว่าตัวเองสูงส่ง คนอื่นต่ำไปหมดนอกจากนั้นลดความอคติ พุดวิจารย์ไปเรื่อย ๆ ว่าคนนั้นไม่ดีคนนั้นเห็นแก่ตัวเอง

17. สัมภาษณ์ : นายมะฮะซัน มะซูยี ตำแหน่ง นายกสมาคมอิสลามจังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ถ้าพูดถึงคำว่ามัสยิดนะ ไม่ใช่คณะกรรมการของมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีบทบาทข้อที่หนึ่ง มัสยิดสร้างบารมีไม่หยุดยั้งดีขึ้นมากขึ้น สร้างบารมีปรับปรุงตกแต่งเสริมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ดีขึ้น สองเปิดโอกาสเป็นศูนย์รวมของชุมชนดีขึ้น ส่วนของชุมชน เมื่อก่อนก็แค่คณะกรรมการมัสยิด ทำอะไรก็แค่คณะกรรมการมัสยิด แต่ตอนนี้ก็เปิดกว้าง พูดถึงในส่วนใหญ่ไม่ใช่ทั้งหมด สาม เวลาจัดกิจกรรมในด้านศาสนา เช่น เชิญโต๊ะครูมาบรรยาย จัดกิจกรรมด้านศาสนา กิจกรรมการเล่นของโรงเรียนตา

ดีกาต่าง ๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตอนนี้อย่างดี เขาจัดที่มีสยิด จัดกิจกรรมใหญ่โต จัดใหญ่ๆ ไม่ใช่จัดในระดับหมู่บ้าน จัดในระดับตำบล ระดับอำเภอ ต่างกันในสมัยก่อน สมัยก่อนจัดในระดับหมู่บ้าน สี่ก็คือเปิดโอกาสให้สยิดมีส่วนร่วมมากขึ้น มัสยิดส่วนใหญ่ตอนนี้อย่างดีเปิดโอกาสให้สยิดมีส่วนร่วม ไม่ใช่ทำเฉพาะคณะกรรมการมัสยิด เปิดแสดงความคิดเห็นเด่นๆ เวลาจัดกิจกรรมเชิญสยิดมีส่วนร่วม ทำเมื่อมัสยิดจัดกิจกรรมครั้งนี้ ทางราชการให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี ให้ทั้งงบประมาณด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งของ อบต. ที่ดูแลท้องถิ่น เช่น อบต. บ้าง เทศบาลบ้าง แล้วก็จังหวัด แล้วก็ ศอ.บต. ก็ตอบสนองดีขึ้นมากขึ้น เพราะทางราชการให้ความสำคัญทางราชการในความสำเร็จในเรื่องกิจกรรม เพราะต้องการให้สังคมมีส่วนร่วม ให้สังคมปีกแผ่นมีสามัคคีมากขึ้น เพราะสถานการณ์เราตอนนี้ จะอยู่แบบเอกเทศไม่ได้แล้ว ต้องหันหน้าให้เกิดความสามัคคี ไม่เกิดความแตกแยก อะไรๆ ที่ดีก็จะตามมาสู่สันติภาพ

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ในประเด็นแรกผมมองว่า บทบาทของราชการมันดีมาก ส่วนใหญ่เขาจะเชิญคณะกรรมการมัสยิดไปร่วมเสวนา ไปร่วมสัมมนา ไม่ใช่เฉพาะโต๊ะอิหม่าม คอเต็บอย่างเดียวแล้ว จะเชิญหมด กรรมการมัสยิดจะเชิญหมด บางทีก็สับเปลี่ยนไป พอไปร่วมเสวนาไปประชุม ไปร่วมเสวนาทางราชการจัด คณะกรรมการมัสยิดนั้นไปร่วมเสวนาเขาจะได้รู้จักสามจังหวัด เขาจะได้รู้จักในที่ประชุมในที่เสวนา พอได้รู้จักกัน ก็ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นขึ้นมา พอได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นขึ้นมาแล้วบ้านเขาเราน่าจะทำแบบนั้น แบบนี้แหละบางคนก็ได้เสนอตัว อันนี้ผมจะไปร่วม มัสยิดของท่านได้มีความพร้อม มัสยิดของท่าน และคณะกรรมการของท่านน่าจะมีความเข้มแข็ง ให้มีการจัดทำประชุมสามจังหวัด ก็ได้จะได้เห็นจุดที่แก้ไขปัญหาของบ้านเราได้ บางคนก็ได้เสนอความคิดที่ดี แล้วเอาข้อคิดที่ดี ๆ นี้แหละมาแก้ปัญหาดังกล่าวก่อนจะมีเสวนาระดับจังหวัด มานักถึงย้อนหลัง 4 หรือ 5 ที่แล้วทางราชการมักจะเชิญโต๊ะอิหม่าม เดียวก็ กอ.รมน. ประชุมก็เรียกโต๊ะอิหม่าม นายอำเภอก็เรียกประชุมโต๊ะอิหม่าม ศอ.บต. ก็เรียกประชุมโต๊ะอิหม่าม แต่ปัจจุบันนี้กว้างขึ้นเชิญกระทั่งคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งเขามี 15 คน ทั้งอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น เขาเชิญหมด แต่จะเชิญห้าคน แต่มีการแลกเปลี่ยนสลับกัน ห้าคนนี้ต้องได้เข้าร่วมประชุมทุกคน เวลาทางราชการมีประชุมคณะกรรมการมัสยิดก็จะมี การแลกเปลี่ยนให้ได้ไปประชุมหมดเลย 15 คน โดยจะสลับคนไปประชุมคน พอไปประชุมเสวนาในสามจังหวัดแล้ว เขาก็จะได้แลกเปลี่ยนกัน จะได้รู้จักกัน พอได้รู้จักกัน น่าจะได้จัดกิจกรรมร่วมกันทั้ง ปัตตานีเขารู้จัก ยะลาเขารู้จัก และนราธิวาสเขารู้จัก น่าจะเชิญจะนำไปสู่สันติภาพได้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เพิ่มมากขึ้น

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

ณ วันนี้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีความเข้มแข็งมากขึ้น เพราะคณะกรรมการมัสยิดมีความเข้มแข็งมากขึ้น หลังจากทางราชการให้บทบาททางคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ทำให้คนในพื้นที่ ที่ไม่อยากจะคณะกรรมการมัสยิด ก็ได้เกิดอยากจะเป็นคณะกรรมการมัสยิดมากขึ้น เพราะทางราชการให้ความสำคัญใช้ไหม คนที่มีความรู้ก็อยากจะมีส่วนร่วมเขาเป็นคณะกรรมการ เมื่อก่อนนี้ โต๊ะอิหม่ามต้องเลือกหาแล้ว หาอีก แต่เดี๋ยวนี้พวกราชการที่เกษียณสนใจเข้ามาเป็นคณะกรรมการมัสยิด พอเข้ามาเป็นคณะกรรมการ

มัสยิดตรงนี้ คณะกรรมการมัสยิดเกิดความเข้มแข็งขึ้น เพราะคนเหล่านี้ มีความรู้ มีประสบการณ์ขึ้น ทำให้ มัสยิดการบริหารที่เข้มแข็งมากขึ้น มันก็จะเกิดความสันติภาพ เพราะคนที่ไปบริหารมันมีความรู้ คนมีความรู้ เมื่อก่อนจะหาคนที่มีความรู้ ไม่มี ไม่อยากจะไปเป็น ยิ่งปัจจุบันนี้มีค่าตอบแทน คณะกรรมการมัสยิดคนละ 500 บาท ไม่ดีกว่าอยู่เฉย ๆ ก็มีความสนใจที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการมัสยิดมากขึ้น เมื่อก่อนไม่มีค่าตอบแทนสัก บาท คนอยากเป็นเพราะราชการให้ความสำคัญ แต่ไม่ใช่ค่าตอบแทน 500 มันไม่ใช่มากหรอก สำหรับคนที่ สมัครใจที่จะเป็นคณะกรรมการมัสยิด

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบในลักษณะนี้รัฐต้องให้ความสำคัญกับมัสยิด และสร้างให้มีศักยภาพให้กับคณะกรรมการมัสยิด อับแรกก่อน สร้างคณะกรรมการมัสยิดให้เข้มแข็งจริง ๆ ให้ความรู้กับเขา ให้กระตุ้นขึ้น ให้มีความสนใจมากขึ้น เขามีความสนใจมากขึ้น ทำให้คณะกรรมการที่ได้รับความรู้ตรงนี้ ไปสร้างโมเดล ในชุมชน เพราะโมเดลตรงนี้ ทำไม่ได้ เพราะแต่ละชุมชนมีวิถีชีวิตไม่เหมือนกัน เพราะบางพื้นที่จะมีวงศ์ตระกูลที่แตกต่างกัน เฉพาะนั้นจะ สร้างโมเดลไม่ได้ ให้ชุมชนเป็นคนสร้างโมเดล เราจะเอาโมเดลเป็นต้นแบบ เพราะฉะนั้น โมเดลตรงนี้ นำจะ ไปสู่สันติภาพ ในเมื่อเราสร้าง รัฐสร้างองค์กรนั้น ให้เข้มแข็ง องค์กรนั้นมันก็จะเกิดโมเดล พุดง่าย ๆ โรงเรียน สอนศาสนาเอกชน แต่ตอนนี้ระดับผู้อำนวยการ ระดับปริญญาโทแล้ว เมื่อก่อนผู้อำนวยการโรงเรียนจบแค่ ป.4 แล้วจะไปสร้างโมเดลได้อย่างไร แต่ตอนนี้ คนที่จะเป็นผู้อำนวยการต้องมีความรู้ เพราะฉะนั้นพอมีคนมีความรู้เข้ามา มันก็จะมีความคิด

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีอะไรบ้าง

ปัญหาดังนี้ถามว่า ในปัจจุบันสังคมในสามจังหวัดมีปัญหาอะไร อุปสรรคคือยาเสพติดเป็นอันดับแรก เลย ถ้าชุมชนติดยาเสพติดแล้ว จะเกิดสันติภาพได้อย่างไรละ สังคมสันติภาพอย่างไร แม้กระทั่งครอบครัวของเขา ครอบครัวเล็กที่สุดในสังคมใช้ไหม สังคมที่เล็กที่สุด คือ สังคมครอบครัว แม้แต่สังคมในครอบครัวมันแตก ทะเลาะ ลูกไม่ฟังพ่อแม่ แล้วคนที่ติดยาเสพติดอยู่ในสังคมได้อย่างไร ตอนนี้ยาเสพติดระบาดในสามจังหวัด พุด ง่าย ๆ ปัญหาอันดับหนึ่งมาแรง สี่คูณร้อยมาแรง กริชาที่วัง เขาไม่ทำงานคนเดียว เขาทำงานสี่คน พลั๊ปไปพลั๊บ มาในที่สุดสังคม เพราะฉะนั้นในการสร้างสันติภาพปัญหาก็คือ ยาเสพติด แล้วประการต่อมาคือ การเมืองอยู่ อันดับสอง การเมืองทุกระดับที่มีการเลือกตั้ง พอมีการเลือกตั้ง คนนี้สนับสนุน คนนี้สนับสนุนคนนั้น มัน ทะเลาะกัน ถ้าโตะอิหม่ามในมัสยิดมีการเลือกตั้งด้วยยิ่งไปใหญ่เลย ฝ่ายที่สนับสนุนโตะอิหม่าม นาย ก พวกนี้ สนับสนุน แล้วก็ฝ่ายที่ไม่สนับสนุนโตะอิหม่ามก็ไม่สนับสนุน ก็เลยไม่เกิดความสันติภาพ ก็เลยเกิดความ แตกแยกในเรื่องของการเมือง ถ้าโตะอิหม่ามเป็นหัวคะแนนอีก เลื่อนนายก อบต. ยิ่งไปใหญ่ เพราะเขาไป สนับสนุน นาย ก นาย ก แพ้ นาย ข ชนะ นาย ข ก็ไม่ให้เชื่อถือโตะอิหม่ามแล้ว ไม่สนับสนุนเขา โตะอิหม่าม ไปของบประมาณแล้ว นายก ก็ไม่ให้แล้ว แล้วก็โตะอิหม่ามจะเชิญนายก มา นายกก็ไม่มาแล้ว มันโย่งไป ทางการเมืองหมดเลย ถ้าการเมืองระดับชาติไม่เป็นไรเขาดิกัน แต่ระดับท้องถิ่น เห็นหน้าทุกวัน แล้วก็ป็นญาติ พี่น้องกัน เพราะว่าคนนอกไม่มาสมัครงานหรอก อบต. คนในพื้นที่ เทศบาล ผู้ใหญ่บ้านก็คนในพื้นที่ คนนอก จะมาสมัครได้ไง เพราะคนในพื้นที่แน่นอนจะเป็นญาติพี่น้อง นี่แหละปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพ และ อีกปัญหาต่อไปคือ ปัญหาทางราชการ มาดูแลในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่เข้าใจยุทธศาสตร์ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เขาเข้าใจขนาดไหน เขาถึงขนาดไหน พัฒนาขนาดไหน เขาพุดแต่ปากเอง ปฏิบัติไม่ทำหรอก เขาเข้าใจ

ว่าชาวบ้านเป็นคนบ้านนอก และเขาเข้าใจว่า ชาวบ้านไม่มีความรู้ เขาเข้าใจว่าชาวบ้านสามารถจะหลอกได้ แล้วก็เข้าใจจะหลอกใจ เขาเข้าใจว่า ชาวบ้านสามารถหลอกได้ง่าย พอเขาหลอกแล้ว เขาก็จะไปพัฒนา ไม่ใช่ไปพัฒนาให้ดีขึ้น จะพัฒนาในด้านลบ คนนั้นแย่ คนนี้แย่ เพราะชาวบ้านมีพื้นฐานแค่นั้น

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมจะเสนอแนะก็คือ สร้างองค์กรในมัสยิดให้เข้มแข็งจริง ๆ สร้างให้คนในชุมชนมีความกระตือรือร้น จะทำงานในองค์กรมัสยิด คนที่มีคุณภาพในชุมชน ที่ผ่านมามีคนที่มีคุณภาพในชุมชนไม่ยากจะทำ ไม่ยากไปทะเลาะกับอื่น เราก็อ่านมาเยอะแล้ว ความจริงแล้ว คนในระดับนั้น น่าจะเอามา เพราะเขามีประสบการณ์มาก มีความรู้ ประสบการณ์ นี่ไปเอาคนที่ไม่รู้เรื่อง สาเหตุไปเอาคนไม่รู้เรื่อง เพราะคนที่รู้ไม่ยากจะทำ ฉะนั้นเราจะทำอย่างไรให้คนที่มีความรู้และประสบการณ์มีความสนใจไปอยู่ในองค์กรศาสนาให้มากขึ้น

รัฐไม่ต้องเสียด้ายงบประมาณ กิจกรรมดีๆ ของมัสยิดและกิจกรรมของชุมชนไม่ต้องเสียด้ายงบประมาณ งบประมาณอย่างอื่น ก็หมดไปเยอะแยะ ด้านอื่น งบประมาณที่ลงมาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามแสนกว่าล้าน ที่เป็นรูปธรรมอะไรมีไหม สร้างสะพาน ก็ได้เห็นสะพาน สร้างมัสยิดก็ได้เห็นมัสยิด แต่ตอนนี้ตม.น้ำพริกละลายแม่น้ำ สามแสนกว่าล้าน ในสามจังหวัดตั้งแต่ปี 2548 จนถึงปัจจุบันไปอยู่ไหน ไปทำอะไร เพราะฉะนั้น น่าจะเอางบประมาณนี้ไปจัดความเข้มแข็ง ไม่ต้องไปเสียด้ายงบประมาณ ให้คุณค่ากับคนที่ทำงานกับศาสนา มันจะเห็นภาพเลย รัฐควรจัดเสวนาให้จัดโมเดล ในการบริหารจัดการของมัสยิดที่เป็นตัวอย่าง เช่น สุกมปากัด นี่แหละที่ดี เอาสุกมปากัดไปปฏิบัติจริงลองไปใช้สิ กว่าจะได้เป็นสุกมปากัดนี้ ไม่ใช่ง่ายๆ กว่าจะได้มาต้องให้ชาวบ้านต้องนำเสนอความคิดต่างๆ แล้วก็คัดกรองเอาสิ่งที่มาไว้ในชุมชนได้ ให้รัฐเอาสุกมปากัดนี้ไปนำไปปฏิบัติจริง เพราะสุกมปากัดจากเสียงของประชาชนในชุมชนให้เหมือนหมดมัสยิดในสามจังหวัด เอานโยบายนำไปใช้ สามารถจะสร้างสังคมในเกิดสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

18. สัมภาษณ์ : นายมาหะมะลุฟิ หะยีสาแม ตำแหน่ง ผู้บริหารโรงเรียนสมานมิตรวิทยา อำเภอยี่งอ จังหวัดนราธิวาส และผู้อำนวยการพิพิธภัณฑมรดกอิสลาม

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ถ้าพูดถึงกิจกรรมของมัสยิดแล้วกิจกรรมของมัสยิดแล้วบ้านเรายังไม่ค่อยเห็นมัสยิดที่เด่นๆ นะ ถ้ามีก็น้อยมาก ที่เห็นภาพว่าเป็นกิจกรรมที่ชัด ๆ คือ กิจกรรมวันเมาลิด รำลึกถึงท่านศาสดา มุฮัมมัด (ซล.) กิจกรรมวันอาชูรอ กิจกรรมนี้ชาวบ้านจะออกมารวมตัวกันมากบางมัสยิดมีการแบ่งปัน หรือประกวดการกวนอาชูรอว่า ขนมอาชูรอของกลุ่มไหนอร่อย รสชาติ น่ารับประทานมากที่สุด ปัจจุบันนี้ปัญหาต่าง ๆ ก็มีมากขึ้น โดยเฉพาะปัญหายาเสพติด ทำให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาร่วมมือกับมัสยิด เพราะว่ามัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มัสยิดถูกใช้ให้เป็นศูนย์แก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับหมู่บ้าน อาศัยความร่วมมือของอิหม่าม คอเต็บ ปิหลัน และคณะกรรมการทั้งหมด มาร่วมกันคิด ร่วมกันทำกิจกรรม หนึ่งในวิธีการ คือ การใช้คุตบะฮ์ ในวันศุกร์เจ้าหน้าที่จะให้ผู้อ่านคุตบะฮ์ เตรียมข้อมูลเกี่ยวกับคุตบะฮ์ ในเรื่องของยาเสพติด บางครั้งเจ้าหน้าที่ก็หาคุตบะฮ์ในเรื่องยาเสพติด บางครั้งเจ้าหน้าที่ก็หาคุตบะฮ์มาให้อ่านเลย แต่ลำบากหน่อย เพราะว่าคุตบะฮ์ที่ให้นั้นเป็นภาษาไทย ซึ่งที่บ้านเราต้องอ่านคุตบะฮ์เป็นภาษามลายู อีกสิ่งหนึ่งที่ผมจะพูด คือ มัสยิดจะเป็นที่ประชุมแก้ไขปัญหาคาใจไม่สงบ เดียวนี้ เจ้าหน้าที่จะมาพร้อมกันประชุมที่มัสยิด เพราะมัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

ถ้าดำเนินการที่มีสยิด เพราะมีสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ถ้าดำเนินการที่มีสยิด ทุกฝ่าย ทุกครอบครัวก็จะออกมาประชุม เพราะมีความสบายใจมากที่สุด เมื่อมาประชุมที่มีสยิด

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมีสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กิจกรรมของมีสยิดที่ทำให้เกิดสันติภาพ ที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน คือ การสอนศาสนาตอนกลางคืน เพราะว่าทุกคนที่มาเรียนก็ตั้งใจมาอยู่แล้ว เพื่อมารับฟังความรู้ทางศาสนา เพื่อจะนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ถ้าพูดง่าย ๆ เป็นภาษาบ้านเราก็คือ การเตรียมตัวไปโลกอาคีเราะห์ ซึ่งเป็นการเตรียมตัวที่ดีที่สุด

มีสยิดมีผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญหลายคน ดังนั้น มีสยิดก็จะมีกิจกรรมที่สามารถนำทางสังคมให้เกิดสันติภาพได้ โดยเฉพาะประเด็น เรื่องของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมีสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมีสยิด ก็คือ บุคคลในชุมชนนั่นเอง เป็นบุคคลที่ประชาชนไว้วางใจที่สุด และใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ผมว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมีสยิดมีส่วนร่วม หรือมีโอกาที่จะนำสังคมในบ้านเราไปสู่สันติภาพได้ คณะกรรมการอิสลามประจำมีสยิดต้องประชุมกับประชาชนทั้งหมดก่อน เพื่อค้นหาปัญหาที่กำลังเกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาลูกหลาน เด็ก ๆ เยาวชน เราต้องช่วยกันดูแลทุก ๆ ของตัวเอง อย่างดี สังคมก็จะมีปัญหาสันติภาพก็เกิดขึ้น

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของสังคมสันติภาพในทัศนะของผมนะ ผมว่า ชุมชนนั้นต้องมีหลายสิ่งหลายอย่างด้วยกัน ประการแรก ชุมชนนั้นต้องยอมรับความหลากหลาย ถ้าพูดถึงความหลากหลายแล้ว ทุกคนจะนึกไปถึง ความเชื่อทางศาสนา ภาษาพูด และหลาย ๆ อย่าง ความหลากหลายในที่นี้ คือ ความคิด ของประชาชนในชุมชน แต่ละคนก็มีความคิดเห็นที่ไม่เหมือนกัน เนื่องจากการศึกษา พื้นฐานครอบครัว การอบรมสั่งสอน ดังนั้น คำว่าแตกต่างแต่ไม่แตกแยก สามารถใช้ได้ในชุมชนที่มีความสันติภาพ เมื่อมีความแตกต่าง ทุกคนต้องยอมรับความแตกต่าง ประการต่อมาคือการเคารพสิทธิของคนอื่น ทุกคนเกิดมามีสิทธิตามรัฐธรรมนูญ แต่การใช้สิทธิของตนเองที่ไม่กระทบต่อคนอื่น บ้านเราสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอัตลักษณ์ ที่ไม่เหมือนใคร และไม่มีใครเหมือน เราต้องช่วยกันอนุรักษ์อัตลักษณ์ของเรา เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีความคิด และความคิดที่ดีต้องนำไปใช้ เปิดชุมชนที่รู้การให้อภัย เป็นเรื่องปกติอยู่แล้ว คนเราต้องทำผิดบ้าง เป็นบางครั้งบางคราว เราต้องให้อภัย อย่าให้ความโกรธมาปิดบัง ทั้งหมดนี้แหละที่ผมจะรูปแบบของชุมชนสังคมสันติภาพ อยากจะให้เกิดขึ้นให้ได้ ในอดีตเราก็มียุคอยู่แล้ว แต่ทำไมปัจจุบันสังคมบ้านเราต้องมีปัญหา พวกเราต้องช่วยเหลือกันแก่ ปล่อยให้ใครคนใด คนหนึ่งไม่ได้

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

สังคมของเราที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ มันมีปัญหาแน่นอน ที่นี้ปัญหาเหล่านี้มันเกิดจากอะไร ทำไม่ถึง ทำไม่ได้ ทำไม่แก้ไม่ได้ ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพไม่ได้เพราะ 1) คนเราไม่ค่อยยอมรับกัน ไม่ไว้ใจกัน ไม่ไว้ใจคนรอบข้าง ไม่ไว้ใจผู้นำ ไม่ไว้ใจเจ้าหน้าที่ ไม่ไว้ใจระบบต่าง ๆ นี่เป็นปัญหาหลัก ๆ เลย 2) คนที่มีโอกาสไม่ค่อยมาดูแลคนที่ไม่มีโอกาส หรือ คนขาดโอกาส เช่น คนรวยไม่ค่อยช่วยเหลือคนจน คนเรียนสูง หรือมีการศึกษาสูง ก็ไม่มาช่วยเหลือคนที่เรียนหนังสือน้อย ๆ ผู้นำก็ไม่ดูแลผู้ได้บังคับบัญชา เจ้าหน้าที่ไม่ดูแลรวมทุกข์สุขของประชาชน ทำให้เกิดการแสดงการต่อต้าน ซึ่งนำไปสู่ความวุ่นวายกลายเป็นปัญหา 3) การแก้ปัญหาไม่ตรงจุด โดยใช้คนไม่ถูกต้องงาน คนที่มาทำก็ไม่ใช่หลักการของชุมชน มีมุมมองหรือ วิธีการตัดสินใจที่ไม่เหมือนกัน ประชาชนในพื้นที่ที่มีความคิดแบบหนึ่ง เจ้าหน้าที่มีความคิดอีกแบบหนึ่ง ถ้าเป็นอย่างนี้ เมื่อไรปัญหาจะได้รับการแก้ไข

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

เรามีประชุมสัมมนาไม่รู้กี่ร้อยครั้ง กี่ร้อยเวที มีข้อเสนอแนะมากมาย แต่ปัญหายังไม่จบนะ ผมก็ไม่มีข้อเสนอแนะอะไร มากมาย เอาอย่างนั้นะ เราต้องสนับสนุนเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ ประชาชนในพื้นที่เป็นบุคคลที่รู้ดีที่สุด การรับฟังความคิดเห็นของประชาชนเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้สะท้อนอะไรหลาย ๆ อย่าง ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าคุณมีความสำคัญ สามารถแสดงความคิดเห็นได้ ความคิดเห็นของประชาชน จะดีหรือไม่ดี ต้องรับฟังก่อน อย่าแสดงอาการไม่เห็นด้วยกับความคิดเห็นของประชาชน ประการต่อมาคือ การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของคนในพื้นที่วัฒนธรรมดี ๆ มีมากมาย แต่ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนเท่าไรนักกลับเอาวัฒนธรรมที่ประชาชนไม่ต้องการยึดเหนี่ยวให้อีก อันนี้เป็นสิ่งที่ ไม่ควรทำอย่างยิ่ง เราต้องหาทางออกร่วมกัน ขอให้ทุกฝ่ายถอยคนละก้าว การถอยไม่ใช่เป็นผู้แพ้ แต่เป็นการเริ่มต้นนำไปสู่ความสันติภาพ คนทำผิด หรือคนก่อปัญหามีอยู่ในชุมชน เราต้องให้ความปลอดภัยกับบุคคลเหล่านี้ ชักชวนเขามาพูดคุยไม่ใช่มาจัดการโดยการนำไปขังหรือประชาชนทัณฑ์

19. สัมภาษณ์ : นายมะรือพี ลอดันหยง ตำแหน่ง หัวหน้ากองเลขาชบวนการองค์กรชุมชน จังหวัดนราธิวาส ตำบลกะลุวอ อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1: ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ผมมองว่าการที่จะเกิดสันติภาพไม่ใช่ง่าย ๆ เพราะว่ากำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ โต๊ะอิหม่ามไม่เข้าหากัน นี่แหละปัญหาหลัก เรื่องสันติภาพจะนำไปสู่สันติภาพมันยากเลย ถ้าตราบใดคนในชุมชนแบ่งแยกแบ่งส่วน การบริหารจัดการ ท่านนปีได้ส่งสอนมา ท่านศาสตราจารย์หมัด (ชล.) ได้สอนว่า มัสยิดนี้เป็นเปรียบเสมือนเป็นมหาวิทยาลัย มัสยิดเป็นที่ศาลพิพากษา มัสยิดเป็นสถานที่ชุมนุมทำกิจกรรม ทุกๆ อย่างในสมัยก่อน มัสยิดทำทั้งหมดเลย ในหมู่บ้านนี้ผมได้มีการอบรมเรื่องนี้ แต่ตอนนี้เริ่มบ้าง แต่ถามว่าทุกครอบครัวไหม ไม่ทุกครอบครัว เพราะว่าระเบียบหมู่บ้านไม่ได้วางไว้ ทุกครัวเรือนที่มีการแต่งงานต้องแต่งงานมัสยิดไป อยากจะบอกว่า ที่บารอกะฮู ที่เป็นแบบอย่างที่ดีศาลาวางไว้ แต่งงานมัสยิดหนึ่ง ทำให้เด็กที่เกิดมาจะศรัทธาที่ถูกต้องตามหลักศาสนาที่สมบูรณ์แบบที่สุด มัสยิดบ้านเราถามว่ามีบทบาทกิจกรรมเด่นไหมตอนนี้ แทบจะหายากที่มีกิจกรรมเด่น ๆ แต่มัสยิดใหญ่ๆ เช่น มัสยิดกลางประจำอำเภอ มัสยิดกลางประจำจังหวัด ถามว่ามัสยิดของเราเด่นไหม ไม่ค่อยเด่น เพราะมัสยิดของเราทำแต่ อีบาตะอย่างเดียว อีกสามอย่างไม่ทำไง ยินายะห์ ไกล่เกลี่ยข้อ

พิพาทำไม่ได้ ไม่มี เด็กขโมยในหมู่บ้านจะดักเตือนสั่งสอนไม่มี บทลงโทษอย่างไรไม่มี ไม่มีระเบียบชุมชนใด สิ่ง
ที่ไปนอกเหนือจากมัสยิดกลายเป็นคุณนียาทันที แต่ไม่ใช่ฮิญาบอะฮ.เป็นคุณนียา พอไปทางคุณนียาแนวทาง
อิสลามมันเฉไปทันทีเลย เขาออกนอกกรอบเลย อย่างเช่นยกตัวอย่าง ถ้าสมมุติว่ามีระเบียบชุมชนในเรื่องฮิญา
บอะฮ. ผสมผสาน มูนากาสะห์ จีนาดาเยห์ นี้ คุยเรื่องนี้ให้จบ แล้วก็วางระเบียบเหมือนที่พุทธโฆธาราม ที่พุทธ
โฆธารามเขตกงว่า ถ้าแต่งงานลูกสาวเมื่อไร ค่าสินสอดขึ้นมัสยิดทันที ยกให้เงินสินสอดให้มัสยิดทั้งหมดเลย
เป็น ฮิญาบอะฮ.หมดเลย ที่ผมเสนอแนะ ทำเองมาจาก ศบ.อ้อ มาจัดทำกรอบม. คณะกรรมการ
อิสลามประจำมัสยิด โดยจะเอา โต๊ะอิหม่าม คอเต็บ บิหลัน เป็นตัวหลัก ในการอบรมเรื่องการบริหารมัสยิด
แล้วเรียกผู้ใหญ่บ้านมาเข้าร่วมอบรม แล้วก็ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสองคน ทั้งหมดหกคนแต่ละหมู่บ้าน สามารถทำ
ได้แล้วในอบรม การที่จะเกิดสังคมสันติภาพจะต้องผ่านมัสยิดเป็นตัวหลัก แล้วก็โครงการ ใบตุลตุลยันตี
(ครอบครัวอบอุ่น) ในจังหวัดนราธิวาสเมื่อสิบๆ ปีที่แล้ว ผมได้เริ่มทำ ใบตุลตุลยันตี แต่หลักสูตรนี้คน
อื่นทำไม่ได้ เพราะหลักสูตร พวกผมได้ออกแบบเอง พอมีคนอื่นมาทำเอาทำแบบพื้นๆ แต่ของเรา เราจะเชิญ
กลุ่มเสี่ยง กลุ่มไม่มีเสี่ยงก็ไม่มีปัญหาอะไร แล้วก็ต้องเอาครอบครัวตัวอย่าง 30 ครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มาเข้ามา
อบรมร่วมกัน แล้วก็เราต้องแบ่งกลุ่ม เช่น ลูก ๆ ก็ให้อยู่กลุ่มลูก ๆ จะแบ่งชายหญิง แล้วก็ พ่อแม่ ก็แยก
ต่างหาก สมมุติว่า อะไร คือความสุขในบ้านที่คุณคิดว่าความสุขในบ้าน รูปร่างแบบไหน ลักษณะอย่างไร ให้
เขาบรรยายให้หมดเลย แล้วก็ในที่อบรมที่แล้ว มีเด็กผู้หญิงคนหนึ่งได้บอกว่า ขอให้กินข้าวพร้อมหน้าพร้อมตาก
กัน แม้จะกินข้าวกับบูดู ขอกินข้าวพร้อมกันอย่างเดียว อยากบอกว่าการกินข้าวพร้อมหน้าพร้อมตา เพราะว่า
คนเฒ่าคนแก่สมัยก่อนเขาจะสั่งสอนลูกๆ ในเวลาทานข้าวพร้อมกัน ไม่ที่บ่ง เป็นที่ปรึกษาหารือ เป็นวงพูดคุย
กัน

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้

มัสยิดต้องการจัดการศึกษาให้กับชุมชนให้มาก ไม่ใช่เฉพาะประชาชนนะ คณะกรรมการก็ต้องเรียนรู้สิ่ง
ใหม่ ๆ ความรู้ใหม่ ๆ ด้วย อย่าคิดว่าตัวเองรู้หมดแล้ว ตัวเองพอแล้ว คิดอย่างนี้ไม่ได้ การศึกษามีความสำคัญ
การศึกษาสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตได้ เราต้องการให้ประชาชนในชุมชนมีคุณภาพอยู่แล้ว มัสยิดต้องรับทำ
ให้สำเร็จให้ได้ มัสยิดต้องจัดอบรมสัมมนาบ่อย ๆ อบรมดูแล้วเป็นเรื่องยากสำหรับหลาย ๆ คน แต่สำหรับผม
ๆ ว่า การอบรมไม่ยาก ผมเป็นนักฝึกอบรม ผมทำอบรมเยอะมาก ใครอยากให้ผมทำ ผมพร้อมที่จะช่วย เอา
อย่างนั้นละ ลองจัดอบรมสัมมนาที่เป็นแบบอย่าง หรือ เป็นตัวอย่างอำเภอละ 1 แห่ง สามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้มีทั้งหมดกี่อำเภอ ลองนับดู ยะลา 8 อำเภอ ปัตตานี 12 อำเภอ นราธิวาส 13 อำเภอ รวมทั้งหมด 33
อำเภอ อีกประเด็นหนึ่งที่ผมมอง คือ การทำประชาคมโดยฝ่ายมัสยิด หลายคนอาจจะคิดว่าการทำประชาคม
เป็นหน้าที่ขององค์กรอื่น ลองทำดูว่าข้อมูลของประชาคมของใครจะมีประสิทธิภาพมากกว่า มีประโยชน์
มากกว่า และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากกว่าหรือไม่

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้าง สังคมให้เกิดขึ้นได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีบทบาทมีความสำคัญอย่างมาก เป็นองค์กรทางศาสนาที่เล็กที่สุดใน
ชุมชน และใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด เป็นที่พึ่งด้านศาสนา คณะกรรมการสามารถสร้างสันติภาพได้หรือไม่
เป็นคำถามที่ตอบยากนะ ถึงแม้ว่าตอบยากหรือดูเป็นเรื่องยากแต่เราอย่ายอมแพ้ อย่าท้อ เพราะที่นี้เป็นบ้าน

ของเรา การสร้างสังคมสันติภาพมีหลายรูปแบบ หลายกลยุทธ์ ขึ้นอยู่กับบทบาทหน้าที่ขององค์กรนั้น ๆ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องทำหน้าที่ให้ตรงกับหน้าที่หลักๆ ของตัวเอง ผมว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องช่วยกันสร้างครอบครัวที่อบอุ่น ครอบครัวที่มีความรัก ครอบครัวที่มีความสุข เราต้องเริ่มที่ครอบครัวถึงประชาชนแต่ละครอบครัวให้มาปฏิบัติศาสนกิจที่มีสัจจะคณะกรรมการมัสยิดต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับมัสยิดอื่น ๆ ในรูปแบบเครือข่าย เรียนรู้ร่วมกัน มัสยิดไหนเด่น เรื่องอะไร เก่งเรื่องอะไร ก็นำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เขาทำงานกันอยู่นั้นแล้ว ไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

ผมขอเสนอ model ที่ผมได้ถ่ายทอดให้กับคนอื่น ๆ model นี้ถ้าสามารถทำได้ผมว่าเป็นสิ่งที่น่าชมเชยมาก ๆ ผมขอฝากนะ อยากจะให้เกิดขึ้นจริง ๆ อาจารย์ต้องทำให้ได้นะ model ต้องมีดังนี้ มี มูนา กาศะห์ (สาธารณสุข) มูอามะละห์ (กองทุน) อิบาตะห์ (การทำความดี) และยีนายะห์ (ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท) ถ้ามัสยิดสามารถทำได้ ผมว่าผู้บริหาร หรือ คณะกรรมการมัสยิดทุ่มเทจริง และอยากให้เกิดสันติภาพ

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ผมจะไปไม่ไกลนะ ผมว่าปัญหาต่าง ๆ นั้นเริ่มที่ครอบครัวก่อน หลาย ๆ ครอบครัวกำลังมีปัญหา ผมว่ามันมีสาเหตุของมัน โลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิด วิธีคิด ต่าง ๆ เข้ามาในชุมชน ซึ่งวิธีคิดแนวคิดเหล่านั้นไม่สอดคล้องกับชุมชนของเรา แต่เราเอาไปใช้ระบบเศรษฐกิจ แบบเน้นวัตถุนิยมก็น่ากลัว ระบบแข่งขันมือใครยาวสอยได้สอยเอา ทำให้ครอบครัว สังคมมีปัญหา ลูกไม่เคารพพ่อแม่ พ่อแม่เป็นคนที่มีบุญคุณต่อลูก ๆ ปรากฏว่าลูก ๆ ไม่เคารพพ่อแม่ อันนี้ก็น่าคิดแล้ว กำลังเกิดอะไรขึ้น รุ่นน้องไม่เคารพรุ่นพี่ ผู้ใหญ่ไม่เคารพผู้อาวุโส เมื่อสังคมเล็ก ๆ เป็นอย่างนี้ แก่ไม่ได้ มันก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ กลายเป็นปัญหาเรื้อรังสะสมไปเรื่อย ๆ สันติภาพในชุมชนก็ไม่เกิดขึ้น ผมขอเสนอปัญหาเรื่องนี้ เรื่องเดียวละ ปัญหายังมีอีกมากมาย

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมมีข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด คือว่า หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องลงสนับสนุนงบประมาณ จำนวนหนึ่งที่เหมาะสม ไม่มากและไม่น้อยให้พอดี โดยเอางบนั้นมาจัดอบรมให้กับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เกี่ยวกับ การบริหารจัดการมัสยิด ให้มีคุณภาพ จะได้นำความรู้ไปใช้ให้ถูกต้อง และจะได้เป็นนักบริหารที่ดี ถึงแม้ว่าไม่ได้เป็นผู้บริหารมืออาชีพก็ไม่ใช่ไร

จัดโครงการที่ให้ผู้นำศาสนา และผู้นำท้องถิ่นมาอบรมด้วยกัน มาทำกิจกรรมร่วมกันร่วมกันกำหนดมาตรการพัฒนาหมู่บ้านด้วยกัน จะได้เดินในทิศทางเดียวกันไม่ให้เดินคนละทิศคนละทาง เสียเวลาและเสียงบประมาณมากมายแล้ว ในเวลาเดียวกันก็ แทรกเนื้อหาสาระที่พูดถึงบทบาทของมุสลิมในอดีต ว่ามุสลิมสมัยก่อนนั้นมีบทบาทอย่างไรบ้าง ถ้าจะให้ดีพาบุคคลเหล่านี้ไปดูงานด้วย ไปดูมัสยิดในภาคกลางว่า เขาทำอย่างไร แล้วนำมาประยุกต์ ใช้ในมัสยิดสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

20. สัมภาษณ์นายอดิศักดิ์ มาแซงแบ ตำแหน่ง กำนันตำบลบาโงสะโต อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1 : ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

บทบาทของมัสยิดที่เด่น ๆ และที่เห็นชัดๆ เท่าที่ผมสังเกตดูอยู่ คือ การเชิญชวนประชาชนมาทำความดี คือ การเชิญชวนคนมาละหมาดที่มัสยิดให้มาก ๆ นี่คือนิยามหลัก เชิญแล้วคนก็ยังมาละหมาดยังน้อยอยู่ มา 20 คน แต่คนในชุมชนมีเป็นร้อย มาแค่นี้ ทำอย่างไรละ ก็ต้องเชิญต่อ เราจะทำอย่างไร จะให้คนมาละหมาดกันเยอะ ๆ เหมือนคนออกละหมาดวันศุกร์ ครึ่งหนึ่งของวันศุกร์ก็ยังตื่นะ ต่อมา ก็การสอนวิชาศาสนาให้กับเด็ก ๆ ตัวเล็กที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต คือ การเรียนการสอนวิชาตาดีกา ที่มัสยิดบ้านผมตาดีกาก็สามารถดำเนินการไปด้วยดี ผมก็ไปดูบ้างถ้าวันไหนว่าง ๆ เมื่อก็ดกแล้ว ต่อไปก็ผู้ใหญ่ต่อ ผู้ใหญ่ส่วนใหญ่แล้วจะมีการสอนศาสนาสำหรับผู้ใหญ่ จะจัดตอนกลางคืน ผู้ใหญ่ว่างกัน ผู้ใหญ่จริง ๆ อาวุโสมาก ๆ วัยรุ่นไม่ค่อยมาฟังคนสอน กิจกรรมอย่างอื่นก็ควรจัดกิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันอิสเราะห์หมะเราะห์ วันอาชูรอ วันฮารีรายอ และวันอื่นๆ ด้วยเหตุนี้เราต้องการมัสยิดที่มีบริเวณกว้าง ๆ สามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ มัสยิดก็มีกิจกรรมด้านสวัสดิการบ้าง เช่น จัดระดมกองทุน เช่น กองทุนมัยยิต (เพื่อบริจาคเงินสำหรับผู้เสียชีวิต) บางครอบครัวไม่ค่อยมีเงิน วันที่มีคนเสียชีวิตบางครอบครัวก็ไม่มีเงิน มัสยิดก็ได้ช่วย ไม่ใช่เงินมัสยิดนะ เงินของชาวบ้านนั้นแหละ เพียงแต่มัสยิดมาบริหารจัดการมาเป็นคนกลาง ทำหน้าที่ประสาน ถ้าดมัสยิดใหญ่ ๆ มัสยิดในเมืองเขามีค่ายฤดูร้อน ผมก็อยากจะทำให้มีในมัสยิดของผมนะ แต่ก็ยังไม่เกิด เพราะเราอยู่ในชนบท ยังขาดความพร้อมอีก

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

มัสยิดเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจ และทำกิจกรรมต่าง ๆ ผมว่าทุกกิจกรรมต่าง ๆ ผมว่าทุกกิจกรรมของมัสยิดทำให้สังคมเกิดความสันติภาพหมด มัสยิดเป็นสถานที่ทำดีความดี ความดีคู่กับสันติภาพ กิจกรรมต่างๆ ที่ทำที่มัสยิดก็เป็นกิจกรรมดี ๆ กิจกรรมดี ๆ ก็ทำให้สังคมพัฒนามีความสุข นำไปสู่สันติภาพ ผมว่ามัสยิดต้องกิจกรรมให้มาก ๆ ผู้บริหารต้องขยัน ต้องคิดโครงการใหม่ ๆ ตลอดกิจกรรมการเรียนศาสนาสำหรับเด็กสำหรับผู้ใหญ่ ก็เพื่อให้เด็กและผู้ใหญ่มีความรู้ สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องห่างไกลจากความชั่วต่าง ๆ อันนี้ก็สันติภาพแล้ว กิจกรรมพบปะ ระหว่างประชาชนด้วยกันก็นำไปสู่สันติภาพ ลองดูวันศุกร์ที่คนมาละหมาดวันศุกร์กันมาก ๆ ก็ได้ฟังคุตบะห์ นำความรู้ เหตุการณ์ใหม่ ๆ ความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ในโลก และการเตือนกัน ทุกคนก็จะปฏิบัติในสิ่งดี ๆ สันติภาพก็ตามมา ผมจึงสรุปว่า กิจกรรมดี ๆ ที่ทำที่มัสยิดล้วนนำไปสู่สังคมสันติภาพทั้งนั้นขึ้นอยู่กับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดว่าจะทำได้หรือไม่ หรือประชาชนจะให้ความร่วมมือมากน้อยเพียงใด แต่ส่วนใหญ่แล้ว ประชาชนในชุมชนก็เป็นญาติ เป็นพี่น้องกับอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น และคณะกรรมการอยู่แล้ว ด้วยความเป็นญาติ ความร่วมมือคงง่าย

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

ถ้าดูภาพรวมแล้วสามารถทำได้ แต่เมื่อปฏิบัติจริง ๆ แล้วทำได้หรือไม่ ผมมองว่าทำได้ แต่คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ต้องคิด ต้องร่วมมือกัน และต้องเรียนรู้ตลอด อีกอย่างคือ กรรมการประจำมัสยิดต้องมีจิตวิญญาณนักพัฒนาจริง ไม่ใช่ต้องการเพียงตำแหน่งเท่านั้น

คณะกรรมการต้องคิดตลอดเวลาว่า จะทำอะไรบ้าง จะพัฒนาอย่างไรบ้าง เพราะไม่มีองค์กรไหนแล้ว ในชุมชนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากที่สุด โดยเฉพาะคนรุ่นก่อน ๆ นะ กว่าจะได้มัสยิดสักหลังหนึ่งไม่ใช่มาได้ง่าย ๆ นะ ต้องระดมแรง ระดมทุน เพื่อทำมัสยิด ผมนี้มารุ่นสองรุ่นสามแล้ว ผมยังจำได้สมัยพ่อผม ต้องไปมัสยิดตลอดไปดูเขาทำมัสยิดกัน สมัยก่อนไม่ต้องจ้างหอรอกช่วยจริง ปัจจุบันนี้ทำไม่ได้แล้ว ต้องจ้าง ขนาดจ้างแล้วยังไม่มีคนมาทำเท่าไรนัก ผมว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีความสามัคคี ไม่แตกแยก ถึงจะมีส่วนในการทำให้สังคมสู่สันติภาพได้

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

ถ้าพูดถึงรูปแบบของสังคมสันติภาพมีว่าสังคมนั้นต้องมีความสมบูรณ์ มีความเข้มแข็ง และมีความสุข ผมว่ารูปแบบก็ควรเป็นสังคมที่ประชาชนมีความสุข ซึ่งความสุขนั้นก็มาจากการที่มีอาชีพ มารายได้ ที่มั่นคง มีครอบครัวอบอุ่น ประชาชนที่มีความเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันและวัน และทุกคนมีจิตสาธารณะ เมื่อมีข้อพิพาทระหว่างสมาชิกก็สามารถจัดการข้อพิพาทอย่างรวดเร็ว และจบด้วยดีต่างฝ่ายต่างก็สบายใจ มีกองทุน หรือสวัสดิการ เพื่อช่วยเหลือสังคม ประชาชนใกล้ชิดกับศาสนา มีสถาบันการศึกษาที่มีคุณภาพ ผู้นำมีจิตวิญญาณ และมีความยุติธรรม เด็กเคารพผู้ใหญ่ เชื้อฟังกผู้ใหญ่ ไม่มีการทุจริตคอร์รัปชั่น ที่ผมพูดมานั้นนะ ถ้าชุมชนใดสามารถทำได้และเกิดขึ้น ชุมชนนั้นสันติภาพแน่นอน ผมในฐานะที่เป็นนักปกครองเป็นกำนันมาหลายปี อยากจะให้ชุมชนหมู่บ้านของผมเป็นอย่างที่ผมมาเมื่อก็ ผู้นำต้องคิดนะครับ อย่างที่อ้อถึงแม้ยังไม่ประสบความสำเร็จ ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ผมว่าเกิดขึ้นแน่นอน ผมว่าเราต้องไปดูที่อื่นบ้างนะ บางที่เราอยู่กับที่เรามองไม่ค่อยเห็นวิธีการ ถ้าเราออกไปดูที่อื่นแล้วมาประยุกต์ให้ตรงกับวิถีชีวิตของบ้านเรา ผมว่าดีนะ

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ปัญหาความไม่เป็นสังคมสันติภาพ หรือทำไมเราไม่สามารถสร้างสังคมสันติภาพในพื้นที่สามจังหวัด ปัญหาสามจังหวัดยืดเยื้อและเรื้อรังนะ นโยบายไม่รู้กันนโยบายแล้ว นายกรัฐมนตรีก็หลายคนแล้ว ไม่เห็นแก้ไขได้เลย ภาระนี้เป็นภาระของคนในพื้นที่จะรอให้คนนอกไม่แก้ไขไม่ได้ ให้ OIC มาดูก็คงไม่ได้ต้องการแก้กันเอง คนในพื้นที่รู้ดีที่สุดในเรื่องนี้ มีมากมาย เปิดเผยบ้างไม่เปิดเผยบ้าง ก็ถือว่าปัญหาในชุมชนคงไม่เกิดขึ้น ปัญหาหลัก ๆ คือ ปัญหาที่มาจากคนภายในชุมชนเอง

ปัญหาอันดับแรก คือ การแตกแยกกันเองภายในชุมชนอย่าลืมนะว่าในแต่ละชุมชน มีหลายกลุ่ม หลายก๊ก หลายพวก เกิดจากการแบ่งตำแหน่ง สมัยก่อนแย่งตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ทะเลาะกัน แบ่งพรรคขัดเจเน หลังเลือกตั้งมี 2 กลุ่ม ๆ ที่ได้กับกลุ่มที่ไม่ได้ กลุ่มที่ไม่ได้ก็พยายามสร้างปัญหาตลอดถ้าพูดภาษาการเมืองก็ค้านตลอด โจมตี วิจารณ์อย่างหนัก ของอย่างนี้นั่นตกทอดมารุ่น ๆ ตระกูลเดิมนั้นแหละ สันติภาพก็ไม่เกิดขึ้น มันก็โยงมาถึงปัจจุบันด้วย ยุคปัจจุบันนี้ ปัญหาที่ไม่สามารถสร้างสังคมสันติภาพได้ มาจากสาเหตุที่ว่า การถูกยุยงให้ต่อต้านอำนาจของรัฐ ยุยงว่าที่นี่ เคยปกครองด้วยตัวเองมาก่อน ประการต่อมา คือ การไม่ยอมรับความจริง รู้ทั้งรู้ว่าความจริง คือ อะไร แต่ก็รับไม่ได้ หรือไม่ยอมรับฝ่ายต่อต้านก็พูดไม่ได้ ถ้าพูดแล้วมีปัญหา นี่แหละคือ

ปัญหาการไม่ยอมรับในอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่แห่งนี้ คนที่นี่มีวิถีชีวิต มีขนบธรรมเนียมประเพณีที่ไม่เหมือนกับคนภาคกลาง ภาคอีสาน ภาคเหนือ แต่อัตลักษณ์ ของเขาไม่ได้รับการยอมรับกลับกัน มีการที่ไปเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมของเขาอันนี้แหละ คือ สาเหตุของปัญหา

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถ้าพูดถึงข้อเสนอแนะนี้ก็มีคนเสนอแนะมากมาย ทำบ้างไม่ทำบ้าง สำเร็จบ้าง ไม่สำเร็จบ้าง ใช้งบประมาณมากก็มากมาย ผมว่ารัฐต้องจัดทำโครงการที่ให้ชาวบ้าน หรือประชาชนรู้ว่า รัฐให้ความสำคัญกับชีวิตของเขา รัฐให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมของเขา ถ้ารัฐสามารถทำได้ สันติภาพก็อาจจะเกิดขึ้น ประชาชนอาจจะให้ความร่วมมือเพราะเขาเห็นว่ารัฐเป็นห่วงพวกเขา การศึกษาสำคัญเหมือนกันถ้าประชาชนมีการศึกษาที่ดี ๆ ก็สามารถป้องกันตัวเขาได้ ไม่ถูกชักชวนในทางที่ไม่ดี ทำให้มีงานทำที่ดีมีรายได้ที่แน่นอน ต้องค้นหาคนที่ยังไม่ได้เรียนหนังสือ เชิญเขามาแล้ว จัดสถานที่เรียนให้กับพวกเขา และใช้วุฒิการศึกษาในการสมัครงาน บางที่การศึกษาอย่าเดียวยังไม่พอนะ รัฐต้องสนับสนุนจัดหาอาชีพให้กับเยาวชน ถ้าพูดถึงอาชีพ มันก็ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย ถ้ามีนักลงทุนมาเปิดโรงงานอุตสาหกรรมประชาชนก็จะได้อาชีพ เมื่อเป็นอย่างนี้นายทุนที่ไหนจะกล้ามาลงทุน น่าเสียดายมากเลย การปฏิบัติการทางจิตรักษาก็ต้องใช้ คนที่จะมาทำหน้าที่นี้ ต้องเข้าใจบริบทของคนที่นี่ เมื่อจับผู้ต้องสงสัยก็มาพูดคุยเรื่องนี้ ใช้จิตรักษามาเปลี่ยนความคิดของพวกเขา ใช้คนในพื้นที่ให้เป็นเจ้าหน้าที่ ในสำนักงานต่าง ๆ รัฐลองสร้างหรือพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนต้นแบบ เพื่อยกระดับการศึกษาในสามจังหวัดให้มาตรฐานสูงขึ้น รัฐอุดหนุนงบประมาณให้กับชุมชนให้มีการจัดโครงการศึกษาดูงานชุมชนที่มีความสันติภาพในภาคอื่น ๆ แล้วนำกลับมาใช้โดยประยุกต์ ให้ตรงกับวิถีชีวิต ความคิด ขนบธรรมเนียมประเพณีของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผมว่าสถานการณ์คงจะดีขึ้นสันติภาพจะเกิดขึ้นได้ บนแผ่นดินนี้

21. สัมภาษณ์ นายอับดุลฮาฟิซ โต๊ะกูมิ รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลตันไทย อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1: ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

คำถามนี้เป็นคำถามที่ดีมากครับ ผมขออนุญาตชี้แจงหรือเล่าถึงบทบาทหรือกิจกรรมที่เด่นๆ ของมัสยิดในพื้นที่ของเรา ผมอยู่นราธิวาส คิดว่าคงเหมือน ๆ กันทุกจังหวัดนะ กิจกรรมที่เด่นๆ หนึ่งมัสยิดเป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจอยู่แล้ว บทบาทที่เด่นมาก มัสยิดมีกิจกรรมตลอดอย่างน้อยประมุขมัสยิดเปิดวันละ 5 ครั้ง เพราะประชาชนต้องการมาละหมาดที่มัสยิดอยู่แล้ว ที่นี้เป็นหน้าที่ของผู้บริหารมัสยิดต้องคิดว่าจะหามาตรการหรือวิธีใด ที่จะเชิญชวนให้ประชาชนมาละหมาดที่มัสยิดให้มากขึ้น สองมัสยิดเป็นแหล่งเป็นที่สอนวิชาศาสนาให้กับเด็ก และผู้ใหญ่ เด็กจะสอนในรูปแบบของโรงเรียนตาดีกา ตาดีกาเป็นหน้าตาของมัสยิดด้วย มัสยิดไหนมีโรงเรียนตาดีกาที่เด่น เด็กเรียนเก่ง กิจกรรมเด่นก็จะได้รับการยอมรับจากประชาชน ผู้ปกครองไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเลย ดิฉัน ปัจจุบันรัฐบาลได้มอบค่าตอบแทนให้กับครูผู้สอนในเรียนตาดีกาด้วย ประชาชนถูกใจนะที่รัฐมาให้ความสำคัญกับโรงเรียนตาดีกา รัฐต้องมองความดีของประชาชนด้วยที่ช่วยกันสร้างโรงเรียนตาดีกาขึ้นมา เพราะได้ช่วยปลูกฝังความดีให้กับลูก ๆ เด็ก ๆ เยาวชนในชุมชน อบต. ก็ให้ความสำคัญกับโรงเรียนตาดีกาด้วย เพราะว่าใน อบต. ไม่มีโรงเรียนสอนศาสนาที่อยู่ได้ อบต. นายก อบต. สมาชิก อบต. ก็ต้องเข้ามาช่วย ตาดีกาก็เป็นห้วคคะแนนให้นักการเมืองท้องถิ่นด้วย การเป็นห้วคคะแนนนั่นมัน

ทั้งยากอยู่แล้ว เป็นของคู่กัน กับคนที่มีความรู้ คนที่มีชื่อเสียงในชุมชน สามมัสยิดได้มีกิจกรรมทางศาสนา ด้วย กิจกรรมเดือนเมลิด กิจกรรมถือศีลอดในเดือนรอมฎอน การจัดงานวันฮารีรายอ สี่มัสยิด บางมัสยิดได้ให้ความสำคัญกับการหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความรู้ด้านศาสนา ความรู้ด้านโลกโดยจัดให้มีมุมสำหรับใน มัสยิด ผู้อ่าน ๆ และได้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง เรื่องศาสนาเป็นเรื่องที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตัวเองไม่เรื่องเล่นๆ ถ้ามัสยิด มีสำนักงานดี ๆ ก็มีประโยชน์หายาก มัสยิดที่มีสำนักงาน ถ้ามีการประชุมก็ประชุมในมัสยิดนั่งกับพื้นก็เป็นเรื่อง ปกติ ถ้ามีหอประชุมนะ การประชุมก็จะดีขึ้นบรรยากาศ การประชุมก็เป็นอีกแบบนะ ผมว่าเราต้องมารณรงค์ ให้มัสยิดทุกที่ได้มีการสร้างสำนักงานที่เป็นกิจลักษณะ เป็นรูปเป็นร่างมาตรฐานได้ยกระดับด้วย ห้า มัสยิดทำ หน้าที่เป็นตัวกลางเป็นฝ่ายประสานงานระหว่างหน่วยงานราชการกับประชาชน ภาคราชการจะมีบ้าง มี โครงการก็จะทำหนังสือมาที่มัสยิด มัสยิดก็ช่วยประกาศต่อ วันที่ประกาศที่ได้ที่ไต่ถามที่สุด ก็การประกาศใน วันศุกร์ เพราะผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะก็จะมาละหมาดที่มัสยิด การประกาศประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารที่ดี ที่สุด ส่วนใหญ่แล้วจะใช้วันศุกร์ หน่วยราชการต้องเข้าใจจุดนี้ด้วย

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัด ชายแดนภาคใต้

กิจกรรมทั้งหลายที่ทำที่มัสยิด ผมว่าเป็นกิจกรรมที่พาไปสู่สันติภาพนะ เพราะวามัสยิดเป็นสถาบันทาง ศาสนา กิจกรรมการเรียนการสอนศาสนาในโรงเรียนตาดีกา ก็ถือว่าเป็นกิจกรรมที่นำไปสู่สังคมสันติภาพเพราะ เด็ก ๆ ได้เรียนรู้ข้อบังคับทางศาสนา อะไรที่ทำได้ (ฮาลาล) อะไรที่ทำได้ (ฮะรอม) ได้นำไปใช้ในการ ดำรงชีวิต กิจกรรมการละหมาดวันศุกร์ วันศุกร์เป็นวันประชาคมระดับหมู่บ้านชุมชนมุสลิมมีประชาคมทุก ๆ วันศุกร์ ถ้าคณะกรรมการรู้จักใช้ช่วงจังหวะของการมารวมตัวกันเพื่อละหมาดวันศุกร์ได้จะมีประโยชน์มาก ถ้า คนไหนไม่ได้มาละหมาดที่มัสยิดในวันปกติ พวกเขาจะมาเจอกันในวันศุกร์ ตรงนี้แหละเป็นเวทีแห่งการพูดคุย กัน การตักเตือนกัน การให้กำลังใจ การให้พรซึ่งกันและกัน การให้อภัยซึ่งกันและกัน เสียได้บางมัสยิดพอ ละหมาดเสร็จต่างคนต่างไป ไม่ได้ใช้กิจกรรมที่ศาสนากำหนดไว้มาให้เกิดประโยชน์ เป็นการพบปะที่ไม่ต้องมี หนังสือเชิญ ไม่ต้องเสียงบประมาณในการเลี้ยงอาหารเพราะทุกคนมาอยู่แล้ว ผมว่าคณะกรรมการอิสลาม ประจำมัสยิดต้องคิดใหม่แล้ว ต้องใช้โอกาสตรงนี้ประโยชน์ เราเสียเวลามากแล้ว เห็นไหมเราต้องการ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นคนรุ่นใหม่ กิจกรรมการสอนศาสนาหรือสอนตาดีกาสำหรับเด็ก ๆ นั้น เป็นการนำไปสู่สันติภาพแน่นอนเราสอนให้เด็กเป็นคนดี ปฏิบัติในสิ่งที่อัลลอฮ์ใช้ และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่อัลลอ ฮ์ห้าม เมื่อถึงช่วงหนึ่งมัสยิดภายในตำบล หรือภายในอำเภอก็จะมีกิจกรรม หรือมหกรรมโรงเรียนตาดีกา ชาวบ้านเรียกว่าตาดีกาสัมพันธ์ มีการประกวดการพูดต่อหน้าคนพูดต่อหน้าสาธารณะ พูดปราศรัย การร้อง เพลงอนาซีดกิจกรรมนี้ดีนะ เป็นการฝึกงานเป็นทีม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูตาดีกากับนักเรียน และมีการแข่งขันกีฬาด้วย ทุกคนก็มาร่วมงาน ทั้งเด็ก ผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารต่างก็มาร่วมงานมัสยิดบาง แห่งก็จัดกิจกรรมสมทบเพื่อหารายได้สร้างอาคารมัสยิด ถ้ามัสยิดที่ยังไม่เสร็จหารายได้เพื่อสร้างให้เสร็จ มัสยิด ที่เสร็จแล้วหารายได้เพื่อขยายมัสยิด สาเหตุที่ต้องขยายเพราะจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นการหารายได้ เพื่อสร้าง มัสยิดเป็นการฝึกความสามัคคีทดสอบความสามัคคี เพราะเหนื่อยนะ ไหนต้องการเตรียมงานดู ๆ แล้วเหนื่อย ๆ ก็ไม่เป็นไร เพราะทำงานเพื่อส่วนรวมและทำงานเพื่อศาสนาด้วย

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้าง สังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นบุคคลได้รับอามานะห์จากประชาชนในหมู่บ้านนะ บางคนทุ่มเททำงานเพื่อส่วนรวม แต่บางคนก็ไม่ได้ทำอะไร เสียหายถ้าเราได้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแบบไม่ได้ทำอะไรเลย ก่อนที่จะไปสร้างสังคมสันติภาพ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องสร้างสันติภาพในมัสยิดก่อน ก็ลองคิดดูคน 15 คน มาทำงานร่วมกัน เป็นองค์กรใหญ่นะ ถ้าทุ่มเทและเอาจริง คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องสร้างแบบอย่างของความสามัคคีระหว่างคณะกรรมการด้วยกัน เมื่อประชาชนเห็นว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีความสามัคคี และไม่ขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการด้วยกัน ทำให้ประชาชนสนใจ และอยากจะช่วยกิจกรรมของมัสยิด

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

สังคมสันติภาพในความคิดของผมสังคมนั้นต้องมีความยุติธรรม ทุกคนมีสิทธิเท่าๆ กัน ไม่มีการละเมิดสิทธิของคนอื่น สามารถแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ไม่ใช่ว่าจะพูดอะไร เสนออะไรแล้ว ทำไม่ได้เพราะมีคนคอยชี้นำ คอยควบคุมอยู่ สมาชิกในชุมชน อยู่อย่างสามัคคีไม่ทะเลาะเบาะแว้ง มีอะไรก็ช่วยเหลือกันให้กำลังใจกัน ประชาชนในชุมชนมีการศึกษาสูง ๆ การมีการศึกษาจะไม่ถูกใครมาชักจูง คนมีการศึกษาน้อย หรือไม่มีการศึกษาถูกชักจูงตายนะ มีคนมาพูดก็เชื่อหมด ไม่ได้ใช้ปัญญาในการคิด หาเหตุผล ผู้นำที่มีคุณธรรมใคร ๆ ก็อยากได้ผู้นำที่มีคุณธรรมนะ ผู้นำหลงอำนาจทั้ง ๆ ที่ประชาชนเป็นคนเลือกเขา แต่สุดท้ายเขาเร่งแก่ประชาชนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เมื่อมีความรู้ใหม่ ๆ ก็นำมาเล่าสู่กันฟัง มาแลกเปลี่ยนความรู้กัน คนที่รู้ก็ถ่ายทอดให้กับคนที่ยังไม่รู้ ประชาชนทุกคนรักชุมชนของตัวเอง ทำอะไรก็นึกถึงชุมชนก่อน ผมว่าที่เราต้องปลูกฝังมาก ๆ คือ ทำอย่างไรให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ หมู่บ้านนี้ กำแพงนี้เป็นกำแพงของเขา บ้านเกิดของเขา

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ที่เราอยู่ทุกวันนี้ไม่มีสันติภาพ จะทำอะไรก็กลัวไปหมด วิถีชีวิตของเราบางอย่างต้องเปลี่ยนแปลงไม่เป็นตัวของตัวเองเท่าไรนะ ปัญหาจากสาเหตุของการไม่พูดจากัน ปลอ่ยไว้ให้นานเกินไป ปัญหาหนักสามไปเรื่อย ๆ การไม่พูดความจริง และไม่ยอมรับความจริง ก็กลายเป็นปัญหาจนถึงวันนี้ เจ้าหน้าที่ไม่เข้าใจวิถีชีวิตของประชาชน คำว่า เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา ยังใช้ไม่เท่าไร เริ่มต้นก็ไม่เข้าใจแล้วแล้วสันติภาพจะเกิดได้อย่างไร

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมว่ารัฐต้องเปลี่ยนความคิด แนวคิดใหม่ได้แล้วหาโจทย์ใหม่ เพราะโจทย์เก่าตอบผิดแล้ว ค้นหาสาเหตุอะไรคือสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา เมื่อเจอสาเหตุก็หาทางแก้ปัญหา ผมมีข้อเสนอแนะที่ต้องใช้เวลานานพอสมควร คือ การให้การศึกษาแก่ประชาชน ให้ประชาชนมีการศึกษาให้มาก ๆ จัดหาเมล็ดพันธุ์ที่จบแล้วสามารถทำงานในชุมชนไม่ต้องไปทำงานไกล ๆ กระตุ้นให้ใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีอะไรก็มาทำที่มัสยิด อีกประเด็นหนึ่งคือ จัดให้ครูประถมและครูตาดีกา มาเจอมาพบปะสัมพันธ์กัน เพราะครูทั้ง 2 ประเภทสอนเด็กคนเดียวกัน จะทำอย่างไรให้ครูทั้ง 2 ประเภทได้กำหนดวิธีการสอน หรือ ปรัชญาในการดำรงชีวิตของเด็ก ๆ ให้ตรงกัน บางที่เด็กสับสนนะ ครูตาดีกาก็สอน ปลูกฝังแบบหนึ่ง ครูในโรงเรียนประถมก็

ปลูกฝังอีกแบบหนึ่ง พ่อแม่ปลูกฝังอีกแบบหนึ่ง เด็กสับสนไม่รู้จะวางตัวอย่างไร เปิดเวทีให้ประชาชนในชุมชนได้คุยกัน ใครมีปัญหาอะไร จะเสนอแนะอย่างไรก็ตาม แล้วหาทางออกร่วมกัน

22. สัมภาษณ์ นายอับลอรอนัน เจมะ นายกองค้การบริหารส่วนตำบลท่าเรือ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี

คำถามข้อที่ 1: ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

กิจกรรมหรือบทบาทของมัสยิดที่เด่น ๆ ปรากฏภาพชัดเจนและมีการยอมรับ ผมขอให้ข้อมูลเป็นเรื่อย ๆ ที่ละประเด็นนะ เอาประเด็นแรกเลยคือ การชวนกันทำความดี แต่ละวันเมื่อถึงเวลาละหมาดจะมีคนมาอาซาน เพื่อเชิญชวนให้ทุกคนมาร่วมกันมาละหมาดที่มัสยิด เห็นไหมเชิญชวนไปทำความดี ผมสังเกตนะเวลาเข้าวันศุกร์หรือเวลาละหมาดแล้ว จะมีการอาซาน ยังในชุมชนที่มีมัสยิดหลาย ๆ แห่งเสียงอาซานก็จะดังกระหึ่มเลย โดยเฉพาะในเมืองใหม่ ๆ ที่มีคนอยู่เยอะ ๆ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส เสียงจะดังมาก ซึ่งพวกเรารู้สึกว่าเสียงดัง เหล่านั้นไม่รบกวนเลย เมื่อถึงเวลาละหมาดก็มาละหมาดพร้อม ๆ กัน คนทุกคนเต็มใจมาทำความดี รำลึกถึงอัลเลาะห์ และท่านศาสดามุฮัมมัด ละหมาดเสร็จก็มีการบรรยายสั้น ๆ เกี่ยวกับศาสนา เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตและปฏิบัติตน ถูกต้องความหลักการของศาสนาอิสลามในช่วงปิดเทอมภาคฤดูร้อนมัสยิดได้จัดทำโครงการค่ายภาคฤดูร้อน เพื่อให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม และฝึกการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เด็ก ๆ อยู่บ้านแล้ว สนไม่รู้ไปไหน สามารถเข้าร่วมโครงการค่ายฤดูร้อน จะได้ว่าว่าการอยู่ในสังคมต้องวางตัวอย่างไร มัสยิดหลายแห่งมีการจัดมหกรรมมัสยิดสัมพันธ์ ตาดีกาสัมพันธ์ มีกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย มัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถูกใจให้เป็นสถานที่เลือกตั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ ซึ่งผมว่าดินะเลือกตั้งใส่คะแนนเสร็จก็ละหมาด หรือละหมาดเสร็จก็ใส่คะแนน คณะกรรมการอำนวยการเลือกตั้งก็สามารถละหมาดที่มัสยิดได้เลย ละหมาดวันศุกร์เราใช้ คุดบะห์ วันศุกร์เพื่อขัดเกลาจิตใจ เตือนกัน และารู้เหตุการณ์ความเคลื่อนไหวของสังคม ทั้งในระดับชุมชน ระดับชาติ ระดับนานาชาติ ยิ่งถ้าได้ผู้เสนอคุดบะห์ที่เก่ง ๆ ประชาชนก็จะได้สาระความรู้มากมาย แต่เสียดยสำหรับพี่น้องหลาย ๆ คนไม่เห็นความสำคัญของคุดบะห์ ไม่ฟังคุดบะห์บ้าง หลับบ้าง บางมัสยิดมีการระบุชื่อ ประกาศชื่อ ล่องหน้าเลยว่า ใครจะมาอ่านคุดบะห์ มัสยิดใหญ่ๆ ก็จะมีการถ่ายทอดสดเนื้อหาคุดบะห์ของแต่ละสัปดาห์

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กิจกรรมของมัสยิดที่ทำให้เกิดสันติภาพเลยหรือ คำถามนี้นั้นมีคำตอบในตัวของมันอยู่แล้ว อิสลามแปลว่า สันติ สถานที่ปฏิบัติศาสนกิจหรือศูนย์กลางชุมชน คือ มัสยิดฉะนั้น มัสยิดกับสันติภาพ ของคู่กันเลย เราอาจจะพูดได้เลยนะ ว่าที่ไหนมีมัสยิดที่นั่นมีสันติภาพ ผมว่าหลายท่านคงเห็นด้วยกับผม กิจกรรมที่มัสยิดสร้างสันติภาพ เช่น กิจกรรมการสอนศาสนาสำหรับผู้ใหญ่ตอนกลางคืน ผู้ใหญ่มาเรียนที่มัสยิดได้เรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติ สิ่งที่อิสลามสอน สิ่งที่อิสลามห้ามหลังเรียนก็รับประทานอาหารร่วมกัน มัสยิดหรือคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นฝ่ายจัดหา ก็ได้คุยกัน ปรัชญาหารือ ถามทุกข์สุขกัน นี่เป็นจุดเริ่มต้นของสันติภาพ ผู้สอนหลายคนเป็นผู้สอนที่ดี เป็นแล้วเข้าใจง่าย จะมีคนติดตาม คื้นนั้นจะมีคนมาฟังมาก

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

แต่ละองค์กรจะมีคนรับผิดชอบ มัสยิดตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์กร แล้วจะมีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นคณะที่ทำหน้าที่บริหารจัดการมัสยิด เราอยากได้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่เข้มแข็ง มีวิสัยทัศน์ เป็นคนรุ่นใหม่ จะได้คิดอะไรใหม่ ๆ เอาอย่างนี้ มุสลิมต้องจ่ายซะกาต แต่ละปีมัสยิดรับดำเนินการจัดเก็บซะกาต ได้เงินเท่าไร คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องใช้เงินซะกาตในการจัดการซะกาต เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน อิสลามได้กำหนดมาดีอยู่แล้ว ขึ้นอยู่กับเรา ว่า เราจะใช้เป็นมากน้อยแค่ไหนถ้าประชาชนได้รับการดูแลที่ดี มีสวัสดิการ ก็จะมีความสุข สันติภาพก็จะตามมา คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ต้องคิดหา หรือจัดตั้งกองทุน สำหรับช่วยเหลือประชาชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การศึกษาของบุตร ที่อยู่อาศัย และสวัสดิการด้านอื่น ๆ ยุคนี้เป็นยุคเทคโนโลยี ยุคไอที คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องจัดหาคอมพิวเตอร์ สำหรับบริการให้กับประชาชน โดยเฉพาะน้อย ๆ เยวชน คอมพิวเตอร์มีประโยชน์มากมาย มีตั้งไว้ที่มัสยิดได้เลย เป็นการดึงเยวชนให้มาที่มัสยิดให้เยอะ ๆ การไปประกอบพิธีฮัจญ์เป็นกฎของศาสนาอิสลาม การไปฮัจญ์ในเรื่องใหญ่สำหรับประชาชน เพราะต้องใช้เงินมากพอสมควร คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องจัดหากองทุน เพื่อช่วยเหลือให้ประชาชนได้ไปประกอบพิธีฮัจญ์ให้มาก ๆ

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

สังคมสันติภาพในมุมมองของผม ผมมองว่าสังคมใดก็ตามที่สมาชิก ประชาชนในชุมชน รักกัน มีความสามัคคีกัน ช่วยเหลือกัน ใครเดือดร้อนอะไรก็มาช่วย นี่คือสังคมที่มีความสันติภาพในอิสลามก็สอนอยู่แล้ว เวลาเจอกันก็ทักทายด้วย อัลลามมูอาลยกุม (ขอความสันติสุขจงมีแด่ท่าน) อิสลามเน้นเรื่องสันติภาพ ให้คำอวยพรกัน จะเข้าบ้านยังต้องให้สลามเลย และเป็นอัตลักษณ์ของคนอิสลามไปแล้ว แต่ละบ้าน แต่ละครอบครัว เรามีผู้นำนะ เราต้องเคารพผู้นำ และผู้นำต้องมีความเป็นผู้นำถึงจะได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ที่มีปัญหาตอนนี้ ชาวบ้านไม่เคารพผู้นำ ไม่ฟังผู้นำ กลายเป็นการแบ่งพรรคแบ่งพวก สังคมไม่สันติสุข เมื่อมีปัญหาที่ต้องไกลเกลี่ยอีก ผู้นำต้องฟังการตัดสินใจของประชาชนด้วย และใช้มัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

สันติภาพยังไม่เกิดขึ้น แสดงให้เห็นอะไรมากมายว่าต้องเรียกแก้ไข ปัญหาที่อยู่ว่า การแก้ปัญหาไม่ตรงจุด รู้ที่อยู่เกิดจากสาเหตุอะไร ทุกคนรู้ว่าเกิดจากอะไร ทำไม่เป็นอย่างนั้น ที่เราแก้ไปเรื่อย ๆ ไม่ตรงกับความต้องการ บางทีเสียตายเป็นประมาณที่เอาเงินภาษีของประชาชนไปแก้ไขไม่ตรงจุด เช่น พาคนไปเที่ยวนี้ได้อะไร มีแต่เสียกับเสีย และยังเป็นสอนให้ประชาชนรองรับอย่างเดียว เดียวนี้ประชาชนชินชากับการเขียนโครงการขอของบประมาณ อะไร ๆ ก็ขอจากราชการหมดเลย คิดเองไม่เป็นแล้ว คนแก้ปัญหาไม่ใช่คนในพื้นที่ยังไม่รู้จักพื้นที่ดีพอ ซึ่งไม่รู้ไม่เข้าใจวิถีชีวิตของประชาชนได้โดยมาจากประชาชน ความร่วมมือ ก็ไม่เกิดขึ้น การมีส่วนร่วมของประชาชนก็ไม่มี คนที่จะมาแก้ไขปัญหามันต้องเป็นคนที่มาจากในพื้นที่ จะได้ปัญหาได้ดีกว่า และได้รับการยอมรับจากประชาชนมากกว่า การแก้ปัญหาโดยใช้ความรุนแรง ซึ่งมันไม่ถูก ต่างฝ่ายต่างใช้ความรุนแรง จึงมีผู้สูญเสียเยอะมาก เด็กกำพร้าไม่รู้กี่พันคน แล้วอนาคตของพวกเขาละ หัวหน้าครอบครัวต้องจากเขาไป

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมก็พยายามพูดในหลาย ๆ เวทีเท่าที่มีโอกาสกับประชาชนในพื้นที่ที่ผมก็พูด ข้อเสนอแนะของผมคือ รัฐต้องเข้าใจวิถีชีวิตของประชาชน ให้ความยุติธรรมกับประชาชน ปกครองโดยใช้หลักธรรมาภิบาล เข้ามาบริหาร เริ่มจากหน่วยงานเล็ก ๆ ระดับตำบล อำเภอ จังหวัดไปจนถึงระดับประเทศ รัฐต้องสนับสนุนการศึกษาของประชาชนให้มาก ๆ เพื่อให้ประชาชนได้มีการศึกษาสูง ๆ มีงานทำ มีความมั่นคงในชีวิตสนับสนุนให้องค์กรในชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ประชาชนสามารถทำงานร่วมกันได้ และสามารถทำงานเป็นเครือข่ายได้

23. สัมภาษณ์ อาจารย์รอมิ นียมเดชา อาจารย์สถาบันอิสลามและอาหรับศึกษา มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ จังหวัดนราธิวาส

คำถามข้อที่ 1: ท่านคิดว่ามัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

ผมขอขอบคุณอาจารย์ตายูติน อูสมาน และคณะเป็นอย่างสูงที่ได้ให้เกียรติมาสัมภาษณ์ผม และผมขอขอบคุณแทนพี่น้องในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เรามีคณะนักวิจัยมาศึกษาเรื่องนี้ ซึ่งมีนักวิจัยทำน้อยอยู่นะ ผมขอเข้าประเด็นเลยดีกว่านะครับ ที่ถามว่ากิจกรรมเด่น ๆ ของมัสยิดมีอะไรบ้าง ผมว่าทุก ๆ มัสยิดมีกิจกรรมที่เหมือน ๆ กัน ซึ่งจะต่างกันนั้น ขึ้นอยู่กับผู้นำของชุมชนแห่งนั้นและความร่วมมือจากประชาชนสิ่งแรกคือ กิจกรรมการเรียนการสอนวิชาศาสนาสำหรับเด็ก ๆ และเยาวชน ที่เราเรียกว่าตาดีกา โรงเรียนตาดีกาส่วนใหญ่แล้ว จะอยู่ภายใต้การบริหารของคณะกรรมการมัสยิด ซึ่งเป็นงานหรือกิจกรรมที่ยิ่งใหญ่ของทุกคน ตาดีกาสอนคนให้เป็นคนดี สอนคนให้รู้และเข้าใจศาสนา และสามารถนำไปปฏิบัติได้ ผมมอง ๆ แล้วยิ่งใหญ่ นะ แต่หลาย ๆ คนยังไม่เห็นความสำคัญอยู่ ตาดีกาสอนหลายอย่างนะ สอนให้มีความสามัคคี สอนให้กล้าแสดงออกด้วย กิจกรรมต่อมา คือ กิจกรรมการสอนศาสนาสำหรับผู้ใหญ่ ส่วนใหญ่แล้ว จะสอนตอนกลางคืน ผมว่ากิจกรรมนี้นั้นะ ทำให้คนเราได้ใกล้ชิดกับศาสนามากขึ้น ได้นำความรู้ที่บรรดาโต๊ะครูมาสอน นำมาใช้ในการปฏิบัติในการดำรงชีวิตเรื่องศาสนาเราต้องเข้าใจ ๆ แต่มีคนมาเรียนน้อยอยู่นะ ผมว่าเราต้องรณรงค์ให้มากขึ้น ชั้นแรกต้องดึงเชิญชวนคนมาละหมาดที่มัสยิดให้มากขึ้น คือ เพิ่มจำนวนคนมาละหมาดให้เยอะ ๆ กิจกรรมต่อมาก็คือ กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนาเมื่อถึงวันสำคัญของศาสนาแล้ว จะมีคนมาทำกิจกรรมที่มัสยิด ซึ่งถือว่ามัสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมว่ากิจกรรมทุกกิจกรรมที่ทำที่มัสยิดล้วนทำให้เกิดสันติภาพทั้งนั้น เราต้องประกอบหลาย ๆ อย่าง กิจกรรมที่ทำที่มัสยิด เราก็รู้อยู่ว่ามัสยิดมีความสำคัญอย่างไร ทุกคนก็ล้วนมีความสุข มีความตั้งใจกับกิจกรรมซึ่งสันติภาพมันก็มีอยู่ในตัวของมันอยู่แล้ว เอาอย่างกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาตาดีกา ซึ่งครูผู้สอนได้สอนลูกศิษย์เพื่อให้เป็นคนดี สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้อง นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งก็เป็นสิ่งดี ๆ อยู่แล้ว อีกกิจกรรมหนึ่งที่มองดูแล้วสามารถนำสังคมไปสู่สันติภาพได้ คือ กิจกรรมการพบปะระหว่างประชาชนในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมนี้ ได้มีการมาคุยกัน มาทำกิจกรรมร่วมกัน การพบกันทำให้คนมีความสุขนะ ความสุขตรงไหน ก็ได้มาคุยถามทุกข์สุข ได้เห็นสีหน้าได้รู้ความเคลื่อนไหวของแต่ละคนว่า ปัจจุบันนี้กำลัง

ทำอะไร ครอบครัวเป็นอย่างไร มีลูกกี่คน ทำงานแล้วกี่คน กำลังเรียนกี่คน ตรงนี้แหละเป็นความสุข ซึ่งบรรยากาศมาพูดคุยกันเริ่มหายไป เพราะต่างคนต่างไป ต่างคนต่างรีบไปทำงาน ไม่มีเวลามาพูดคุยกัน

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นบุคคลที่ทำงานเพื่อสังคมอยู่แล้ว มีจิตสาธารณะสูงอยู่แล้ว บางชุมชนนั้นไม่ค่อยมีคนอยากจะเป็นนะ เพราะว่าต้องทำงาน ต้องเป็นบุคคลที่มีความเสียสละ เมื่อเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดแล้ว ก็ต้องทุ่มเท และทำงานอย่างจริงจัง ผมว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องสร้างบรรยากาศ สร้างโอกาสให้ประชาชนได้มาเจอกัน ได้มาพูดคุยกัน ซึ่งการที่คนจะมาเจอกัน ต้องมีคนกลางนะครับ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องจัดให้มีกิจกรรมบ่อย ๆ ยิ่งบ่อยยิ่งดี เพราะเปิดโอกาสให้ประชาชนได้พูดคุยกัน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องหาความรู้ใหม่ ๆ อยู่เสมอ เมื่อได้รับความรู้ ก็มาถ่ายทอดให้กับประชาชน กรรมการทุกคนมีความรู้ความสามารถอยู่แล้ว ต้องใช้ความรู้ให้เต็มที่นะครับ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีการประชุมทำให้ได้ข้อมูล ผลการประชุมทุกคนยอมรับ เมื่อทุกคนยอมรับ กิจกรรมก็สามารถลงมือ และทำได้ด้วยดี ความขัดแย้งระหว่างคณะกรรมการและชาวบ้านก็ไม่มี สันติภาพก็เกิดขึ้น อีกอย่างหนึ่ง คือ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องวางตัวเป็นกลาง ไม่ถ้อยกับพรรคพวก ญาติพี่น้อง เมื่อมีความขัดแย้งระหว่างประชาชนในชุมชน และมีการร้องเรียนมาถึงมัสยิด คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องวางตัวเป็นกลาง ตัดสินตามหลักเหตุผล ผมว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องเปิดห้อง หรือมุมเล็ก ๆ สำหรับเป็นที่พบปะระหว่างประชาชนกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของมัสยิดต้นแบบผมว่าในมัสยิดต้องมีทุกอย่างที่สร้างสรรค์ และองค์ความรู้ใหม่ มีฝ่ายที่ทำงานด้านศาสนาถ่ายทอดความรู้ทางศาสนา ด้านสวัสดิการให้กับประชาชนต้องมีสวัสดิการ ประชาชนต้องได้รับสวัสดิการ ซึ่งสวัสดิการนี้เป็นการสร้างแรงจูงใจ และกำลังใจให้กับประชาชนมีห้องสมุด หรือห้องสืบค้นข้อมูลให้ประชาชน เด็ก ๆ และเยาวชนได้สืบค้นข้อมูล ผมว่าการสืบค้นข้อมูลที่มัสยิดเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนใกล้ชิดกับมัสยิดมากขึ้นนะ มีห้องประชุม หรือมีการจัดสำนักงานด้วย อย่าลืมนะครับว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีการประชุมบ่อยนะ การประชุมที่ต้องมีโต๊ะมีเก้าอี้เพื่อสร้างบรรยากาศในการประชุม เป็นการยกระดับคุณภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดด้วย ผมว่าหมดเวลาแล้ว ที่เราจะมาประชุม และทุกคนนั่งบนพื้น มัสยิดไหนที่พอจะทำได้ต้องรีบทำนะ

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพ ทำไม่ถึงแก้ไม่ได้สักทีนะ ผมว่าเราต้องคิดนะ ว่าทำไมบ้านเราถึงเป็นอย่างนี้ ใครกำลังทำอะไรอยู่ ซึ่งแน่นอนต่างคนต่างมองคนละแบบมีความเข้าใจ และมีการสรุปสาเหตุ หรือที่มาของปัญหาค่อนข้างยาก เจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองก็มองอีกแบบหนึ่งประชาชนในพื้นที่ก็มองอีกแบบหนึ่งมองต่างมุมไป ทำอย่างไรให้ทั้งสองฝ่ายเข้าใจปัญหาของที่นี่ และต้องย้อนดูในอดีตด้วยนะว่า เมื่อก่อนนั้นเจ้าหน้าที่ปกครองอย่างไร ได้ให้ความยุติธรรมกับประชาชนไหม การไม่ได้รับความยุติธรรมในอดีตเป็นส่วน

หนึ่งของการเกิดปัญหา จนถึงปัจจุบันนี้ นี่เป็นระดับภาพใหญ่ ถ้าดูในหมู่บ้านก็มีปัญหาความขัดแย้งภายในระหว่างคนในชุมชนด้วยกัน มีกรณีของการแย่งตำแหน่งในหมู่บ้าน ทีมชนะหรือผู้ชนะก็ดีใจ ส่วนผู้แพ้ก็จะเสียใจ จนกระทั่งไม่ยอมให้ความร่วมมือกับอีกทีมหนึ่ง ไม่รวมมือยังไม่พอ ยังไปยุ่งเกี่ยวหรือวิพากษ์วิจารณ์การทำงาน

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การแก้ไขปัญหามหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต้องใช้เวลานาน เพราะเป็นปัญหาใหญ่ กระทบกับทุกคน กระทบต่อ การบริหารบ้านเมือง มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ ไม่มีใครกล้ามา ลงทุน คิดดูเราผ่านมาแล้วก็รัฐบาลก็พรรค ก็นายรัฐมนตรีก็ยังไม่ได้ ผมว่าเราต้องคิดใหม่แล้ว ต้องเปิดใจให้กว้างแล้ว หันหน้าเข้าหากัน ใครที่มีส่วนเกี่ยวข้องเชิญมาพูดคุยให้หมดเลยว่า จะเอาอย่างไรกัน ต้องเปิดใจ และต้องจริงใจด้วย เปิดใจอย่างเดียวไม่พอ

24. สัมภาษณ์ นายชัยนूरดิน นิมา นักวิชาการศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดอัลฟอรกอน หมู่บ้านเพชรสุภา อำเภอมะนัง จังหวัดปัตตานี

คำถามข้อที่ 1: ท่านคิดว่ามีมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันมีบทบาท/กิจกรรมเด่นๆ อย่างไร

กิจกรรมของมัสยิดมีมาก ถ้าดูตามประวัติศาสตร์อิสลามมัสยิดในสมัยก่อนมีบทบาทมาก ทำอะไรหลายอย่างมากมายยุคปัจจุบันก็มีกิจกรรมที่เด่น ๆ หลาย ๆ อย่างนะ ผมว่าขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของคณะกรรมการ การมีเครือข่ายของคณะกรรมการทำให้ผมถึงมองถึงเครือข่าย เพราะว่าเครือข่าย การมีเครือข่ายทำให้เราสามารถทำกิจกรรมได้มากมาย เอาละกิจกรรมแรกเลย คือ กิจกรรมสำหรับเยาวชน ได้แก่ การเรียนวิชาศาสนา คือ วิชาตาดีกา เป็นฟิรดูอิน ที่เด็ก ๆ ทุกคนต้องเรียน เป็นหน้าที่ของผู้รับผิดชอบต้องจัดการเรื่องตาดีกา เด็ก ๆ ได้เรียนรู้วิชาศาสนา จะได้เป็นคนดีของสังคม คนดีของประเทศชาติ ตาดีกาช่วยรัฐช่วยพ่อแม่เยอะมากเลยนะ เราต้องสนับสนุนตาดีกาให้มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพนะ ต่อมาก็กิจกรรมการสอน การอ่านกุรอาน หลาย ๆ มัสยิดใช้วิธีการสอนแบบใหม่ หลักสูตรใหม่ เราเรียกว่า หลักสูตรกีรออาตี เป็นเทคนิค เรียนการอ่านกุรอานแบบให้เด็ก ๆ ได้เรียนรู้อย่างรวดเร็ว และไม่เบื่อ ดู ๆ แล้ว ผลสัมฤทธิ์สูงมาก เด็ก ๆ สามารถอ่านกุรอานได้ อย่างรวดเร็ว พ่อแม่ก็ชอบ กิจกรรมสำหรับผู้ใหญ่ก็มี ได้แก่การสอนวิชาศาสนาสำหรับผู้ใหญ่ตอนกลางคืน เราเชิญวิทยากรจากข้างนอกมาบรรยาย เพื่อทบทวนความรู้ศาสนา ถ้ามีมัสยิดใหญ่ ๆ มัสยิดกลางจะสอนวิชาศาสนาในวันเสาร์หรือ วันอาทิตย์ เช่นมัสยิดกลางปัตตานี สอนวันเสาร์ มัสยิดกลางยะลา สอนวันอาทิตย์ ก็มีผู้คนมาเรียนมากมาย กิจกรรมสำหรับสตรีก็มีนะ เป็นการพบปะระหว่างสตรีที่อยู่ในชุมชน อย่างน้อยเป็นการเปิดเวทีให้กับกลุ่มสตรี เพราะว่าสตรีก็เป็นกำลังสำคัญในชุมชนเช่นเดียวกัน ได้แลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับการใช้ชีวิตในครอบครัวตลอดจนการดูแลบุตร อย่างไรก็ตามผมว่ากิจกรรมหลักที่เด่นที่สุดคือ การทำความดี การทำอียาดะห์ การละหมาดร่วมกันที่มัสยิด ทำอย่างไรให้คนมาละหมาดที่มัสยิดให้มาก ๆ เรามีมัสยิดที่ใหญ่ ๆ ทุกแห่งเลยนะ แต่จะมีคนมาละหมาดที่มัสยิดนี้น้อยอยู่ ผมว่าเราต้องรณรงค์ต้องหาวิธีการ เพื่อให้คนมาละหมาดที่มัสยิดให้มาก ๆ

คำถามข้อที่ 2 : ท่านคิดว่ากิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

กิจกรรมอะไรบ้างที่ทำให้เกิดสังคมสันติภาพนะ ถ้าดูชื่อของศาสนาอิสลาม อิสลามแปลว่าสันติ ดังนั้นสันติภาพก็มีอยู่ในตัวอยู่แล้ว มัสยิดเป็นศูนย์เป็น Center ทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือบางกิจกรรมที่เกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ การปกครอง และหลาย ๆ อย่าง ที่ไม่ขัดกับหลักศาสนา ก็จะมาทำที่มัสยิด ผมจะสรุปเลยนะว่า ทุกกิจกรรมที่ทำที่มัสยิดล้วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพ เช่น การสอนศาสนา การทำกิจกรรมทางศาสนา การประชุมปรึกษาหารือ แม้กระทั่งการสร้างเสริมอาชีพ

คำถามข้อที่ 3 : คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้สามารถสร้างสังคมให้เกิดสันติภาพได้อย่างไร

โดยทั่วไปแล้ว คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ และได้รับการยอมรับจากประชาชนอยู่แล้ว เมื่อได้รับการยอมรับก็สามารถทำงานกับชุมชนได้นะ ผมว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สามารถสร้างสังคมสันติภาพได้ โดยการพูดคุยทำความเข้าใจกับประชาชนทุกเรื่องที่จะดำเนินการ การชี้แจงให้ทุกคนรู้ เข้าใจ และมีจุดหมายเดียวกันแล้ว การทำงานก็มีความราบรื่นประสบความสำเร็จ

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีความคิดที่จะพัฒนาประชาชนอย่างจริงจัง คิดและทำโครงการที่ดี มีประโยชน์กับทุกฝ่าย ต้องให้ความสำคัญกับทุกกลุ่ม อย่าลืมว่าในชุมชนมีคนหลายประเภทหลายระดับ ผมว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องให้ความสำคัญกับกลุ่มเยาวชนด้วย

คำถามข้อที่ 4 : รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชนควรมีลักษณะอย่างไร

รูปแบบของสังคมสันติภาพ รูปแบบนี้ คือ model นะ ผมว่ารูปแบบที่น่าจะทำให้สังคมไปสู่สันติภาพ คือ การจัดโครงการสร้างขององค์กรให้ชัดเจน รู้ว่าใครทำอะไร รับผิดชอบอะไร ถ้าทุกคนยึดหลัก และปฏิบัติหน้าที่ของตนเองให้ดีที่สุด สันติภาพเกิดขึ้น อีกแบบหนึ่งคือ การสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ต้องเคารพในความเป็นผู้นำ ยุคนี้เรามีผู้นำหลายฝ่าย ผู้นำแต่ละคนก็อยากจะเด่นอยากจะดัง คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องรวมตัว หรือทำให้ผู้นำเหล่านี้มีการยอมรับซึ่งกันและกัน

คำถามข้อที่ 5 : ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีอะไรบ้าง

สาเหตุที่ปัญหาต่าง ๆ ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่จบ ยังเป็นปัญหาจนถึงทุกวันนี้ เพราะว่าการไม่เข้าใจกัน และการไม่ยอมรับในความหลากหลายเคยได้ยินใหม่ว่าแตกต่างแต่ไม่แตกแยก ประเด็นความสันติภาพไม่ใช่เฉพาะระดับประเทศนะ ในหมู่บ้านก็มีความขัดแย้งเป็นความขัดแย้งระหว่างผู้นำกับผู้ตาม ซึ่งผมว่าปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพนั้นเกิดจากการไม่เข้าใจ และไม่ยอมรับซึ่งกันและกัน

คำถามข้อที่ 6 : ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ผมว่าประชาชนกับประชาชนในชุมชนต้องคุยกันก่อนว่าจะเอาอย่างไร จะแก้อย่างไรแล้ว แล้วนำข้อเสนอของประชาชนไปคุยต่อกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ในชุมชนต้องจัดให้มีกิจกรรมให้มาก ๆ หรือให้บ่อย ๆ การมีโอกาสดำเนินกิจกรรมร่วมกันของประชาชนแล้ว ทำให้เกิดผลดีตามอีกมากมาย ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีกัน

โครงสร้างสังคมสันติภาพ

จากการสัมภาษณ์เจ้าเลี้ยกคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการสรุปได้ว่า โครงสร้างสังคมสันติภาพโดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้น มัสยิดต้องมีการจัดการเรียนการสอนวิชาศาสนาและวิชาการทั่วไป ตลอดจนวิชาชีพ จัดกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมทั่วไป มัสยิดจัดหาทุนต่างๆ เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ มัสยิดต้องเป็นศูนย์กลางในการพบปะและการปรึกษาหารือ เป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และแจ้งข่าวสารให้กับประชาชน ผู้นำมีความร่วมมือและสามัคคีกัน นำเอาอัลกรุอันเป็นธรรมนูญชีวิต เป็นสังคมอุดมธรรม ผู้นำทั้ง 4 ฝ่าย สามารถทำงานร่วมกันได้ และเปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมกันสร้างสังคมสันติภาพ

การสนทนากลุ่ม (Focus group)

ผลการศึกษาการสร้างสังคมสันติภาพโดยการสนทนากลุ่ม

จากการสนทนากลุ่มในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้กับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการ คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ สรุปได้ดังนี้

1) ความหมาย นิยาม คำจำกัดความของมัสยิด หรือถ้าพูดถึงมัสยิดแล้วท่านจะเข้าใจอย่างไร

ลำดับ ที่	ความหมาย
1	มัสยิดเป็นศูนย์กลางการทำอิบาดะ และที่เป็นที่ส่วนรวมของชุมชน เป็นสถานศึกษาอบรมความรู้จริยธรรม เป็นศูนย์กลางการศึกษา
2	มัสยิดเป็นสถานที่ทำอิบาดะ เป็นสถานที่ทำพิธีแต่งงาน โดยเฉพาะในสมัยก่อนเขาแต่งงานที่มัสยิด นอกจากนั้นมัสยิดก็เป็นที่พักของคนยากไร้ คนจนด้วย
3	มัสยิดเป็นที่สุญุด เป็นที่เคารพของประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นสถานที่ใกล้ชิดกับอัลลอฮ์ เป็นที่สุญุด คือการละหมาด ในสมัยนบีมุฮัมมัด เป็นสถานที่ปฏิบัติต่าง ๆ ในเรื่องศาสนา การเมือง การปกครอง หรือเป็นสถานที่สอนศาสนาด้วย
4	มัสยิดเป็นที่รวมจิตใจของคนนับถือศาสนาอิสลามต่ออัลลอฮ์ ในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นที่ระดมเงินทุนและกิจกรรมการศึกษา
5	มัสยิดเป็นการศึกษาที่จะให้ความรู้ด้านศาสนา และด้านอื่น ๆ ผู้ใดต้องการความรู้ก็จะมาที่มัสยิด ก็จะมีผู้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ
6	มัสยิดเป็นสถานที่ปรึกษาหารือเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะการปรึกษาหารือในกิจการ

ลำดับ ที่	ความหมาย
	เพื่ออิสลาม และเพื่อสังคม
7	มัสยิดเป็นสถานที่อ่าน และศึกษาอัลกุรอาน และกล่าวรำลึกถึงอัลลอฮ์ ของทุกเพศทุกวัย
8	มัสยิดเป็นศูนย์กลางของการเผยแพร่อิสลาม ทุก ๆ วันศุกร์จะมีคนมาละหมาดที่มัสยิดเป็นจำนวนมาก มีคนมารับฟังเกี่ยวกับศาสนาอิสลามเป็นจำนวนมาก
9	มัสยิดเป็นสถานที่พบปะของสมาชิกในชุมชน มาแลกเปลี่ยนข้อมูล การทำโครงการร่วมกัน เพราะมัสยิดเป็นสถานที่ ๆ มีความพร้อมมากที่สุด และเป็นศูนย์กลางของชุมชน
10	มัสยิดเป็นสถานที่ทำสมาธิ (เอียติกาฟ) ส่วนใหญ่แล้วจะเอียติกาฟในช่วง 10 วันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน

2) กิจกรรมหรือบทบาทเด่น ๆ ของมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างไร

ลำดับ ที่	กิจกรรม บทบาทเด่นๆ ของมัสยิด
1	กิจกรรมการศึกษา ได้แก่ การเรียนการสอนโรงเรียนตาดีกา เป็นกิจกรรมที่มัสยิดให้ความสำคัญมาก เพราะการศึกษาคือสอนคนให้คนเป็นคนดี มีจริยธรรม ส่วนการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ก็เป็นการสอนตอนกลางคืนหลังละหมาดมัฆริบ บางหมู่บ้านสอนในวันเสาร์ - อาทิตย์ ซึ่งจะมีประชาชนมาเรียนกันมาก
2	กิจกรรมเอียติกาฟ เป็นการทำความดีชนิดหนึ่ง ที่ทำที่มัสยิด โดยเฉพาะในช่วง 10 วันสุดท้ายของเดือนรอมฎอน
3	กิจกรรมตะวัหฺ เป็นกิจกรรมการเชิญชวนสมาชิก หรือสับบุรุษให้มาทำความดี ทุกมัสยิดจะมีบุคคลมาทำกิจกรรมตะวัหฺ
4	การอ่านคุตบะห์ในวันศุกร์ ซึ่งเป็นการตักเตือน และเป็นการเรียนรู้ประจำสัปดาห์ของมุสลิม
5	กิจกรรมการบริการชุมชน มัสยิดได้จัดกิจกรรมหลาย ๆ กิจกรรมเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน เช่น การส่งเสริมอาชีพ การช่วยเหลือคนยากไร้ การบริจาคสิ่งของ
6	กิจกรรมช่วยเหลือกลุ่มสตรี และเด็กกำพร้า บุคคลเหล่านี้ เป็นบุคคลที่ขาดโอกาส มัสยิดต้องเข้ามาช่วยเหลือ
7	กิจกรรมการเรียนการสอนอัลกุรอาน ส่วนใหญ่แล้วเด็ก ๆ จะมาเรียนอัลกุรอานที่มัสยิด ปัจจุบันเรามีการเรียนการสอนระบบใหม่ หรือหลักสูตรใหม่ ทำให้เด็กได้เรียนรู้ และสามารถอ่านกุรอานได้เร็วขึ้น
8	กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา เช่น วันฮารีรายอ วันเมาลิด วันอาชูรอ และอื่น ๆ
9	กิจกรรมประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร มัสยิดจะเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร หน่วยงานราชการมีข่าวสารอะไรก็จะส่งมาที่มัสยิด มัสยิดก็จะเป็นฝ่ายประกาศว่ามีข่าวสำคัญ ๆ หรือมีกิจกรรมอะไรบ้าง
10	กิจกรรมเกี่ยวกับวิทยุชุมชน เสียงตามสาย ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่เปิดสอนศาสนาบ้าง พุดคุยเรื่องทั่ว ๆ ไปบ้าง แจ้งข่าวสารบ้าง
11	กิจกรรมเข้าสุนัต เพื่อแบ่งเบาภาระให้ครอบครัว โดยเฉพาะครอบครัวที่มีรายได้น้อย ซึ่งส่วนใหญ่แล้วกิจกรรมเข้าสุนัต จะจัดในช่วงปิดเทอม ในช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน

ลำดับ ที่	กิจกรรม บทบาทเด่นๆ ของมัสยิด
12	กิจกรรมค่ายภาคฤดูร้อนซึ่งเป็นช่วงปิดเทอม เด็ก ๆ เยาวชนไม่มีการเรียนก็มาชวนกันทำค่ายภาคฤดูร้อน จะได้สอนเด็ก ๆ ให้มีความรู้เกี่ยวกับศาสนา การปฏิบัติในสังคม ที่สำคัญ คือการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ป้องกันเด็ก ๆ ไม่ให้ไปยุ่งกับสิ่งไม่ดีทั้งหลาย
13	กิจกรรมไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งบางครั้งเกิดความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล เพื่อแก้ไขปัญหาไม่ให้ลุกลามบานปลาย มัสยิดก็จะเข้ามามีส่วนในการคลี่คลายปัญหา โดยเรียกคู่กรณีที่มีความขัดแย้งมาคุยกันจนนำไปสู่ความเข้าใจกัน และให้อภัยกัน
14	กิจกรรมการระดมทุนต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือผู้ป่วยภายในชุมชน เช่น กองทุนเพื่อการศึกษา กองทุนช่วยเหลือผู้เสียชีวิต กองทุนเพื่ออาชีพ

3) กิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพ คือ กิจกรรมอะไรบ้าง

ลำดับ ที่	กิจกรรมของมัสยิดที่มีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพ
1	กิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา หรือกิจกรรมที่ไม่เกี่ยวกับองค์กรข้างนอก ก็ถือว่ามีส่วนนำไปสู่สันติภาพ ถ้ามีโครงการอื่น ๆ เข้ามาบางครั้ง ทำให้เกิดความวุ่นวาย และมีปัญหาได้
2	สันติภาพจะเกิดขึ้นในชุมชนต้องมีผู้นำ ผู้นำต้องมีความรู้ความสามารถในการนำ ต้องมีอามานะ (จิตอาสา) ในหน้าที่ของตนเอง จึงสามารถจะให้เกิดสันติภาพได้ ผู้นำต้องมีความยุติธรรมต้องรู้เรื่องหลักศาสนา ผู้นำต้องเป็นคนดี ผู้ตามต้องตามด้วย ต้องมีการเรียนรู้เรื่องศาสนา จึงให้เกิดสันติภาพง่ายขึ้น และอีกอย่างหนึ่งควรมี ฮุก่มปากัด ในชุมชน เพราะฮุก่มปากัด เป็นกฎที่ชาวบ้านเป็นผู้ที่ออกกฎเอง ถ้ามีฮุก่มปากัดในชุมชน สามารถจะทำให้เกิดสันติภาพง่ายขึ้น
3	สังคมจะสันติภาพสันติสุข อยู่ที่คน ถ้าคนในสังคมนั้นปฏิบัติตามกฎของศาสนา หรือ ฮุก่มปากัด หรือขนบทำเนียมประเพณี ถ้าคนในสังคมนั้นมีความรู้ในการดำรงชีวิต มีความรู้ในการประกอบอาชีพ มีความรู้ในเรื่องสุขภาพอนามัย มีความรู้ใน ถือว่ามัสยิดมีส่วนที่จะให้เกิดสังคมสันติภาพได้
4	การสร้างสังคมสันติภาพโดยมัสยิดนั้น คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดประจำมัสยิดต้องมีความร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำตามธรรมชาติ และประชาชน เพื่อทำข้อตกลงร่วมกันของหมู่บ้านว่า อะไรที่สิ่งต้องห้ามหรืออะไรเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ที่เราเรียนว่า ฮุก่มปากัด
5	การสร้างสันติภาพโดยใช้กระบวนการชูรอ หรือกระบวนการปรึกษาหารือ มีการประชุมร่วมกัน อภิปรายผลดี ผลเสีย และหาข้อตกลงร่วมกัน ทุกคนรับได้กับข้อตกลงหรือข้อสรุป
6	มัสยิดต้องจัดอบรมเกี่ยวกับกฎหมาย กฎหมายเบื้องต้นให้ทุกคนรู้กฎหมาย รู้จักสิทธิของตัวเอง และสิทธิของคนอื่น เมื่อรู้กฎหมายแล้ว ไม่กล้าฝ่าฝืนกฎหมาย

7	มัสยิดต้องปลูกฝังการตระวะห์ การตระวะห์เป็นการเชิญชวนคนให้ทำความดีถ้าทุกคนทำความดี ความสันติภาพก็จะเกิดขึ้นแน่นอน
8	มัสยิดจัดกิจกรรม วันฮารีรายอ วันแรกของทุกปีให้ยิ่งใหญ่แล้วเปิดโอกาส หรือจัดให้มี กิจกรรมขอโทษซึ่งกันและกัน การให้อภัยถือว่าเป็นหนทางหนึ่งที่จะนำไปสู่ความสันติภาพ

4) มัสยิดต้นแบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรเป็นอย่างไร

ลำดับ ที่	มัสยิดต้นแบบ
1	มัสยิดต้นแบบต้องมียอดประกอบดังนี้คือ ต้องมีการตระวะห์ เชิญชวนให้สัปบุรุษทำความดี ให้ มาก ๆ ใกล้เคียงกับหลักการของศาสนา หลักเล็งการทำความชั่วทั้งหลาย ต้องมีการตะลิม ต้อง มีการทำอิบาดะห์ (ทำความดี) และต้องสร้างสังคมให้รู้จักการคิดมะห์ คือ มีจิตสาธารณะ ทำ อะไรก็ทำเพื่อส่วนรวม
2	มัสยิดต้นแบบต้องมีการจัดโครงการสร้างของการบริหารจัดการมัสยิดที่ทันสมัย มีตำแหน่งที่ สามารถทำงานใหญ่ หรือทำงานเพื่อส่วนรวมได้ ได้แก่ ตำแหน่งเลขานุการของ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ปฎิคม ฝ่ายประสานงาน เพราะสมัยนี้ต้องมีการ ประสานงาน ติดต่อกับองค์กรระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ บางครั้งต้องติดต่อ ระหว่างประเทศ จึงต้องมีตำแหน่งต่าง ๆ ที่ทันสมัย
3	คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดเป็นบุคคลที่ทุ่มเทและตั้งใจทำงานจริง ๆ ไม่ได้ต้องการ ตำแหน่งอย่างเดียว
4	มัสยิดต้นแบบต้องเป็นมัสยิดที่มีเครือข่าย สามารถเชื่อมโยงกับมัสยิดอื่นได้เป็นอย่างดี สามารถช่วยเหลือกันได้ มัสยิดไหนเด่นด้านอะไร หรือมีความพร้อมด้านไหนก็ช่วยมัสยิดอื่น ได้
5	สัปบุรุษในหมู่บ้านมีมากขึ้น หรือเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ มัสยิดต้องเป็นโซน หรือสอยพื้นที่ เพื่อความ สะดวกในการติดต่อติดตาม และมอบหมายตัวแทนของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด เป็นคนรับผิดชอบแต่ละพื้นที่ ใครเดือนร้อน ใครมีปัญหาสามารถช่วยได้อย่างรวดเร็ว
6	มัสยิดต้นแบบต้องเป็นมัสยิดที่มีรายได้มาก ซึ่งการมีรายได้มากนั้นเป็นสัญญาณบอกว่า สามารถทำกิจกรรม หรือโครงการได้หลายอย่างรายได้ของมัสยิดมาจากหลายแหล่ง ซึ่งการ จะหารายได้ให้มากนั้นต้องขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ ของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ว่ามี รูปแบบ หรือกลยุทธ์ยุทธศาสตร์ในการหารายได้อย่างไร
7	มัสยิดต้นแบบต้องมีการอ่านคุตบะห์ที่มีคุณภาพ ซึ่งคุตบะห์ที่สามารถดักเตือนสัปบุรุษ และมี การเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ปัจจุบันให้มากที่สุด หมายความว่า สามารถสอนเตือนใจให้สัป บุรุษได้ ที่สำคัญ คือ คุตบะห์ที่ผู้มาละหมาดวันศุกร์สนใจฟังอย่างมาก และไม่ทำให้วังวนนอน มีการถ่ายทอดเอกสารเนื้อหาของคุตบะห์ แจกให้กับสัปบุรุษด้วย ซึ่งคุตบะห์ที่ถ่ายทอดเนื้อหา ของคุตบะห์แจกให้กับสัปบุรุษด้วย ซึ่งคุตบะห์ที่ถ่ายทอดเนื้อหาสามารถนำกลับไปอ่านที่บ้าน ได้สตรีที่ไม่ได้มาละหมาดวันศุกร์ก็ได้อ่านด้วยสมาชิกในบ้านก็ได้อ่าน ทุกคนได้รับประโยชน์ จากคุตบะห์

ลำดับ ที่	มัสยิดต้นแบบ
8	มัสยิดต้นแบบมีการจัดวิทยุชุมชนด้วย ซึ่งในการรายการของวิทยุมีการสอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้ทางศาสนาเชิญผู้รู้ทางศาสนามาบรรยายผ่านรายการวิทยุชุมชน หรือเปิดแผ่นวีดิทัศน์เกี่ยวกับการสอนศาสนาของบรรดาผู้รู้ โต๊ะครู ทั้งในและต่างประเทศ
9	มัสยิดต้นแบบนี้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตลอดจนสัปบุรุษของมัสยิดต้องมีจิตสาธารณะ เพราะมัสยิดมีกิจกรรมมากมาย ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมทั่ว ๆ ไปซึ่งต้องใช้บุคคลที่มีจิตสาธารณะอย่างสูง ต้องทุ่มเท เพราะมีกิจกรรมมาก และจัดบ่อย ๆ ซึ่งการจัดแต่ละครั้งต้องใช้แรงกายแรงใจด้วย
10	มัสยิดต้นแบบต้องมีการละหมาดวัคตฺครบทุกเวลา มีสัปบุรุษมาละหมาดกันมาก ๆ โดยเฉพาะวัคตฺมัฆริบ และอิชา ซึ่งเป็นวัคตฺที่สัปบุรุษไม่ต้องยุ่งกับการทำงานอยู่แล้ว ต้องเชิญให้มาละหมาดที่มัสยิดให้มาก ๆ
11	มัสยิดต้นแบบต้องจัดกิจกรรมด้านศาสนาทุกกิจกรรมอย่าให้ขาดตกบกพร่อง
12	มัสยิดต้นแบบต้องมีห้องสมุดไว้บริการให้กับสัปบุรุษ การอ่านหนังสือ ทำให้เกิดการเรียนรู้ และเกิดความฉลาด ทำให้สัปบุรุษรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และการมีห้องสมุดนั้นสามารถดึงดูด ให้สัปบุรุษมาละหมาดที่มัสยิด
13	มัสยิดต้นแบบต้องมีคัมภีร์อัลกุรอาน ในมัสยิดให้มากเพื่อความสะดวกในการหยิบมาอ่าน กระตุ้นให้สัปบุรุษบริจาคนคัมภีร์อัลกุรอานให้มาก ๆ
14	มัสยิดต้นแบบต้องมีการประชุม คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดให้มาก การทำอะไรก็ต้องมีการประชุมกันก่อนการประชุมทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน
15	มัสยิดต้นแบบต้องมีการจัดสำนักงานของมัสยิดที่เป็นสมบูรณ์มีความสวยงาม และมีความสะดวก สำหรับการประชุมมีการจัดอุปกรณ์ และเครื่องมือต่าง ๆ อย่างเป็นระบบสามารถหยิบนำมาใช้ได้อย่างรวดเร็ว
16	มัสยิดต้นแบบต้องมีการจัดทำทะเบียนสัปบุรุษ และทะเบียนทรัพย์สินของมัสยิด และบัญชีรายรับรายจ่ายของมัสยิด จัดทำรายงานผลการดำเนินงาน สามารถชี้แจงฐานะทางการเงินของมัสยิดได้
17	มัสยิดต้นแบบต้องมีการแต่งตั้งบุคคลที่มีความสามารถ เพื่อทำหน้าที่ประสานงานกับองค์กรของรัฐ และองค์กรเอกชน และเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการเขียนหนังสือโต้ตอบได้
18	มัสยิดต้นแบบเป็นมัสยิดที่ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาของเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในโรงเรียนตาดีกา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ตลอดจนโรงเรียนปอเนาะ
19	มัสยิดต้นแบบมีการเลือกสรรคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีคุณสมบัติเหมาะสม
20	มัสยิดต้นแบบต้องมีการบริหารจัดการสถานที่จอดรถทั้งภายในบริเวณรั้วมัสยิด และนอกรั้วมัสยิด ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย
21	มัสยิดต้นแบบต้องมีสถานสำหรับการที่ประชาสัมพันธ์ โครงการ กิจกรรม และข่าวสารต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนได้อ่าน และได้เรียนรู้ข่าวสารตลอดจนความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในชุมชน และนอกชุมชน
22	มัสยิดต้นแบบคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องเป็นบุคคลที่มีอามานะ (ความรับผิดชอบ) รู้จักรับผิดชอบหน้าที่ ๆ ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการอิสลามประจำ

ลำดับ ที่	มัสยิดต้นแบบ
	มัสยิด ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ พัฒนานตนเองให้มีความรู้ความสามารถในตำแหน่งหน้าที่ ๆ ได้รับ
23	มัสยิดต้นแบบคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีความอัลลอดีล (ความยุติธรรม) ต้องคำนึงถึงความยุติธรรมให้มาก ๆ
24	มัสยิดต้นแบบคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องมีการวางแผน (อัตตักกิด) ซึ่งเป็นการวางแผนแล้ว ต้องลงมือปฏิบัติ และต้องประเมินผลงานในแต่ละแผนงานว่าสำเร็จ ลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่
25	มัสยิดต้นแบบต้องรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมยึดหลักเกณฑ์ แต่ไม่ยึดบุคคล ใครทำอะไรผิดก็ว่าผิด

โครงสร้างสังคมสันติภาพ

จากการสนทนากลุ่มคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิชาการสรุปได้ว่า โครงสร้างของสังคมสันติภาพโดยผ่านคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดนั้น มัสยิดต้องเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาและการเผยแพร่ศาสนา เป็นสถานที่อบรมจริยธรรม มัสยิดเป็นสถานที่สำหรับการพบปะกัน ปรีกษาหารือและไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จัดกิจกรรมต่างๆ ที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชน มีข้อตกลงร่วมกันของผู้นำทุกประเภท มีโครงสร้างการบริหารจัดการที่ทันสมัย มีการนำเสนอคุตบะห์ที่มีคุณภาพ มีประโยชน์

มัสยิดต้นแบบสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ จากการศึกษา มัสยิดต้นแบบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ และจัดทำสัมภาษณ์กลุ่ม ผลการศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

มัสยิดต้นแบบนั้นต้องมีฝ่ายต่าง ๆ ดังนี้

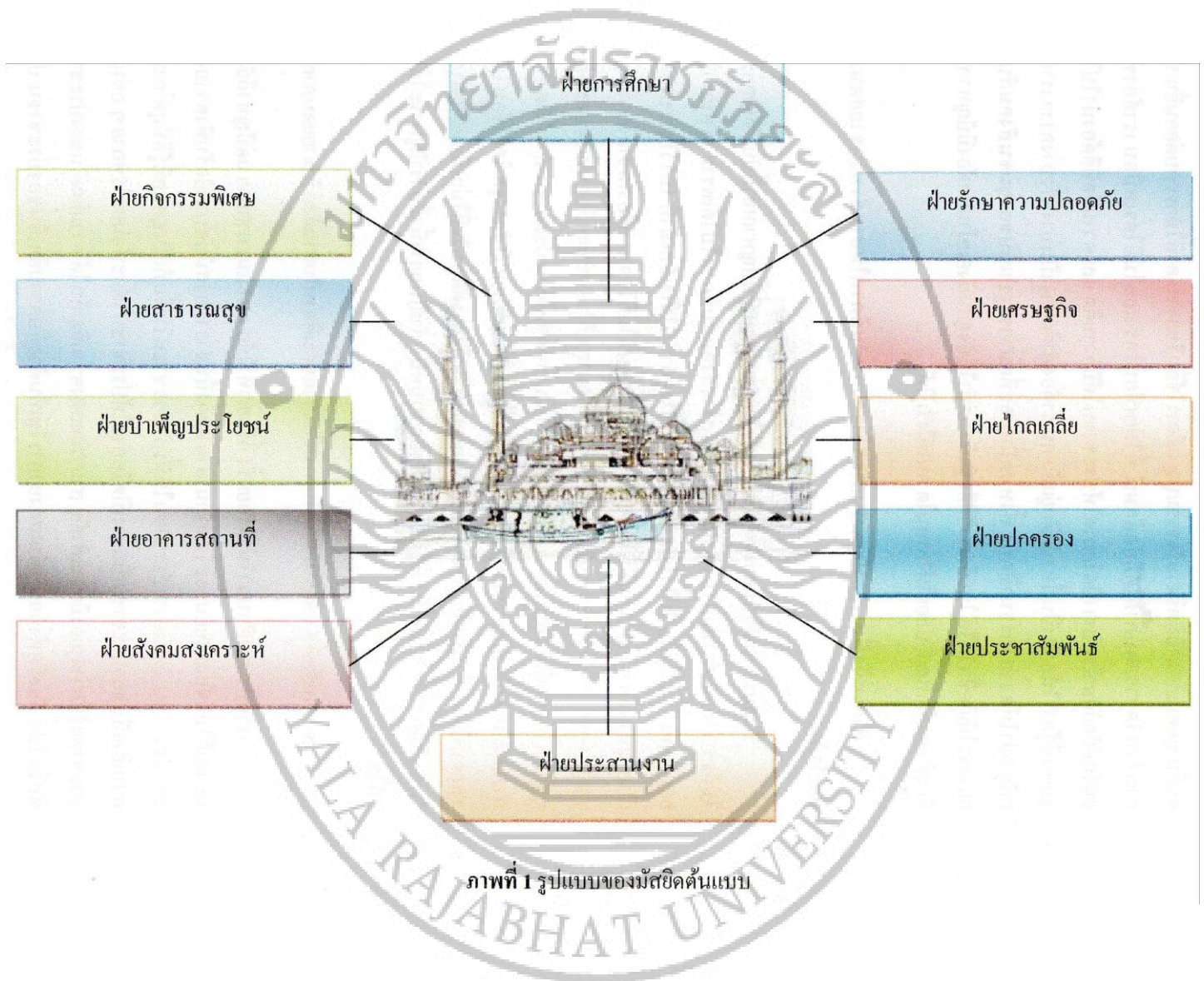
1. ฝ่ายการศึกษา
2. ฝ่ายกิจกรรมพิเศษ
3. ฝ่ายสาธารณสุข
4. ฝ่ายบำเพ็ญประโยชน์
5. ฝ่ายอาคารสถานที่
6. ฝ่ายสังคมสงเคราะห์
7. ฝ่ายประสานงาน
8. ฝ่ายประชาสัมพันธ์

9. ฝ่ายปกครอง

10. ฝ่ายโกลเกลี้ย

11. ฝ่ายเศรษฐกิจ

12. ฝ่ายรักษาความปลอดภัย



บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ปรากฏผลดังนี้
 - 1.1 เป็นกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมากที่สุด
 - 1.2 เป็นเกษตรกรมากที่สุด
 - 1.3 มีรายได้ค่อนข้างต่ำ ส่วนใหญ่จะมีรายได้ ต่ำกว่า 10,000 บาท/เดือน รองลงมาได้ 10,001 – 15,000 บาท/เดือน
 - 1.4 มีสถานภาพสมรสมากที่สุด
 - 1.5 จบการศึกษาด้านศาสนาแบบปอเนาะมากที่สุด รองลงมาจบชั้นชานาวี
 - 1.6 จบการศึกษาด้านสามัญสูงสุด ชั้นประถมศึกษามากที่สุด รองลงมาจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า
 - 1.7 ส่วนใหญ่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมรับการอบรม
 - 1.8 มีระยะเวลาของการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 5-10 ปี มากที่สุด รองลงมาเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด 1-5 ปี
2. ข้อมูลลักษณะของชุมชน
 - 2.1 จังหวัดที่ตั้งของชุมชนจำนวนเท่ากัน
 - 2.2 ส่วนใหญ่มีจำนวนครัวเรือน ตั้งแต่ 1 - 15 ครัวเรือน มากที่สุด
 - 2.3 ส่วนใหญ่อยู่ในเขตชนบท
3. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับน้อย ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.24
4. รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการสร้างสังคมสันติภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.14 ซึ่งสามารถสรุปแต่ละด้านได้ดังนี้

การปฏิบัติศาสนกิจ	อยู่ในระดับมาก
การจัดการศึกษา	อยู่ในระดับมาก
การจัดการชะกาด	อยู่ในระดับมาก

การปรึกษาหารือ	อยู่ในระดับมาก
การประนีประนอม	อยู่ในระดับมาก
การสร้างสามัคคี	อยู่ในระดับมาก
การสร้างอาชีพ	อยู่ในระดับมาก
คุตบะห์	อยู่ในระดับมากที่สุด

5. การเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพตามคุณลักษณะส่วนบุคคล

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีอาชีพแตกต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีรายได้รวมของแต่ละครอบครัวแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การประนีประนอม การสร้างสามัคคี และคุตบะห์ แตกต่างกัน ที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01 สำหรับด้านการจัดการชะกาด การปรึกษาหารือ และการสร้างอาชีพ มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่ไม่แตกต่างกันทุกด้าน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีการจบศาสนาชั้นสูงสุดแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่แตกต่างกันทุกด้านที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01 ยกเว้น ด้านการสร้างอาชีพที่มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่ไม่แตกต่างกัน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีการจบสามัญชั้นสูงสุดแตกต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่แตกต่างกันทุกด้านที่ระดับนัยสำคัญ .05 และ .01

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรมมีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ และการจัดการศึกษาแตกต่างกันที่นัยสำคัญ .01 สำหรับด้านอื่นๆ พบว่า มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีระยะเวลาในการเป็นคณะกรรมการที่แตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ ด้านปฏิบัติศาสนกิจและด้านคุตบะห์ที่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญระดับ .05 และ .01 สำหรับด้านอื่นๆ พบว่า มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

6. การเปรียบเทียบรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพตามคุณลักษณะของชุมชน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในเขตที่ตั้งของชุมชนแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการชะกาด การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างสามัคคี และการสร้างอาชีพ แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญระดับ .05 และ .01 สำหรับด้านการจัดการชะกาดและคุตบะห์ มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพไม่แตกต่างกัน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในชุมชนที่มีรายได้รวมของชุมชนแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ ด้านการจัดการชะกาด และด้านการสร้างอาชีพ ที่ระดับนัยสำคัญระดับ .05 และ .01 สำหรับด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การปรึกษาหารือ การประนีประนอม สามัคคีและคุตบะห์ ไม่แตกต่างกัน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนที่ต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพ ด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการชะกาท การประนีประนอม และความสามัคคีแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญระดับ .05 และ .01 สำหรับด้าน การจัดการศึกษา การปรึกษาหารือ และการสร้างอาชีพ ไม่แตกต่างกัน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในจังหวัดแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพแตกต่างกัน ทุกด้านที่ระดับนัยสำคัญระดับ .05 และ .01

ผลการสัมภาษณ์เจาะลึก

จากการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญด้านมัสยิด สามารถสรุปได้ดังนี้

บทบาท / กิจกรรมเด่นๆ ของมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

บทบาทของมัสยิดได้แก่ กิจกรรมด้านสังคมศึกษา คือ มัสยิดมีการจัดการศึกษาทางด้านศาสนา ที่เรียกว่า การเรียนการสอนตาติกา และสอนวิชาชีพ การดูแลการทำอิบาดะห์ (ความดี) ในหมู่บ้าน สนับสนุนอาชีพให้กับนักธุรกิจ มัสยิดดำเนินการจัดหาทุน ได้แก่ ทุนเพื่อละศีลอด ทุนเพื่อเด็กกำพร้า ทุนเพื่อบริจาคให้กับคนจน ทุนเพื่อใช้ในการดำเนินการวิทยุชุมชน มัสยิดมีบทบาทช่วยอบรมตักเตือนให้แก่ สัปบุรุษ การจัดการศึกษาวิชาการศาสนาสำหรับผู้ใหญ่ ทั้งทางด้านคุณธรรม จริยธรรม และมนุษยธรรมแก่ประชาชน ที่เด่นๆ คือ การประกอบศาสนกิจร่วมกัน (ยุมอะฮะฮ) ทุกๆ วันๆ ละ 5 เวลา และการละหมาดวันศุกร์ เชิญบุคลากรที่มามีอำนาจบะห์ที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้ฟังได้มีข้อมูลที่ดีทันสมัย จัดหาบุคลากรผู้เชี่ยวชาญมาสอนที่มัสยิด เพื่อเป็นการตักเตือนเรื่องการดำรงชีวิต มัสยิดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางในการพบปะ ปรึกษาหารือของคนในชุมชน เป็นแหล่งรวบรวม และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของสำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และหน่วยงานราชการ มัสยิดมีบทบาทในการจัดงานวันสำคัญทางศาสนา จัดงานเมาลิดเพื่อรำลึกถึงท่านศาสดามูฮัมหมัด มัสยิดจัดสวัสดิการเพื่อให้ประชาชนได้ซื้อสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำกว่าท้องตลาด มัสยิดมีโรงเรียนอนุบาล หรือศูนย์เด็กเล็กประจำมัสยิด มัสยิดมีโครงการมัสยิดประสานใจเป็นความร่วมมือกับภาคราชการ เพื่อแก้ไขปัญหาเสียดินที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการจัดรายการวิทยุชุมชน เพราะได้เผยแพร่บรรยายหลักการศาสนาจากผู้รู้ทางศาสนาให้ประชาชน และเป็นตัวกลางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมัสยิดกับประชาชน การจัดการคนเสียชีวิต การแต่งงานในหมู่บ้าน จัดค่ายอบรมจริยธรรมในช่วงปิดเทอม มีการจัดอฟติกะห์ร่วมกัน จัดกิจกรรมเข้าสุนัตฟรีเพื่อแบ่งเบาภาระให้แก่ครอบครัว จัดตั้งทุนชะกาท กองทุนคนตาย และมัสยิดเป็นสถานที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วย

มัสยิดมีส่วนทำให้เกิดสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

มัสยิดช่วยจัดการความขัดแย้งในครอบครัว และความขัดแย้งภายในชุมชนได้ การอุปการะเด็กกำพร้า และคนยากจน การแก้วชพร้อมๆ กัน จัดกิจกรรมเพื่อแลกเปลี่ยนโลกทัศน์แนวคิดของประชาชน การพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มัสยิดช่วยจัดการศึกษาให้กับเด็กๆ เป็นการปลูกฝังความรู้เรื่องศาสนา การใช้เทคโนโลยี มัสยิดนำข้อมูลลงในอินเทอร์เน็ตของมัสยิดหรือลงกิจกรรมต่างๆ ในยูทูป (YouTube) ใช้คุตบะห์วันศุกร์ที่มีหัวข้อเกี่ยวกับสันติภาพ ลดการใช้ความรุนแรง เปิดโอกาสให้สัปบุรุษได้แสดงความคิดเห็น ทำความเข้าใจกับประชาชนเกี่ยวเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น ปลูกฝังให้ประชาชนรักชุมชน มีมุมนำสำหรับพูดคุย มัสยิดมีส่วนในการสร้างความใกล้ชิดกับเยาวชน

คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดสามารถสร้างสังคมสันติภาพได้อย่างไร

คณะกรรมการประจำมัสยิดต้องใช้นโยบายการบริหารจัดการที่ดี ยกระดับการศึกษาทั้งศาสนา และ วิชาชีพแก่ สัปบุรุษ จัดให้มีมัสยิดเป็นศูนย์กลางอย่างชัดเจน มีการแจ้งข่าวสารให้ประชาชนทราบ มีการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นความร่วมมือเมื่อมีปัญหา คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดจัดประชุมทำประชาคม หมู่บ้าน เผยแพร่ข้อมูลและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนให้สาธารณะได้รับทราบ จัดกิจกรรมต่างๆ มิติ ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม สุขภาพ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องช่วยกันรณรงค์ให้ ประชาชนตระหนักว่าการพัฒนานั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการหลอมรวมตัว ของประชาชนในชุมชน เพราะว่าประชาชนในชุมชนนั้นมีหลายประเภท เปิดโอกาสให้ประชาชนมาคุยกัน สร้าง กิจกรรมที่สร้างให้ประชาชนเกิดความรักความสามัคคี ทำวารสารแจ้งข้อมูลข่าวสาร ปลุกฝังให้ประชาชนรัก ชุมชน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องเป็นคนหาความรู้อยู่เสมอ โดยเฉพาะความรู้ใหม่ๆ ความรู้ เกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อถ่ายทอดให้กับประชาชน

รูปแบบของสังคมสันติภาพในชุมชน

รูปแบบของสังคมสันติภาพ ผู้นำชุมชนทุกประเภทจะต้องมีลักษณะเดียวกัน มีความร่วมมือ ความ สามัคคี ประชาชนมีความศรัทธาในตัวผู้นำมีการจัดระเบียบสังคม สมาชิกในชุมชนมีสิทธิเท่าเทียมกัน สนับสนุนขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมของชุมชน สร้างวิถีชีวิตแบบอิสลามให้เกิดขึ้นในชุมชน เป็นสังคมแห่งการ เรียนรู้ ชาวบ้านหรือประชาชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดเวลา ทุกคนในชุมชนมีความจริงใจ มีความสัมพันธ์ ที่ดีต่อกัน สามารถเชื่อมโยงกับทุกฝ่าย มีความร่วมมือกับภาครัฐ เคารพผู้นับถือศาสนาอื่นๆ นำเอาอัลกรุอัน เป็นธรรมนูญชีวิต รณรงค์ปลุกฝังเรื่องความสามัคคี สร้างสังคมเป็นสังคมอุดมธรรม สร้างเครือข่ายกับองค์กร ต่างๆ ให้มาก ในหมู่บ้านต้องมีความคิดเห็นที่เหมือนกัน มีโครงการหนึ่งมัสยิด หนึ่งผลงาน

ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนใต้

ปัญหาในการสร้างสังคมสันติภาพ การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐยังมองชาวบ้านในแง่ลบ มีความระแวง ประชาชนไม่เข้าใจหลักการของศาสนาที่แท้จริงและประชาชนบางส่วนไม่ได้รับความเป็นธรรม ประชาชนไม่มี โอกาสแสดงความคิดเห็น หรือหน่วยงานราชการไม่สนใจ สำรวจความคิดเห็นของประชาชน งบประมาณและ กิจกรรมต่างๆ ไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนในชุมชน ผู้บริหารองค์กรไม่ใช่ผู้บริหารมืออาชีพ ผู้นำ หรือผู้ตามขาดความรับผิดชอบไม่รู้ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตัวเอง สังคมยังมีความแตกแยกขาดความสามัคคี ขัดผลประโยชน์ สังคมไม่ได้สร้างใหม่ๆ ที่พร้อมที่จะเรียนรู้ พร้อมที่จะเป็นผู้นำในอนาคต รัฐมุ่งไปที่การแก้ไข ปัญหาความมั่นคงเท่านั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องสำคัญ เศรษฐกิจ การศึกษา และอื่นๆ รัฐพยายามปรับ วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ เช่น ให้ประชาชนในพื้นที่ทำกิจกรรมบางอย่างที่ขัดกับหลักศาสนาและบังคับเข้า ร่วมกิจกรรมวันสำคัญของประเทศ ซึ่งบางกิจกรรมผิดหลักทางศาสนาอิสลาม การไม่พูดความจริง ความจริงใจ ในการแก้ปัญหา คนต่างศาสนิกไม่เข้าใจขนบธรรมเนียมประเพณี ไม่เข้าใจอัตลักษณ์ที่แท้จริงของประชาชน ในสามจังหวัด มีผลประโยชน์เข้ามา มองปัญหาคนละแบบ ประชาชนมองแบบหนึ่ง รัฐมองแบบหนึ่ง การไม่ได้ ได้รับความร่วมมือจากประชาชน

ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนใต้

ข้อเสนอแนะในการสร้างสังคมสันติภาพ รัฐต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิด ความเชื่อ การปฏิบัติ และกระบวนการทัศน์ใหม่ในการแก้ไขปัญหาของเจ้าหน้าที่ รัฐต้องเยียวยาผู้ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ รัฐต้องส่งเสริมให้ทุกคนมีอาชีพ จัดตั้งองค์กรอิสระเพื่อรับฟังความคิดเห็นของประชาชน สร้างจิตสำนึกผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชนให้มีความกระตือรือร้นและรับผิดชอบสร้างสังคมสันติภาพให้เกิดขึ้นอย่างจริงจัง ให้มีสยิดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทุกกิจกรรมในชุมชนมาทำที่มัสยิด ดำเนินการให้มัสยิดเป็นศูนย์บริหารประจำหมู่บ้าน เราต้องสร้างนักคิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะคนที่แก้ปัญหาได้ดีที่สุด คือคนในพื้นที่ การสร้างสังคมสันติภาพต้องดึงผู้นำทั้ง 4 ฝ่าย ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ผู้นำศาสนา และผู้นำตามธรรมชาติ เข้าหากันมาทำงานร่วมกัน รัฐบาลต้องเปิดใจพูดคุยกับประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้น รัฐบาลฟังเสียงจากประชาชนด้วย อย่ายิ่งไปฟังข้อมูลจากหน่วยของรัฐอย่างเดียว ฟังแล้วเอาข้อมูลไปแก้ปัญหาคนที่มาปฏิบัติหน้าที่ในสามจังหวัด เพื่อจะได้ยศได้ตำแหน่ง แล้วก็กลับไป เจ้าหน้าที่ของรัฐอย่ามองว่าประชาชนในสามจังหวัดไม่ดีหมด ภาคประชาสังคมต้องมาช่วย จะให้รัฐฝ่ายเดียวทำส่วนใหญ่ไม่ได้แล้ว คนที่มาทำหน้าที่แก้ไขปัญหาต้องเป็นคนที่มี อดทนอดกลั้นในพื้นที่ ต้องตั้งใจใหม่ หาคำตอบใหม่ เข้าสู่กระบวนการหารือ สร้างพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นพื้นที่ปลอดอาวุธ ให้ความสำคัญกับคนในพื้นที่ และสร้างคนใหม่ๆ ที่สำนึกรักบ้านเกิด เคารพซึ่งกันและกัน ให้เกียรติกัน ต้องทำงานอย่างบูรณาการไม่ใช่ต่างคนต่างทำ

อภิปรายผล

1. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีตำแหน่งแตกต่างกัน คือ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่เป็นอิหม่าม คอเต็บ บิหลั่น มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ตายูดิน อูสมาน และคณะ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารมัสยิดในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีตำแหน่งในคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต่างกัน มีระดับการบริหารมัสยิดด้านการประชุม ด้านการติดตามผล ด้านการจัดเอกสาร ด้านการจัดการทรัพย์สินของมัสยิด ด้านการจัดห้องสมุด ด้านการประสานงานกับองค์กรของรัฐ ด้านการแสดงคุณูปการในวันศุกร์ ด้านการจัดสำนักงาน และด้านการเขียนหนังสือโต้ตอบไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ คณะนักวิจัยคิดว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้จะมีตำแหน่งต่างกัน มีบทบาทหน้าที่ต่างกัน แต่ทุกคนมีจุดมุ่งหมาย หรือเป้าหมายที่เหมือนกัน นั่นก็คือ ต้องการให้ประชาชนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี สบายสุขปฏิบัติตามกฎของศาสนา มีความเป็นพี่น้องและมีความสันติภาพ มีคุณภาพชีวิตที่ดี จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต้องดำเนินกิจกรรมต่างๆ เพื่อประชาชนจึงทำให้มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการสุขภาพ การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างความสามัคคี การสร้างอาชีพ และคุตบะห์ ที่ไม่แตกต่างกัน

2. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีอาชีพแตกต่างกัน คือ เป็นครูสอนศาสนา เกษตรกร ค้าขาย รับราชการ มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ตายูดิน อูสมาน และคณะ (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารมัสยิดในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีอายุต่างกัน มีระดับการบริหารมัสยิดด้านการจัดสำนักงานที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนการบริหารมัสยิดด้านการประชุม ด้านการติดตามผล ด้านการจัดเอกสาร ด้านการจัดการทรัพย์สินของมัสยิด ด้านการจัดห้องสมุด ด้านการประสานงาน

กับองค์กรของรัฐ ด้านการแสดง คุตบะห์ในวันศุกร์ และด้านการเขียนหนังสือโต้ตอบไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีความสามารถไม่เหมือนกัน เรียนหนังสือไม่เหมือนกัน สำเร็จการศึกษาที่ต่างกัน ความถนัดและการชอบในอาชีพที่ไม่เหมือนกัน จึงทำให้มีอาชีพที่ไม่เหมือนกัน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดบางคนเป็นเกษตรกร บางคนเป็นนักธุรกิจ บางคนเป็นครูสอนศาสนา แม้ว่าจะมีอาชีพต่างกันแต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือต้องการให้ประชาชนเป็นคนดี มีการศึกษา มีความรู้ทางศาสนาที่สูง มีคุณภาพชีวิตที่ดีต้องการให้ประชาชนมีชีวิตที่สงบสุข และมีความสันติภาพจึงทำให้มีการเลือกรูปแบบของการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการชะกาท การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างความสามัคคี การสร้างอาชีพที่ไม่แตกต่างกัน

3. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีรายได้รวมของครอบครัวแตกต่างกัน บางครอบครัวมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท 10,001- 15,000 บาท 15,001 - 20,000 บาท และมากกว่า 20,000 บาท มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การสร้างความสามัคคี และคุตบะห์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมาน ตือราแม (2545) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ภูมิหลังและบทบาทของคณะกรรมการมัสยิดในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีมัสยิดในอำเภอสิงหนคร พบว่า ภูมิหลังของคณะกรรมการ รายได้ส่วนใหญ่ไม่เกิน 10,000 บาท ผลการวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีรายได้ต่างกัน คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีรายได้มาก มีความรู้สึกชอบคุณต่อองค์อัลเลาะห์ อยากทำความดีต่อสังคม มีความรู้สึกที่อยากจะช่วยเหลือสังคม ต้องการเห็นสังคมที่ดีต้องการให้ประชาชนมาละหมาด มาปฏิบัติศาสนกิจให้มากขึ้น ต้องการให้ลูกๆ หลานๆ เด็กๆ ในชุมชนได้มีการศึกษาที่ดี โดยเฉพาะการศึกษาทางด้านศาสนา ไม่ต้องการให้สังคมเกิดความขัดแย้ง และต้องการให้ผู้อ่านคุตบะห์ได้นำเสนอคุตบะห์ที่มีเนื้อหาสาระที่มีประโยชน์ทันเหตุการณ์ และเนื้อหาของคุตบะห์สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันได้ จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีรายได้รวมของครอบครัวแตกต่างกัน มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การสร้างความสามัคคี และคุตบะห์ที่แตกต่างกัน

4. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีสถานภาพสมรสแตกต่างกัน ซึ่งมีสถานภาพโสด สมรส หย่าร้าง หม้าย มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่ไม่แตกต่างกัน ผลการวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่แต่งงานแล้ว หรือที่โสด ต่างก็มีเป้าหมายมีอุดมการณ์ที่จะให้ประชาชนในชุมชนมีแต่ความสุข ประชาชนอยู่อย่างสามัคคี มีการปฏิบัติศาสนกิจที่สมบูรณ์ มีอาชีพที่มั่นคง มีการศึกษาที่ดี มีครอบครัวที่มั่นคง ไม่มีความขัดแย้ง จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการชะกาท การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างความสามัคคี การสร้างอาชีพ และคุตบะห์ที่ไม่แตกต่างกัน

5. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่จบการศึกษาชั้นศาสนาสูงสุดต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการจัดการชะกาท ด้านการปรึกษาหารือ ด้านการประนีประนอม ด้านการสร้างสามัคคี และด้านคุตบะห์ที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เรียนวิชาศาสนาสูง ๆ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศาสนาสูง เห็นคุณค่า ความสำคัญของศาสนา มีความเคร่งครัดในศาสนา ไม่ต้องการให้

ประชาชนในชุมชนทำอะไรที่ขัดกับหลักการของศาสนาอิสลาม มีความสำคัญอยู่ตลอดเวลาว่าผู้รู้วิชาศาสนา ต้องสอนวิชาศาสนา ต้องสอนผู้ที่ยังไม่รู้ ต้องการให้สังคมมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นสังคมที่ใช้ หลักการศาสนามาดำรงชีวิต จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่จบการศึกษาชั้นศาสนาสูงสุด ต่างกันมีการสร้างสังคมสันติภาพทุกด้านที่แตกต่างกัน ยกเว้นด้านการสร้างอาชีวะ เนื่องจากว่าประชาชนใน ชุมชนประกอบอาชีพที่สุจริต ไม่ผิดกับหลักการของศาสนาอยู่แล้ว จึงทำให้ไม่แตกต่างกัน

6. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีการศึกษาชั้นสามัญสูงสุด แตกต่างกัน มีการเลือกรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพที่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Osman Tayudin.1994. ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง Leadership Participation of Mosque Council Member in Narathiwat Thailand พบว่า การศึกษาสามัญของคณะกรรมการมัสยิดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติ ผลการดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่า คณะอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีระดับ การศึกษาสามัญสูงๆ จะใช้ความรู้ประสบการณ์มีเหตุผลมากกว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ที่มี การศึกษาสามัญต่ำกว่า จึงมีผลทำให้การสร้างสังคมด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการศึกษา การ จัดการชะกัต การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างความสามัคคี การสร้างอาชีวะ และคุตบะห์ แตกต่างกัน

7. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรมแตกต่างกัน มีการ สร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ และด้านการจัดการศึกษาต่างกัน ผลการวิจัยดังกล่าว คณะ นักวิจัยคิดว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เคยเข้ารับการอบรมจะมี ความรู้ มีประสบการณ์ ได้แลกเปลี่ยนความคิดกับวิทยากร และผู้เข้ารับการอบรมที่สำนักงานคณะกรรมการ อิสลามประจำจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดอบรม จึงทำให้มีมุมมองมีการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความสามารถทักษะในการดำรงชีวิต มีความคิดในการเชิญชวนประชาชนให้มาปฏิบัติ ศาสนกิจให้มาก ๆ ให้ประชาชนเป็นคนดี ทำความดีละเว้นความชั่ว มาละหมาดที่มัสยิดให้มาก ๆ และเปิด โอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น และข้อเสนอแนะในการปฏิบัติศาสนกิจ และต้องการที่จะให้ประชาชน เด็ก เยาวชน ได้รับการศึกษาที่สูง ๆ ท้นกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จึงทำให้คณะกรรมการ อิสลามประจำมัสยิดที่มีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรมต่างกัน มีการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติ ศาสนกิจ และด้านการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน

8. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่มีระยะเวลาในการเป็นคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่ แตกต่างกัน มีการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ และด้านการคุตบะห์ที่แตกต่างกัน ผลการวิจัย ดังกล่าว คณะนักวิจัยว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำรงตำแหน่ง คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดต่างกัน บางคนเป็นมาแล้ว 1-5 ปี บางคน 5-10 ปี และ 10 ปี ขึ้นไป คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่ดำรงตำแหน่งนานกว่า จะเห็นความก้าวหน้าของการบริหารจัดการมัสยิด มีประสบการณ์ในการบริหาร มีการเรียนรู้ในการบริหารมัสยิดที่แตกต่างกัน และมีการประชุมกับ คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดประจำจังหวัดบ่อยครั้งกว่า รู้ว่าใน สังคมกำลังประสบปัญหาอะไรบ้าง และต้องแก้ไขปัญหาย่างไร จึงมีการสร้างสังคมสันติภาพด้านปฏิบัติ ศาสนกิจ และด้าน คุตบะห์ที่แตกต่างกัน

9. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในพื้นที่ต่างกัน คือ จะอยู่ในชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบท จะมีการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการปฎิภาหหรือ ด้านการประนีประนอม ด้านการสร้างควมสามัคคี และด้านการสร้างอาชีพที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2527) ได้ศึกษาเรื่อง หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง พบว่า ความคาดหวังให้มัสยิดทำหน้าที่ต่างๆ ในอนาคตมีความสัมพันธ์กับเขตเมืองและชนบท ระดับการศึกษาสายสามัญ ความเคร่งครัดศาสนา วัย และอาชีพ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับเพศ ระดับความรู้ทางศาสนาและฐานะทางเศรษฐกิจ ส่วนสาระที่เป็นชาวไทยมุสลิมทั้งในเมืองและชนบทมีความคาดหวังต้องการให้มัสยิดทำ มีบทบาทมากที่สุด 2 ด้านคือ ให้มีการสอนอัลกุรอาน และศาสนาแก่เยาวชนเป็นประจำ และให้การละหมาด 5 เวลารวมกันที่มัสยิด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สัมพันธ์ สะดง (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัญหาความต้องการของประชาชนชาวไทยมุสลิมในเขตชุมชนเมือง กับอำนาจของผู้นำในท้องถิ่น ศึกษากรณีจังหวัดปัตตานี พบว่า ชาวบ้านมีปัญหาความเดือดร้อนมากที่สุดด้านเศรษฐกิจ เรื่องรายได้จากอาชีพหลัก ในประเด็นการมีรายได้น้อย รองลงมาด้านสังคม เรื่องยาเสพติด ในประเด็นกฎหมาย น้ำกระตอมด้านสาธารณสุข เรื่องไฟฟ้าราคาแพง ผลการวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การอยู่ในพื้นที่ที่แตกต่างกัน คือ ในชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมือง กึ่งชนบท และชุมชนชนบท มีวิถีชีวิต การดำรงชีวิต ความคิดต่าง ๆ อิทธิพลของสื่อต่าง ๆ ที่ไม่เหมือนกัน จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่อยู่ในชุมชนต่างกับจึงมีการสร้างการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการปฎิภาหหรือ ด้านการประนีประนอม ด้านการสร้างควมสามัคคี และด้านการสร้างอาชีพที่แตกต่างกัน ส่วนด้านการจัดการชะกาท และด้านคุตบะห์ที่ไม่แตกต่างกันนั้น คณะผู้วิจัยคิดว่า การจัดการชะกาทเป็นกฎของอิสลามอยู่แล้วทุกที่ต้องปฏิบัติเหมือนกัน ส่วนด้านการอ่านคุตบะห์ ก็เช่นเดียวกัน มีปรัชญา และจุดมุ่งหมายเดียวกัน จึงไม่แตกต่างกัน

10. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในชุมชนที่มีรายได้รวมของชุมชนแตกต่างกัน คือ ชุมชนที่มีรายได้น้อย มีรูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพด้านการจัดการชะกาท และการสร้างอาชีพ ผลการวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่า คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีรายได้ไม่เหมือนกัน ย่อมมีมุมมองด้านเศรษฐกิจ การมีรายได้ การหารายได้ ตลอดจนการนำเงิน หรือรายได้ไปใช้ในครอบครัวในชุมชน โดยเฉพาะรายได้ที่เป็นของส่วนกลาง จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในชุมชนที่มีรายได้ไม่เหมือนกัน มีการสร้างสังคมสันติภาพด้าน การจัดการชะกาท และการสร้างอาชีพ ที่แตกต่างกัน การจัดการชะกาทก็เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่มีฐานะหรือมีคุณภาพชีวิตที่ไม่ดีจะได้ดีขึ้น ส่วนการสร้างอาชีพ ก็เพื่อให้ประชาชนมีอาชีพ และมีรายได้ที่มั่นคง ก็ทำให้เกิดสังคมสันติภาพ

11. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ในชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนน้อย มีการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการชะกาท การประนีประนอม และความสามัคคีแตกต่างกัน ผลการวิจัยดังกล่าวคณะนักวิจัยคิดว่าคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อยู่ในชุมชนที่มีจำนวนสมาชิก หรือจำนวนครัวเรือนมากย่อมเจอปัญหา ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกัน มีการแย่งกันใช้ทรัพยากรมีการแข่งขันกันสูงการบริการของรัฐและของมัสยิดก็ไม่ทั่วถึง จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดที่อยู่ในชุมชนที่มีจำนวนครัวเรือนต่างกันมีการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติศาสนกิจ การจัดการชะกาท การประนีประนอม และความสามัคคีแตกต่างกัน

12. คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีภูมิลาเนาต่างกัน คือ มาจาก จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส มีการสร้างสังคมสันติภาพแตกต่างกันทุกด้าน ผลการวิจัยดังกล่าว คณะนักวิจัยคิดว่า จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสมีสภาพภูมิประเทศ ความเป็นอยู่ รายได้เฉลี่ยของประชาชน ในแต่ละจังหวัด การประกอบอาชีพของประชาชนตลอดจน ความรู้ความสามารถของประชาชนและของผู้ปกครองที่ในการจัดเก็บน้ำแตกต่างกัน นโยบายการบริหารของสำนักคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดแต่ละจังหวัดไม่เหมือนกัน จึงทำให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีการสร้างสังคมสันติภาพด้านการปฏิบัติ ศาสนกิจ การจัดการศึกษา การจัดการชะกาศ การปรึกษาหารือ การประนีประนอม การสร้างสามัคคี การสร้างอาชีพ และคุดบะห์ที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาคราชการ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดอบรมให้ความรู้เรื่อง สันติภาพให้กับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
2. คุดบะห์วันศุกร์เป็นวิธีการหนึ่งที่จะปลูกฝังให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติภาพ และสร้างสังคมสันติภาพ สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด สำนักงานคณะกรรมการอิสลามแห่งประเทศไทย และองค์กรที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนในการจัดทำคุดบะห์ต้นแบบที่นำมาใช้ในการอ่านคุดบะห์ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
3. ภาคราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรรวบรวมข้อมูลมัสยิดต้นแบบที่สามารถสร้างสังคมให้เกิดความสันติภาพในประเทศไทย มาเผยแพร่เพื่อให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดได้มาศึกษาดูงาน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในชุมชนหรือในกระบวนการจัดการมัสยิดต่อไป และจัดสรรงบประมาณสำหรับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดศึกษาดูงานมัสยิดที่ประสบความสำเร็จในเชิงของการบริหาร เพื่อเป็นความรู้และเป็นข้อมูลสำหรับการเตรียมตัวในการพัฒนามัสยิดเป็นของตนเอง
4. ภาครัฐจัดทำคู่มือการสร้างสังคมสันติภาพ เพื่อให้คณะกรรมการมัสยิดและประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้อ่าน ศึกษา และนำไปใช้ ในกรณีเกิดความไม่สงบและมีการเผยแพร่ข้อมูลในคู่มือการสร้างสังคมสันติภาพผ่านวารสาร หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และอินเทอร์เน็ต เพื่อแพร่หลายต่อไป
5. จัดทำโครงการหนึ่งอำเภอหนึ่งมัสยิดต้นแบบ เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับมัสยิดเล็กๆ ที่อยู่ในชุมชน
6. รมรงค์ให้มัสยิดแต่ละแห่งสร้างเครือข่ายมัสยิด เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน อย่างน้อยเป็นเครือข่ายเล็กสุด แล้วขยายมาในระดับที่สูงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงระดับประเทศ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด โดยศึกษาแยกเป็นจังหวัด เพื่อจะได้ข้อมูลว่าในแต่ละจังหวัดนั้น มีการสร้างสังคมสันติภาพอย่างไร
2. ควรมีการศึกษาเรื่อง รูปแบบการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยผ่านกระบวนการของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม หรือสถาบันปอเนาะ
3. ควรมีการศึกษาเรื่อง บทบาทคุดบะห์กับการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. ควรมีการศึกษาเรื่อง มัสยิดต้นแบบกับการสร้างสังคมสันติภาพในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้